

Nr 187.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ecklesiastik boställsordning m. m.; given Stockholms slott den 11 mars 1932.

Under åberopande av bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed

dels föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) ecklesiastik boställsordning,
- 2) lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 7 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36, sid. 1) om nyttjanderätt till fast egendom,
- 3) lag angående ändrad lydelse av 2 § 9:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt,
- 4) lag om ändrad lydelse av 1, 2 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt,
- 5) lag om kyrkofond,
- 6) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning,
- 7) lag om ändring i lagen den 30 augusti 1918 (nr 724) angående krigstidsunderstöd åt präster i nyreglerade pastorat samt åt vissa extra ordinarie präster och innehavare av prästerliga emeritlöner,
- 8) lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 21 november 1925 (nr 455) angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift,
- 9) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 21 november 1925 (nr 449) om resanslag åt vissa präster i nyreglerade pastorat,
- 10) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1926 (nr 526) om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m.,
- 11) lag angående ändrad lydelse av 3 § 1 mom. lagen den 13 december 1929 (nr 382) om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m., och
- 12) lag om ändrad lydelse av 13 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928,

dels ock hemställa, att riksdagen, därest de under 1)—12) omförmälda lagarna bliva av riksdagen antagna, ville bemyndiga Kungl. Maj:t att bestämma dagen för deras ikraftträdande.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF

Sam. Stadener.

Förslag

till

Ecklesiastik boställsordning.

Härigenom förordnas som följer:

1 kap. Allmänna bestämmelser.

1 §.

Till boställen räknas i denna boställsordning all den fasta egendom, som är avsedd till bostad eller avlöning åt prästerskapet i territoriella pastorat eller som donerats till prästänkesäte.

Boställe, som är anvisat till löntagares bostad, kallas i denna boställsordning prästgård. Boställe, som är avsett till avlöning åt prästerskapet i visst pastorat eller utgör änkesäte, kallas löneboställe. Boställe, vars avkastning i sin helhet skall ingå till kyrkofonden, benämnes allmänt kyrkohemman.

2 §.

1. Prästgård och löneboställe förvaltas av pastoratet under iakttagande av vad i denna boställsordning stadgas.

De skyldigheter, som enligt lag eller särskild författning åligga fastighetsägare, skola beträffande prästgård och löneboställe fullgöras av pastoratet.

2. Om förvaltningen av allmänt kyrkohemman stadgas i 5 kap.

3 §.

Pastorat äger, där så finnes lämpligt, uppdraga åt en särskild boställsstyrelse att i avseende å förvaltningen av prästgård och löneboställe fullgöra de åligganden, som eljest tillhöra kyrkorådet.

Vad om val av ledamot och suppleant i kyrkoråd är stadgat skall äga motsvarande tillämpning i fråga om ledamot och suppleant i boställsstyrelse, dock må antalet ledamöter icke vara under tre eller över fem.

Boställsstyrelse väljer inom sig för varje år ordförande och, där så finnes påkallat, vice ordförande.

4 §.

Domkapitlet åligger tillse, att gällande bestämmelser om pastorats boställsförvaltning efterlevas och att överträdelser beivras. Domkapitlet må, då domkapitlet finner skäl därtill, överklaga domstolars och andra myndigheters beslut angående boställsförvaltningen.

2 kap. Om prästgård och löneboställe.

Om prästgård.

5 §.

Prästgård skall omfatta område av lämplig storlek, bebyggt på sätt i detta kapitel föreskrives.

Erfordras ny prästgård eller flyttning av äldre prästgård, må enligt Konungens bestämmande prästgården läggas å boställe inom pastoratet eller ock annorstädes å område, som av pastoratet för ändamålet erbjudes.

6 §.

Å prästgård skola finnas följande laga hus: 1) boningshus, 2) visthus, 3) hushållskällare, 4) tvättstuga, 5) vedbod och 6) hemlighus ävensom, där sådant prövas erforderligt, garage samt brunn.

Å prästgård för komminister må visthus och tvättstuga eller ettdera ute slutas, när de prövas kunna undvaras.

7 §.

1. De laga hus, som för varje prästgård föreskrivas, må sammanbyggas, i den mån sådant prövas lämpligt. Alla hus skola läggas och inrättas så, att eldfara såvitt möjligt undvikes samt brandförsäkring av desamma ej förhindras eller onödigt fördyras.

2. I stad eller stadsliknande samhälle må, där Konungen det medgiver, prästgårdar för två eller flera tjänstinnehavare sammanbyggas. I sådant fall skall beträffande bostädernas anordnande i tillämpliga delar gälla vad i detta kapitel stadgas om bostad för envar av tjänstinnehavarna.

8 §.

1. För boningshus å prästgård för kyrkoherde må föreskrivas minst sex, högst nio boningsrum, av vilka ett tillika skall vara expeditjonsrum, jämte kök, skafferier, erforderliga garderober och en eller två förstugor eller kapprum. Då fråga uppkommer om ny- eller ombyggnad av boningshus, inom vilket kyrkoarkivalier skola förvaras, skall föreståndaren för vederbörande landsarkiv eller arkivdepå lämnas tillfälle att yttra sig; finnes brandfritt valv eller annan brandsäker och fuktfri arkivlokal vara av behovet påkallad, skall sådan inrättas.

2. För boningshus å prästgård för komminister må föreskrivas minst fyra, högst sex boningsrum jämte kök, skafferier, erforderliga garderober och en eller två förstugor eller kapprum. Vad i 1 mom. stadgas om expeditjonsrum och arkivlokal i boningshus å prästgård för kyrkoherde skall äga motsvarande tillämpning i fråga om boningshus å prästgård för komminister, som på eget ansvar under pastors tillsyn sköter kyrkobokföring.

9 §.

1. Boningshus uppföres på sockel av sten eller betong av minst fem decimeters höjd ovan jord, med väggar av tegel eller timmer eller annat ändamålsenligt byggnadsämne. Till byggnaden i övrigt användas ämnen, som finnas lämpliga. Boningsrummen skola vara försedda med nödiga och lämpliga anordningar för uppvärmning. Alla boningsrum förses med dubbelfönster, gipsade, boaserade eller spända tak, oljemålning å panel, dörrar, dörr- och fönsterinfattningar samt tapeter eller lämplig målning å väggarna.

2. Övriga laga hus uppföras efter ortens sed av ändamålsenliga byggnadsämnen. Tvättstuga skall vara försedd med panna.

3. För boningshus och andra laga hus må efter behovet och ortens sed tjänlig beklädnad och bstrykning föreskrivas.

4. Där elektrisk ström för belysningsändamål finnes att tillgå i orten, skola, såframt det utan oskälig kostnad kan ske, belysningsledningar indragas i prästgårdens byggnader i den omfattning, som prövas skälig.

10 §.

Vid bestämmandet av storleken, inredningen och beskaffenheten i övrigt av laga hus å prästgård skall iakttagas, å ena sidan, att byggnadens varaktighet och tjänst innehavarens skäliga behov tillgodoses samt, å andra sidan, att de med byggnadsskyldighetens fullgörande förenade kostnader ej varda mer än nödigt betungande.

11 §.

Å prästgård skola alla laga hus underhållas och vid behov nybyggas av pastoratet.

De laga husen skola av pastoratet hållas brandförsäkrade till fulla värdet.

12 §.

Har pastoratet i prästgård anordnat särskild lokal för pastorsexpedition, vilken lokal icke ingår i tjänst innehavarens bostad, skall pastoratet bekosta möblering, uppvärmning och städning av lokalen med tillhörande utrymmen.

13 §.

Det åligger pastoratet att å prästgårdsområdet anlägga och underhålla gårdsplan och väg till denna från området gräns.

Prästgård skall, där hinder ej möter, omfatta erforderligt område till trädgård. För trädgårdsanläggning erforderlig stembrytning, röjning och dikning skall pastoratet ombesörja.

14 §.

Pastoratet åligger att uppföra och underhålla erforderligt stängsel kring prästgård, där ej hägnad skall hållas av granne.

Enskild väg, som erfordras uteslutande för prästgårds räkning, skall anläggas och underhållas av pastoratet. Sådan väg skall vintertiden vid snöfall öppen hållas av pastoratet. Det åligger jämväl pastoratet att svara för den på prästgård ankommande skyldighet att deltaga i byggande och underhåll av enskild väg, som är gemensam för prästgården och annan fastighet.

15 §.

Tjänst innehavaren är skyldig att väl vårda prästgårdens laga hus och hålla prästgårdsområdet i ordnat skick, så ock, där trädgård tillhandahålles honom, väl vårda och vidmakthålla denna.

Eftersätter tjänst innehavaren vad sålunda åligger honom, är han skyldig ersätta pastoratet kostnaden för avhjälpan av uppkommen brist eller skada.

16 §.

Prästgård avträdes samtidigt med frånträdan av övriga löneförmåner vid den tjänst, varmed prästgården är förenad.

Skola löneförmånerna på grund av tjänst innehavarens dödsfall frånträdas vid tjänstårets utgång och återstår vid denna tid ej mera än tre månader till nästa fardag för tillträde och avträde av förhyrd lägenhet, äga dödsbodelägarna kvarsitta å prästgården till nämnda fardag, med skyldighet för dem att under tiden ej mindre ansvara för prästgårdens behöriga skötsel och vård än även upplåta erforderligt utrymme i prästgården åt den, som i egenskap av vikarie uppehåller tjänsten eller såsom ny innehavare tillträtt densamma.

17 §.

Har tjänst innehavare å prästgård uppfört annan byggnad än laga hus, eller har han utöver vad honom ålegat verkställt plantering av träd eller buskar, skall han hembjuda det pastoratet till inlösen, när han frånträder prästgården.

Vill ej pastoratet lösa, eller har pastoratet ej inom tre månader efter det hembudet gjordes förklarar sig därtill villigt, äger tjänst innehavaren bortföra vad han påkostat; återställe dock jord eller byggnad i det skick, vari han mottog den. Är ej vad tjänst innehavaren sålunda äger från fastigheten skilja bortfört inom sex månader efter det ny tjänst innehavare tillträtt prästgården, tillfaller det pastoratet utan lösen.

Kan överenskommelse ej träffas om vad pastoratet enligt denna paragraf bör utgiva i lösen, skall frågan avgöras i den ordning, som stadgas i 2 kap. 8 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

18 §.

Vad i denna boställsordning stadgas om tjänst innehavare skall äga motsvarande tillämpning i fråga om annan, som åtnjuter de med tjänsten förenade löneförmåner.

Om löneboställe.**19 §.**

Laga hus å löneboställe äro de byggnader, som enligt föreskrift, meddelad med stöd av äldre lag, skola finnas å lönebostället vid tiden för pastoratets övertagande av förvaltningen.

Då omständigheterna därtill giva anledning, må på yrkande av pastoratet ändring meddelas i föreskrift rörande vilka laga hus, som skola finnas, deras storlek, inredning och beskaffenhet i övrigt; dock skall bebyggelsen städse anpassas efter löneboställets storlek och avkastningsförmåga. För självständigt jordbruk avsedd bebyggelse må ej utan tillstånd av domkapitlet inskränkas så, att sådant jordbruk icke längre kan bedrivas å lönebostället.

20 §.

Har pastoratet genom köp eller byte förvärvat fast egendom att utgöra löneboställe, skola såsom laga hus insynas å egendomen befintliga byggnader, som finnas erforderliga för egendomens ändamålsenliga nyttjande såsom löneboställe.

21 §.

Pastoratet skall underhålla och vid behov ombygga eller nybygga löneboställes laga hus, så ock städse hålla boställes åker och äng samt därtill hörande anstalter i fullgott stånd.

De laga husen skola av pastoratet hållas brandförsäkrade till fulla värdet.

22 §.

Vill pastoratet å löneboställe taga mark i anspråk för begravningsplats eller andra församlingsändamål eller med nyttjanderätt upplåta mark för kommunala behov eller till egna hem, industri eller andra liknande ändamål, skall pastoratet därtill inhämta tillstånd av domkapitlet.

Lag samma vare, om pastoratet vill från löneboställe för annat ändamål än byggande och underhåll av prästgård, kyrka, kapell, kyrkogård och till prästgård hörande väg bortföra grus, sten, torv, lera eller därmed jämförliga naturtillgångar. Meddelas tillstånd därtill, må domkapitlet föreskriva, att inkomsten skall fonderas och fonden utgöra prästlönetillgång för pastoratet.

Om upplåtelse av tomträtt å löneboställe är särskilt stadgat.

23 §.

I fråga om upplåtelse av löneboställe på arrende skall, i den mån ej annat följer av bestämmelserna i denna boställsordning, gälla allmän lag.

24 §.

Är löneboställe utarrenderat, vare arrendatorn skyldig att avhjälpå sådana brister å boställets laga hus, som föranleda blott mindre reparation, så ock

att hålla boställets åker och äng med därtill hörande anstalter i fullgott stånd. Arrendatorn må jämväl tillförbindas att svara för annan än mindre reparation samt för ombyggnad eller nybyggnad av laga hus ävensom att fullgöra pastoratet enligt 21 § åliggande brandförsäkringsplikt. Pastoratet svare dock för att de arrendatorn sålunda åvilande skyldigheter ej eftersättas.

Med mindre reparation förstås avhjälpande av smärre brister å golv, vägg- och takbeklädnad, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, murar och fast inredning ävensom andra åtgärder, vilka äro att anse såsom tillfällig lagning.

Arrendatorns skyldigheter i de i denna paragraf omförmälda hänseenden skola angivas i arrendekontraktet.

25 §.

1. Därest arrendator innehaft arrendet så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen av arrendetiden uppgår till tio år, samt väl brukat lönebostället, skall arrendatorn eller, om han avlidit, hans änka och barn äga företrädesrätt att, där pastoratet ämnar fortfarande utarrendera bostället, ånyo arrendera detsamma (optionsrätt), såvida begäran härom framställes hos pastoratet minst nio månader före arrendetidens utgång.

Har, där sådan begäran framställts, pastoratet icke senast sju månader före arrendetidens utgång lämnat arrendatorn meddelande, att pastoratet icke ämnar utarrendera bostället eller icke medgiver honom optionsrätt, och ej heller, där utarrendering skall ske och optionsrätt icke förvägras arrendatorn, för honom tillkännagivit villkoren för nytt arrende, skall förutvarande arrende anses vara på oförändrade villkor förlängt på fem år. Har arrendatorn icke inom en månad efter mottagandet av pastoratets anbud å nytt arrende träffat överenskommelse med pastoratet om arrendevillkoren, anses optionsrätten förfallen.

2. Har under de sista tio arrendeåren arrendators dödsbodelägare övertagit arrendet eller arrendator å barn eller barns make överlåtit arrenderätten, äger vid ny utarrendering den, som på sådant sätt blivit innehavare av arrenderätten, för åtnjutande av optionsrätt räkna sig till godo den tid, varunder företrädaren varit i besittning av arrendet.

3. Därest efter arrendetidens utgång lönebostället i sin helhet eller till någon del ej vidare kommer att utarrenderas eller skall upplåtas under ett arrende med annan egendom eller ock visst område skall särskilt upplåtas, äger arrendatorn icke att för den honom eljest tillkommande optionsrätt erhålla någon ersättning. Om bostället finnes böra vid förnyad utarrendering upplåtas i två eller flera lotter, äger arrendatorn optionsrätt till endast en av dessa lotter, därvid han äger själv bestämma, vilken av de olika lotterna han fortfarande vill bruka.

4. Optionsrätt äger rum allenast i avseende å område, som utarrenderas för jordbruk eller bebyggande, dock ej beträffande torpställe å löneboställes skogs- mark.

5. Ej må genom förbehåll i avtal mellan arrendator och pastoratet arrendator betagas optionsrätt, varom i denna paragraf stadgas; har sådant förbehåll skett, vare det utan verkan.

6. Bestämmelserna om arrendator tillkommande optionsrätt skola intagas i arrendekontraktet.

26 §.

Innan pastoratet utarrenderar löneboställe, som ligger i nära grannskap av prästgård, eller godkänner överlåtelse av arrende av sådant boställe, skall tjänstinnehavaren beredas tillfälle att yttra sig i ärendet.

Om boställsnämnd och dess uppsikt över boställsförvaltningen.

27 §.

För uppsikt över förvaltningen av prästgård och av löneboställe med undantag för dess skog (löneboställes jordbruksdel) skall finnas särskild boställsnämnd, en för varje tingslag på landet jämte de städer, som ligga däriinom eller som enligt Konungens förordnande skola därmed förenas till ett tjänstgöringsområde, samt en för Stockholms stad.

Boställsnämnden skall bestå av tre i orten boende, i lantbruks- och därmed sammanhängande affärsförhållanden kunniga män. Två ledamöter jämte lika antal ersättare utses för tre år åt gången, den ene, tillika ordförande, av länsstyrelsen samt den andre av domkapitlet. Såsom tredje ledamot i boställsnämnden inträder en av dem, vilka till ett antal av en för varje till tjänstgöringsområdet hörande pastorat skola pastoratsvis, likaledes för tre år, utses för tjänstgöring i boställsnämnden, därvid vad om valbarhet till nämndeman finnes stadgat skall äga motsvarande tillämpning; skolande i varje särskilt fall bland de sålunda valda inkallas den närmast boende, som ej tillhör det av förrättningen berörda pastoratet.

Konungen äger, där särskilda skäl sådant föranleda, rörande nämndens tjänstgöringsområde och sättet huru ledamöterna skola utses förordna annorlunda än nu sagts.

28 §.

Boställsnämnd åligger att med tillämpning av de i detta kapitel givna bestämmelser meddela föreskrifter angående prästgårds anordnande och löneboställes bebyggande, så ock att öva tillsyn å prästgårds och löneboställes hävd till hus och jord.

Stanna boställsnämndens ledamöter i olika meningar, gälle vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening och kan jämkning ej ske, gälle ordförandens.

29 §.

Boställsnämnds tillsyn över prästgård och löneboställe utövas genom ekonomisk besiktning.

Å löneboställe må sådan besiktning kunna förrättas av nämndens ordförande ensam, där domkapitlet med hänsyn till boställets ringhet eller andra omständigheter prövar sådant lämpligen kunna äga rum och pastoratet samt, där bostället är utarrenderat, jämväl arrendatorn därtill lämnar medgivande. Vid nu nämnd besiktning må dock ej handläggas fråga om utdömande eller insyning av laga hus.

30 §.

Ekonomisk besiktning skall på föranstaltande av domkapitlet hållas, å prästgård inom utgången av tionde året och å löneboställe, där ej domkapitlet för visst löneboställe annorlunda bestämmer, inom utgången av femte året efter det, då ekonomisk besiktning näst förut förrättats å fastigheten; domkapitlet obetaget att i händelse av särskilt behov även å annan tid förordna om ekonomisk besiktning.

31 §.

1. Vid ekonomisk besiktning har boställsnämnden att iakttaga följande:

a) Nämnden skall tillse, att de laga husen äro behörigen brandförsäkrade och försedda med nödig brandredskap, så ock anteckna i vad mån förut föreskrivna nybyggnader, ombyggnader, reparationer och andra åtgärder blivit verkställda.

b) Är efter senaste ekonomiska besiktning hus, som skall finnas å prästgård eller löneboställe, nybyggt, skall nämnden tillse, huruvida det är i överensstämmelse med givna föreskrifter samt i övrigt ändamålsenligt och med omsorg uppfört. Nämnden meddelar därefter beslut, huruvida huset må, i befintligt skick eller sedan därå anmärkta felaktigheter och brister blivit avhjälpda, insynas. Kan huset icke godkännas, lämnas föreskrift angående därav påkallade åtgärder.

c) Finnas å laga hus bristfälligheter, skall nämnden pröva, huruvida bristfälligheterna kunna avhjälpas allenast genom mindre reparation. Där så är fallet, skall sådan mindre reparation föreskrivas.

d) Anser nämnden bristfälligheter å laga hus föranleda annan än mindre reparation, skall nämnden meddela föreskrift därom.

e) Prövar nämnden erforderligt, att ombyggnad sker av laga hus eller att sådant hus ersättes med nytt, skall nämnden ålägga pastoratet att verkställa ombyggnad eller nybyggnad. Nämnden skall i beslutet angiva husets inredning och beskaffenhet samt i fråga om nybyggnad dess storlek.

f) Nämnden skall i fråga om prästgårdsområde tillse, huruvida av pastoratet anlagd gårdsplan och väg äro, i vad på pastoratet ankommer, behörigen underhållna, samt föreskriva de bättringar, som anses erforderliga.

g) Ägorna å löneboställe skola besiktigas och anteckning göras angående de brister, som förefinnas beträffande åkerns hävdande, övriga ägors skötsel och vård, hägnaders och dikens anbringande och underhåll samt torvmosses

begagnande. Erforderliga bättringar och andra åtgärder skola föreskrivas. Finnes å löneboställe antaget brukningssätt uppenbart leda till skada för bostället, skall nödig rättelse föreskrivas.

h) Tid skall utsättas, inom vilken vid förrättningen föreskriven nybyggnad, ombyggnad, reparation eller annan åtgärd bör vara verkställd.

2. Är löneboställe utarrenderat, skola de föreskrifter, som meddelas enligt 1 mom. c) och g), avse arrendatorn. Vad nu är sagt gälla, i den mån arrendatorn tillförbundits att fullgöra pastoratet åvilande skyldigheter i avseende å annan än mindre reparation, ombyggnad eller nybyggnad av bostället laga hus eller brandförsäkring av husen, jämväl beträffande de föreskrifter, som därutinnan meddelas. Pastoratet äge dock i fall, som avses i detta moment, rätt till talan jämte arrendatorn.

32 §.

Har boställsnämnd vid ekonomisk besiktning eller eljest meddelat föreskrift om utförande av nybyggnads- eller underhållsarbeten å prästgård eller löneboställe, skall pastoratet eller, där i fråga om löneboställe föreskriften avsett arrendator, denne inom en månad efter utgången av den för arbetenas verkställande utsatta tiden ingiva anmälan om fullgörandet till domkapitlet.

Hava föreskrivna arbeten icke fullgjorts inom utsatt tid, äger domkapitlet hos överexekutor påkalla, att vad pastoratet eller arrendator eftersatt varder på pastoratets bekostnad verkställt genom överexekutors försorg. För arbetenas utförande erforderliga medel förskjutas av kyrkofonden; vad sålunda förskjutits äger överexekutor låta omedelbart uttaga hos pastoratet.

Har föreskrivet arbete, vars utförande ankommit på arrendator av löneboställe, verkställts på pastoratets bekostnad, äge pastoratet söka sin kostnad åter av arrendatorn. Förmenar pastoratet eller arrendatorn, att föreskriven nybyggnad, ombyggnad eller större reparation eller brandförsäkring, som utförts eller bekostats av den ene, enligt arrendekontraktet rätteligen bort utföras eller bekostas av den andre, äge ock sådan talan.

33 §.

Ekonomisk besiktning och annan boställsnämndens förrättning påkallas hos ordföranden.

Förrättning hålles under tjänlig årstid å tid och plats, som ordföranden bestämmer, därvid skall iakttagas, att, om så ske kan, förrättningar i samma ort verkställas omedelbart efter varandra.

34 §.

Om tiden för förrättnings hållande skall boställsnämndens ordförande minst en månad förut underrätta domkapitlet och ordföranden i kyrkostämman eller, i pastorat där kyrkofullmäktige finnas, ordföranden hos dem. Om mottagandet av underrättelse skall bevis genast av vederbörande tillställas boställs-

nämndens ordförande. Annan part skall minst fjorton dagar före förrättningen kallas till densamma.

Har boställsnämndens ordförande bevisligen iakttagit vad enligt första stycket åligger honom, må parts eller ombuds uteblivande ej utgöra hinder för förrättningens företagande.

35 §.

Till de ledamöter av boställsnämnden, som skola deltaga i förrättning, skall ordföranden utfärda kallelsebrev sist fjorton dagar före förrättningen.

36 §.

1. Såsom jäv mot ledamot av boställsnämnd gälle: Om han är med part i skyldskap eller svågerlag, som i 13 kap. 1 § rättegångsbalken om jäv mot domare sägs, eller om han är parts vederdeloman eller uppenbare ovän, eller om ledamot eller den, som står till honom i skyldskap eller svågerlag, som nämnt är, äger del i målet eller eljest kan av förrättningen vänta synnerlig nytta eller skada eller är medlem av pastoratets kyrkoråd eller boställsstyrelse. Har ledamot, som innehar allmän tjänst, å tjänstens vägnar rättegång med part, eller söker någon sak med ledamot eller tillfogar honom något med ord eller gärning i uppsåt att därmed göra honom jävig, det må ej räknas för jäv.

2. Vet nämndens ordförande, att jäv mot honom är, eller är han av laga förfall hindrad att deltaga i nämnden, inkalle han i sitt ställe den för honom utsedde ersättaren. Förekommer dylikt jäv mot eller förfall för någon av nämndens övriga ledamöter, göre denne omedelbart anmälan därom hos ordföranden, vilken ombesörjer inkallande av ersättare.

3. Därest i det fall, att ordföranden eller av domkapitlet utsedd ledamot på grund av laga förfall eller jäv är hindrad att deltaga i nämnden, sådant hinder möter jämväl för ersättaren, åligger det ordföranden att om förhållandet göra anmälan hos länsstyrelsen, som har att för ifrågavarande tillfälle förordna ordförande eller ledamot av nämnden.

37 §.

Anmäles vid förrättning jäv mot ordföranden, och finner boställsnämnden det vara lagligen grundat, inställes förrättningen och förfares för inkallande av annan ordförande såsom i 36 § sägs. Förekommer mot annan ledamot jäv, som av nämnden godkännes, ombesörjer ordföranden inkallande av ersättare för honom. Ogillas jävet, skall förrättningen fortgå; vederbörande obetaget att i sammanhang med huvudsaken klaga över beslut, varigenom jävsanmärkning ogillats.

38 §.

Innan boställsnämnd fattar beslut om ny- eller ombyggnad, skall tillfälle beredas pastoratet att inkomma med förslag till ritningar och arbetsbeskriv-

ning. Åligger skyldighet att utföra byggnaden arrendator av löneboställe, skall han höras över förslaget.

39 §.

Boställsnämndens ordförande må, där så finnes nödigt, kalla byggnads- eller eljest sakkunnig person att biträda vid förrättning.

40 §.

Över boställsnämnds förrättning skall upprättas särskilt instrument. I instrumentet skall intagas vad den, som är missnöjd med förrättningen, har att iakttaga för bevarande av sin talan.

Nämndens ordförande åligger att inom fjorton dagar efter förrättningens avslutande sända förrättningsinstrumentet i huvudskrift eller avskrift till samtliga parter.

41 §.

Utan hinder av beslut, som boställsnämnd meddelat, äger nämnden, där ändrade förhållanden det föranleda, annorlunda förordna.

Om laga syn.

42 §.

Den, som ej åtnöjes med boställsnämnds förrättning, äger att, vid förlust av rätt till vidare talan, inom en månad efter förrättningens avslutande anmäla sig å landet hos domaren och i stad hos rådstuvurättens ordförande med begäran om laga syn.

Anmälan bör vara åtföljd av instrument över förrättningen.

43 §.

Laga syn förrättas på landet av domaren jämte två nämndemän samt i stad av rådstuvurätten.

44 §.

Då laga syn skall hållas, åligger det domaren eller rätten att utsätta tid för densamma, varjämte domaren skall kalla nämnd.

Beträffande parters kallelse till laga syn skall vad i 34 § är stadgat beträffande förrättning av boställsnämnd äga motsvarande tillämpning, med iakttagande av att vad där stadgas om ordförande i boställsnämnd skall gälla domaren eller rätten.

45 §.

Synerättens ordförande må, där så finnes nödigt, tillkalla byggnads- eller eljest sakkunnig person att biträda vid syn.

46 §.

Är, då missnöje mot förrättning av boställsnämnd blivit anmält, klagan tillika förd över beslut, varigenom mot ledamot av boställsnämnden gjort jäv ogillats, och finner synerätten jävsanmärkningen vara lagligen grundad, skall ny förrättning verkställas av synerätten, som därvid meddelar de föreskrifter, vilka av omständigheterna finnas påkallade.

Om förrättningskostnad.

47 §.

Ordförande i boställsnämnd åtnjuter årligt arvode av kyrkofonden med belopp, som Konungen bestämmer.

48 §.

Ledamöter av boställsnämnd och synerätt åtnjuta för förrättning resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet.

Tillkallad sakkunnig erhåller gottgörelse efter bestämmande av boställsnämnd eller synerätt.

49 §.

Kostnad, som i 48 § sägs, skall gäldas av pastoratet, där ej för visst fall i fråga om ekonomisk besiktning är annorlunda stadgat.

Finner synerätten, att laga syn blivit utan giltig orsak påkallad, må klagande, i den mån synerätten prövar skäligt, förpliktas att gottgöra pastoratet å sådan syn belöpande kostnad.

3 kap. Om löneboställes skog.

50 §.

För den omedelbara vården av löneboställes skog skall hos pastoratet vara anställd en förvaltare med skoglig utbildning eller eljest med erforderlig kändedom om skogsskötsel.

Valet av förvaltare skall för prövning och godkännande underställas den stiftsintendent, som enligt nästföljande paragraf skall finnas i stiftet.

51 §.

För att tillhandagå pastoraten vid skogsförvaltningen och öva tillsyn över skogsskötseln skall inom varje stift finnas en stiftsintendent. I särskilda fall må för två eller flera stift utses gemensam stiftsintendent. Till stiftsintendents förfogande skola ställas erforderliga biträden.

Stiftsintendent skall hava avlagt fullständig avgångsexamen från skogsinstitutets högre kurs eller skogshögskolans jägmästarekurs; dock må i sär-

skilt fall till stiftsintendent antagas den, som avlagt avgångsexamen från skogsinstitutets lägre kurs eller skogshögskolans forstmästarekurs.

Stiftsintendent utses av Konungen, som ock förordnar angående anställande av biträde. Instruktion för stiftsintendenten utfärdas av Konungen.

52 §.

Vid skogsförvaltningen skall, med beaktande av att såvitt möjligt jämn avkastning erhålles, eftersträvas utvinnande av det med hänsyn till skogens tillstånd bästa möjliga ekonomiska resultat.

53 §.

För bibehållande av skogsbestånd i god kultur och för återväxt å område, där avverkning ägt rum eller skada å skogen uppkommit genom brand, storm, snöbrott, insektshärjning eller annan dylik händelse eller genom betning av hemdjur eller genom åverkan, skall pastoratet vidtaga de åtgärder, stiftsintendenten finner skäligt föreskriva.

För tillgodoseende av löneboställes behov av betesmark äger pastoratet efter godkännande av stiftsintendenten från skogsvårdande åtgärder undantaga för beteskultur lämpligt område.

54 §.

Om fullgörandet av föreskrivna skogsvårdande åtgärder skall stiftsintendenten underrättas sist inom en månad efter utgången av den för åtgärdernas verkställande utsatta tid.

Hava föreskrivna åtgärder ej fullgjorts inom utsatt tid, äger stiftsintendenten hos överexekutor påkalla, att vad pastoratet eftersatt varder på dess bekostnad verkställt genom överexekutors försorg. För arbetenas utförande erforderliga medel förskjutas av kyrkofonden; vad sålunda förskjutits äger överexekutor låta omedelbart uttaga hos pastoratet.

55 §.

Vill pastoratet för ernående av ökad skogsavkastning torrlägga försumpad mark, myr eller kärr eller utföra annat sådant företag, har stiftsintendenten att på begäran av pastoratet upprätta erforderlig plan och arbetsbeskrivning.

56 §.

Avverkning av skog skall ske i enlighet med avverkningsplan, som upprättas och fastställs av stiftsintendenten i samförstånd med pastoratet. Kunna stiftsintendenten och pastoratet ej enas om avverkningsplan, förfares så som i 64 § sägs.

Avverkningsplanen skall omfatta en tid av tio år. Den skall utvisa den virkesmängd, som under nämnda tid får uttagas. När synnerliga skäl därtill äro, må före utgången av giltighetstiden för sådan plan denna ersättas med ny, förändrad plan.

57 §.

Vid förättning å marken för uppgörande av torrlägnings- eller avverkningsplan skall pastoratet på anmodan tillhandahålla erforderlig hantlangning.

58 §.

Avverkning må ej ske annorledes än efter utstämpling.

Utstämpling skall ombesörjas av pastoratets förvaltare. Då stiftsintendenten finner det påkallat, äger han föreskriva, att utstämpling skall ske i närvaro av honom underställd skogstjänsteman. Vid utstämpling har förvaltare att ställa sig till efterrättelse de anvisningar, som stiftsintendenten eller nu nämnd skogstjänsteman finner erforderligt meddela.

Om verkställd utstämpling skall stiftsintendenten omedelbart underrättas.

59 §.

Finner stiftsintendenten utstämpling icke kunna godkännas, skall han senast inom en månad efter det han erhållit underrättelse om dess verkställande tillstålla pastoratet skriftligt besked därom med uppgift tillika, i vilka hänseenden rättelse bör vidtagas. Är ej anmärkning inom den tid inkommen, eller medgiver stiftsintendenten dessförinnan pastoratet att förfoga över virket, må därefter avverkning och försäljning ske.

60 §.

I avverkningsplanen må upptagas viss virkesmängd, över vilken pastoratet för tillfälliga behov skall äga årligen förfoga omedelbart efter verkställd utstämpling. Stiftsintendenten äger medgiva pastoratet att jämväl eljest genast förfoga över utstämplat virke.

I nu nämnda fall erfordras ej omedelbar anmälan om verkställd utstämpling.

61 §.

Församling skall vara bibehållen vid förut innehavd rätt att ur löneboställes skog, i den mån den avverkningsbara virkesmängden därtill lämnar tillgång sedan löneboställets husbehov och pastoratets behov av byggnads- och hägnadsvirke för prästgård beräknats, erhålla erforderligt virke för byggande och underhåll av kyrka. Denna rättighet skall omfatta virke även för byggande och underhåll av kapell, klockstapel och hägnad kring kyrkogård.

62 §.

Sker å lönebeställes skog avverkning utan utstämpling, eller har utstämpling verkstälts i strid mot fastställd avverkningsplan eller lämnade anvisningar, äger stiftsintendenten meddela förbud att å skogen utan hans tillstånd verkställa avverkning, honom obetaget att med hänsyn till föreliggande omständigheter begränsa förbudet att gälla allenast viss del av skogen eller eljest på visst sätt inskränka förbudet. Innan förbud meddelas, skall pastoratet samt, där avverkning verkstälts eller planlagts av annan, jämväl denne beredas tillfälle att yttra sig i ärendet; finner stiftsintendenten saken sådan, att den ej kan tåla uppskov, må han dock meddela förbud tillsvidare och intill dess annorlunda varder förordnat.

Avverkningsförbud skall utan hinder av besvär genast träda i kraft.

63 §.

Om beslut i ärende angående tillsättande av förvaltare, vidtagande av skogsvårdande åtgärder, undantag av område för beteskultur, fastställande av avverkningsplan, förordnande av skogstjänsteman att närvara vid utstämpling samt meddelande av avverkningsförbud skall stiftsintendenten, så snart ske kan, tillställa pastoratet och domkapitlet skriftligt besked. Där beslutet rör för stiftsintendenten känd innehavare av pastoratets rätt, skall besked tillställas jämväl denne.

64 §.

Över stiftsintendents beslut må domkapitlet och pastoratet ävensom, där beslutet rör innehavare av pastoratets rätt, denne föra klagan genom besvär hos ekklesiastiska boställskommissionen, om vilken förmäles i nästföljande kapitel. Besvären skola hava inkommit till kommissionen eller dess ordförande före klockan tolv å fyrtiofemte dagen från den dag, klaganden erhöi del av beslutet.

Hava stiftsintendent och pastorat icke kunnat enas om avverkningsplan, skall frågan hänskjutas till avgörande av kommissionen.

Klagan över kommissionens beslut må föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till vederbörande statsdepartement före klockan tolv å fyrtiofemte dagen från den dag, klaganden erhöi del av beslutet.

65 §.

Avlöning till stiftsintendent jämte biträde åt honom skall bestämmas av Konungen samt utgå ur kyrkofonden. Konungen äger tillika bevilja erforderliga anslag ur samma fond för gäldande av övriga kostnader för stiftsintendents verksamhet.

Har stiftsintendent anlitat tillfälligt biträde för upprättande av avverkningsplan eller förordnat skogstjänsteman att närvara vid utstämpling, åligger det pastoratet att enligt grunder, som Konungen bestämmer, ersätta kyrkofonden för härav uppkommen kostnad.

4 kap. Om ecklesiastik boställskommission.

66 §.

För genomförande av de förändringar i den hittillsvarande boställsförvaltningen, vilka i denna boställsordning föreskrivas, skall finnas en kommission, ecklesiastika boställskommissionen, bestående av minst tre och högst fem personer, vilka utses av Konungen.

Kommissionen skall tillika, utöver den uppgift som tillkommer kommissionen enligt 64 §, hava överinseende över stiftsintendenternas verksamhet.

Instruktion för kommissionen utfärdas av Konungen.

67 §.

Kommissionens medlemmar äga åtnjuta ersättning ur kyrkofonden. Ersättningens storlek bestämes av Konungen, som tillika äger bevilja erforderliga anslag ur samma fond för gäldande av övriga kostnader för kommissionens verksamhet.

68 §.

Sedan arbetet med omläggningen av boställsförvaltningen blivit i huvudsak avslutat och i lag är bestämt, att kommissionens uppgifter skola övertagas av annan myndighet, skall kommissionen upphöra.

5 kap. Om allmänt kyrkohemman.

69 §.

Allmänt kyrkohemman förvaltas av domkapitlet för kyrkofondens räkning enligt de närmare föreskrifter, Konungen meddelar.

Stiftsintendenten skall biträda domkapitlet vid förvaltningen av sådant hemman.

6 kap. Särskilda bestämmelser.

70 §.

Pastorat skall anses hava behörigen erhållit del av beslut, som avses i denna boställsordning, då beslutet tillställts kyrkostämmans ordförande eller, i pastorat där kyrkofullmäktige finnas, ordföranden hos dem.

71 §.

Utgöra församlingar, vilka bilda två eller flera pastorat, för vården av angelägenhet, som avses i denna boställsordning, en kyrklig samfällighet, skall vad däri stadgas om pastorat äga tillämpning å sådan samfällighet.

72 §.

Över domkapitels beslut i ärende, som angår pastorats boställsförvaltning, må pastoratet föra klagan hos Konungen.

73 §.

De ytterligare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna boställsordning, meddelas av Konungen.

7 kap. Övergångsbestämmelser.

74 §.

Denna boställsordning skall lända till efterrättelse från och med den dag, Konungen bestämmer; dock skall Konungen dessförinnan äga med tillämpning av bestämmelserna i denna boställsordning meddela de föreskrifter och föranstalta om de åtgärder, som kunna finnas påkallade till förberedelse av boställsordningens införande, samt ur kyrkofonden anvisa nödiga medel för bestridande av kostnaderna för sagda åtgärder.

I fråga om pastorat, för vars prästerskap vid denna boställsordnings ikraftträdande är gällande lönereglering, som fastställts på grund av förordningen den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande av prästerskapets inkomster, skall, intill dess sagda lönereglering bringats till upphörande, fortfarande tillämpas vad äldre lag stadgar i de ämnen, som avses i denna boställsordning.

75 §.

Genom denna boställsordning upphävas med de begränsningar nedan stadgas: ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 (nr 141, sid. 42);

kungörelsen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 40) angående grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar;

lagen den 31 maj 1926 (nr 104) angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord, såvitt angår arrendatorer av löneboställen, som avses i denna boställsordning;

tillika med alla de särskilda stadganden, vilka innefatta ändring eller förklaring av vad sålunda upphävda lagrum innehålla eller tillägg därtill eller som tillkommit med stöd av nu upphävda författningar;

så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot bestämmelserna i denna boställsordning.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i denna boställsordning, skall sistnämnda bestämmelse i stället tillämpas.

76 §.

Då för prästerskapet i pastorat, som avses i 74 § andra stycket, löne reglering enligt lagen om reglering av prästerskapets avlöning blivit fastställd, skall av synerätt, varom i 43 § sägs, syn hållas å varje inom pastoratet beläget boställe, vilket utgör bostadsboställe för präst eller eljest innehaves av sådan, i den ordning och med tillämpning av de föreskrifter i övrigt, som angivas i 64 § 2 och 3 mom. äldre boställsordningen, med iakttagande av att de i förstnämnda moment första stycket givna hänvisningar till äldre boställsordningen skola gälla nya boställsordningen.

77 §.

Vad i 17 § stadgas för det fall, att tjänstinnehavare å prästgård uppfört annan byggnad än laga hus, skall vid det första ombytet av tjänstinnehavare efter det denna boställsordning trätt i kraft gälla även i fråga om överloppshus, som enligt 13 § äldre boställsordningen blivit av den frånträdande tjänstinnehavaren löst eller tillfallit honom utan lösen.

78 §.

Laga hus å prästgård, vilka blivit uppförda innan denna boställsordning träder i kraft, må ej, där de enligt förut gällande stadganden äro godkända eller antagliga, utdömas därför att de ej överensstämma med denna boställsordning.

79 §.

I avseende å sådan av pastorat förvaltd fastighet, som tidigare utgjort bostadsboställe för präst och vars innehavare vid den tid, då äldre boställsordningen blivit tillämplig å bostadsbostället, varit delägare i skånska prästerskapets byggnadskassa, iakttages, att pastoratet skall, i enlighet med de närmare föreskrifter, som meddelas av Konungen, till kassan erlægga de avgifter, vilka förut skolat utgöras av boställshavaren.

80 §.

Denna boställsordning skall icke verka rubbning i de bestämmelser, vilka vid boställsordningens ikraftträdande äga tillämplighet beträffande dessförinnan tillkomna arrende- eller andra upplåtelser av löneboställen och allmänna kyrkohemman eller delar därav — vare sig bestämmelserna intagits i upprättat kontrakt eller förekomma i äldre, å upplåtelsen tillämplig författning — i annan mån än som betingas av att förvaltningen av nämnda fastigheter övertages av pastorat eller domkapitel.

Vad angår före denna boställsordnings ikraftträdande tillkomna arrendeupplåtelser av löneboställen skola gälla följande avvikelser från de äldre bestämmelserna:

1) Arrendeavgifter och kontant utgående årsbelopp för uppskattad nybyggnadskostnad skola av arrendatorn erläggas till pastoratet.

2) Där enligt arrendekontrakt eller äldre författning förvaltningsåtgärd ankommer på länsstyrelse eller domkapitel skall, såvitt ej annat följer av vad i 5), 6) och 7) här nedan föreskrives, motsvarande befogenhet i stället utövas av pastoratet. Arrendator tillförsäkrat husbehovsvirke skall anvisas av pastoratet.

3) Då arrendator vid ekonomisk besiktning i hittills gällande ordning ålagts utföra vissa arbeten, äger, förutom domkapitlet, jämväl pastoratet mot honom söka sådan verkställighetsåtgärd, som omförmäles i 56 § äldre boställsordningen.

4) Arrendator, vilken, då denna boställsordning träder i kraft, åtnjuter honom jämlikt lagen den 31 maj 1926 angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord beviljad lindring i avtalade arrendevillkor, skall fortfarande under återstående arrendetiden komma i åtnjutande av enahanda lindring.

5) Arrendator må icke mot sitt bestridande åläggas uppföra annan byggnad än som i arrendekontraktet uttryckligen angivits. Stadgandena i 17 § 3 och 4 mom. ecklesiastik arrendeförordning den 21 november 1925 skola icke vidare äga tillämpning, i följd varav arrendator icke äger under återstående arrendetiden uppföra annan byggnad än arrendekontraktet upptager med anspråk på att byggnaden skall godkännas såsom skyldighetshus. Har arrendator, innan denna boställsordning träder i kraft, uppfört eller påbörjat uppförande av hus, som avses i 17 § 5 mom. nämnda arrendeförordning, eller under arrendetiden, på sätt i 6 mom. samma paragraf förmäles, byggt hus större eller dyrbarare än som föreskrivits, och begär arrendatorn, att sådant hus skall godkännas såsom skyldighetshus, skall boställsnämnden vid ekonomisk besiktning eller av- och tillträdessyn pröva, huruvida i samma moment angivna förutsättningar för bifall till framställningen äro för handen samt, om detta finnes vara förhållandet, insyna huset, vilket därefter skall anses såsom laga hus.

6) Vid arrendets upphörande skall efter förordnande av domkapitlet med tillämpning av hittills gällande bestämmelser boställsnämnden hålla av- och tillträdessyn å lönebostället, därvid pastoratet med avseende å rättigheter och skyldigheter gent emot avträdande arrendatorn skall intaga samma ställning som nytillträdande arrendator. Det skall jämväl ankomma på boställsnämnden att vid denna syn pröva befogenheten av anspråk, som arrendatorn med stöd av 31 § ecklesiastik arrendeförordning kan komma att framställa.

7) Där enligt arrendekontrakt eller äldre författning optionsrätt tillkommer arrendator eller dennes rättsinnehavare, skola, under förutsättning att lönebostället eller del därav fortfarande skall utarrenderas samt pastoratet och arrendatorn icke träffa överenskommelse om villkoren för nytt arrende, dessa villkor fastställas i den ordning 4 § ecklesiastik arrendeförordning föreskri-

ver, varjämte vid optionsrättens utövning i övrigt skall iakttas vad därom i arrendekontraktet eller eljest å arrendeförhållandet tillämplig författning finnes stadgat. Kostnaden för arrendeuppskattningen skall gäldas av pastoratet.

81 §.

Avverkningsplan, som skall vinna tillämpning första gången efter denna boställsordnings ikraftträdande, må fastställas för kortare tid än tio år.

82 §.

Nödgas domänverket vidkännas kostnad för avlönande av skogsstatstjänstemän, som genom införandet av denna boställsordning bliva övertaliga, skall kostnaden i den omfattning och med belopp, som bestämmes av Konungen, ersättas statens domäners fond ur kyrkofonden.

F ö r s l a g

till

Lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 7 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36, sid. 1) om nyttjanderätt till fast egendom.

Härigenom förordnas, att 2 kap. 7 § femte stycket lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, sådant detta lagrum lyder enligt lag den 27 juni 1927 (nr 283), skall upphöra att gälla.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer.

F ö r s l a g

till

Lag angående ändrad lydelse av 2 § 9:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Härigenom förordnat, att 2 § 9:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, vilket lagrum senast ändrats genom lag den 27 juni 1927 (nr 289), skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

- 9:o) mål om tillvaro — — — inrättning;
- mål om rätt — — — fastighet;
- mål om anläggning — — — nybyggen;
- mål, huruvida jord — — — erläggas;
- mål om beslut av domkapitel eller ecklesiastiska boställskommissionen i fråga, som avses i ecklesiastik boställsordning;
- mål om villkor — — — upplåtas;
- mål om — — — arrende;

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av 1, 2 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.

Häri genom förordnas, att 1, 2 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt skola erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Till kyrklig jord räknas i denna lag dels sådan fast egendom, som omförmäles i 1 § ecklesiastik boställsordning (prästaboställen), dels fastigheter, som äro anslagna till bostad eller avlöning åt biskopar, domkyrkosysselmän och klockare, eller vilkas avkomst ingår till någon för reglering av sådana befattningshavares löner bildad fond, dels ock den fasta egendom, som besittes av domkyrkor samt andra kyrkor i städer och på landet.

2 §.

Då samhällelig nytta, såsom uppkomsten av egna hem eller mindre jordbruk, därav främjas, må Konungen medgiva utbyte eller försäljning av kyrklig jord, som nedan sägs, nämligen av:

- a) till tomter tjänliga områden i eller invid stad eller annan ort med tätare bebyggelse eller i grannskap till större industriell anläggning;
- b) bebyggda jordbrukslägenheter, såsom torpställen eller nyodlingar;
- c) utjordar och utmarksskiften, som äro avskilt belägna; samt
- d) andra ägor, som utan kännbar olägenhet kunna avskiljas från den fastighet, till vilken de höra.

Utbyte eller försäljning av kyrklig jord må ock av Konungen medgivas:

då sådan jord erfordras för ändamål, som avses i 1 § lagen den 12 maj 1917 om expropriation;

eller då å prästaboställe förlagd tjänstebostad för kyrkoherde eller komminister med hänsyn till dennes tjänsteverksamhet är olämpligt belägen och i anledning därav förflyttning av bostaden till plats utom bostället påkallas;

eller då kyrklig jord eljest på grund av särskilda omständigheter finnes icke kunna för sitt ändamål lämpligen bibehållas eller mot skälig avgift utarrenderas.

Vid utbyte eller försäljning, som i denna paragraf sägs, skall iakttagas, att avhändelsen icke är till olägenhet för det allmänna samt att vederlaget motsvarar jordens värde enligt i orten gängse skäligt pris, därvid hänsyn icke skall tagas till värdet av förbättring, vilken jorden vunnit genom arbete eller kostnad, som den, till vilken jorden överlåtes, eller någon, vars rätt övergått å denne, såsom innehavare av nyttjanderätt till jorden därå nedlagt utöver vad honom ålegat enligt vad vid upplåtelsen avtalats eller uppenbarligen varit förutsatt.

6 §.

Där, i enlighet med vad i denna lag sägs, utbyte eller försäljning äger rum av prästboställe, vars avkomst i sin helhet ingår till kyrkofonden, eller av boställe, vars avkomst ingår till biskopslöneregleringsfonden, skall den behållna mellangiften eller köpeskillingen överlämnas till vederbörande fond.

Sker utbyte eller försäljning av prästboställe, som utgör prästlönetillgång för visst pastorat, skall den behållna mellangiften eller köpeskillingen, där ej Konungen annorlunda förordnar, fonderas och fonden utgöra prästlönetillgång för pastoratet.

Huruledes, beträffande annan kyrklig jord än nu sagts, sådan mellangift eller köpeskillning må disponeras för tillgodoseende av det ändamål, vartill den kyrkliga jorden varit anslagen, därom gäller vad särskilt är stadgat eller av Konungen förordnas.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer.

F ö r s l a g

till

Lag om kyrkofond.

Häri genom förordnas som följer:

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Kyrkofonden skall användas för kyrkliga ändamål på sätt i denna lag bestämmes och förvaltas av statskontoret utan sammanblandning med andra medel.

2 §.

1. Med pastorat avses i denna lag territoriellt pastorat, med undantag av Karlsborgs pastorat.

2. Såsom prästlönekostnader för visst pastorat betecknas i denna lag de utgifter, som pastoratet enligt vad i särskilda författningar är stadgat har att vidkännas för löner, arvoden och resanslag åt kyrkoherde, komminister och ständig adjunkt.

Om kyrkofondens inkomster.

3 §.

Till kyrkofonden skola ingå följande medel, nämligen:

1) vad enligt lagen om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför årligen skall av statsverket gäldas såsom ersättning för tionde och andra avgifter av fast egendom, vilka på grund av förut givna författningar tillkommit prästerskapet;

2) årlig ersättning av statsverket med tillhoppa 301,250 kronor ej mindre för de anslag i krono- och kyrkotionde samt oindelt spannmål ävensom hemmansräntor, för vilka gottgörelse av statsmedel lämnats prästerskapet det ecklesiastikår, som tilländagått näst före den 1 maj 1914, än även för de statsanslag i penningar, som för samma ecklesiastikår av prästerskapet åtnjutits;

3) inkomst av boställen, vilkas avkomst enligt 9 § förordningen den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande av prästerskapets inkomster rätteligen indragits till prästerskapets löneregleringsfond eller av Konungen anvisats till löneförbättring för prästerlig tjänstinnehavare i annat pastorat än det, inom vilket bostället är beläget (allmänna kyrkohemman);

- 4) överskott å avkastningen av pastorats prästlönertillgångar, varom för-
mäles i 4 §;
- 5) ersättning av pastorat för kostnader, som avses i 65 § andra stycket eckle-
siastik boställsordning;
- 6) allmän kyrkoavgift, varom förmäles i 5 §;
- 7) ränta och annan vinst å kyrkofondens tillgångar.

4 §.

Dürest av pastorat förvaltade prästlönertillgångar — med undantag av till-
gång, vars avkastning skall enligt 7 § lagen om reglering av prästerskapets av-
löning tillgodokomma viss tjänstinnehavare utöver lönen eller jämlikt bestäm-
melse i donationsbrev tillfalla prästänka — lämna så stor behållen avkastning,
att därå uppkommer överskott sedan pastoratets prästlönkostnader under året
samt de i 61 § ecklesiastik boställsordning angivna virkesbehov blivit täckta,
skall pastoratet till kyrkofonden inleverera hälften av sådant överskott.

5 §.

Allmän kyrkoavgift skall utgöras av varje pastorat i förhållande till det antal
skattekröner, för vilket församlingsavgifter, där så erfordras, skall erläggas
till pastoratet.

Kyrkoavgiftens grundbelopp utgör 10 öre för skattekröna. Av grundbeloppet
skall årligen, efter Konungens bestämmande, uttagas så stor del, att denna till-
lika med den i 3 § 5) omförmälda inkomst för kyrkofonden beräknas täcka de i
6 § 1)—9) angivna utgifter för fonden.

Om kyrkofondens utgifter.

6 §.

Av kyrkofonden skola utgöras:

- 1) ålderstillägg, arvoden och kostnadsersättningar, som jämlikt lagen om reg-
lering av prästerskapets avlöning, lagen om provisorisk tilläggslöna åt kyrkoherdar
och komministrar i nyreglerade pastorat m. m. och lagen om resanslag åt vissa
präster i nyreglerade pastorat samt till nämnda lagar anslutna kungörelser skola
gäldas av kyrkofonden, så ock emeritilöner, vilka i enlighet med lagen om så-
dana löner tilldelats präster;
- 2) anslag, som Konungen må finna skäligt i särskilda fall bevilja såsom
bidrag till kostnad för resor till eller från pastorat, där präst förordnas att,
jämte fullgörande av honom i annat pastorat åliggande tjänstgöring, biträda
vid eller uppehålla prästerlig befattning;
- 3) dyrtidstillägg, som enligt beslut i den ordning särskilt är stadgat tiller-
kännas präster, vilka avses i lagen om reglering av prästerskapets avlöning;
- 4) pensionsavgifter till prästerskapets änke- och pupillkassa, vilka belöpa å
innehavare av prästerliga emeritilöner;

5) anslag, som Konungen må finna skäligt bevilja prästman för särskild prästerlig tjänstgöring, dock att för ändamålet icke under något år må användas mer än 400,000 kronor;

6) avlöningar till de i ecklesiastik boställsordning omförmälda stiftsintendenter och biträden åt dem samt ledamöter i ecklesiastika boställskommissionen tillika med övriga omkostnader för deras verksamhet;

7) arvoden åt ordförande i boställsnämnder, om vilka förmäles i ecklesiastik boställsordning;

8) resekostnads- och traktamentsersättningar enligt grunder, som Konungen bestämmer, åt konsistorieombud vid förrättningar av boställsnämnd eller synerätt å prästgårdar och löneboställen, som avses i ecklesiastik boställsordning;

9) kostnader enligt 2 § lagen den 21 november 1925 angående anlåtande av kyrkofonden för uppförande av prästgård inom Härnösands och Luleå stift;

10) kostnader för förvaltningen av allmänna kyrkohemman;

11) tillskott till pastorat enligt vad i 7 § stadgas.

7 §.

Om för gäldande av pastorats prästlönekostnader under året åtgår högre belopp än som täckes dels av avkastningen av pastoratets prästlönetillgångar — med undantag som i 4 § sägs — dels ock därutöver av ett belopp, motsvarande en uttaxering för skattekrona inom pastoratet av trettio öre eller det lägre öretal, Konungen för det året bestämmer, äger pastoratet för vad ytterligare erfordras erhålla tillskott av kyrkofonden, dock ej för gäldande av lönebelopp, som pastoratet enligt 9 eller 10 § lagen om reglering av prästerskapets avlöning särskilt förbundit sig att utgöra.

Öretalet för skattekrona skall beräknas så, att tillskotten till pastoraten under året såvitt möjligt motsvara de i 3 § 1)—4) och 7) omförmälda inkomster för kyrkofonden efter avdrag av den i 6 § 10) angivna utgift för fonden.

Vid bestämmande av tillskott, som nu sagts, skall löneboställes avkastning tagas i beräkning med belopp, som fastställts med tillämpning av 9 och 10 §§ (löneboställets normalavkastning), samt avkastningen av fonder beräknas till fyra procent av fondernas kapital.

Om uppskattning om löneboställes normalavkastning.

8 §.

I pastorat, där tillskott av kyrkofonden enligt 7 § ifrågakommer, skall på sätt nedan sägs för varje av pastoratet förvaltadt löneboställe, som avses i samma paragraf, uppskattning ske av boställets årliga normalavkastning, beräknad i penningar.

9 §.

Vid uppskattningen av annan avkastning än skogsavkastning skall iakttagas följande:

- 1) Uppskattningen skall avse en tid av 20 år.
- 2) Till grund för uppskattningen lägges värdet av de intäkter, som anses kunna erhållas genom förvaltning av lönebostället på mest ekonomiska sätt med bibehållande av tillämplad brukningsmetod, därvid även skall beräknas skäligt vederlag för upplåtelse av mark till annat församlingsändamål än kyrkogård. Från intäkterna avdragas nödiga, av förvaltningen föranledda utgifter, däribland skatter samt kostnader för underhålls- och nybyggnadsarbeten. I sistnämnda kostnader inräknas rotvärdet av byggnads- och hägnadsvirke från boställsskog. Avdrag må även göras för kostnader för ekonomiska besiktningar och andra förrättningar av boställsnämnd. Har pastoratet vid utarrendering av löneboställe åtagit sig att tillhandahålla arrendatorn ved till husbehov, skall därav föranledd förhöjning av arrendesumman icke tagas i betraktande såsom inkomst, men ej heller vid utgiftsberäkningen hänsyn tagas till vedanskaffningen.
- 3) Förbättring av löneboställes avkastning, som erhålles genom vattenavledning, större täckdikning eller annat kapitalkrävande företag, skall tagas i betraktande först efter det antal år (frihetsår), som skäligen kan anses åtgå för avskrivning av det i företaget nedlagda kapitalet. Utgifterna för företaget må icke avdragas såsom förvaltningskostnad.

10 §.

Vid uppskattningen av skogsavkastning skall iakttagas följande:

- 1) Uppskattningen sker med ledning av uppgjord avverkningsplan för den tid, planen gäller.
- 2) Till grund för uppskattningen lägges värdet av det för avverkning tillgängliga virket på rot. Från detta värde dragas dels rotvärdet av virke, som enligt vad i 61 § ecklesiastik boställsordning är stadgat kan anses erforderligt för prästgård, kyrka och kapell, dels skatter, dels ock de kostnader, pastoratet under den tid, uppskattningen avser, beräknas skäligen få vidkännas för upprättande av ny avverkningsplan, för utstämplingar och skogsvårdsåtgärder samt förrättning av boställsnämnd. Vad av återstoden belöper på ett vart av de år, avverkningsplanen omfattar, utgör skogens årliga normalavkastning.
- 3) Med avseende å förbättring i skogsavkastningen, som erhålles genom torrläggning av försumpad mark, myr eller kärr eller annat sådant företag, skall vad i 9 § 3) stadgas äga motsvarande tillämpning.

11 §.

Uppskattning av löneboställes normalavkastning verkställes av boställsnämnden. Beträffande förrättning, varom nu är fråga, skall i tillämpliga delar

gälla vad i ecklesiastik boställsordning är stadgat om förrättning av boställsnämnd.

Vid uppskattning av skogsavkastning inträder stiftsintendenten såsom ledamot i boställsnämnden i stället för den av domkapitlet utsedda ledamoten.

12 §.

Vill pastorat utföra torrlägnings- eller annat företag av beskaffenhet, som i 9 § 3) eller 10 § 3) sägs, skall boställsnämnden, där pastoratet med företeende av fullständigt kostnadsförslag sådant påfordrar, meddela särskilt beslut i fråga om det antal frihetsår, som kan medgivas för företaget.

13 §.

Talan mot boställsnämnds beslut i ärende, som avses i 9, 10 eller 12 §, fullföljes till synerätt i den ordning, som är föreskriven om fullföljd av talan mot beslut av boställsnämnd enligt ecklesiastik boställsordning. Vad i samma författning stadgas om laga syn skall äga tillämpning beträffande laga syn, som påkallas enligt denna lag.

I fråga om kostnaderna för förrättning av boställsnämnd eller för laga syn i ärende, som nu sagts, skola bestämmelserna i 48 och 49 §§ ecklesiastik boställsordning i tillämpliga delar lända till efter rättelse, dock skall ersättning åt stiftsintendent, då denne är ledamot i boställsnämnd, gäldas av kyrkofonden i enlighet med stadgandet i 65 § första stycket boställsordningen.

Om byggnadsförskott.

14 §.

För fullgörande av ny- eller ombyggnad, som pastorat ålagts att utföra å löneboställe, samt för gäldande av kostnader, som uppkomma för pastoratet då löneboställe tvångsanslutes till företag enligt vattenlagen eller lagen om enskilda vägar eller till lantmåteriförrättning, må pastoratet efter statskontorets beprövande och enligt grunder, som Konungen fastställer, erhålla förskott ur kyrkofonden.

Sådant förskott skall jämte ränta i första hand gottgöras kyrkofonden ur avkastningen från lönebostället.

15 §.

För beredande av tillgång till medel för utlämnande av förskott må lån upp- tagas för kyrkofonden.

Särskilda bestämmelser.

16 §.

Utgöra församlingar, vilka bilda två eller flera pastorat, för vården av angelägenhet, som i denna lag avses, en kyrklig samfällighet, skall vad i lagen stadgas om pastorat äga tillämpning å sådan samfällighet.

17 §.

De ytterligare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser.

1. Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer, dock skall Konungen dessförinnan äga med tillämpning av bestämmelserna i nya lagen meddela de föreskrifter och föranstalta om de åtgärder, som kunna finnas påkallade till förberedelse av lagens införande, samt ur kyrkofonden anvisa nödiga medel för bestridande av kostnaderna för sagda åtgärder.

2. Genom nya lagen upphävas med de begränsningar nedan sägs lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 37) om kyrkofond och lagen den 25 november 1925 (nr 448) om förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika lönebeställena, så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot nya lagen.

3. Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall denna i stället tillämpas.

4. Kyrkofonden skall beträffande de fonder, vilka enligt 2 § lagen den 9 december 1910 om kyrkofond överförts till sistnämnda fond, samt de medel, som jämlikt 3 § 2) nya lagen tillföras kyrkofonden, svara för samtliga de utgifter, som enligt allmän författning eller särskilda, i behörig ordning meddelade bestämmelser vid tiden för överföringen redan blivit anvisade till utgående från dessa tillgångar.

5. Har Konungen, innan nya lagen träder i kraft, jämlikt 7 § lagen den 9 december 1910 om kyrkofond beviljat arrendator, som utgör å lönebeställes skogsmark belöpande utskylder och besvär, bidrag till fullgörande av denna skattskyldighet, skall arrendatorn fortfarande under återstående arrendetiden erhålla sådant bidrag efter enahanda grunder som förut, dock skall detta bidrag icke längre utgå ur kyrkofonden utan i stället avräknas å arrende eller årsbelopp för uppskattad byggnadskostnad.

6. Stadgandena i 8 och 9 §§ lagen den 9 december 1910 om kyrkofond skola äga tillämpning så länge de förhållanden, om vilka i sagda lagrum förmäles, fortfarande bestå.

7. Där enligt beslut av Konungen präst jämlikt 11 § 4 mom. lagen om reglering av prästerskapets avlöning tillkommande bränsleförmån blivit utbytt mot viss årlig ersättning att utgå ur kyrkofonden, skall ersättningen efter nya lagens ikraftträdande gäldas av pastoratet och kvartalsvis utbetalas av kyrkorådet.

8. Lagen den 21 november 1925 om förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika lönebeställena och kungörelsen samma dag med villkor och bestämmelser angående erhållande av sådant förskott skola

fortfarande tillämpas beträffande byggnadsförskott, som beviljats före nya lagens ikraftträdande, med iakttagande av att det i varje särskilt fall skall åligga vederbörande pastorat att av löneboställets avkastning till kyrkofonden inleverera de belopp, med vilka enligt fastställd plan förskottet skall amorteras, och att, därest vid ekonomisk besiktning, som avses i 7 § nämnda kungörelse, befinnes, att arrendatorn eftersatt byggnadsskyldigheten, såväl domkapitlet som pastoratet äger påkalla sådan verkställighetsåtgärd, som omförmäles i 56 § ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910.

Förslag

till

Lag angående ändring i vissa delar av lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning.

Härigenom förordnas, att 9, 11, 19, 20, 21, 22 och 26 §§ lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning — av vilka lagrum 11, 19, 20 och 21 §§ ändrats, 11 § genom lag den 17 december 1926 (nr 525) samt 19, 20 och 21 §§ senast genom lag den 28 september 1928 (nr 397) — skola, 9, 11 och 20 §§ i nedan angivna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

9 §.

Finner Konungen prästerlig tjänst, om vars bibehållande eller inrättande framställning blivit gjord, icke vara för själavårdens behöriga handhavande nödig, må Konungen likväl medgiva, att sådan tjänst bibehålles eller inrättas, därest församling med minst tre fjärdedelar av dess hela rösttal efter röstvärdet beslutat utgöra vad utöver de i 19 § 1 mom. omförmälda tillgångar erfordras till bestridande av den lön, Konungen enligt denna lag bestämmer.

I fall — — — kronor.

11 §.

1. Lön — — — kassan.
2. Fri bostad — — — skäligt.
3. Ersättning — — — årligen.

4. Det åligger pastoratet att såsom bidrag till uppvärmning av tjänstebostad gälta, till kyrkoherde 200 kronor och till komminister 160 kronor för år, vilket bidrag skall utbetalas i den ordning, som i 1 mom. sägs.

19 §.

Till bestridande av de för kyrkoherde och komminister fastställda löner, däri inräknat bidrag för uppvärmning av tjänstebostad enligt 11 § 4 mom., ävensom ersättning och arvode åt adjunkt, varom i 14 § 3 mom. sägs, skola i nedan nämnd ordning användas:

1:o) avkastning av tillgångar, vilka äro avsedda för avlöning av pastoratets prästerskap, med undantag av tillgång, vars avkomst skall enligt 7 § tillkomma viss tjänstinnehavare utöver lönen eller enligt bestämmelse i donationsbrev tillfalla prästänka;

2:o) andra tillgängliga medel ävensom församlingsavgifter till erforderligt belopp.

20 §.

I gäldandet av de enligt 19 § 2 mom. utgående församlingsavgifter skola alla de, vilka inom pastoratet utgöra allmän kommunalskatt, deltaga efter de för sådan skatts utgörande stadgade grunder, och skola dessa avgifter inom varje till pastoratet hörande församling debiteras och uppbäras i samma ordning som utskylder till kyrka och skola.

Angående — — — särskilt stadgat.

21 §.

I fråga om tillskott av kyrkofonden för täckande av prästlönekostnader, som pastorat enligt denna lag har att gälda, är särskilt stadgat.

22 §.

1. Blir prästgård eller löneboställe, som förvaltas av pastorat, föremål för expropriation, skall den influtna ersättningen fonderas och fonden utgöra prästlönetillgång för pastoratet.

2. Fond, som är prästlönetillgång för visst pastorat, skall förvaltas av pastoratet. Sådan fond skall göras räntebärande på sätt om omyndigs medel är föreskrivet. Vill pastoratet placera fondmedel på annat sätt, skall pastoratet inhämta tillstånd därtill av domkapitlet.

3. Det åligger pastoratet att beträffande varje fond, som är prästlönetillgång för pastoratet, årligen före utgången av februari månad till domkapitlet lämna uppgift angående fondens kapital, placering och avkastning under föregående år.

26 §.

Avlöningsmedel, varom i 19 § 1 mom. sägs, skola av vederbörande kyrkoråd uppbäras från och med ecklesiastikåret näst efter det, med vars utgång den på grund av förordningen den 11 juli 1862 eller förordningen den 1 november 1872 fastställda lönereglering beträffande pastoratet upphör att gälla, eller, om hinder därför möter, när det utan förnärmande av annans rätt kan ske.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer, dock att ändringen av förutvarande lydelsen av 11 § 4 mom. skall beträffande varje särskild kyrkoherde- och komministerstjänst vinna tillämpning först då ny lönereglering för tjänsten fastställs efter det denna lag i övrigt trätt i kraft.

Ved och brännrotv, som enligt 11 § 4 mom. i dess äldre lydelse skall tillhandahållas präst, anvisas av pastoratet. Värdet därav skall såsom omkostnad avdragas vid uppskattning i den ordning särskilt är stadgat av löneboställes normalavkastning.

F ö r s l a g

till

Lag om ändring i lagen den 30 augusti 1918 (nr 724) angående krigstidsunderstöd åt präster i nyreglerade pastorat samt åt vissa extra ordinarie präster och innehavare av prästerliga emeritilöner.

Härigenom förordnas, att 5 §¹ lagen den 30 augusti 1918 angående krigstidsunderstöd åt präster i nyreglerade pastorat samt åt vissa extra ordinarie präster och innehavare av prästerliga emeritilöner skall upphöra att gälla samt att 4 § samma lag skall erhålla följande ändrade lydelse:

4 §.

Krigstidsunderstöd (dyrtidstillägg), som fastställes med stöd av denna lag, skall gäldas av kyrkofonden.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer.

F ö r s l a g

till

Lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 21 november 1925 (nr 455) angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift.

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 21 november 1925 angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift skall erhålla följande ändrade lydelse:

3 §.

Ödebygdstillägg åt kyrkoherdar, komministrar och ständiga adjunkter skall av varje pastorat, såvitt angår dess prästerskap, gäldas på sätt och i den ordning 11 § 1 mom. samt 19 och 20 §§ lagen om reglering av prästerskapets avlöning stadga.

Rörande tillskott av kyrkofonden för gäldande av kostnad, som nu sagts, är särskilt stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer.

¹ Senaste lydelsen 1921:192.

Förslag

till

Lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 21 november 1925 (nr 449) om resanslag åt vissa präster i nyreglerade pastorat.

Härigenom förordnas, att 2 § lagen den 21 november 1925 om resanslag åt vissa präster i nyreglerade pastorat skall erhålla följande ändrade lydelse:

2 §.

Fast resanslag, varom i 1 § förmåles, skall av varje pastorat, såvitt angår dess prästerskap, gäldas på sätt och i den ordning 11 § 1 mom. samt 19 och 20 §§ lagen om reglering av prästerskapets avlöning stadga.

Rörande tillskott av kyrkofonden för gäldande av kostnad, som nu sagts, är särskilt stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer.

Förslag

till

Lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1926 (nr 526) om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårrättens upphörande m. m.

Härigenom förordnas, att 2 § lagen den 17 december 1926 om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårrättens upphörande m. m. skall erhålla följande ändrade lydelse:

2 §.

Lönetillägg, varom i 1 § förmåles, skall av varje pastorat, såvitt angår dess prästerskap, gäldas på sätt och i den ordning 11 § 1 mom. samt 19 och 20 §§ lagen om reglering av prästerskapets avlöning stadga.

Rörande tillskott av kyrkofonden för gäldande av kostnad, som nu sagts, är särskilt stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer.

F ö r s l a g

till

Lag angående ändrad lydelse av 3 § 1 mom. lagen den 13 december 1929 (nr 382) om provisorisk tilläggslönen åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m.

Härigenom förordnas, att 3 § 1 mom. lagen den 13 december 1929 om provisorisk tilläggslönen åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m. skall i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

3 §.

1 mom. Provisorisk tilläggslönen åt kyrkoherdar och komministrar samt provisoriskt tilläggsarvode åt ständiga adjunkter skall av varje pastorat, såvitt angår dess prästerskap, gäldas på sätt och i den ordning 11 § 1 mom. samt 19 och 20 §§ lagen om reglering av prästerskapets avlöning stadga.

Tilläggslönen — — — — avlöningen.

Rörande tillskott av kyrkofonden för gäldande av kostnad, som nu sagts, är särskilt stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer.

F ö r s l a g

till

Lag om ändrad lydelse av 13 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928.

Härigenom förordnas, att 13 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

2 mom. I ägares ställe — — — anslagen jord.

Såsom innehavare av publikt boställe eller på lön anslagen jord skall anses den tjänstinnehavare eller annan, som författningsenligt äger nyttja fastigheten eller tillgodonjuta dess avkastning. Beträffande prästgård och i ecklesiastik boställsordning avsett löneboställe är vederbörande pastorat att anse såsom innehavare.

Skall — — — skogsvärde.

Där beträffande — — — å skogsvärde.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 februari 1932.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och jordbruksdepartementen anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Stadener vidare:

Den nuvarande lagstiftningen angående förvaltningen av den till prästerskapets avlöning avsedda egendomen och vad därmed äger samband innefattas huvudsakligen i följande den 9 december 1910 utfärdade författningar, nämligen:

**Frågansupp-
rinnelse och
utredning.**

lag om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför;

lag om reglering av prästerskapets avlöning;

lag om emeritlöner för präster;

lag om kyrkofond;

ecklesiastik boställsordning; samt

kungörelse angående grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar.

Till dessa författningar ansluta sig åtskilliga andra, bland vilka särskilt må nämnas förordningen angående utarrendering av prästerskapets löneboställen den 15 september 1911, sedermera ersatt med ecklesiastik arrendeförordning den 21 november 1925, samt förordningen den 18 april 1914 angående reglering av det extraordinarie prästerskapets avlöning samt angående gottgörelse till ordinarie präst, som mottagit förordnande att jämte egen tjänst uppehålla annan befattning eller annan i hans tjänst biträda.

Tid efter annan hava till ecklesiastikdepartementet inkommit framställningar om mer eller mindre genomgripande reformer i den nuvarande lagstiftningen. Jag nämner i detta sammanhang följande:

1) petition av präster inom Lunds m. fl. stift om vissa ändringar i prästlöne-regleringslagen;

- 2) domkapitlets i Linköping framställning den 29 november 1916 angående revision av 1910 års prästlöneregleringslagar m. m.;
- 3) allmänna svenska prästföreningens centralstyrelses skrivelse den 17 januari 1917 ang. ändring i lagarna den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning m. m.;
- 4) av hovrättsrådet K. J. Ekman, i egenskap av sakkunnig för fortsatt beredning av frågor angående reglering av prästerskapets löneförmåner, den 20 januari 1917 avgivet, till Kungl. Maj:t överlämnat yttrande över ifrågasatta ändringar i lagarna om reglering av prästerskapets avlöning jämte förslag till lag angående beräkning av viss del av prästerskapets avlöning efter markegång;
- 5) biskopskonferensens framställning den 27 november 1917 angående revision av 1910 års prästlöneregleringslagar m. m.;
- 6) kyrkomötets skrivelse den 19 juni 1918, nr 17, angående ändrad lydelse av 9 § kyrkofondslagen;
- 7) kyrkomötets skrivelse den 21 juni 1918, nr 28, angående revision av 1910 års prästlöneregleringslagar m. m.;
- 8) Lunds domkapitels skrivelse den 27 december 1918 angående ändring av lagen om prästerskapets avlöning;
- 9) Lunds domkapitels skrivelse den 8 oktober 1919 angående revision av 1910 års prästlöneregleringslagar m. m.;
- 10) framställning av vissa prästmän i Lunds stift angående kyrkoherdars och komministrars rätt till bränsle eller ersättning därför;
- 11) riksdagens skrivelse den 4 maj 1920, nr 179, angående ecklesiastik jords styckning och upplåtande för nybildning av mindre jordbruk;
- 12) kyrkomötets skrivelse den 23 november 1920, nr 38, angående ändrad lydelse av 11 § prästlöneregleringslagen;
- 13) kyrkomötets skrivelse den 23 november 1920, nr 39, angående beredande åt prästerskapet av fri vedbrand;
- 14) av kyrkofondskommittén verkställd utredning rörande Sveriges prästskogar;
- 15) kyrkofondskommitténs skrivelse den 31 maj 1921 med förslag till lagbestämmelser för möjliggörande av inköp av skogsfastigheter;
- 16) Luleå stifts prästmötes framställning den 7 september 1921 angående revision av prästerliga avlöningslagarna;
- 17) Luleå stifts prästmötes skrivelse den 5 oktober 1921 och Göteborgs stifts prästmötes skrivelse den 1 november 1921 angående vidtagande av åtgärder för möjliggörande av anställande av skrivbiträden å mera arbetstyngda pastorsexpeditioner;
- 18) kyrkofondskommitténs utlåtande den 4 april 1922 angående den framtida förvaltningen av vissa ecklesiastika fonder, vilka då förvaltades av statskontoret och domkapiteln, innehållande förslag till förvaltningsföreskrifter rörande fonder under förvaltning av kyrkoråd;
- 19) riksdagens skrivelse den 2 juni 1923, nr 313, angående underlättande i vissa fall av avsöndring utav mark från ecklesiastiskt löneboställe till tomt;
- 20) kyrkofondskommitténs betänkande och förslag den 31 maj 1923 angående förvaltningen av kyrkofonden och övriga till prästerskapets avlöning anslagna medel;
- 21) kyrkofondskommitténs utlåtande den 31 maj 1923 i fråga om en allmän revision av de prästerliga lönelagarna;
- 22) riksdagens skrivelse den 7 maj 1924, nr 142, angående beredande av ökad möjlighet för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem;

23) allmänna svenska prästföreningens centralstyrelses framställning i juli 1924 angående utbetalning månadsvis i förskott av prästerskapets avlöning;

24) kyrkomötets skrivelse den 26 oktober 1925, nr 14, angående utbetalande av prästerskapets löner månadsvis i efterskott;

25) biskopsmötets framställning den 17 januari 1925 angående åtgärders vidtagande för ändring av prästlönerregleringslagarna;

26) allmänna svenska prästföreningens centralstyrelses framställning i januari 1925 angående åtgärder för effektiv reglering av prästerskapets löner;

27) riksantikvariens skrivelse den 3 mars 1925 angående viss ändring i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar;

28) Strängnäs stiftsmötes skrivelse den 12 mars 1925 angående utredning rörande möjligheten att ur kyrkofonden bestrida kostnaden för ålderstillägg åt prästerskapet;

29) kyrkomötets skrivelse den 2 november 1925, nr 22, angående bidrag ur kyrkofonden för anskaffande av predikobitråde åt präst, som jämte egen tjänst uppehåller annan befattning;

30) kyrkomötets skrivelse den 3 november 1925, nr 29, angående ändrad lydelse av 11 § 4 mom. i prästlönerregleringslagen;

31) kyrkomötets skrivelse den 3 november 1925, nr 36, angående ändrad lydelse av 6 § 9 mom. kyrkofondslagen;

32) kyrkomötets skrivelse den 7 november 1925, nr 51, angående användning av medel, som inflyta vid försäljning av ecklesiastik boställsjord;

33) kyrkomötets skrivelse den 6 november 1925, nr 46, angående ändrad lydelse av 14 § 3 mom. prästlönerregleringslagen;

34) kyrkomötets skrivelse den 6 november 1925, nr 48, angående reseersättning åt präst, anställd vid allmänt läroverk m. m. under tid, då han är förordnad att biträda vid eller uppehålla prästerlig befattning;

35) kyrkomötets skrivelse den 7 november 1925, nr 52, angående inrättande av en myndighet för kyrkofonden;

36) kyrkomötets skrivelse den 30 oktober 1926, nr 23, angående nya bestämmelser rörande prästerskapets avlöning;

37) lantmäteristyrelsens skrivelse den 7 februari 1927 i fråga om föreskrifter rörande fördelning av kostnad för lantmåteriförrättning, varav ecklesiastiskt boställe beröres;

38) statistiska centralbyråns skrivelse den 24 februari 1927 angående vissa föreskrifter rörande prästlönekassornas räkenskaper;

39) allmänna svenska prästföreningens centralstyrelses framställning (inkommen till ecklesiastikdepartementet den 10 mars 1927) angående förbättring snarast möjligt av prästerskapets lönevillkor.

Frågan om ändrad lagstiftning på hithörande förvaltningsområde anmäldes inför Kungl. Maj:t i statsrådet den 22 april 1927. Dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet anförde vid detta tillfälle — efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och jordbruksdepartementen — bland annat följande:

1910 års prästerliga avlöningslagstiftning intar genom såväl mångfalden som den invecklade beskaffenheten av sina stadganden i viss mån en särställning inom svensk förvaltningsrätt. Tillkomsten av denna författningsbyggnad kan icke nöjaktigt förstås, om man ej uppmärksammar de lika djupgående som ömtåliga intressemotsatser, det här gällt att söka förlika. Meningsbrytningen, sådan den vid lagstiftningens tillkomst framträdde och för övrigt alltjämt, mer eller mindre öppet, fortfar, rör sig främst om dispositionen av den under en lång

historisk utveckling för avlöningsändamål samlade kyrkliga egendomen, såväl boställsjorden som de lokala prästerliga avlöningsfonderna, representerande sammanlagt mycket betydande belopp. Å ena sidan har man att taga hänsyn till anspråken från de kyrkliga primärkommuner, vilka äro i besittning av rikligare avlöningstillgångar, att få reservera dessa uteslutande för egna behov, å andra sidan måste man för att kunna minska belastningen på de i ekonomiskt hänseende svagare pastoraten fordra, att en del lokala avlöningstillgångar i skatteutjämningsssyfte centraliseras. Härtill kommer så, att prästerskapet som här betraktat ansett sig hava ett stort intresse att bevaka in fråga om boställena, nämligen den dem av gammalt tillerkända rätten att få i viss omfattning i avlöningssyfte tillgodogöra sig avkastningen av desamma.

Genom 1910 års lagstiftning löstes problemet genom en kompromiss, som visat sig medföra olyckliga följder för systemets praktiska funktionsduglighet. Domkapiteln bibehöllos vid sina historiskt betingade förvaltningsbefogenheter med avseende å boställsväsendet, men fingo vid sin sida länsstyrelserna med i stor utsträckning parallella uppgifter. En viss dualism i förvaltningen blev den oundvikliga konsekvensen. Tjänstbarhetssystemet, boställsskogarnas belastande med utsyningsservitut samt framför allt skatteutjämningsanordningen i 19 och 21 §§ prästlöne regleringslagen skapade vidare en stor ofrihet i boställsförvaltningen. Genom innebörden av de bestämmelser, som reglera kyrkofondens bidragsskyldighet, blev det faktiska representantskapet för det med boställenas avkastning förbundna ekonomiska intresset på ett olyckligt sätt kluvet. Allt efter förhållandena i det särskilda fallet blir det endera kyrkofonden eller pastoratet, som kommer att intaga ställningen som direkt ekonomiskt intresserad part. För fastställande, huruvida det ena eller andra alternativet föreligger, erfordras komplicerade räkneoperationer, som beträffande ett och samma pastorat ofta utfalla olika under olika år. De omständigheter, som här berörts, hava nödvändiggjort ett arrendesystem, byggt på specifika, från det rent statliga domärväsendets avvikande grunder och överhuvud taget på detta förvaltningsområde tillskapat en i ögonen fallande stel och vidlyftig organisation.

Redan under de närmaste åren efter tillkomsten av 1910 års lagstiftning vanns en rik erfarenhet rörande de nämnda olägenheterna. Förslag i syfte att avhjälpa åtminstone vissa av dessa olägenheter hava under år 1923 avgivits dels av kyrkofondskommittén, vars förslag ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd, dels ock av de ecklesiastika arrendesakkunniga, vilkas förslag ligger till grund för 1925 års ecklesiastika boställslagstiftning. Såväl kyrkofondskommitténs förslag som sistberörda författningar lämna emellertid de i 1910 års prästlönelagstiftning utformade grunderna för det ecklesiastika förvaltningssystemet helt och hållet orubbade. I förhoppning att därigenom kunna förbättra arrendesystemets effektivitet hava i stället genom den år 1925 tillkomna författningsutbyggnaden på detta område tillskapats särskilda sakkunnigorgan för boställenas tillsyn (boställsnämnder) och möjliggjorts lån eller »förskott» från kyrkofonden för boställenas bebyggande. Härjämte hava grunderna för tjänstbarhetssystemet i visst hänseende omreglerats, i sammanhang varmed från kyrkofonden anvisats särskilt anslag för bestridande av vissa resekostnader för präster i nyreglerade pastorat. Huruvida de ifrågavarande nytillkomna bestämmelserna skola komma att infria de därmed förbundna förhoppningarna om en förbättrad avkastning av prästlönejorden, kan ännu ej avgöras. Säkert är emellertid, att författningarna icke innebära någon förenkling av den förvaltningsapparat, som på detta område hålles gående.

Den förmögenhetsmassa, som de ecklesiastika (prästerliga) boställena representera, är, under skydd av de alltjämt bestående prästerliga privilegierna,

ställd till förfogande för ett särskilt ändamål, nämligen finansieringen av den statskyrkliga organisationen, enkannerligen det prästerliga avlöningsväsendet. Under skiftande former har denna egendom anvisats eller eljest förvärvats för sitt ändamål, men genom bestämmelserna i 1910 års lagstiftning på detta område är, med bortseende från vissa undantagsfall, dispositionen av egendomen, utan hänsyn till äganderätten i privaträttslig mening och bostälленas tillkomst i övrigt, fullt ensartad bestämd.

1910 års lönelagstiftning bygger på den principiella förutsättningen, att dessa boställsegendomar skola såsom regel bibehållas under det allmännas disposition, och att förvaltningen av dem skall inriktas endast på största möjliga ekonomiska fördel för det speciella intresse, vartill egendomen är knuten. Föryttring av egendom av ifrågakommande slag har ansetts tillräddig endast för undantagsfall och då blott i det syftet att därigenom bereda det kyrkligt organisatoriska intresset en påtaglig ekonomisk eller annan fördel.

Den hittills i huvudsak upprätthållna principen om den prästerliga avlöningsjordens oförytterlighet ligger icke blott till grund för bestämmelserna i den gällande ecklesiastika boställsordningen. Jämväl prästlöneregleringslagen och lagbestämmelserna om de ecklesiastika boställsskogarna bygga på viktiga punkter på samma grundsats.

Sedan den sociala jordfrågan i modern mening förts fram på dagordningen, dröjde det icke länge, innan blickarna riktades på möjligheten att för statens verksamhet på detta område taga i anspråk även den kyrkliga jorden. Spörsmålet om förvaltningen och dispositionen av denna jord har härigenom upptagits till debatt från en väsentligen annan synpunkt än den, som förut varit aktuell.

Bortser man från frågan om beredande av möjlighet till friköp av sådana lägenheter å kyrklig jord, varå lägenhetshavaren äger husen, vilken fråga vann sin lösning genom beslut av 1926 års riksdag och kyrkomöte, äro för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning följande av riksdagen gjorda framställningar i detta ämne:

1:o Riksdagens skrivelse den 4 maj 1920, nr 179, vari riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t måtte, på sätt som befinnes lämpligast, föranstalta om utredning, i vad mån den ecklesiastika jorden inom riket må kunna i vidsträcktare omfattning, än vad som för närvarande är författningens enligt möjligt, styckas och upplåtas i och för *nybildning av mindre, men självständiga jordbruk*, samt för riksdagen snarast möjligt framlägga resultatet av en sådan utredning jämte förslag till av utredningen betingade ändringar i den ecklesiastika boställsordningen och andra ifrågakommande författningar.

2:o Riksdagens skrivelse den 2 juni 1923, nr 313, vari riksdagen begärt, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, under vilka betingelser, i vidare mån än nu är medgivet, möjlighet kunde beredas till *upplåtande av tomtmark* från ecklesiastika löneboställen, så snart den plats, där bostället är beläget, kan anses *lämpad för uppkomsten av ett samhälle* såsom medelpunkt för kommunens ekonomiska liv.

3:o Riksdagens skrivelse den 7 maj 1924, nr 142, vari riksdagen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt föranstalta om utredning rörande beredandet av större möjligheter för *upplåtande av ecklesiastisk jord till smärre jordbruk och egna hem* samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunna förmedlas.

De spörsmål, som bragts å bane genom ovan angivna riksdagsskrivelser, äro av synnerligen komplicerad natur. En närmare redogörelse för dessa förhållanden har lämnats av kyrkofondskommittén i ett den 6 mars 1920 avgivet ut-

låtande över en till grund för riksdagsskrivelsen nr 179/1920 liggande motion. Här må blott erinras om den bakom hela detta problem liggande frågan om kronans rättsliga ställning till den kyrkliga jorden och vidden av dess befogenheter över densamma.

I avsikt att undvika vissa av de svårigheter, som ansetts förbundna med en upplåtelse av ecklesiastisk jord under äganderätt, och härigenom möjliggöra ett snabbare tillgodoseende av syftemålet med riksdagsskrivelsen nr 142/1924 har i en vid årets riksdag i första kammaren väckt motion, nr 66, ifrågasatts, att den i nyssnämnda riksdagsskrivelse begärda utredningen måtte i första hand inriktas på att undersöka möjligheten av att, i avvaktan på vidare utredning, upplåta den ecklesiastiska jorden till självständiga mindre jordbruk under *tryggad besittningsrätt*.

De på grundval av 1910 års lagstiftning fastställda löneregleringarna avse en tidsperiod av 20 år. För vissa pastorat utgår denna tid redan år 1934. På Kungl. Maj:ts prövning är beroende en mångfald framställningar — huvudsakligen från kyrkomötet — om ändringar i den ecklesiastiska lönelagstiftningen. Senast har 1926 års kyrkomöte i skrivelse den 30 oktober 1926, nr 23, anhållit, att Kungl. Maj:t snarast ville vidtaga åtgärder för utarbetande och antagande av ändrade bestämmelser för prästerskapets avlöning att tillämpas i den mån nuvarande löneregleringar upphöra att gälla, ävensom uttalat sig för vissa riktlinjer för den nya lagstiftningen.

De framkomna reformförslagen gå i allmänhet ut på ändrade föreskrifter rörande löneutmätningen i syfte att öka och rättvisare avväga prästerskapets avlöningsförmåner, men man har även ifrågasatt vissa ändringar i den för närvarande gällande ordningen för prästlönernas bestridande genom bidrag från de kyrkliga kommunerna, kyrkofonden och statsverket.

Vid ett närmare övervägande av de föreliggande omständigheterna, vilka i det föregående kunnat endast mera antydningssvis beröras, har jag kommit till den uppfattningen, att här berörda komplex av spörsmål bör i hela sin omfattning göras till föremål för en allsidig utredning, vid vilken följande omständigheter torde böra, bland andra, särskilt beaktas.

Vad först beträffar själva löneutmätningen, har det nu snart femtonåriga arbetet med fastställandet av nya löneregleringar för prästerskapet i de särskilda pastoraten enligt samstämmig mening hos de myndigheter, vilka haft att taga befattning med dessa ärenden, ådagalagt, att systemet, som medfört ett minutiöst utmätande av lönebelopp efter stundom så gott som ovägbara grunder, måste förenklas. Härtill kommer, att de för närvarande utgående lönerna i ett stort antal fall — särskilt gäller detta om komministersgraden — måste anses vara med hänsyn till tidsförhållandena alltför knappa.

Vidare synes mycket sannolikt, att man måste skrida till en i viss mån förändrad avvägning av den invecklade repartition för prästlönernas bestridande, som enligt nu gällande ordning äger rum mellan pastoraten och kyrkofonden. Förutom de mera principiella anmärkningar, som kunna riktas mot det nuvarande systemet, kan man ej förbise, att detta i oerhörd grad försvårar varje mera exakt beräkning av den ökade belastning, som kommer att åvila kyrkofonden vid en ifrågasatt löneförbättring för prästerskapet. Härtill kommer, att omläggningen av grunderna för repartitionen torde finnas utgöra en nödvändig förutsättning för att lönebeställenas förvaltning skall kunna effektivt förenklas.

Vad sistberörda spörsmål beträffar, har det syntts mig nödigt att göra en förutsättningslös undersökning av de olika lösningar, som härvid kunna ifråga-

komma. Sålunda torde till en början böra undersökas, huruvida löneboställena, under fullföljande av den utvecklingslinje, som ledde till 1910 års reglering på detta område, må kunna helt avkopplas från de servitut in natura, som för närvarande belasta dem. I övervägande skulle här komma frågan om tjänstbarhetssystemets avveckling, om lämpligheten av s. k. prästerliga småbruk (de nuvarande prästgårdarnas utökning med så mycket jord, att prästen själv skulle kunna förskaffa sig tillgång till skjuts och vissa naturaförmåner såsom mjölk m. m.) samt om upphörande av de utsyningsrättigheter avseende ved och byggnadstimmer, som tillkomma dels vederbörande prästerlige tjänstinnehavare, dels ock, för vissa ändamål, församling och pastorat.

Vidkommande därefter spörsmålet om sättet för boställsegendomarnas förvaltning och reglerna för dispositionen av den från desamma härflytande avkastningen torde undersökningen särskilt böra inriktas på de två motsatta huvudlinjer, som erbjuda sig. Antingen kan här ifrågakomma ett fullföljande av den redan 1910 delvis genomförda centraliseringen i nämnda hänseenden, så att löneboställena bringas i samma ställning till kyrkofonden som statens domäner till domänfonden, eller ock kan man vidtaga långt gående åtgärder i decentraliserande syfte t. ex. genom löneboställenas fakultativa överlämnande till pastoraten till viss friare nyttjanderätt mot ett årligt för en längre tidsperiod fastställt avgäldsbelopp, således närmast en avveckling, ehuruval icke fullständig, av den statliga förvaltningen av dessa boställen.

Vid en utredning av spörsmålet om lämpligaste sättet för förvaltningen av den ecklesiastika jorden träder med nödvändighet i förgrunden frågan om försäljning i större omfattning av dessa boställsfastigheter eller deras upplåtande under den ena eller andra formen av tryggad besittningsrätt. Men alldeles oavsett detta samband med det stora lönelagstiftningsproblemet är det enligt min mening nödvändigt att omedelbart upptaga till behandling de framställningar, som innefattas i förut berörda tre riksdagsskrivelser. Det synes mig nämligen som om de synpunkter av social natur, varåt sagda skrivelser giva uttryck, skulle vara så vägande och det behov, det här gäller att tillfredsställa, vara så starkt, att något ytterligare uppskov med denna utredning icke kan försvaras. Ehuru jag villigt erkänner de svårigheter, som måste uppstå, därest denna s. k. jordsociala fråga behandlas särskilt för sig, innan grunderna för den nya löne- och boställslagstiftningen blivit fastslagna, anser jag det därför vara nödigt, att de av riksdagen gjorda framställningarna upptagas till behandling redan på ett mycket tidigt stadium av den stora utredning, som på detta område måste verkställas. I detta sammanhang vill jag framhålla, att det enligt min mening ingalunda kan anses säkert, att ett tillgodoseende av här ifrågasvarande behov, genom vidgade möjligheter till försäljning av ecklesiastisk jord i anslutning till nuvarande lagstiftning på detta område, kommer att möta större svårigheter än samma behovs tillgodoseende genom upplåtelse under åborätt eller annan form av s. k. tryggad besittningsrätt.

Ett problem, som givetvis måste upptagas till behandling i samband med försäljningsfrågan, är spörsmålet om köpeskillingsmedlens placering på ett eller annat sätt i s. k. värdebeständig valuta.

Jag övergår härefter till att i korthet redogöra för hur jag tänkt mig planläggningen av en blivande utredning i dessa ämnen.

Med hänsyn till den synnerligen komplicerade beskaffenheten av det komplex av frågor, som det här gäller att behandla, och den mångfald av olika meningar, som på detta område gjort och alltjämt gör sig gällande, har det synts mig mest praktiskt, att utredningsarbetet till en början begränsades till ett klar-

läggande av de olika vägar, som kunna ifrågakomma vid de särskilda frågornas lösning. De skäl, som kunna anföras för och emot en lösning efter den ena eller andra linjen, torde härvid böra vägas mot varandra. Vidare skulle man undersöka de konsekvenser, som en viss lösning av en särskild fråga medför beträffande lösningen av övriga frågor. Såsom ett resultat av denna undersökning skulle framkomma en redogörelse för de huvudalternativ till ny avlönings- och boställslagstiftning, som synas på allvar förtjäna att tagas under övervägande.

Den utredning, som här nämnts, torde kunna i allt väsentligt verkställas på grundval av redan förefintligt statistiskt och annat material. Med hänsyn härtill och då denna förberedande undersökning icke skulle avse framläggande av utarbetade författningsförslag, läser resultatet av utredningen kunna förväntas föreligga inom jämförelsevis kort tid.

Antalet sakkunniga torde kunna begränsas till tre. Dock bör beredas möjlighet att vid behandling av särskilda frågor tillkalla ytterligare sakkunniga.

Sedan vederbörande myndigheter och andra intresserade beretts tillfälle att yttra sig över de sakkunnigas betänkande, torde utredningen böra fortsättas i syfte att framlägga ett i detalj utformat förslag till ny lagstiftning på detta område.

Förutberörda tre sakkunniga skulle få särskilt uppdrag att skyndsamt verkställa den av riksdagen begärda utredningen rörande möjligheten att upplåta ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem samt därvid särskilt undersöka lämpligheten av en upplåtelse under stadgad besittningsrätt.

Efter erhållet bemyndigande tillkallade dåvarande departementschefen den 20 juli 1927 häradshövdingen, f. d. revisionssekreteraren Nils Wihlborg, kammarrådet Tom Hugo Wohlin och kontraktsprosten Karl Axel Ihrmark att såsom sakkunniga inom departementet biträda med de föreslagna utredningarna. Sedermera tillkallade departementschefen den 7 september 1928 samt den 8 maj och den 19 november 1929 förste kanslissekreteraren, numera häradsskrivaren Erik Karl Fabian Bæhrendtz att under viss begränsad tid i egenskap av sakkunnig delta i utredningen av frågor, som rörde skatteväsendet.

De sakkunniga, vilka benämnas 1927 års prästlöneregleringssakkunniga, avgåvo den 31 december 1929 ett betänkande rörande nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning och förvaltningen av den därtill anslagna egendomen (statens offentliga utredningar 1929: 39 och 40). Betänkandet innefattade även utredning i den av riksdagen väckta frågan rörande möjligheten att upplåta ecklesiastik jord till jordbruks- och bostadsändamål. Ihrmark avgav ett särskilt yttrande, som i vissa betydelsefulla avseenden skilde sig från vad de sakkunnigas majoritet föreslagit.

Över de sakkunnigas betänkande inhämtades yttranden av kontraktsprostar och ordförande i ecklesiastiska boställsnämnder, överjägmästarna och domänintendenterna, centralstyrelsen för allmänna svenska prästföreningen, styrelserna för svenska landskommunernas förbund och svenska stadsförbundet ävensom utlåtanden av domkapitlen, länsstyrelserna, överståthållarämbetet, domänstyrelsen, statskontoret och kammarkollegiet. Under remisstiden avgav socialise-

ringsnämnden utredning och förslag angående domänverkets omfattning, uppgifter och organisation (statens offentliga utredningar 1930: 8), vari nämnden även framlade förslag angående finansiering av prästlönekostnaderna och förvaltningen av prästboställena. Beträffande innehållet i dessa yttranden ber jag få hänvisa till handlingarna i ärendet; ett sammandrag av de avgivna yttrandena och utlåtandena har tillika med socialiseringsnämndens hithörande förslag befordrats till trycket (statens offentliga utredningar 1931: 1).

Den 23 januari 1931 anmälde jag de sakkunnigas betänkande för Kungl. Maj:t. Efter att hava i korthet erinrat om de riktlinjer för utredningen, som min företrädare i ämbetet uppdragit i sitt anförande den 22 april 1927, anförde jag följande:

Beträffande spörsmålet om sättet för prästlönernas bestridande, de ecklesiastika boställsegendomarnas förvaltning och de därmed sammanhängande reglerna för dispositionen av den från desamma härflytande avkastningen hava de sakkunniga — dock med reservation i vissa avseenden av kontraktsprosten Ihrmark — stannat för alternativet att föreslå ett genomförande av centralisering i berörda hänseenden samt angivit huvudinnehållet av den erforderliga lagstiftningen i ämnet.

I åtskilliga av de avgivna yttrandena har framhållits önskvärdheten av att utredningen kompletteras med hänsyn till den andra huvudlinjen, d. v. s. åtgärder i decentraliserande syfte.

Utredningen synes mig nu böra fortsättas i syfte att utarbeta detaljerade förslag till ny lagstiftning i ämnet. Detta arbete torde böra anförtros åt särskilda sakkunniga, vilkas tillsättande synes böra ske ur synpunkten av en så vitt möjligt allsidig belysning av ärendet. Antalet av dessa sakkunniga torde med hänsyn härtill böra bestämmas till högst sju, av vilka en skulle som ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar. För behandlingen av särskilda frågor bör givetvis möjlighet beredas att anlita biträden.

Innan emellertid arbetet med förslag till ny lagstiftning varder igångsatt, torde en kompletterande utredning böra verkställas med hänsyn till den andra huvudlinjen, d. v. s. rörande åtgärder i decentraliserande syfte. Härvid synes man böra i första hand koncentrera sig på en närmare undersökning av möjligheten att, med bibehållande alltjämt av prästlöneväsendet såsom en församlingarnas angelägenhet, åvägabringa en mer eller mindre decentraliserad boställsförvaltning. Det är givet, att denna undersökning icke får lämna ur sikte den synnerligen viktiga frågan om församlingarnas av ålder bestående ställning till den del av kyrkoförmögenheten, varom här är fråga, samt församlingarnas till densamma anknutna intressen. Den vidare utredning, som i nu angivna syfte således synes mig böra komma till stånd, torde även böra taga sikte på spörsmål av kyrkligt-organisatorisk natur, vilka stå i samband med den föreliggande frågan.

För dessa kompletterande förarbeten synes mig tillfyllest, att desamma verkställas genom högst tre på olika områden förfarna utredningsmän under ledning av en av dessa sakkunniga, närmast den, vilken skulle komma att i egenkap av ordförande leda de sakkunnigas blivande förhandlingar. Sedan denna komplettering av utredningen i huvudsak blivit slutförd, torde anmälan härom böra ske till chefen för ecklesiastikdepartementet, och torde därefter med utgångspunkt från allt då föreliggande utredningsmaterial ifrågavarande sak-

kunniga böra i sin helhet skrida till det lagstiftningsarbete, som åt dem nu skulle anförtros.

Jämlikt ovannämnda den 23 januari 1931 erhållna bemyndigande tillkallade jag samma dag såsom sakkunnig ledamoten av riksdagens första kammare, biskopen Olof Bergqvist samt såsom utredningsmän hovrättsrådet Philipp Joseph Aastrup, boställsnämndsordföranden, kontraktsprosten Lars Albin Rune och sekreteraren Gunnar Hugo Prawitz.

Sedermera tillkallade jag — jämlikt bemyndigande den 23 januari och den 12 juni 1931 — den 18 juni 1931 såsom ytterligare sakkunniga dels ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren Elof Bernhard Andersson, Fältenborg, ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren Emil Andersson, Prästbol, ledamoten av riksdagens första kammare, förrådsförmannen Anders Johan Bäck, Katrineholm, ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren August Danielsson, Mörlanda, ledamoten av riksdagens andra kammare, godsägaren Arthur Wilhelm Gustafson, Kasenberg, ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren Carl Petrus Valdemar Nilsson, Gränebo, ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren Per Persson, Trången, ledamoten av riksdagens första kammare, hemmansägaren Jöns Pålsson, Anderslöv, samt ledamoten av riksdagens första kammare, hemmansägaren Nils Johan Martin Svensson, Kompersmåla, dels ock Aastrup, Prawitz och Rune.

Utredningsmännen, vilka pläga kallas 1931 års prästlöneutredning, avgåvo den 30 juni 1931 betänkande med förslag till huvudgrunder för en decentraliserad förvaltning av prästlönejorden m. m. (statens offentliga utredningar 1931: 24). De sakkunniga åter, vilka antagit benämningen 1931 års prästlöneroglerings-sakkunniga, avgåvo den 15 oktober 1931 betänkande (statens offentliga utredningar 1931: 25) med förslag till följande lagar:

- 1) prästlönelag;
- 2) lag om införande av prästlönelagen;
- 3) lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse;
- 4) lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse i Stockholm;
- 5) lag om tillägg till 2 § 2:o) lagen den 25 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;
- 6) lag om ändrad lydelse av 1, 3, 5 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.

Utredningsmännens förslag var enhälligt, men mot de sakkunnigas förslag hade i vissa detaljfrågor reservationer avgivits av ledamöterna Emil Andersson, Elof Bernhard Andersson, Bäck, Gustafson, Nilsson, Persson och Pålsson. Jag återkommer härtill i det följande.

Över båda betänkandena hava utlåtanden inhämtats av domkapitlen, Stockholms stads konsistorium, länsstyrelserna, överståhållarämbetet, riksarkivet, riksantikvarien, centralstyrelsen för allmänna svenska prästföreningen, styrelserna för Svenska landskommunernas förbund och svenska stadsförbundet, skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd, direktionen för prästerskapets änke- och pupillkassa, direktionen för skånska prästerskapets byggnadskassa, domänstyrelsen, kammarrätten samt av statskontoret och kammarkollegiet gemensamt ävensom av skatteutjämningsberedningen.

Medan de i det föregående omnämnda utredningarna pågått, hava ytterligare framställningar i förevarande ämne inkommit till departementet, nämligen:

- 1) Uppsala domkapitels skrivelse den 4 maj 1927 angående inrättande av stiftsfogdebefattningar;
- 2) biskopsmötets delegations skrivelse i mars 1928 angående höjning av den till prästerskapet utgående tillfälliga löneförbättringen;
- 3) Härnösands stifts prästmötes skrivelse den 20 juli 1927 angående vidtagande av åtgärder för möjliggörande av anställande av skrivbiträden å mera arbetstyngda pastorsexpeditioner;
- 4) biskopsmötets skrivelse den 26 november 1928 angående meddelande av bestämmelser om skrivbiträdes anställande å vissa pastorsexpeditioner;
- 5) femtonde allmänna kyrkliga mötets ombuds församlings skrivelse den 9 april 1929 rörande samma fråga;
- 6) styrelsens för »Föreningen Arrendatorer av ecklesiastika hemman i Skåne u. p. a.» skrivelse den 10 april 1929 om ändring av vissa bestämmelser i ecklesiastik arrendeförordning;
- 7) domkapitlets i Strängnäs skrivelse den 4 september 1929 angående inrättande av stiftsfogdebefattningar;
- 8) domkapitlets i Visby skrivelse den 5 september 1928 i fråga om regelbunden utbetalning av prästerskapets löner;
- 9) kyrkomötets skrivelse den 28 oktober 1929, nr 11, angående införande av benämningen »kyrkoadjunkt» för sådan adjunkt, som omförmäles i 14 § 3 mom. lagen om reglering av prästerskapets avlöning;
- 10) kyrkomötets skrivelse den 31 oktober 1929, nr 15, i fråga om automobilgarage såsom laga hus å prästgård;
- 11) domkapitlets i Strängnäs skrivelse den 19 mars 1930 i fråga om särskilda bestämmelser för beräkning av gottgörelse för bostad och vivre åt prästman;
- 12) Strängnäs stifts stiftsmötes skrivelse den 7 oktober 1930 angående ytterligare utredning av den ecklesiastika boställsfrågan;
- 13) domkapitlets i Strängnäs skrivelse den 12 november 1930 angående ersättning åt adjungerad ledamot av domkapitel, då uppdraget ej föranleder resa;
- 14) svenska Viktoria församlingens i Berlin och dess kyrkoherdes skrivelse den 16 november 1930 angående provisorisk tilläggs-lön åt kyrkoherden;
- 15) svenska Olaus Petri församlingens i Helsingfors och dess kyrkoherdes två skrivelser den 5 december 1930 angående dels ändring i kyrkoordningen för församlingen, dels ock provisorisk tilläggs-lön åt kyrkoherden;
- 16) Ulrika Eleonora församlingens i London och dess kyrkoherdes skrivelse den 29 november 1930 angående provisorisk tilläggs-lön åt kyrkoherden;
- 17) kyrkomötets skrivelse den 31 oktober 1929, nr 21, samt allmänna svenska prästföreningens centralstyrelses skrivelse i maj 1930 i fråga om ändrad lydelse av 6 § 9 mom. lagen om kyrkofond;

18) domkapitlets i Lund skrivelse den 19 september 1928 angående resekostnadsersättning åt konsistorieombud m. m.;

19) allmänna svenska prästföreningens centralstyrelses skrivelse i april 1931 angående vidtagande av åtgärder för att under tid, då prästerlig tjänst är ledig för prästerskapets änke- och pupillkassas räkning, vården av prästgårdens trädgård övertages av pastoratet;

20) svenska Sofia församlingens i Paris och dess kyrkoherdes skrivelse den 20 mars 1931 angående provisorisk tilläggs-lön åt kyrkoherden;

21) kammarkollegiets skrivelse den 5 april 1928 i fråga om föreskrifter rörande de under kyrkorådets förvaltning stående, till prästerlig avlöning avsedda fonder;

22) domkapitlets i Visby skrivelse den 5 september 1928 angående åtgärders vidtagande för sådan ändring av ecklesiastikåret, att detta måtte komma att sammanfalla med kalenderåret;

23) svenska kyrkans diakonistyrelses skrivelse den 25 september 1930 angående anslag ur kyrkofonden till avlöning av diakonistyrelsens sekreterare m. m.;

24) allmänna svenska prästföreningens centralstyrelses skrivelse i april 1931 om vidtagande av åtgärder för att prästerskapets änke- och pupillkassa må erhålla bidrag till vikaries å prästerlig tjänst kostnader för vissa tjänsteresor;

25) direktionens för prästerskapets änke- och pupillkassa skrivelse den 16 april 1931 med anhållan att vid de nya prästlönelagarnas utformning kassan befrias från vissa kassan ålagda utgifter.

Framställningarna hava, allt efter tiden då de inkommit, blivit överlämnade till vederbörande sakkunniga och utredningsmän att av dem tagas i övervägande vid uppdragens fullgörande.

Ytterligare hava till ecklesiastikdepartementet inkommit:

1) riksdagens skrivelse den 24 februari 1928, nr 36, angående ändring av bestämmelserna rörande gäldande av kostnader för ekonomisk besiktning å ecklesiastika lönebeställen.

2) riksdagens skrivelse den 24 maj 1929, nr 202, angående enklare förfaringsätt beträffande upplåtelse från jord av ecklesiastik natur;

3) Strängnäs stifts allmänna prästmötes skrivelse den 10 juli 1930 angående avlösning av den prästerskapets änke- och pupillkassa tillkommande rätten till behållen inkomst av prästerlig tjänst i vissa fall;

4) petition av omkring 200 företrädesvis äldre komministrar angående lika lön för kyrkoherdar och komministrar; samt

5) styrelsens för föreningen »arrendatorer av ecklesiastika hemman i Skåne u. p. a.» angående det ecklesiastika arrendeväsendet.

Departements-
chefen.

De talrika och delvis olikartade frågor, som upptagits till behandling under utredningsarbetet, kunna uppdelas i två grupper, å ena sidan sådana, som röra prästerskapets löneförmåner (*prästlöneroglering*), å den andra sidan sådana, som röra förvaltningen av de för prästerskapets avlöning avsedda tillgångarna (*ecklesiastik egendomsförvaltning*).

Beträffande först frågan om lönerogleringen är det ecklesiastika lönesystemet visserligen icke i och för sig av mera invecklad beskaffenhet, men sedan det

efter hand blivit påbyggt i åtskilliga avseenden, har en viss tyngande svåröverskådlighet kommit att vidlåda det. De särskilda sakkunnignämnderna hava nu framlagt förslag i syfte att undanröja denna olägenhet samt jämväl giva löneregleringen i tillämpningen en mera rättvis effekt. Men av skäl, som icke behöva närmare utvecklas, anser jag tidpunkten för dryftande av löneregleringsfrågor av större omfattning icke vara för handen, och jag har därför funnit mig icke nu böra framlägga något förslag om ny prästlönereglering.

Vad däremot angår förvaltningssystemet, som utgör den andra gruppen av spörsmål, vilka äro att i detta sammanhang beakta, så torde situationen vara den motsatta, eftersom just nu läget kräver åtgärder i besparande syfte. Intresset av att prästlönstillgångarna, i främsta rummet prästboställena, så till jordbruk som skog, förvaltas på ett så effektivt och billigt sätt som möjligt och att därigenom avgiftsskyldigheten till prästerskapets avlöning i möjligaste mån lättas, är i och för sig tungt vägande, men det gör sig givetvis särskilt starkt gällande under tider sådana som de nuvarande, då medborgarnas skattekraft måste utnyttjas i högre grad än eljest. Av samma grund måste också de delar av de framkomna förslagen, som avse att lätta bördan av denna avgiftsskyldighet, förtjäna att för närvarande särskilt beaktas. Till de verkkningsfullaste åtgärder, som tjäna detta syfte, hör helt säkert strävandet att göra kyrkofondens inkomster omedelbart och effektivt tillgängliga för täckande av prästlönekostnaderna. Att under nu rådande förhållanden prästlöneomedel å över 2 millioner kronor årligen läggas till kyrkofondens kapital samtidigt som i de flesta av rikets pastorat 60 öre för skattekrona uttaxeras till täckande av prästlönekostnaderna, torde icke kunna försvaras. Likaledes måste det anses vara av nöden att snarast vidtaga förbilligande åtgärder med hänsyn till de administrativa förvaltningsformerna, vilka vid undersökning visat sig draga betydande kostnad. Enkelhet i förvaltningen utan eftergift på dess effektivitet torde vara vägen till kostnadernas nedbringande. Det kan icke heller från denna synpunkt vara försvarligt att uppskjuta frågan om reform av det ekklesiastika förvaltningssystemet.

Att nu berörda frågor — löneregleringen och egendomsförvaltningen — blivit i de ingivna sakkunnigutlåtandena sammanförda, torde huvudsakligen hava berott på att man funnit naturligt att vid utgången av nu löpande löneregleringsperioder — 1934 och närmast följande år — hava till hands ett reviderat löneregleringssystem. Då emellertid, vilket de nämnda sakkunniga icke kunnat förutse, de ekonomiska tidsförhållandena så väsentligt förändrats, att en lönereglering icke nu kan ifrågakomma, och då något tvingande sakligt samband mellan frågorna icke föreligger, så har jag upptagit förvaltningsfrågan med undanskjutande av löneregleringen.

Att behandla förvaltningsfrågan före löneregleringsfrågan låter sig icke allenast göra, utan man kan till och med påstå, att en bestämd fördel ligger i denna tidsföljd mellan de olika frågornas lösning. Det är nämligen en förmån eller kanske rent av en nödvändighet att först pröva de bästa vägarna för en

ändamålsenlig förvaltning av prästlönetillgångarna, alldenstund man först sedermera äger den ekonomiska utgångspunkten för uppgörande av en tidsenlig löneroglering. Då jag i det följande i detalj framlägger förslag beträffande förvaltningsfrågan, har jag min uppmärksamhet riktad på nödvändigheten att åt framtiden lämna fria händer med hänsyn till lönerogleringssystemet. Frågornas inbördes oberoende styrkes jämväl av vad som i det förflutna förelupit, då gång efter annan förvaltningsfrågor upptagits utan något som helst samband med löneroglering.

Jag anhåller därför att få lämna en redogörelse för den föreliggande utredningen i vad den avser frågorna om förvaltningen av prästlönejorden och sättet för täckandet av prästlönekostnaderna samt framställa förslag i dessa ämnen.

I nära samband med förvaltningen av prästlönejorden stå frågorna om vidgade möjligheter att försälja kyrklig jord. Jag kommer därför att i det följande upptaga även dessa frågor och framlägga förslag till lösning av dem.

FÖRSTA HUVUDDAVDELNINGEN.

Allmänna synpunkter.

Kap. I. Förvaltningen av prästlönetillgångarna och finansieringen av prästlönekostnaderna.

A.

Hur skola prästlönetillgångarna förvaltas för ernående av bästa möjliga resultat och vem skall lämpligen ansvara för prästlöneväsendet?

Alltsedan kristendomen vunnit fast fot i vårt land och in på 1900-talet avlönades prästerna i de territoriella församlingarna på det sätt att de dels erhöles tionde (s. k. prästtionde eller tertialtionde) av sina församlingsbor, dels av dem uppburo vissa andra avgifter, kallade jura stolæ, dels ock erhöles vissa förmåner av fast egendom. Tionden utgjorde en avgift, som utgick med en bestämd kvotdel, vanligtvis en trettiondedel, av jordbrukets bruttoavkastning i spannmål samt en tiondedel av övrig jordbruksavkastning (kvicktionde). Den fasta egendomen utgjorde antingen bostadsboställe, vilket beboddes och i äldre tid i regel även brukades av prästen, eller löningsboställe, vilket bortlejdes till landbo, sedermera arrendator. Under reformationstiden indrogos i de då till Sverige hörande landskapen ett stort antal löningsboställen till kronan mot vederlag, bestående däri att vederbörande präst berättigades att årligen uppbära viss kvantitet spannmål av statsverket (i form av anslag av kronotionde eller hemmansräntor). Dylik »vederlagsspannmål» kunde också tillerkännas präst, som betungats med mera omfattande gästning e. d. Även förekom i senare tid att spannmålsanslag av kronan beviljades präster, vilkas övriga inkomster icke förslogo till anständig bärgning (behagligtidsföräningsspannmål).

Tidigare och gällande lagstiftning.

Utvecklingen medförde, att löneförmånernas storlek kom att uppvisa betydande olikheter vid de särskilda tjänsterna. Den förnämsta inkomsten för prästerna, tionden, kunde i vissa pastorat uppgå till synnerligen betydande be-

lopp, medan i andra pastorat avkastningen av tionden lämnade en otillräcklig bärgning. I följd härav väcktes vid mitten av 1800-talet förslag om att verkställa en utjämning mellan de särskilda befattningshavarnas inkomster genom att »överflytta» inkomstkällor från ett pastorat till ett annat. För dessa förslag, den diskussion de väckte och de resultat, vartill de ledde, redogöres utförligt i en bilaga till utredningsmännens betänkande. Såsom framgår av 9 § i förordningen den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande av prästerskapets inkomster, medgavs endast en mycket begränsad överflyttning av prästlönetillgångar från ett pastorat till ett annat, i det att avgifter, som av en församling utgjordes till dess prästerskap (tionde, jura stolæ), icke fingo användas till avlöande av annan församlings präst, liksom icke heller inkomster, vilka tillkommo prästerskapet antingen till följd av bidrag av församlingen gemensamt, »såsom då, till löneförbättring för prästerskapet, hemman och lägenheter blivit inköpta och andra fördelar anskaffade, eller ock från enskilda personers för samma ändamål gjorda anslag och donationer». Icke heller bostadsboställen fingo överflyttas. Överflyttningens möjligheten var sålunda inskränkt till inkomster, som grundade sig på statsanslag i kontanta penningar, kronotionde och hemmansräntor eller på arrenden för löningsboställen, som upplåtits av kronan.

Genom förordningen den 29 juni 1866 angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket medgavs sedermera viss överflyttning av prästboställernas skogsavkastning, dock endast i fråga om boställen, som upplåtits av kronan.

Överflyttningen av prästlönetillgångar från ett pastorat till ett annat kom i praktiken att tillgå så, att inkomsterna från de tillgångar, som skulle överflyttas, uppsamlades i en för hela riket gemensam fond, prästerskapets lönereregleringsfond, ur vilken sedan tillskott utbetalades till präster, som voro i behov därav. Endast en tämligen ringa del av samtliga prästlönetillgångar kom att lämna sin avkastning till fonden. Vid sidan av denna fond fanns även en annan central fond, de ecklesiastiska boställernas skogsfond, bildad huvudsakligen av extra skogsavkastning.

De åtgärder, syftande till utjämning av prästlönerna, som sålunda vidtogos, befunnos snart otillräckliga och förslag om vittgående reformer framkommo. Om deras innebörd och den fortsatta handläggningen av frågan lämnas en utförlig redogörelse i den nämnda bilagan till utredningsmännens betänkande, till vilken jag tillåter mig hänvisa. Frågan upptogs till enhetlig behandling först genom 1910 års lagstiftning, vilken i huvudsak ännu gäller.

Före mitten av 1800-talet förvaltades prästboställena i allmänhet av vederbörande prästerliga befattningshavare, men förvaltningen kontrollerades vid ekonomiska besiktningar och syner. Kontrollen var anordnad enligt bestämmelserna i 27 kapitlet byggningsbalken och kungörelsen den 28 maj 1830 angående ekonomiska besiktningar å kyrkoherdeboställen, kapellans- och klockarebord samt präststomhemman.

Redan den 12 november 1858 stadgades emellertid, att löningsboställen (bo-

ställen, som ej beboddes av prästen) i Skåne, Halland och Blekinge skulle utarrenderas genom länsstyrelsens och domkapitlets försorg. Genom 1862 års förordning, § 5, föreskrevs sedermera, att åt prästerskapet anslagen jord, som icke utan olägenhet kunde brukas i förening med bostadsboställe — därifrån undantagna de i vissa orter befintliga änkesätena — skulle utarrenderas efter de föreskrifter, som Kungl. Maj:t särskilt meddelade. Även i detta fall blev det till följd av Kungl. Maj:ts brev den 11 juli 1862 länsstyrelsen och domkapitlet, som gemensamt fingo ombesörja utarrenderingen. Arrendavgift och andra förmåner av bostället tillföll dock tjänst innehavaren, vilken därför fortfarande betraktades såsom boställshavare i förhållande till löningsboställena.

Bostadsboställena förvaltades av prästerna, tills 1910 års lagstiftning trädde i tillämpning. Det hade dock dessförinnan blivit alltmera vanligt, att boställshavarna icke själva drevo jordbruket på sina boställen utan utarrenderade dem. En sådan utarrendering var emellertid boställshavarens privata angelägenhet, och han var ansvarig för boställets bebyggelse och hävd, varför också den genom ekonomisk besiktning och syn utövade kontrollen över boställets tillstånd i första hand riktade sig mot honom.

Genom 1910 års lagstiftning uppdelades bostadsbostället i prästgård, som bibehölls åt prästen såsom bostad, och i löneboställe, vilket sistnämnda tillträdde av pastoratet. Pastoratet tillerkändes emellertid icke samma ställning till lönebostället, som prästen tidigare intagit till bostadsbostället. Av de tre momenten i boställshavarens rättsställning, nämligen rätten att uppbära avkastningen, befogenheten att förvalta bostället samt skyldigheten att ansvara för boställets bebyggelse, hävd och onera, tillades allenast det första och i viss mening det sista pastoratet, medan den egentliga förvaltningen förlades till domkapitel och länsstyrelse i likhet med vad tidigare skett med löningsboställena.

Genom lag den 21 november 1925 (nr 447) om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning samt ny ecklesiastik arrendeförordning av samma dag har 1910 års lagstiftning undergått en betydelsefull reform, framför allt karakteriserad av införandet av ecklesiastika boställsnämnder.

Jag övergår nu till redogörelsen för den gällande lagstiftningens innehåll.

Enligt lagen om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför den 9 december 1910 skall den sedan gammalt så gott som uteslutande på jordbruket vilande tiondetungan till prästerskapets avlöning avskrivnas och utslås på även övriga skatteobjekt i följande ordning (i sammandragen form):

Enligt förut givna författningar utgående tionde- och övriga fastighetsavgifter indragas till statsverket¹ (1 och 2 §§).

¹ Indragningen sker beträffande varje pastorat från och med ecklesiastikåret näst efter det, med vars utgång den äldre löneregleringen upphör att gälla.

För varje församling uträknas värdet av de från varje fastighet utgående avgifter i persedlar och penningar, sådana dessa avgifter utgått eller bort utgå under den äldre lönereglingsperiodens sista ecklesiastikår. Persedlarnas värde beräknas efter medeltalen av medelmarkegångsprisen under de femtio åren 1864—1913. Slutsumman för varje församling fastställs av kammarkollegiet (3 §).

Ersättning för de till statsverket indragna avgifterna skall för varje församling från och med det ecklesiastikår, indragningen där äger rum, för all framtid utgå med den av kammarkollegiet fastställda summa att för varje ecklesiastikår vid dess början från statsverket inlevereras till kyrkofonden (4 §), för vilken jag strax skall redogöra.

Avskrivningen av de till statsverket indragna avgifterna skall ske under loppet av 20 ecklesiastikår, räknade för varje pastorat från och med det år, då indragningen där vidtager, i sådan ordning, att av förenämnda av kollegiet fastställda summa erlägges, under de första 10 åren 60 procent, under därpå följande 5 år 40 procent och under de sista 5 åren 20 procent. Återstoden eftergives. Vad av den för en församling fastställda avgiftssumma enligt sålunda stadgade grunder icke den 30 april 1944 förfallit till betalning skall omedelbart avskrivas (5 §).

I den mån de till statsverket indragna avgifterna icke avskrivits, skola de av kronans uppbördsförvaltning debiteras, uppbäras och redovisas i samband med kronouppbörden (6 §).

Den nya form av kyrkligt-kommunal beskattning för prästlöneändamål, som upptogs i 1910 års lagstiftning, grundar sig på följande, här i samman-
 drag återgivna bestämmelser (lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning, 19 och 21 §§, sådana dessa paragrafer lyda enligt lagen den 28 september 1928, nr 397).

Till bestridande av de för kyrkoherde och komminister fastställda löner jämte ersättning och arvode åt s. k. ständig adjunkt skola, i den mån sådant erfordras, i nedan nämnd ordning användas:

1:o) församlingsavgifter till belopp, ej överstigande 3 öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av hela det inkomstbelopp, för vilket allmän kommunalskatt skall inom pastoratet utgöras (= 3 öre per gammal fyrk eller 30 öre för »bevallningskrona», den så kallade första treöringen);

2:o) arrende av de inom pastoratet belägna löneboställen med undantag av sådana, vilkas avkomst skall direkt ingå till kyrkofonden (se nedan);

3:o) avgälder av lägenheter, avsöndrade eller upplåtna från boställen, som avses under 2:o), samt ränta å särskilda till avlöning åt prästerskapet inom pastoratet avsedda medel;

4:o) skogsförsäljningsmedel från de under 2:o) avsedda boställen;

5:o) församlingsavgifter, utöver vad under 1:o) sägs, till erforderligt belopp,

dock till sammanlagt högst 6 öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av pastoratets hela inkomstbelopp (den så kallade andra treöringen).

Vad därutöver erfordras ersättes av kyrkofondens medel.

De för prästerskapets avlöning avsedda gemensamma tillgångarna uppsamlas i den så kallade kyrkofonden, rörande vilken bestämmelser finnas meddelade i lagen den 9 december 1910 om kyrkofond.

Lagen om kyrkofond.

Till kyrkofonden hava överförts de avlöningstillgångar, som förut legat fonderade i prästerskapets löneruleringsfond och i de ecklesiastika bostälernas skogsfond, jämte vissa andra medel (2 §).

Till kyrkofonden skola ytterligare ingå:

1:o) den årliga ersättning, som enligt tiondeavskrivningslagen skall av statsverket gäldas såsom ersättning för prästerskapets indragna tionde och andra fastighetsavgifter (3 § 1 p.);

2:o) årliga ersättningsbeloppet för anslag i kronotionde m. m. och för statsanslag i penningar (3 § 2 p.) (vederlagsspannmål, prostetunnor m. m.);

3:o) arrendeavkomsten av förutvarande löningshemman, vilkas avkastning antingen redan förut ingått till prästerskapets löneruleringsfond eller ock av Konungen anvisats till löneförbättring för prästerlig tjänst innehavare i annat pastorat än det, inom vilket bostället är beläget (3 § 3 p.);

4:o) skogsförsäljningsmedel från flertalet löneboställen (3 § 4 p.) — med skyldighet dock för kyrkofonden att, såvitt angår boställen, som avses i 19 § 2 mom. löneruleringslagen, årligen tillhandahålla vederbörande pastorat ett mot skogens beräknade behållna årliga avkastning svarande belopp, i den mån detta erfordras för bestridande, i den ordning löneruleringslagen bestämmer, av lönerna åt pastoratets prästerskap (6 §);

5:o) pastoratens s. k. överskottsmedel, d. v. s. sådant överskott, som i ett pastorat kan uppkomma å de i 19 § 2 och 3 mom. löneruleringslagen avsedda årligen inflytande avlöningsmedlen (boställsarrenden, lägenhetsavgälder och fondräntor), sedan av nämnda medel tagits i anspråk vad därav erfordras till gäldande av de för prästerskapet i pastoratet fastställda löner (3 § 5 p.); samt

6:o) ränta och annan vinst å kyrkofondens tillgångar (3 § 6 p.).

Från kyrkofonden betalas utom de tillskott till pastoraten och skogsmedelsbelopp, om vilka jag redan talat:

1:o) kostnaderna för skogsindelning, bevakning samt skogsodlings- och andra arbeten för skogsskötselns främjande ävensom för åtgärd eller anstalt, som enligt Konungens särskilt meddelade tillstånd må utföras för tillgodogörande av virkesavkastning eller motverkande av uppkommen skada å skog å prästboställena ävensom ersättning för skogsstatens övriga bestyr med skogen å dem, dock

med undantag för boställen, vilkas avkomst skall tillgodokomma viss tjänstnehavare utöver lönen eller tillfalla änka (6 § 3—6 p.);

2:o) ålderstillägg, vissa arvoden och kostnadsersättningar ävensom emeritilöner (pensioner) till präster (6 § 7 p., sådant lagrummet lyder enligt lag den 21 november 1925, nr 450);

3:o) i den mån fondens tillgångar det medgiva, anslag, som Konungen till främjande av den kyrkliga organisationens utveckling må finna skäligt bevilja präst för särskild prästerlig tjänstgöring (6 § 8 p., sådant lagrummet lyder enligt lag den 16 maj 1924, nr 196);

4:o) i den mån fondens tillgångar det medgiva, anslag, som Konungen må finna skäligt i särskilda fall bevilja såsom bidrag till kostnad för resor till eller från pastorat, där präst förordnas att, jämte fullgörande av honom i annat pastorat åliggande tjänstgöring, biträda vid eller uppehålla prästerlig befattning (6 § 9 p., sådant lagrummet lyder enligt lag den 19 juni 1917, nr 398);

5:o) viss del av ersättning till kronoombud vid förrättningar å ecklesiastika löneboställen (kungörelsen den 22 juli 1918, nr 716);

6:o) arvoden åt ordförande i ecklesiastika boställsnämnder (6 § 10 p., sådant lagrummet lyder enligt lag den 13 december 1929, nr 387).

Enligt 1910 års ecklesiastika boställsordning skiljer man mellan prästgårdar och löneboställen. De förra, som äro avsedda att bereda de ordinarie prästerna bostad, skola utgöras av »tomt med bostadshus och, där hinder ej möter, erforderligt område till trädgård». Övrig boställsjord utgör löneboställe.

Skogsmarken å löneboställe står under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning, medan lönebostället i övrigt, främst dess jordbruksdel, förvaltas av länsstyrelsen och domkapitlet gemensamt under kammarkollegiets inseende.

För sistnämnda förvaltning gälla följande föreskrifter.

Boställsordningen.

Löneboställen skola, enligt boställsordningens 19 §, *upplåtas på arrende i enlighet med särskilda föreskrifter, som meddelas av Konungen.* Löneboställe skall, där det ej på grund av svag beskaffenhet eller av annat skäl anses kunna med större fördel utarrenderas obebyggt, vara försett med de byggnader, som i den ordning, varom närmare stadgas i den ecklesiastika arrendeförordningen, efter behörigt förslag bestämmas av den utarrenderande myndigheten (20 §). Dessa hus skola nybyggas och underhållas av arrendatorn av lönebostället (21 §). De kallas arrendatorns skyldighetshus och skola uppföras efter ortens sed och av ändamålsenliga byggnadsämnen till den storlek och av den beskaffenhet, behovet i varje särskilt fall fordrar (22 §). Då föreskrift meddelas om vilka skyldighetshus skola finnas å löneboställe samt om storleken, inredningen och övriga beskaffenheten av sådant hus, skall iakttagas, att löneboställets bebyggande sker på ett i förhållande till boställets storlek och avkastningsförmåga och med hänsyn till angelägenheten att för bostället erhålla skäligt arrende så ekonomiskt sätt, som omständigheterna medgiva (23 §). Uppkommande brister å arrendatorns skyldighetshus skola avhjälpas och nybygg-

nader av dessa hus verkställas, i den mån sådant föreskrives eller eljest bliver nödigt (24 §).

Nybyggnadsskyldigheten vid löneboställe skall uppskattas till visst årsbelopp i penningar och i arrendekontraktet angivas. Där arrendatorn verkställt nybyggnad, som godkänts som skyldighetshus, och den i behörig ordning beräknade kostnaden för denna nybyggnad överstiger vad på hans arrendetid belöper efter årsberäkningen jämte årsbelopp, som må finnas från föregående arrendetid uppsamlade, njuter han gottgörelse för överskjutande beloppet antingen genom nedsättning i arrendet för vissa år eller ock, vid boställets avträdande, av den nye arrendatorn. Härvid skall dock iakttagas, att nedsättning i arrendet må beviljas allenast i avseende å ökning i byggnadsskyldighet, som inträffat under arrendetiden. Vad ny arrendator sålunda fått utgiva skall anses som av honom förskjuten nybyggnadskostnad (26 §). Har behovet av nybyggnad uppstått till följd av arrendatorns vanvård, får han själv svara för kostnaden (27 §). Skyldighetshusen är arrendatorn pliktig att brandförsäkra till fulla värdet. Vid underlåtenhet härutinnan får han själv ansvara för uppkommande brandskada (28 §). Alla andra byggnader å löneboställe än arrendatorns skyldighetshus äro överloppshus, vilka tillträdaren äger att från avträdaren lösa till det värde, som, i brist av åsämjande, bestämmes vid av- och tillträdessynen. Har tillträdaren vid sådan syn tillkännagivit sin avsikt att ej lösa överloppshus eller underlåter han att inom en månad efter synen förklara sig villig därtill, får avträdaren bortföra huset inom tid, som vid synen föreskrives, eller där sådan föreskrift icke lämnats, inom ett år från avträdandet av arrendet. Det åligger dock avträdaren, om han bortför huset, att vidtaga de åtgärder, som kunna erfordras för återställande av jord eller byggnad i samma skick, vari den befanns före överloppshusets uppförande. Har avträdaren ej inom den bestämda tiden bortfört överloppshus, som han är berättigad borttaga, tillfaller huset tillträdaren med den rätt, med vilken avträdaren innehafte detsamma (29 §).

Angående *den närmare tillsynen* å löneboställena stadgas i 30—57 §§ boställsordningen.

Domkapitlet bör tillse att inom stiftet belägna boställen varda till hus och ägor behörigen vidmakthållna. Anser domkapitlet boställes rätt vara genom något av domstol eller annan myndighet meddelat beslut förnärmat eller, att vid beslut av husesyn eller ekonomisk besiktning i fråga om storleken, inredningen och övriga beskaffenheten av hus å boställe icke iakttagits givna föreskrifter, skall domkapitlet i behörig ordning överklaga beslutet (30 §).

För tillsyn å samtliga boställens hävd till hus och jord skola hållas *ekonomiska besiktningar*. Sådan besiktning förrättas å prästgårdar inom utgången av tionde året och å löneboställen, där ej Konungen för visst boställe eller viss grupp av boställen annorlunda förordnar, inom utgången av femte året efter det då syn eller ekonomisk besiktning näst förut å bostället förrättats. Domkapitlet kan i händelse av särskilt behov även å annan tid förordna om ekonomisk

Ekonomisk
besiktning.

besiktning (31 §). Ekonomisk besiktning förrättas, efter förordnande av domkapitlet, av en boställsnämnd, bestående av tre i orten boende, i lantbruks- och därmed sammanhängande affärsförhållanden kunniga män.

Boställsnämnd skall finnas, en för varje tingslag på landet jämte de städer, som ligga däriinom eller som enligt Konungens förordnande skola därmed förenas till ett tjänstgöringsområde, samt en för Stockholms stad. Av boställsnämndens ledamöter skola två jämte lika antal ersättare utses för tre år åt gången, den ene, tillika ordförande, av länsstyrelsen samt den andre av domkapitlet. Som tredje ledamot i boställsnämnden inträder en av dem, som, till ett antal av en för varje till tjänstgöringsområdet hänfört pastorat, skola pastoratsvis, likaledes för tre år, utses för tjänstgöring i boställsnämnden, därvid vad om valbarhet till nämndeman finnes stadgat skall äga motsvarande tillämpning; skolande i varje särskilt fall bland de sålunda valda inkallas den närmast boende, som ej tillhör det av förrättningen berörda pastoratet. Konungen äger, där särskilda skäl sådant föranleda, rörande nämndens tjänstgöringsområde och sättet huru ledamöterna skola utses förordna annorlunda än nu sagts. Stanna nämndens ledamöter i olika meningar, gäller vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening, gäller ordförandens.

Ekonomisk besiktning å löneboställe kan förrättas av ordföranden ensam, därest domkapitlet med hänsyn till boställets ringhet eller andra omständigheter prövar sådant lämpligen kunna äga rum och arrendatorn därtill lämnar medgivande. Vid sådan besiktning få dock ej handläggas frågor om utdömande eller insyning av skyldighetshus (32 §).

Jäv mot ledamot av boställsnämnd föreligger: om han är med boställshavare eller annan part i den skyldskap eller det svägerlag, som i 13 kap. 1 § rättegångsbalken om jäv mot domare sägs; eller om ledamot är boställshavare eller annan parts vederdeloman eller uppenbare ovän; eller om ledamot eller den, som står till honom i sådan skyldskap eller svägerlag, som nämnt är, äger i målet del eller eljest kan av förrättningen vänta synnerlig nytta eller skada, därvid dock den omständighet, att ledamot eller hans bemålde skyldeman, såsom medlem av församlingen, är pliktig deltaga i kostnad för nybyggnad och underhåll å boställe, ej må såsom jäv räknas. Har ledamot av boställsnämnd, som innehåller allmän tjänst, å tjänstens vägnar rättegång med boställshavare eller arrendator av boställe, eller söker någon sak med ledamot eller tillfogar honom något med ord eller gärning i uppsåt att honom därmed jävig göra, räknas det ej heller för jäv. Vet nämndens ordförande, att sådant jäv mot honom är, eller är han av laga förfall hindrad att deltaga i nämnden, inkallar han i sitt ställe den för honom utsedde ersättaren. Förekommer dylikt jäv mot eller förfall för någon av nämndens övriga ledamöter, skall denne omedelbart anmäla detta hos ordföranden, vilken ombesörjer inkallandet av ersättare. Därest i det fall, att ordföranden eller av domkapitel utsedd ledamot på grund av laga förfall eller jäv är hindrad att deltaga i nämnden, sådant hinder möter jämväl för ersättaren, åligger det ordföranden att om förhållan-

det göra anmälan hos länsstyrelsen, som har att för ifrågavarande tillfälle förordna ordförande eller ledamot av nämnden (33 §).

Nämndens ordförande utsätter tid för de ekonomiska besiktningar, om vilka domkapitlet förordnat, med iakttagande, att de hållas å tjänlig årstid och att, där så kan ske, besiktningar i samma ort förrättas omedelbart efter varandra (34 §).

Minst en månad före besiktningen skall ordföranden om tiden därför underrätta domkapitlet, vilket, där sådant prövas nödigt, förordnar sakkunnig person att å domkapitlets vägnar närvara vid besiktningen. Inom lika tid åligger det ordföranden att, när församlings rätt ifrågakommer, hos kyrkostämmans ordförande påkalla kyrkostämma för utseende av ombud för församlingen att vid besiktningen bevaka dess rätt. Om mottagandet av underrättelse, varom nu är sagt, skall bevis genast av vederbörande tillställas ordföranden. Övriga parter skola minst fjorton dagar före besiktningen av ordföranden kallas till densamma. När ordföranden bevisligen iakttagit vad sålunda åligger honom, utgör parts eller ombuds uteblivande ej hinder för besiktningens företagande (35 §).

Anmäles vid förrättningen jäv mot ordföranden, och finner nämnden det vara lagligen grundat, inställes förrättningen och inkallas annan ordförande. Förekommer mot annan ledamot jäv, som av nämnden godkännes, ombesörjer ordföranden inkallande av ersättare för honom. Ogillas jävet, skall förrättningen fortgå; vederbörande obetaget att i sammanhang med huvudsaken klaga över beslut, varigenom jävsanmärkningen ogillats (36 §).

Vid ekonomisk besiktning har nämnden att iakttaga:

a) Tillses, huruvida instrument över förut å bostället hållna ekonomiska besiktningar och syner samt andra bostället rörande handlingar fortfarande finnas i behåll, ävensom huruvida arrendatorns skyldighetshus äro behörigen brandförsäkrade och försedda med nödig brandredskap, varjämte redovisning avfordras ej mindre arrendatorn för husröte- eller brandskadeersättning eller andra medel, vilka böra för boställets räkning redovisas, än även församlingens ombud för årsbelopp, som enligt meddelade föreskrifter skolat inbetalas till kyrkorådet.

b) Efterses och antecknas i vad mån förut föreskrivna nybyggnader, förbättringar och andra åtgärder blivit verkställda.

c) Är efter senaste ekonomiska besiktning eller syn hus, som skall finnas vid bostället, nybyggt, tillses huruvida det är i överensstämmelse med givna föreskrifter samt i övrigt ändamålsenligt och med omsorg uppfört. Nämnden meddelar därefter beslut, huruvida huset må, i befintligt skick eller sedan därå anmärkta felaktigheter och brister blivit avhulplna, insynas, eller om det icke kan godkännas, i vilket senare fall tillika lämnas föreskrift angående därav påkallade åtgärder.

d) Boställets hus i övrigt besiktigas, varvid, när fråga uppstår om nybyggnad eller underhåll av hus å prästgård eller om nybyggnad å löneboställe,

efter noggrann prövning meddelas yttrande, huruvida anmärkta bristfälligheter kunna anses hava uppkommit genom boställshavarens eller, å löneboställe, arrendatorns vanvård, varjämte prövas, huruvida bristfälligheterna lämpligen kunna genom endast bättrande avhjälpas eller nybyggnad skall anses nödig, dock att, där bristfälligheterna å sätesbyggning å prästgård finnas sådana, att de ej kunna genom endast bättrande avhjälpas, frågan om nybyggnad skall hänvisas till handläggning vid laga syn.

e) Föreskrives enligt stycket d), med den inskränkning där sägs, byggande av nytt hus å prästgård, utser nämnden därtill plats, vilken, såvida utan skada för bostället eller oskäligh tillökning i byggnadskostnaden kan ske, lämpas efter boställshavarens önskan. Vidare bestämmer nämnden storleken, inredningen och övriga beskaffenheten av det nya huset samt uppgör kostnadsförslag, därvid för virke eller andra byggnadsämnen, som erhållas från boställe, icke må beräknas annat värde än som prövas motsvara erforderlig arbets- och forslingskostnad jämte andra utgifter för byggnadsämnenas beredning.

f) Varder enligt stycket d) hus å löneboställe utsynat, meddelas tillika åläggande för arrendatorn att, i enlighet med den föreskrift, som må komma att meddelas av den utarrenderande myndigheten, i det utsynades ställe uppföra nytt hus.

g) Nödiga förbättringar å hus, som anses böra bibehållas, föreskrivas, med utsättande av därför erforderlig kostnad.

h) Boställets ägor besiktigas. De brister, som förefinnas å prästgård i avseende å vården av prästgårdsområdet med tillhörande trädgård samt å löneboställe i avseende på åkerns hävdande, övriga ägors skötsel och vård, hägnaders och dikens anbringande och underhåll samt torvmosses begagnande, allt efter vad för varje fall är stadgat, antecknas, de åtgärder och förbättringar, som i följd därav erfordras, föreskrivas och kostnaden för desamma utsättes. Finnes å löneboställe antaget brukningssätt uppenbart leda till skada för bostället, föreskrives nödig rättelse.

i) Tid utsättes, inom vilken föreskriven nybyggnad, förbättring eller annan åtgärd bör genom vederbörande vara verkställd.

j) I övrigt anställes undersökning och meddelas föreskrift i alla de frågor, som enligt boställsordningen eller annan författning skola vid ekonomisk besiktning handläggas.

k) Vid förrättningens avslutande tillkännagives och i instrumentet antecknas, att den med förrättningen missnöjde äger att, vid förlust av rätt till vidare talan, inom trettio dagar efter förrättningens avslutande anmäla sig å landet hos domaren och i stad hos rådstuvurättens ordförande med begäran om laga syn.

I fall, som avses i f), skall nämnden efter undersökning upprätta ej mindre förslag rörande platsen för det nya huset samt rörande storleken, inredningen och övriga beskaffenheten därav än även, med iakttagande av vad i

e) sägs, kostnadsförslag. Dessa förslag skall ordföranden omedelbart efter förrettningens avslutande insända till den uttarranderande myndigheten med anmälan av frågan om närmare föreskrifter rörande det nya husets uppförande. Ordföranden åligger ock att ofördröjligen meddela kontraktsprosten skriftlig underrättelse om tiden, inom vilken vid förrettningen föreskrivna arbeten skola vara verkställda (37 §).

Av- och tillträdessyn å prästgård förrättas å tjänlig årstid, på landet av domare jämte minst två, högst fyra nämndemän, allt efter som domaren prövar nödigt, samt i stad av rådstuvurätt; ägande å landet domaren och i stad rådstuvurätten att till rättens biträde vid synen, där så finnes behöfligt, tillkalla byggnadskunnig person (38 §).

Av- och tillträdessyn.

Av- och tillträdessyn å prästgård hålles, på begäran av domkapitlet, vid ombyte av boställshavare, därest boställshavare eller vederbörande byggnadskyldig senast en månad efter avträdesdagen hos domkapitlet äskar sådan syn eller domkapitlet eljest finner syn böra hållas. Mottager boställshavare prästgård utan av- och tillträdessyn, svarar han sedan för allt vad företräda under dennes besittningstid i avseende å boställets vård ålegat. Av- och tillträdessyn å prästgård, då sådan syn ifrågakommer, skall, sedan avträde ägt rum, hållas inom sex månader därefter (39 §).

Av- och tillträdessyn å prästgård begäres å landet hos domaren samt i stad hos rådstuvurättens ordförande; och skola därvid insändas instrument över senaste av- och tillträdessyn och därefter hållna laga syner ävensom senaste ekonomiska besiktning, om sådan hållits senare än av- och tillträdessyn (40 §).

Då av- och tillträdessyn å prästgård är begärd, skall domaren eller rätten utsätta tid för densamma och därom minst en månad förut underrätta domkapitlet, vilket förordnar vederbörande kontraktsprost eller, vid förfall för denne, annat ombud att å dess vägnar vid synen bevaka boställets rätt och bästa. Inom lika tid åligger domaren eller rätten att hos kyrkostämmans ordförande påkalla kyrkostämman för utväljande av ombud till bevakande av församlingens talan. Om mottagandet av underrättelse, varom nu är sagt, skall bevis genast av vederbörande översändas till domaren eller rätten. Domaren eller rätten föranstaltar ock, att övriga parter varda minst fjorton dagar, om de bo inom pastoratet, eljest en månad före synen till densamma kallade; och skall domaren till synen kalla nämnd. Skall vid avträdet boställe övertagas av domkapitlet för allmän kassas räkning, och är den löntagare utnämnd, som efter domkapitlet kommer att tillträda bostället, då skall jämväl sådan löntagare genom domkapitlets försorg kallas till synen och bevis där- om insändas till domaren eller rätten (41 §).

När domaren eller rätten bevisligen iakttagit, vad sålunda åligger dem, utgör parts eller ombuds uteblivande ej hinder för synens företagande (42 §).

Av- och tillträdessyn å löneboställe hålles, efter förordnande av domkapitlet, av ecklesiastika boställsnämnden i anledning av ombyte av arrendator. Nämndens ordförande äger att till biträde vid synen, där så finnes behöfligt,

tillkalla byggnads- eller eljest sakkunnig person. Sådan syn må ej hållas tidigare än sex månader före fardagen eller senare än sex månader efter samma dag (43 §).

Då av- och tillträdessyn å löneboställe påkallas, skola till nämndens ordförande insändas instrument över senaste av- och tillträdessyn samt därefter hållna laga syner och ekonomiska besiktningar ävensom gällande arrendekontrakt (44 §).

I övrigt gäller för av- och tillträdessyn å löneboställe samma bestämmelser som vid ekonomisk besiktning angående jäv, laga förfall, utsättande av tid för förrättningen samt parters kallande (45 §). Samma åligganden, som nämnden har vid sådan besiktning, åvila den också i tillämpliga delar vid av- och tillträdessyn. Därjämte skall iakttagas, vid av- och tillträdessyn å prästgård, att, där synerätten finner sätesbyggning böra nybyggas, härutinnan erforderliga bestämmelser meddelas, samt vid av- och tillträdessyn å löneboställe, att bestämelse meddelas angående beloppet av den gottgörelse för verkställd nybyggnad, avträdande arrendator må vara berättigad att av ny arrendator uppbära (46 §).

På grund av vad vid av- och tillträdessyn å löneboställe av nämnden blivit bestämt, skall, där så erfordras, mellan avträdare och tillträdare upprättas och i nämndens utslag införas likvid, fullständigt upptagande å ena sidan alla de belopp, vilka påförts avträdaren, och å andra sidan allt vad honom tillgodoförts. Likviden skall tydligt utvisa vad avträdaren eller tillträdaren bliver skyldig eller får till godo. Har av- och tillträdessyn å löneboställe hållits före avträdet, må avträdaren vid uppgörelse med tillträdaren tillgodoräkna sig kostnaden för de avträdaren ålagda arbeten, som han före avträdet verkställt (47 §).

Sedan boställe avträtts, må avträdaren ej befatta sig med några arbeten å bostället, utan skall vad då brister av det, varför han enligt föreskrift vid av- och tillträdessyn har att svara, mot rätt till därför upptaget kostnadsbelopp verkställas, å prästgård av pastoratet och å löneboställe av tillträdaren (48 §).

Då domkapitlet är tillträdare av prästgård (för prästerskapets änke- och pupillkassas räkning) och det är känt, vem näste innehavare blir, äger denne att vid synen göra de anmärkningar i avseende å befintliga brister, vartill han finner anledning. Rättsförhållandet mellan domkapitlet och honom må dock vid denna syn komma under bedömande allenast där båda därom åsämjas, och är efterträdande löntagaren endast i sådant fall behörig att fullfölja talan mot synerättens beslut (49 §).

Laga syn.

Laga syn hålles, då missnöje mot ekonomisk besiktning å prästgård eller löneboställe eller mot av- och tillträdessyn å löneboställe blivit anmält, ävensom eljest då laga syn av domkapitlet eller byggnadsskyldig begäres (50 §).

Är, då missnöje mot ekonomisk besiktning å prästgård eller löneboställe eller mot av- och tillträdessyn å löneboställe blivit anmält, klagan tillika förd över beslut, varigenom mot ledamot av boställsnämnd gjort jäv ogillats, och

finner synerätten jävsanmärkningen vara lagligen grundad, skall ny besiktning verkställas av synerätten, som därvid meddelar de föreskrifter, vilka av omständigheterna finnas påkallade (51 §).

I fråga om laga syn lända de för av- och tillträdessyn å prästgård meddelade föreskrifter i tillämpliga delar till efterrättelse (52 §).

Där ej inom stadgad tid anmälan om missnöje mot ekonomisk besiktning å prästgård eller löneboställe eller mot av- och tillträdessyn å löneboställe blivit gjord med begäran om laga syn, går det vid förrättningen meddelade beslutet i verkställighet såsom laga kraft ägande dom (53 §).

För ekonomiska besiktnings- och syner gemensamma bestämmelser.

Ledamöter av boställsnämnd och synerätt samt konsistorieombud skola för sitt uppdrag åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt bestämmelserna i gällande resereglemente, därvid ordförande i boställsnämnd skall likställas med domänintendent och annan med nämndeman, där han icke på grund av innehavande befattning är berättigad till högre ersättning. Biträdande sakkunnig erhåller gottgörelse efter bestämmande av boställsnämnd eller synerätt (54 §).

Kostnaden för ekonomisk besiktning skall gäldas för prästgård, där icke på grund av särskilt stadgande för visst fall annorlunda medgives, av pastoratet och för löneboställe av arrendatorn; dock att, där besiktning i följd av någons tredska eller försummelse särskilt påkallats, den tredska eller försumlige skall vara skyldig att enligt boställsnämndens bestämmande gottgöra pastoratet eller annan vad för sådan besiktning bör utgivas. Kostnaden för av- och tillträdessyn skall gäldas för prästgård av pastoratet, avträdare och tillträdare till en tredjedel var, samt för löneboställe av avträdare och tillträdare till hälften vardera. Kostnaden för laga syn skall gäldas för prästgård av pastoratet och för löneboställe av arrendatorn, eller, där sådan syn hålles på grund av klagan mot av- och tillträdessyn, av avträdare och tillträdare till hälften vardera, dock att, där synerätten finner, att synen blivit utan giltig orsak påkallad eller att, när synen ägt rum efter anmälan om vanvård, anmärkningen varit befogad, den skyldige skall vara pliktig att, i den mån synerätten prövar skäligt, gottgöra pastoratet eller annan vad för sådan laga syn bör utgivas. Till kostnad för av- och tillträdessyn å prästgård samt laga syn å prästgård eller löneboställe räknas jämväl lösen för ett exemplar av syneinstrumentet (55 §).

Vederbörande nybyggnads- och underhållsskyldig skall inom en månad efter förloppet av den tid, då, enligt meddelad föreskrift, anmärkta brister och felaktigheter bort vara avhulplna eller föreskriven nybyggnad verkställd, till kontraktsprosten ingiva anmälan om fullgörandet eller ock, där underhålls- eller nybyggnadsarbetet blivit honom ålagt vid ekonomisk besiktning eller syn, visa att förrättningen överklagats. Sådan anmälan skall vara vitsordad, beträffande pastoratet ålagda arbeten, av boställshavaren och, beträffande andra arbeten, av två av pastoratet för sådant ändamål å kyrkostämman utsedda ombud. Har anmälan ej inom bestämd tid inkommit, men förrättning, som

här är sagt, vunnit laga kraft, anmäler kontraktsprosten genast förhållandet hos domkapitlet, som har att ofördrojligen vidtaga åtgärder till bevarande av boställets och efterträdarens bästa antingen medelst begäran hos överexekutor, att vad den försumlige eftersatt må genom överexekutors ämbetsåtgärd varda för lega på den försumliges bekostnad verkställt, eller, där fråga är om ekonomisk besiktning, genom beredande av erforderlig säkerhet hos honom för husrötebeloppet. Skulle vad domkapitlet såsom boställshavare blivit ålagt ej fullgöras, äger pastoratet eller efterträdande boställshavare hos överexekutor påkalla verkställighet (56 §).

Instrument över ekonomiska besiktningar och syner samt andra bostället rörande handlingar skola, jämte förteckning å desamma, av boställshavare eller arrendator väl vårdas och förvaras, vid besiktningar och syner tillhandahållas samt vid avträädandet till efterträdaren överlämnas (57 §).

Vad för boställshavaren är i boställsordningen föreskrivet skall i tillämpliga delar gälla för domkapitlet för den tid, domkapitlet för allmän kassas räkning innehar prästgård (58 §).

Utän hinder av beslut, som meddelats i fråga om vilka hus skola finnas å prästgård, må synerätt, på grund av sedermera inträffade förändrade förhållanden, i detta avseende annorlunda förordna (59 §).

*Lagen om
byggnads-
förskott.*

I sammanhang med 1925 års reform av boställsordningen utfärdades en särskild lag den 21 november 1925, nr 448, om förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å ekklesiastika löneboställen. Lagens innehåll är följande:

Där arrendator av med jordbruk förenat löneboställe, varå syn enligt 64 § ekklesiastik boställsordning hållits, genom arrendekontrakt, upprättat i enlighet med de förändrade bestämmelser angående utarrendering av prästerskaps löneboställen, som av Konungen utfärdas, får sig ålagt verkställande av nybyggnad, som ansetts nödig för boställets iståndsättande med anledning av ekklesiastik boställsordnings trädande i tillämpning beträffande bostället (första bebyggandet), må förskott ur kyrkofonden utbetalas för bestridande av kostnaden för sådan nybyggnads utförande. Som sådan nybyggnadskostnad anses jämväl dels kostnad för lösen av överloppshus, vilka skola bibehållas som arrendatorns skyldighetshus, samt för sådana förbättringsarbeten å befintliga skyldighetshus, som icke kunnat åläggas avträädande byggnads- eller underhållsskyldig, dels ock gottgörelse, som tillträädande arrendator förpliktas utgiva till avträädaren för av denne utlagd kostnad för första bebyggandet.

Förskott jämte ränta därå gottgöres kyrkofonden ur avkomsten från bostället.

Där löneboställe, för vars första bebyggande förskott utbetalats, eller del av sådant boställe utbytes mot annan fastighet eller försäljes, äger kyrkofonden att av därvid betingad mellangift eller köpeskilling, så långt densamma räcker, återbekomma förskottet, i vad det återstår oguldet, jämte ränta.

Varder genom mellangift, som nyss sagts, kyrkofondens fordran ej till

fullo gulden, njuter kyrkofonden för sin återstående fordran jämte ränta betalning ur avkomsten av den fastighet, som erhållits i utbyte mot lönebostället.

För beredande av tillgång till medel för utlämnande av förskott må lån upptagas för kyrkofonden.

Den ecklesiastika boställsordningen, vilken i likhet med den nyssnämnda lagen om byggnadsförskott ur kyrkofonden tillkommit under medverkan av riksdagen och kyrkomötet, reglerar, såsom av min redogörelse för dess innehåll framgår, icke uttömmande de förhållanden, som sammanhånga med den såsom obligatorisk föreskrivna utarrenderingen av löneboställena. Vid boställsordningens tillkomst förutsattes även, att kompletterande bestämmelser skulle komma att meddelas av Konungen i administrativ ordning. Sådana bestämmelser hava sedermera givits genom den i början av mitt anförande nämnda förordningen den 15 september 1911 angående utarrendering av prästerskapets löneboställen, vilken förordning därefter ersatts med en ecklesiastik arrendeförordning den 21 november 1925.

*Ecklesiastik
arrendeförordning.*

Medan den ecklesiastika boställsordningen bland annat icke innehåller något stadgande om, å vem det skall ankomma att verkställa utarrenderingen av löneboställena, lägga arrendeförordningarna bestyret härmed å länsstyrelserna och domkapitlen gemensamt, liksom det även i övrigt enligt arrendeförordningarna skall ankomma på nämnda båda myndigheter att ombesörja det ekonomiska tillgodogörandet av löneboställena. I övrigt innehålla arrendeförordningarna en mångfald å arrendeförhållandet tillämpliga föreskrifter. Det skulle emellertid föra för långt att här redogöra för samtliga dessa föreskrifter. Jag vill därför begränsa mig till att i huvuddrag redogöra för sådana föreskrifter, som i detta sammanhang äro av särskilt intresse, nämligen först och främst dem, som angå de särskilda befogenheternas fördelning mellan vederbörande myndigheter.

Den i det följande angivna paragraferingen hänför sig till den senast utfärdade arrendeförordningen.

Enligt denna ankommer i huvudsak på länsstyrelserna:

1) utarrenderingen och i samband därmed tillsammans med domkapitlen bestämmandet av arrendevillkoren samt avgörande av frågor om vilken nybyggnad, som under arrendeperioden skall verkställas å bostället (4—7 §§);

1) Länsstyrelserna.

2) förvaring av handlingar, som lämnats såsom säkerhet för arrendevillkorens fullgörande, och meddelande av föreläggande att inkomma med nya sådana handlingar (övervakandet av handlingarnas säkerhet och förnyande tillkommer domkapitlet, endast själva förvaringen och verkställandet av nödiga åtgärder ankommer på länsstyrelsen, 9 §);

3) indrivning och redovisning av arrendemedel (12 §);

4) övervakning av att boställsarrendator icke missbrukar sin ställning mot torpare och subarrendatorer (15 §);

5) beslut under arrendetiden angående uppförande av nybyggnad eller god-

kännande såsom skyldighetshus av byggnad, som uppförts utan tillstånd, samt angående användande av årsbelopp för nybyggnad (17—18 §§);

6) meddelande av tillstånd till bortförande av stråfoder från bostället, till nyodling m. m. å bostället samt till svedjande och bränning av jord (24, 26 och 28 §§);

7) fördelning av brandstodsavgifter mellan av- och tillträdande arrendator (31 §);

8) medgivande av undantag från skyldigheten för arrendatorn att själv bebo bostället (32 §); samt

9) medgivande till arrendeöverlåtelse och till antagande av subarrendator (33 §).

2) Domkapitlen.

Domkapitlens funktioner i avseende på boställena, i den mån dessa funktioner bero på föreskrift i arrendeförordningen, äro följande. Enligt 4 § tillkommer det domkapitlet att hålla reda på när gällande arrendeperioder utlöpa och i god tid dessförinnan göra anmälan hos länsstyrelsen angående behovet av arrendeuppskattning. Enligt 6 § skall domkapitlet yttra sig angående inkommet arrendeansbuds godtagbarhet. Domkapitlet skall också enligt 10 § tillse, att borgen i behörig tid förnyas och att säkerhet i övrigt ej minskas i värde, samt årligen före februari månads utgång underrätta länsstyrelsen, huruvida anledning till anmärkning i detta hänseende förekommer. Domkapitlet har ock enligt 18 § att förvalta uppsamlade årsbelopp för nybyggnad från boställe, som indragits till kyrkofonden eller vars avkastning tillfaller viss tjänstnehavare. Domkapitlet skall vidare enligt 19 § kontrollera, att arrendatorn fullgör sin skyldighet att hålla boställets byggnader brandförsäkrade till betryggande belopp. Om arrendator överger bostället och lämnar det obrukat eller utan vård, är det enligt 32 § domkapitlet, som skall vidtaga de åtgärder, som av förhållandena påkallas. Slutligen är det enligt 36 § domkapitlet, som utövar den jordägaren tillkommande rätten att uppsäga arrendekontrakt rörande bostället samt att eljest svara och tala för bostället. Om arrendatorn vill uppsäga arrendeavtal, skall detta ske hos domkapitlet.

Såsom av en jämförelse mellan länsstyrelsens och domkapitlens nuvarande befogenheter med boställena framgår, är den allmänna vården, såväl i rättsligt som i ekonomiskt hänseende, förlagd hos domkapitlet medan vissa bestämda befogenheter tilldelats länsstyrelsen.

3) Kammarkollegiet.

Det tillkommer kammarkollegiet att, då sten- eller kalkbrott, sand-, grus-, sten- eller lertag, torvmosse eller annan dylik lägenhet, som tillhör boställe, finnes vara av beskaffenhet att särskild inkomst därifrån kan beredas, lämna medgivande till upplåtelse mot årlig avgift av rätt att till avsalu begagna sådan lägenhet. Kammarkollegiet förordnar också om hur avgäld från sådan upplåten lägenhet skall användas till gagn för det med bostället avsedda ändamålet (2 § 8 mom.). Därest länsstyrelsen och domkapitlet icke enas om villkoren för utarrendering av ett boställe, fastställas villkoren av kammarkollegiet (4 § 4 mom.). Kammarkollegiet är vidare besvärinstans över

länsstyrelsen och domkapitlet i mål, som det enligt arrendeförordningen tillkommer länsstyrelsen eller domkapitlet att avgöra (38 § 1 mom.).

Enligt instruktionen för kammarkollegiet den 27 juni 1929 tillkommer det kollegiet att hava inseende och vård över den ecklesiastika fasta egendomen. Detta åliggande preciseras närmare i instruktionen och angives där skola huvudsakligen bestå uti dels att tillse, att egendomen icke användes eller disponeras emot därom givna föreskrifter, dels ock att pröva och avgöra ärenden om nyodling, anläggande av torp eller uppröjande av beteshage på skogsmark, tillhörande boställe, om avsöndring på obestämd tid till allmänt, kommunalt eller ecklesiastiskt ändamål av jord eller lägenhet, om användande av ersättningsmedel för jord, intrång eller men i nyttjanderätt, om vad till skogsmark rätteligen räknas må, då anmärkning därom vid undersöknings- och indelningsförrättning göres av någon, vars rätt är därav beroende, samt om medgivande till fridlysning av naturminnesmärke.

Utöver de uppgifter, som redan i boställsordningen tillagts boställsnämnderna, skola de enligt föreskrifter i arrendeförordningen uppgöra förslag till villkor för utarrendering av boställena, arrendevärdering (4 §), avgiva yttranden i fråga om nybyggnad å boställe, då arrendator önskar företaga sådan utöver vad som enligt arrendekontraktet åligger honom (17 §), avgiva yttrande över arrendators ansökan att få i väsentlig mån förändra sättet för den arrenderade jordens torrläggning eller anlägga ängsvattning eller utföra anläggning för boställets förseende med elektrisk belysning eller drivkraft. Vidare skall boställsnämnden yttra sig, då fråga är om att tillerkänna arrendator ersättning för sådant företag (26 §) eller för större odlings- eller täckdikningsarbete (30 §) eller angående överlåtelse av arrende (33 §). Utöver vad nu sagts har boställsnämnden också visst åliggande, då fråga är om tilldelande åt arrendator av byggnadsförskott ur kyrkofonden. I vissa av de nu angivna fallen samt i ytterligare några fall kan boställsnämndens ordförande ensam avgiva yttrande. Såsom exempel må nämnas ärenden om friköp av lägenheter å ecklesiastisk jord.

Enligt arrendeförordningen äro avgöranden förbehållna Kungl. Maj:t, då fråga är om upplåtande till präst av visst mindre område av ett boställe utöver prästgården (2 §) eller om arrendeupplåtelse för längre tid än 20 år (3 §).

Förutom de nu angivna föreskrifterna angående vilka myndigheter, som hava att taga befattning med boställsförvaltningen, innehåller arrendeförordningen även detaljerade bestämmelser angående de villkor, som skola föreskrivas vid utarrendering av boställena. Dessa villkor, som i åtskilliga betydelsefulla avseenden avvika från dem, som enligt allmänna nyttjanderättslagen gälla vid arrenden i allmänhet, få sin prägel av det förhållandet, att förordningen söker att ålägga arrendatorn alla de förpliktelser, som i allmänhet åvila en jordägare. Arrendatorn skall således tillförbindas att mot ersättning uppföra den nybyggnad, som under arrendetiden kan ifrågakomma å bostället med anledning av att skyldighetshus varder utdömt vid syn eller vid ekonomisk besiktning (17 §). Gottgörelse för verkställd nybyggnad äger han icke utfå

4) Boställsnämnderna.

5) Kungl. Maj:t.

6) Arrendevillkor.

kontant utan endast genom avkortning å arrendet av ett visst årligt belopp. I den mån detta årsbelopp icke räcker till gäldande under arrendetiden av gottgörelsen, kan i visst fall ytterligare avkortning medgivas, men det normala är i sådana fall, att arrendatorn först vid avträddandet av arrendet erhåller det återstående beloppet av den efterföljande arrendatorn, vilken sedan i sin tur får ersättning för sitt utlägg genom avkortning å sitt arrende under en följd av år (18 §). Vid dessa transaktioner förekommer icke ränteberäkning å de av arrendatorn förskjutna beloppen. Arrendatorn skall bekosta brandförsäkring av boställsbyggnaderna och i händelse av brandskada avhjälpa denna (19 och 20 §§). Arrendatorn skall också fullgöra boställets stängselskyldighet (22 §). Gottgörelse till arrendatorn, vilken det enligt lag åligger jordägare att utgiva, är arrendatorn skyldig att mottaga i form av avkortning på arrendet eller genom utlägg av tillträdande arrendatorn (26 §). Skall löneboställe enligt därom i vederbörlig ordning fattat beslut deltaga i laga skifte, ägoutbyte eller annan lantmåteriförrättning, eller skall boställe deltaga i företag för marks torrläggning genom dikning, vattenavledning eller invallning, skola kostnaderna därför, i vad de icke belöpa å boställets skogs- och hagmark, bestridas av arrendatorn med honom förbehållen rätt till enahanda ersättning, som i fråga om dylika kostnader är boställshavare medgiven (30 §).

Även i övrigt meddelas föreskrifter om arrendevillkor, som avvika från de i allmänna nyttjanderättslagen föreskrivna, såsom om optionsrätt för arrendator och om skyldighet att utgöra tjänstbarheter till vederbörande prästman.

*Boställs-
skogarnas
förvaltning.*

Skogsstatens förvaltning av prästbostälernas skogar omhänderhaves av samma personal, överjägmästare, jägmästare och skogvaktare m. fl., som förvalta kronans egna skogar. Även i fråga om den till domänstyrelsen förlagda centrala förvaltningen råder samma gemenskap. I räkenskapsavseende upprätthålles emellertid en sträng skillnad mellan domänfondens skogar och de ecklesiastika boställena. Beträffande den inre organisationen av domänverkets förvaltning hänvisar jag till den utförliga redogörelse därför, som lämnats i kyrkofondskommitténs huvudbetänkande.

**Statistiska
uppgifter.**

En redogörelse för de statistiska undersökningar beträffande prästborden, som företagits i olika sammanhang, lämnas av 1927 års sakkunniga på sidan 100 i deras betänkande. Bemälda sakkunniga hava också själva verkställt vissa kompletterande statistiska undersökningar, varför redogörelse lämnas i deras betänkande. Det är icke möjligt att här ens i korthet redogöra för det omfattande siffermaterial, som framkommit, och jag nödgas därför inskränka mig till att endast angiva några av de för bedömande av bostälernas antal, storlek och värde viktigaste talen. Prästboställena äro enligt jordeboken 3,662 till antalet, därav 2,981 hemman och 681 lägenheter. Deras sammanlagda areal utgör 88,092.81 hektar tomt, trädgård och åker, 23,881.01 hektar odlingsmark och äng, 1,197.95 hektar i statistiken ej specificerad jordbruksmark samt

268,675.38 hektar skogsmark och 81,095.38 hektar å deras skogsdel beläget impediment jämte 34,554.84 hektar ej specificerad areal och 2,168.04 hektar prästgårdar, eller alltså sammanlagt 499,665.41 hektar. Sammanlagda taxeringsvärdet utgör för prästgårdarna 32,320,800 kronor, för lönebostälernas skogsområden 56,419,150 kronor och för deras områden i övrigt 94,610,770 kronor. Jordbruksdelens areal är vid 312 boställen mindre än 5 hektar, vid 252 boställen mellan 5 och 10 hektar, vid 305 boställen mellan 10 och 15 hektar, vid 355 boställen mellan 15 och 20 hektar, vid 560 boställen mellan 20 och 30 hektar, vid 715 boställen mellan 30 och 50 hektar, vid 461 boställen mellan 50 och 75 hektar, vid 184 boställen mellan 75 och 100 hektar, vid 84 boställen mellan 100 och 150 hektar samt vid 15 boställen mellan 150 och 200 hektar och blott vid 7 boställen över 200 hektar.

De boställen, vilkas avkastning ingår direkt till kyrkofonden, äro enligt jordeboken 165 till antalet, varav 138 hemman och 27 lägenheter. De utgöra 149 brukningsenheter. Närmare hälften av dem äro belägna i Lunds stift. Arealen av deras jordbruksdel är 4,917.06 hektar och av deras skogsdel 6,355.21 hektar.

De boställen, vilkas avkastning tillkommer viss tjänstinnehavare utöver lönen, äro 15 till antalet och omfatta en areal av sammanlagt 902.85 hektar, varav 374.43 hektar tillhör jordbruksdelen.

2,525 löneboställen äro bebyggda eller skola enligt slutna kontrakt bebyggas. 390 boställen hava ansetts icke böra bebyggas. Beträffande 139 boställen åter har det icke lyckats att erhålla arrendator, som åtagit sig att uppföra de byggnader som prövats böra finnas.

Kyrkofonden bildades den 1 januari 1914 och dess behållning uppgick då till 8,140,883 kronor. Ehuru någon ökning av fondens kapital icke avsetts, medförde utvecklingen, att fonden årligen växte med högst betydande belopp, så att den vid utgången av senast tilländalupna budgetår uppgick till 55,452,396 kronor, eller alltså mer än sexdubblats. Detta beror huvudsakligen på två med varandra samhöriga förhållanden.

Pastoraten hava icke i den omfattning, som år 1910 beräknades, varit i behov av tillskott från fonden. De hava nämligen kunnat själva gälda allt större del av sina prästlönekostnader utan att därigenom överskrida den gräns för utdebiteringen av 60 öre för skattekrona (bevillningskrona; 6 öre för fyrk), vid vilken rätt till tillskott från kyrkofonden inträder. Samtidigt hava de från pastoraten till kyrkofonden inlevererade överskotten å avkastningen från pastoratens prästlönetillgångar, vilket överskott år 1910 beräknades uppgå till allenast 29,181 kronor årligen, blivit allt större. Det utgjorde ecklesiastikåret 1926—1927 omkring en million kronor.

Beträffande proportionen mellan de belopp, pastoraten haft att tillgå från de olika källorna, varur prästlöne-medlen anskaffas, kan jag meddela följande från 1927 års sakkunnigas betänkande hämtade siffror för ecklesiastikåret 1926—1927:

Prästerskapets löner (utom ålderstillägg, skjutsersättning och hyresersättning) jämte tillfällig löneförbättring, ödebygdstillägg och dyrtidstillägg 17,567,337:—

Lönerna bestredos medelst

Första treöringen, 19 § 1:o)	7,442,780:—
Arrenden, avgälder, räntor m. m., 19 § 2:o) och 3:o)	2,067,371:—
Skogsförsäljningsmedel, 19 § 4:o)	1,476,210:—
Andra treöringen, 19 § 5:o)	2,666,451:—
Tillskott ur kyrkofonden, 21 §	3,914,525:—
	Summa 17,567,337:—

Från samma ecklesiastikår må vidare meddelas, att av samtliga pastorat, 1,404 till antalet, utdebiteringen för prästlönerna i 24 var högst 10 öre för bevillningskrona, i 93 låg mellan 10 och 30 öre för bevillningskrona, i 132 var jämmt 30 öre, i 258 låg mellan 30 och 60 öre samt i icke mindre än 897 eller nära två tredjedelar av hela antalet pastorat utgjorde 60 öre för bevillningskrona (numera skattekrona). Sistnämnda grupp av pastorat åtnjöt sålunda tillskott ur kyrkofonden.

Kritik av den gällande lagstiftningen.

1927 års sakkunniga.

Finansieringen av prästlönekostnaderna.

Det nuvarande sättet för förvaltningen av prästlönetillgångarna och finansieringen av prästlönekostnaderna har under årens lopp blivit föremål för kritik i olika hänseenden. Det skulle emellertid föra för långt att i detalj redogöra för vad härutinnan förekommit. Jag inskränker mig därför till att uppläsa några uttalanden, som synas mig representativa för den framkomna kritiken.

1927 års sakkunniga hava anfört:

Den år 1910 åvägabragta skatteutjämningen mellan pastoraten innebar ett givet framsteg vid jämförelse med de förhållanden, som tidigare rådde, men utjämningen kan dock betraktas som föga djupgående. Under ecklesiastikåret 1926—1927 nådde den enligt löneregringslagen beräknade utdebiteringskvoten i det stora flertalet landspastorat (70.5 procent) maximigränsen, men i flertalet stadspastorat kunde kvoten hållas mer än hälften lägre. I åtskilliga församlingar i Stockholm och Göteborg uppgick kvoten på grund av rikligt skatteunderlag till blott en ringa bråkdel av lönelagens maximisiffra. Utdebiteringen för prästlöneändamål inom den stora massan landspastorat översteg alltså flerdubbelt utdebiteringen för samma ändamål inom ett avsevärt antal stadspastorat, en ordning som knappast kan anses vara med billigheten överensstämmande.

Hartill kommer, att åt finansieringssystemet givits en sådan konstruktion, att utdebiteringen inom de olika pastoraten icke på enhetligt sätt påverkas av inträffande stegringar i skatteunderlaget. Inom vissa och företrädesvis de »rika» pastoraten kan dylik stegring utnyttjas till sänkning av utdebiteringskvoten för församlingsavgifter. Inom andra och företrädesvis de ekonomiskt svagare pastoraten föranleder stegring av skatteunderlaget i allmänhet icke någon nedsättning i den gällande utdebiteringskvoten, utan den absolute sett ökade uppbörden av församlingsavgifter i ett sådant pastorat kommer i stäl-

let indirekt kyrkofonden till godo antingen så, att fonden tillföres motsvarande ökad andel i avkastningen av pastoratets övriga avlöningstillgångar, eller ock — det vanligaste — så, att fondens bidrag till prästlönerna i pastoratet kan minskas eller helt upphöra. Den avvägning av skattetrycket de olika pastoraten emellan, som må hava avsetts vid införandet av 1910 års finansieringssystem, har alltså icke kunnat bibehållas, utan vid den fortskridande utveckling av skatteunderlaget, som ägt rum under de senaste decennierna, har systemet missgynnat de ekonomiskt svagare pastoraten i jämförelse med dem, som haft förhållandevis rikligare skatteunderlag.

Den genom 1910 års lagstiftning lagda ekonomiska grundvalen för prästlöneväsendet är behäftad med högeligen betydande brister. Dels framträder den olämpliga regleringen på hithörande område i den såsom synes kompromissvis bestämda, knappast med billighetens krav förenliga avvägningen av skattetrycket pastoraten emellan, varigenom den hårdare belastningen kommit att förläggas på de ekonomiskt svagast ställda pastoraten, ett missförhållande, som skärpes i stället för att lindras vid den i stort sett gynnsamma allmänna ekonomiska utvecklingen i vårt land. Dels har denna reglering genom att skattesatsen för församlingsbidragen fastlåsts vid en alltför hög siffra förorsakat en fortgående kapitalanhopning i kyrkofonden, en utveckling, som lika mycket saknar fäste i grunderna för lagstiftningen som den lärer strida mot alltmänt följda statsfinansiella principer.

Det har beträffande den fortgående kapitalbildningen i kyrkofonden gjorts gällande, att densamma skulle kunna förväntas inom en icke alltför avlägsen tid komma att avstanna. Man har sålunda erinrat, hurusom genom de senaste årens lagstiftning på kyrkofonden lagts åtskilliga nya utgifter, vilka först efter hand komme att göra sig gällande. Härvid har man särskilt hänvisat på den år 1929 beslutade löneökning, som under benämning provisorisk tilläggslön skall från och med den 1 maj 1930 tillkomma prästerskapet.

Det förhållande, som här berörts, synes de sakkunniga på intet vis vara av beskaffenhet, att en ändring i lagstiftningen med avseende å kyrkofondens ställning skulle på grund därav anses vara mindre angelägen. Även om en mer eller mindre tillfällig jämvikt i kyrkofondens inkomster och utgifter skulle kunna, till följd av de omständigheter, som ovan antytts, ernås, saknas dock varje garanti för att denna jämvikt skall kunna framgent bevaras.

Bortsett från de allvarliga anmärkningar, som ur principiell och saklig synpunkt måste träffa det gällande systemet för finansiering av prästlönerna, företer detsamma, såsom i det föregående antytts, jämväl i organisatoriskt hänseende iögonenfallande olägenheter.

Den lösning, skatteutjämningsproblemet erhållit genom 1910 års lagstiftning, innebär, att de enligt 1862 års förordning till avlöningsändamål i visst pastorat anvisade tillgångarna förblivit lokala endast i första hand; erfordras de icke för betalning av prästlönerna i pastoratet enligt de därom givna regler, skola de ingå till kyrkofonden. Huruvida för visst år den ena eller andra dispositionen av avlöningstillgångarna skall komma i tillämpning har gjorts beroende av omständigheter, som först vid årets utgång efter komplicerade räkneoperationer kunna till fullo klarläggas. Detta har återigen föranlett ett invecklat avräkningssystem mellan de särskilda pastoraten, å ena sidan, och kyrkofonden, å den andra, vilket avräkningssystem visat sig särdeles ägnat att för-

tynga apparaten för redovisningen av avlöningsmedlen, samtidigt som detsamma visat sig i hög grad brista i tillförlitlighet. En ingående redogörelse för hur denna redovisning tillgår har lämnats av kyrkofondskommittén. Till sagda redogörelse må hänvisas¹. Till ytterligare belysning av den meningslösa omgång, som kännetecknar detta system, kan följande framhållas.

Enligt gällande bestämmelser skola arrendemedel av de i 19 § 2 mom. löneregringslagen omförmälda boställen, efter att hava uppburits i samma ordning som arrendeavgifter för kronodomänerna, av länsstyrelsen ofördröjligen översändas till vederbörande kyrkoråd. Medlen skola utbetalas till kyrkorådet, oavsett huruvida de verkligen erfordras till prästlöner inom pastoratet. I händelse medlen eller del därav icke behöva tagas i anspråk, skola medlen inom utgången av juli månad näst efter det ecklesiastikår desamma avse av kyrkorådet återlevereras till länsstyrelsen för att tillgodoföras kyrkofonden. Annan »förmån» av medelsleveransen har pastoratet i sådant fall således icke haft än besväret med medlens placering under avräkningstiden. Det irrationella i denna anordning framträder än skarpare, då man finner, att densamma icke tillämpas å skogsförsäljningsmedel från samma boställen, vilka medel, ehuru till sin natur i nu ifrågavarande hänseende likställda med arrendemedlen, dock skola ställas till pastoratets förfogande allenast i mån av behov.

Vad särskilt angår de tablåer, som kyrkoråden författningsenligt skola två gånger om året uppgöra och vilka, efter granskning av kontraktsprostarna, skola läggas till grund för avräkningarna med kyrkofonden, har redan kyrkofondskommittén gjort anmärkning på en allmänt befunden otillförlitlighet hos tablåerna. Såsom i det föregående omnämnts hava de sakkunniga för upprättande av 1926 års s. k. avlöningstabell från kyrkoråden införskaffat, bland annat, avskrift av den tablå nr 2, som upprättats efter utgången av ecklesiastikåret 1926—1927. Vid den bearbetning, som de sakkunniga låtit företaga av däri lämnade uppgifter, har det, i de fall där uppgifterna utan alltför stor tidsutdräkt kunnat kontrolleras, visat sig, att dessa tablåer i icke ringa utsträckning varit felaktiga. Särskilt har detta varit fallet med de i 19 § 4 mom. löneregringslagen omförmälda skogsbeloppen. Trots kyrkofondskommitténs påpekanden och anvisningar lämna sålunda upprättandet och granskningen av dessa tablåer, vilka dock spela en betydande roll för kyrkofondens ekonomi, fortfarande mycket övrigt att önska.

Efter att hava redogjort för den ogynnsamma inverkan på resultatet av arrenderingen av prästboställena, som kan föras tillbaka på den omständigheten, att boställena i flertalet fall varit ofullständigt bebyggda vid den nu gällande lagstiftningens ikraftträdande beträffande dem, samt av att tjänstbarheter förbehållits prästerliga tjänstinnehavare, anföra de sakkunniga vidare:

Med hänsyn till den svävande frågan om äganderätten till de ecklesiastiska löneboställena sakna dessa jordar icke blott en känd och erkänd ägare i privaträttslig mening. De äro till och med ställda utan någon generell representant för en sådan ägare, vilken har att i sista hand fullgöra de å en jordägare såsom sådan ankommande ekonomiska förpliktelsorna. Kyrkofonden, som endast i vissa, om än i flertalet fall är ekonomiskt intresserad av löneboställenas avkastning, har icke insatts — och med hänsyn till innebörden av den gällande ordningen för prästlönernas bestridande svårligen kunnat insättas — såsom en

¹ Se kommitténs huvudbetänkande s. 194 o. f.

dylik representant. Lika litet har med det gällande systemet en sådan ställning kunnat inrymmas åt pastoratet. Och kronan-statsverket, som visserligen genom sin åtagna förvaltning av prästlönejorden faktiskt iklätt sig och fortgående ålägger sig icke oväsentliga, om än merendels indirekta, utgifter härför, kan, i avsaknad av varje uttrycklig bestämmelse i sådan riktning, icke kännas pliktig att i vidare mån träda emellan för fullgörandet av en jordägares ekonomiska skyldigheter med avseende å prästlönebeställena.

Den i ekonomiskt hänseende så att säga herrelösa ställning, vari prästlönejorden genom lagstiftningen på detta område blivit försatt, har fått vittgående konsekvenser. Man har nämligen i den sålunda uppkomna situationen nödgats tillgripa den anordningen att genom speciella, i boställsordningen och arrendeförordningen därom meddelade stadganden lägga alla de skyldigheter i avseende å boställsfastigheten, vilka enligt den förutvarande lagstiftningen åvilade antingen boställshavaren eller vederbörande församling, å arrendatorn av lönebestället. I första hand gäller detta nybyggnadsskyldigheten. Arrendatorns åliggande härutinnan omfattar sålunda icke blott de flera eller färre hus, som vid tiden för arrendeupplåtelsen saknas å fastigheten och rörande vilkas uppförande närmare bestämmelser kunnat meddelas i arrendekontraktet, utan därjämte all den vid tillträdet till omfattningen ovissa nybyggnad, vilken kan tillkomma under arrendetiden för ersättande av vid syn eller ekonomisk besiktning utdömda hus (17 § 1 mom. ecklesiastika arrendeförordningen).

Redan beträffande den här nämnda regleringen av byggnadsfrågan består sålunda en såväl i principiellt som praktiskt hänseende betydelsefull skillnad mellan, å ena sidan, det ecklesiastika arrendesystemet och, å den andra, det statliga domänväsendet. Vid domänerna är nämligen systemet med allmänt åläggande för arrendator att bestrida all nybyggnad sedan länge övergivet. Enligt de för domänerna för närvarande gällande bestämmelserna skall sålunda, där nybyggnadsskyldighet överhuvud anses böra åläggas arrendatorn, denna skyldighet före egendomens utarrendering såväl i avseende på byggnadernas beskaffenhet som kostnaden därför noggrant bestämmas och i arrendekontraktet angivas. Den föråldrade ståndpunkt, som det ecklesiastika arrendeväsendet härutinnan företräder, framträder måhända mest, om man uppmärksammar, att reformsträvandena beträffande domänerna för närvarande starkt inriktats mot än längre gående lättnader för vederbörande arrendator i avseende å nybyggnadsskyldigheten än dem, som i fråga om dessa redan åvägabragts.

Den i princip obegränsade nybyggnadsskyldigheten representerar givetvis den främsta posten i den ecklesiastika boställsarrendatorns ansvarskonto. Men utöver byggnadsskyldigheten har denne som regel att ikläda sig det fulla betalningsansvaret, åtminstone i första hand, icke blott för boställets löpande utgifter i egentlig mening utan jämväl för alla de icke sällan till avsevärda belopp uppgående kostnader, som kunna drabba fastigheten för deltagande i vissa företag för höjande av boställets produktiva skick. Arrendatorn har sålunda till en början — såsom visserligen kan anses naturligt och lämpligt — att svara för premier för brandförsäkring av boställets åbyggnader. Enligt särskilda stadganden svarar boställsarrendatorn till och med för kostnaderna för den kontroll över hans egen skötsel av fastigheten, som vid laga syn och ekonomisk besiktning äger rum från det allmännas sida.

Av större vikt i förevarande avseende äro emellertid de ovan åsyftade kostnader, som uppkomma i sammanhang med vissa företag, i vilka bostället, frivilligt eller tvångsvis, har att ingå. I 30 § 2 mom. arrendeförordningen stadgas sålunda, att, där lönebeställe, enligt därom i vederbörlig ordning fattat beslut.

Arrendatorn
förutsättes
skola fullgöra
en jordägares
ekonomiska
förpliktelser.

skall deltaga i laga skifte, ägoutbyte eller annan lantmäteriförrättning eller i företag för marks torrläggning genom dikning, vattenavledning eller invallning, skola kostnaderna därför, i vad de icke belöpa å bostället tillhörande skogs- och hagmark, bestridas av arrendatorn. Denna arrendatorns betalningsskyldighet är icke begränsad till förrättningar och företag av nyssnämnd beskaffenhet, som kunna vara beslutade före tillträdet av arrendet och med vilka arrendatorn förty kunnat räkna vid avgivande av sitt arrendeanbud. Arrendatorns ansvarighet inträder lika fullt, om frågan därom uppkommit först under arrendetiden.

Vad nu särskilt beträffar kostnaderna för nybyggnad och för löneboställes deltagande i förrättning och företag, som här sist berörts, har visserligen genom särskilda i den gällande ecklesiastika boställslagstiftningen upptagna bestämmelser, åtminstone teoretiskt sett, sörjts därför, att dylika av en sittande arrendator bestridda utlägg må kunna honom successivt återgäldas inom en allt efter omständigheterna längre eller kortare tidrymd. Vad angår nybyggnadskostnaderna skall detta ske — sedan enligt vissa komplicerade regler uppskattning av den arrendatorn åliggande nybyggnadsskyldigheten ägt rum till s. k. årsbelopp för nybyggnad — antingen därigenom, att arrendatorn befrias från utgörande av dylikt för året utgående belopp eller berättigas uppbära årsbelopp, som må finnas besparat från föregående arrendetid, eller ock genom i särskild ordning beviljad nedsättning i arrendeavgälden. För det fall, att full ersättning icke kan inom arrendetiden beredas arrendatorn med anlitan av nysberörda tillvägagångssätt, har den gällande boställslagstiftningen icke förmått anvisa annan utväg än att låta arrendatorn-fordringsägaren rikta sitt betalningsanspråk mot en »blivande» eller »ny» arrendator. Vidkommande av boställsarrendator bestridda kostnader för fastighetens deltagande i skiftesförrättningar och torrlägningsföretag finnas rörande fördelningen av sådana kostnader meddelade särskilda regler. Men även i fråga om kostnader av detta slag gäller, att en sittande arrendator, som nödgats i första hand bestrida dem till deras fulla belopp, får beträffande återbetalningen av sådan del, vilken prövats icke böra slutligen stanna å honom, hålla sig till en okänd tredje man, den »blivande» arrendatorn.

Av den här lämnade redogörelsen för den speciella, från den allmänna arrendelagstiftningens principer helt avvikande, reglering av arrendatorns ekonomiska ansvar för den arrenderade fastigheten, som ägt rum beträffande prästlönejorden, torde framgå, hurusom den kritik, vilken enligt vad i det föregående erinrats riktats mot det statliga domänväsendet, med desto större styrka träffar förvaltningen av prästlöneboställena. Kan det befaras, att de kapitalutlägg för nybyggnad, med vilka en spekulant å ett kronoarrende gemenligen har att räkna, på ett för staten-jordägaren ofördelaktigt sätt inskränka kretsen av lämpliga sökande och verka nedpressande å arrendeanbudena, måste utan vidare antagas, att de vanligtvis långt större ekonomiska förbindelser därutinnan, som den ecklesiastika boställsarrendatorn har att ikläda sig, hava än ogynnsammare verkningar i nämnda hänseenden. Till de sistnämnda förbindelsernas i regel större omfattning kommer, såsom ovan påvisats, även i många fall deras ovisshet. Redan den förekommande bestämmelsen, att en sittande arrendator skall hava att, under given förutsättning, i större eller mindre utsträckning rikta sina ersättningskrav mot en »blivande» arrendator, kan omöjlig för en arrendespekulant, vilken överhuvud taget betänker bestämmelsens innebörd, anses tillfredsställande. Än mindre ägnad att locka till fördelaktiga arrendeanbud synes vara anordningen att pålägga vederbörande arrendator den obegränsade betalningsskyldigheten exempelvis för de ofta dryga kostnaderna för fastighetens deltagande i torrlägningsföretag. Då denna ansvarighet författ-

ningsenligt skall avse även sådant företag, varom fråga väckes först under arrendetiden, får arrendeavtalet i själva verket en för arrendatorn utomordentligt äventyrlig innebörd. I många fall har också detta av erfarenheten bekräftats. Man måste finna det helt naturligt, att en arrendespekulant, som anser sig kunna göra ett åtagande av dylikt innehåll, söker förringa det betydande ekonomiska riskmomentet genom en motsvarande reducering av den arrendeavgift, han eljest kunnat vara sinnad att bjuda.

Av den här ovan lämnade redogörelsen torde kunna slutas, att det ecklesiastiska arrendesystemet, i avseende å regleringen av vederbörande arrendators ekonomiska ansvar för den arrenderade egendomen, allt fortfarande intager en särställning, vars speciella olägenheter visserligen genom de provisoriskt gällande bestämmelserna om byggnadsförskotten blivit i någon mån mildrade men ingalunda på ett verksamt sätt avlägsnade. Den ifrågavarande för det prästerliga boställsväsendet utmärkande särregleringen har ej heller tillkommit på grund av någon tilltro till dess praktiska företräde i och för sig. Den har helt enkelt blivit en till synes ofrånkomlig konsekvens av det förhållandet, att prästlönejorden genom innebörden av 1910 års lagstiftning lämnats helt i avsaknad av en enhetlig ekonomisk representation, skyldig och förmögen att fullgöra en jordägares naturliga förpliktelser med avseende å densamma.

Men konsekvenserna av den ställning, vari prästlönejorden sålunda försatts, hava icke stannat vid den ovan påvisade olämpliga avvägningen av arrendatorns skyldigheter. Det är i denna löneboställets egenartade ställning som man har att söka huvudorsaken till den utomordentliga stelhet och ofruktbara passivitet, som blivit så kännetecknande för dispositionen av det ecklesiastiska fastighetsbeståndet.

Frånvaron av en ekonomisk representation för prästlönejorden synnerligen menlig för förvaltningen.

Den princip, varpå den gällande boställslagstiftningen bygger, att alla prestanda för ett löneboställe — nybyggnad, kostnader av alla slag, besvär och onera — böra fullgöras av en arrendator, förutsätter, att en sådan alltid står att uppbringa, villig att åtaga sig de berörda förpliktelserna. Men där detta av den ena eller andra anledningen icke kan ske — och erfarenheten giver vid handen, att man ständigt måste räkna med dylika fall — sviker systemet. Någon, som i sista hand skulle vara skyldig att hålla boställsegendomen i produktivt skick och ansvara för densamma lagligen åliggande förpliktelser, lämna de gällande författningarna ingen anvisning på. Den lucka i lagregleringen, som här förefinnes, har måst nödtorftligen utfyllas, och allehanda nödfallsutvägar hava i särskilda fall beträffats. I en mängd fall har Kungl. Maj:t sålunda, särskilt där fråga varit om gäldandet av kostnader för torrlägnings- och andra odlingsföretag, ansett sig kunna medgiva, att lån¹ finge för kostnadernas bestridande utlämnas från kyrkofonden, med föreskrift tillika, att lånesumman jämte ränta skulle återgäldas fonden av inflytande arrendemedel. I andra fall har Kungl. Maj:t för gäldande av särskild kostnad, som icke kunnat åläggas en arrendator, lämnat anvisning på det förfaringssättet, att arrendeavgiften från bostället finge direkt i erforderlig utsträckning för ändamålet användas. För fullgörande av skattskyldigheten för löneboställe, vartill någon arrendator överhuvud taget ej kunnat erhållas, hava till och med arrendeavgälder från andra inom pastoratet belägna löneboställen eller särskilt upplåtna lägenheter fått tagas i anspråk.

¹ Någon särskild låntagare har i Kungl. Maj:ts här åsyftade beslut icke plägat angivas. Med fog kan göras gällande, att det här nämnda förfarandet, om än icke stridande mot uttryckliga författningsbestämmelser, likväl ligger helt vid sidan om lagstiftningen på ifrågavarande område.

Vad åter angår underhåll av befintliga och uppförande av nya byggnader å löneboställe har verkställandet av erforderliga åtgärder härutinnan icke ansetts böra ske under annan förutsättning än att desamma kunnat tillförbindas en arrendator av bostället. Åtminstone har denna uppfattning hittills varit bestämmande vid prövningen i administrativ väg av ärenden av förevarande slag. Har en dylik underhålls- och nybyggnadsskyldig arrendator ej kunnat erhållas och har ej heller församlingen eller pastoratet kunnat förmås att ekonomiskt träda emellan, lärer, frånsett de undantagsfall, där åtgärder vidtagits för boställets försäljning, följden allenast blivit den, att frågan om de erforderliga reparations- och nybyggnadsarbetenas företagande måst ställas på en oviss framtid.

Den i ständigt återkommande fall föreliggande oklarheten, i vilken ordning och med vilka medel en ekonomisk förpliktelse för ett löneboställe skall kunna fullgöras, har fått till följd, att även den till synes enklaste förvaltningsåtgärd berörande ett dylikt boställe ofta kompliceras på ett onaturligt sätt och drager med sig vidlyftiga skriftväxlingar. I mer än ett hittills förekommet fall hava svårigheterna tillspetsats därhän, att, änskönt ett klart och förfallet fordringsanspråk förelegat gentemot bostället, någon antaglig lösning av betalningsfrågan icke kunnat anvisas. Ett särdeles belysande exempel på ett dylikt fall föreligger i Kungl. Maj:ts beslut den 14 juni 1928 samt den 12 april och den 31 maj 1929. Omständigheterna i det här åsyftade ärendet, avseende frågan om gäldandet av kostnaderna för kyrkoherdeboställets i Harmångers församling deltagande i ett vattenavledningsföretag, torde för den föreliggande frågan vara av sådant intresse, att de sakkunniga funnit anledning att lämna ett referat av vad däri förekommit (del II bil. 13). Av redogörelsen framgår, hurusom ett nära nog olösligt konfliktläge kan uppstå, då det gäller fullgörandet av betalningsskyldighet för ett ecklesiastiskt löneboställe. Omständigheterna i ärendet äro emellertid även i själva sakfrågan särdeles anmärkningsvärda. Detsamma utgör ett talande exempel på de icke sällsynta fall, då ecklesiastiska löneboställen indragits i illa beräknade och planlagda odlingsföretag, som i stället för den i utsikt ställda vinsten medfört en mer eller mindre kännbar ekonomisk förlust.

Bristen å driftmedel.

Frånvaron av en ekonomisk representation för prästlönejorden leder icke blott, på sätt ovan påvisats, därtill, att medel ofta saknas till och med för gäldandet av bostälernas skulder. Till driftmedel i egentlig mening finnes vid dessa boställen ännu mindre tillgång. Möjligheterna för ett affärsmässigt utnyttjande av de värdefulla förmögenhetsobjekt löneboställena utgöra äro härigenom i högsta grad beskurna. En förvaltningsåtgärd rörande ett löneboställe, som förutsätter en utgift och som icke har omedelbart samband med själva arrendeförfarandet, blir, där icke annan av åtgärden särskilt intresserad part åtager sig kostnaden, merendels omintetgjord. Varje initiativtagande verksamhet från de förvaltande myndigheternas sida, enkannerligen från länsstyrelsernas, för tillvaratagande av förekommande tillfällen till vinstgivande dispositioner med avseende å löneboställena eller deras särskilda tillgångar blir redan på den grund, att medel saknas för oundgängliga förberedande anstalter, kartläggningar, värderingar, upprättande av styckningsplaner samt stads- och andra bebyggelseplaner m. m., som regel hämmad. De organ, som omhänderhava värden av den prästerliga boställsjorden, se sig praktiskt taget i här åsyftade fall hänvisade till den passiva uppgiften att till prövning upptaga de framställningar, som göras av enskilda spekulanter.

Efter att härefter hava påpekat, att förvaltningen av löneboställena ej vore anpassad till den allmänna lagstiftningen på jordrättens område, därvid särskilt ensittarlagen samt lagarna om återköpsrätt till fast egendom och om upplåtelse under åborätt av viss jord framhållits, anföra de sakkunniga vidare:

Genom förbiseende vid utformningen av det förslag till boställsordning, som förelades 1910 års riksdag och vilket därvid i allt väsentligt godkändes, blev prövningen av organisationsfrågan i allt väsentligt föregripen. Vid den omredigering av de tidigare utarbetade, vid riksdagarna 1908 och 1909 framlagda förslagen till boställsordning, som boställenas obligatoriska ombildning till arrendegårdar påkallade, lämnades nämligen de bestämmelser orubbade, genom vilka domkapitlet insatts såsom huvudorgan för såväl den rättsliga som den ekonomiska tillsynen över boställsegendomarna. Denna domkapitlens funktion kom sålunda icke blott att bibehållas beträffande de delar av boställena, som skulle avsättas till prästernas tjänstebostäder (de nya s. k. prästgårdarna), utan därjämte att utsträckas till boställenas för utarrendering avsedda delar (löneboställena). Jämlikt bestämmelsen i 30 § 1 st. boställsordningen skola domkapitlet sålunda utan inskränkning utöva den rättsliga vården om alla inom stiftet belägna »boställen». Enligt andra stadganden i IV kap. av nämnda boställsordning blev domkapitlet den myndighet, som förordnar eller eljest föranstaltar om syner och ekonomiska besiktningar å såväl prästgårdar som löneboställen.

Förvaltningen genom länsstyrelse och domkapitel.

Vad angår boställenas skogs- och hagmarker skulle dessa, enligt de av statsmakterna samtidigt antagna särskilda bestämmelserna, ställas under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning. Ehuru någon inskränkande bestämmelse därutinnan icke förekommer i boställsordningen, torde dock knappast hava förutsatts, att domkapitlens allmänna, ekonomiska och rättsliga tillsyn över boställena skulle sträckas ut även över dessas skogs- och hagmarker.

Med den centrala uppgift med avseende å löneboställenas förvaltning, som redan genom de här antydda bestämmelserna i boställsordningen tillagts domkapitlet, förelåg i själva verket, då den administrativa apparaten för dessa egendoms upplåtande å arrende sedermera skulle i den ecklesiastiska arrendeförordningen närmare regleras, icke längre någon möjlighet till obunden prövning. Den eljest nära till hands liggande tanken på en gemensam förvaltningsmyndighet för nämnda bestyr — i överensstämmelse med den organisation, som fanns anordnad för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner — blev ej ens, såvitt framgår av förarbetena till förordningen, föremål för något övervägande. Men den föregripande reglering i nyssnämnda hänseende, som ägt rum i boställsordningen, visade sig förklarligt nog ävenledes lägga hinder för ett förverkligande av den i kritiken över prästlöneregleringskommitténs förslag till arrendeförordning givna anvisningen, att bestyret med löneboställenas utarrendering borde hänläggas uteslutande till länsstyrelserna. Väl insattes i den av Kungl. Maj:t den 15 september 1911 utfärdade arrendeförordningen nämnda myndigheter såsom huvudorgan i själva arrendeprocéduren, men beträffande så gott som varje detalj i denna procedur blevo länsstyrelserna hänvisade till en samverkan med domkapitlet. Resultatet har icke kunnat bliva annat än en förvirrande och meningslös dubbelbehandling av hithörande ärenden, en vidlyftig och tungrodd skriftväxling länsstyrelser och domkapitel emellan samt en ansvarsfördelning, som mången gång måste leda till rättsförluster för det allmänna.

Några exempel till belysande av den sålunda åvägabragta regleringens innebörd skola här anföras.

Rörande sättet för utarrendering av varje löneboställe upprättar *länsstyrelsen* förslag (4 § 4 mom.). Denna länsstyrelsens åtgärd föregås av s. k. arrendeuppskattning. Men initiativet till verkställandet av sådan förrättning ankommer icke å länsstyrelsen utan å *domkapitlet* (4 § 1 mom.), vilken sistnämnda myndighet följaktligen redan på grund av nämnda åliggande måste skaffa sig fullständiga och säkra uppgifter rörande de tidpunkter, då löneboställena inom stiftet bliva arrendelediga.

Sedan *länsstyrelsen* upprättat sitt förslag angående sättet för utarrenderingen, storleken och beskaffenheten av de hus, som skola finnas å bostället, samt innehållet i arrendekontraktet, skola samtliga handlingar i ärendet överlämnas till *domkapitlet*, som har att ägna detsamma en ny, fullständig prövning. Finner *domkapitlet* anledning till erinringar mot förslaget, vidtager skriftväxling mellan myndigheterna i fråga i syfte att söka sammanjämka de stridiga meningarna. Varda dessa försök resultatlösa, överlämnas handlingarna till kammarkollegiet för prövning och avgörande. Enas ortsmyndigheterna, fastställer länsstyrelsen förslaget till efterrättelse vid utarrenderingen.

Men *domkapitlets* omedelbara befattning med det ecklesiastika arrendeväsendet inskränker sig icke till beredningen av arrendeförslagen. 36 § arrendeförordningen upptager nämligen en bestämmelse, så lydande:

1. *Domkapitlet* utövar den jordägaren tillkommande rätt att uppsäga arrendekontrakt rörande löneboställe, så ock eljest för sådant boställe tala och svara.

2. Vill arrendator begagna sig av honom tillkommande rätt till uppsägning, skall sådan ske hos *domkapitlet*.

Det här återgivna stadgandet innebär sålunda, att sedan *länsstyrelsen* i första hand formulerat arrendevillkoren, förhandlat med den blivande arrendatorn och slutligen underskrivit arrendekontraktet, inträder *domkapitlet*, där icke arrendeförordningen genom uttrycklig bestämmelse förbehållit länsstyrelsen beslutanderätten i viss fråga, i ställningen såsom representant för jordägaren gentemot samme arrendator. Konsekvenser av egendomligaste slag måste härvid mången gång inträda. Uppstår exempelvis meningsskiljaktighet rörande innehållet i någon bestämmelse i det av *länsstyrelsen* med arrendatorn slutna arrendeavtalet, blir det *domkapitlets* uppgift att för jordägarens vidkommande giva den auktoritativa tolkningen därav. Konstateras en överträdelse av kontraktet, blir det, ehuru den sidoordnade myndigheten, länsstyrelsen, slutit detsamma, *domkapitlets* sak att företaga uppsägning av arrendeavtalet och jämväl i övrigt vidtagna de rättsliga åtgärder gentemot arrendatorn, som kunna av omständigheterna påkallas.

Dualismen inom det ecklesiastiska arrendeväsendet har, såsom synes, med den här angivna regleringen drivits till sin yttersta spets. Tillkomsten av stadgandet i 36 § arrendeförordningen kan också, såsom ovan framhållits, förklaras, blott om man uppmärksammar det förhållandet, att *domkapitlet* redan genom boställsordningen — bestämmelsen i 30 § 1 st. av sagda lag — fått sin ställning såsom rättslig och ekonomisk tillsyningsmyndighet över löneboställena befast. Vid utformningen av den i administrativ väg tillkomna arrendeförordningen blev man hänvisad till att bygga vidare på den i boställsordningen härutinnan redan lagda grundvalen.

Till ytterligare belysning av huru systematiskt dubbelförfarandet med avseende å länsstyrelsernas och *domkapitlets* funktioner i fråga om löneboställena genomförts även i en mångfald arrendeproceduren berörande detaljer må här

blott anföras ett talande exempel. Beskaffenheten av den säkerhet för fullgörande av arrendevillkoren, enbart borgen eller, jämte borgen, deposition av värdehandlingar, som skall av arrendatorn avlämnas, prövas i första hand av länsstyrelsen, som jämväl har att förvara berörda säkerhetshandlingar. Men bestyrkta avskrifter av säkerhetshandlingarna skola överlämnas till vederbörande domkapitel. Jämlikt 10 § 2 mom. arrendeförordningen åligger det därefter denna sistnämnda myndighet att tillse, att borgen i behörig tid förnyas och att säkerhet i övrigt ej minskas i värde. Ärligen före februari månads utgång skall domkapitlet underrätta länsstyrelsen, huruvida anledning till anmärkning i nämnda hänseende förekommer. Man frågar sig då, huruvida länsstyrelsen å sin sida fritagits från den fortlöpande tillsynen över säkerhetshandlingarna. Så är emellertid icke förhållandet. Rätten och plikten att vaka över den fortfarande giltigheten av ställd säkerhet ankommer även å länsstyrelsen, som sålunda med domkapitlet delar ansvarigheten i berörda hänseende.

I det föregående har erinrats, hurusom lönebostälernas skogs- och hagmarker, de ecklesiastiska boställsskogarna, äro ställda under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning. Utfallet i tillämpningen av de gällande författningsbestämmelserna rörande dessa skogars administration har under senare tid särskilt av kyrkofondskommittén gjorts till föremål för ingående undersökningar, och de sakkunniga hava också närmare behandlat detta speciella förvaltningspörmål. I nu förevarande sammanhang skall blott anmärkas, hurusom den omständigheten, att förvaltningen av lönebostälernas skogsdelar omhänderhaves av annat organ än det, som handhar förvaltningen av arrendedelarna, än ytterligare ökar splittringen och tyngden i den förvaltningsapparat, som på detta område upprätthålles. Redan vid arrendeförslagets upprättande måste sålunda såsom regel länsstyrelserna påkalla skogsstatens medverkan för utformningen av alla de stadganden i det blivande arrendekontraktet, som hava avseende å arrendatorns rätt till ved och byggnadsvirke från samt bete å boställsskogen. Enahanda är förhållandet, där å skogs- eller hagmarken jakt eller fiske, sten-, grus- eller torvtäkt, slätterrängar eller andra dylika tillgångar finnas böra nyttiggöras för löneboställets räkning eller uppodling därå företagas. En mer eller mindre omständlig skriftväxling icke blott med skogsstatspersonalen i orten utan jämväl med domänstyrelsen kan härvid icke undvikas. Med skogsstatens nämnda personal och i många fall även med domänstyrelsen har för övrigt boställsarrendatorn att under arrendetiden stå i en fortgående och nära beröring. Alla framställningar om utsyning av ved och byggnadsvirke, om lövtäkt, röjning i hagmarken, om förändrad reglering av betesförhållandena m. m. skola sålunda författningsenligt prövas av nyssnämnda myndighet eller densamma underställda tjänstemän.

För en överblick över den gällande, för prästlöneboställena anordnade förvaltningsorganisationen kan man emellertid icke begränsa framställningen till den här ovan lämnade kortfattade redogörelsen för behandlingen av de med arrendeförhållandet omedelbart sammanhängande ärendena. Vid lönebostälernas förvaltning uppkommer nämligen fortgående en mångfald andra ärenden av skiftande slag, vilkas avgörande icke tillkommer vare sig ortsmyndigheterna eller domänstyrelsen utan är förbehållet Kungl. Maj:t eller i vissa fall kammarkollegiet. Även beträffande dessa kategorier av ärenden framträder, såsom i det följande skall påvisas, samma utomordentliga tyngd och omständlighet i handläggningen, som vidlåda behandlingen av de egentliga arrendeärendena. Och slutligen kan man, för belysningen av hithörande förhållanden, icke underlåta att rikta uppmärksamheten på den till förvirring ledande splittring, som

Förvaltnings-
ärenden,
vilkas av-
görande an-
kommer på
central myn-
dighet.

i alldeles särskild grad utmärker fullgörandet av ombudsmannafunktionerna för det eklelesiastika fastighetsbeståndet.

Antalet och beskaffenheten av de nyssnämnda från prästboställena härflytande förvaltningsärenden, vilkas avgörande ankommit å Kungl. Maj:t, å kammarkollegiet eller å detta ämbetsverk och domänstyrelsen gemensamt, framgår av följande förteckning. Densamma har upprättats med ledning av kammarkollegiets diaries och avser till kollegiet under år 1927 inkomna ärenden.

1:o) försäljning av boställsjord	97
2:o) godkännande av förening om rågång eller ägoutbyte	20
3:o) torrlägningsföretag	12
4:o) avsöndring på obestämd tid av jord eller lägenhet	144
5:o) upplåtelse av sten-, grus- eller lertag o. d.	78
6:o) disposition av ersättningsmedel för jord samt intrång eller men i nyttjanderätt	96
7:o) framdragande av elektriska ledningar	72
8:o) utbyte av byggnadsvirke mot ersättning i penningar	67
9:o) fastställande av behållen skogsavkastning jämlikt 19 § 4 mom. löneregleringslagen	113
10:o) lindring i arrendeavgift	178
11:o) municipalsamhällsbildning, stadsplan och tomtindelning	10
12:o) plats för prästgård	27
13:o) andra ärenden rörande prästgårdar	19
14:o) utbyte av präst tillkommande rätt till husbehovsved mot ersättning i penningar	35
15:o) andra ärenden rörande löneboställen än ovan angivits	151
16:o) vissa ärenden av allmänna natur	14

Summa 1,133

Ett konkret exempel må här anföras. En vägstyrelse önskar upplåtelse av ett grustag på ett boställes utmark eller en kommun åstundar taga sand från ett dylikt område för att användas vid planeringen av ålderdomshemets tomt. Vederbörlig ansökning härom insändes till kammarkollegiet.

Ärendets gång är, närmare angivet, följande. Kammarkollegiet översänder ansökningen till länsstyrelsen med anmodan att över densamma höra »vederbörande» samt därefter inkomma till kollegiet med domkapitlets och eget utlåtande samt övriga vederbörandes yttranden. Länsstyrelsen sänder ärendet till domkapitlet, som skickar det vidare till vederbörande kontraktsprost, vilken i sin tur sänder det till pastor i det pastorat, inom vilket bostället är beläget. Pastor föranstaltar därom, att ärendet föredrages hos kyrkorådet och därefter behandlas dels å kyrkostämma i den församling, där bostället ligger, och dels, där pastoratet omfattar flera församlingar, jämväl å särskild pastoratsstämma. Till utdragen av kyrkorådets, kyrkostämmans och pastoratsstämmans protokoll i ärendet fogar pastor sitt eget yttrande och återställer därefter handlingarna till kontraktsprosten, som i sin tur med eget utlåtande redovisar dem åter till domkapitlet. Sedan denna myndighet behandlat ärendet och färdigställt sitt utlåtande, går ärendet tillbaka till länsstyrelsen, som härefter inforrar yttrande av revirförvaltaren. Denne lämnar i regel de sakliga upplysningar, å vilka ett beslut i ärendet kan grundas, varefter och sedan handlingarna passerat jämväl överjägmästaren för dennes yttrande, desamma återställas till länsstyrelsen. Denna myndighet ser sig icke sällan föranlåten att ytterligare i ärendet höra boställsnämnden eller eventuellt dess ordförande (tidi-

gare, innan berörda nämnder inrättades, merendels landsfiskalen), varefter länsstyrelsen själv besvarar kollegiets remiss och därvid med sitt eget utlåtande överlämnar samtliga i ärendet inkomna handlingar. Kollegiet kommunicerar härefter handlingarna med domänstyrelsen. Sedan denna myndighets yttrande kommit kollegiet tillhanda, kan kollegiet skrida till beslut över ansökningen. Kollegiets beslut i här ifrågavarande, på grund av stadgandet i 2 § 8 mom. arrendeförordningen prövade ärenden avfattas i allmänhet på det sätt, att kollegiet endast lämnar ett mera allmänt hållet medgivande, att rättighet att taga grus eller sand från viss förekomst å bostället må upplåtas å särskilt arrende. Bestämmandet av de närmare villkoren överlämnas till länsstyrelsen. Sedan länsstyrelsen mottagit kollegiets beslut av dylikt innehåll, uppgör myndigheten förslagskontrakt, förhandlar med sökanden och därest enighet vinnes, underskriver avtalet.

Det torde icke behöva framhållas, att den här belysta ordningen för behandlingen av ärenden rörande utnyttjandet av de ecklesiastika boställesnas naturatillgångar mindre väl lämpar sig, där skyndsamhet är av nöden. Vanligen har det bagatellartade ärendet att passera samma remissordning som ärenden av mera maktpåliggande slag.

I fråga om arten och omfattningen av den hos kammarkollegiet och i vissa fall hos Kungl. Maj:t förlagda *centrala* förvaltningen över den ecklesiastika boställsjorden må här i övrigt hänvisas till den ingående redogörelse härför, som lämnas av kyrkofondskommittén i dess huvudbetänkande av år 1923 (s. 113 o. f.).¹ I samma betänkande har kommittén (s. 128 o. f.) särskilt framhållit den utomordentliga splittringen med avseende å de funktioner, som beröra den rent *rättsliga* vården av det ecklesiastika fastighetsbeståndet. Ett konkret exempel, bland många, å den ansvarsfördelning, som är rådande på detta område, må till komplettering av kommitténs framställning här anföras.

Å landskontoret i Uppsala upprättades den 31 maj 1926 en »förteckning över utestående ecklesiastika arrendemedel», avseende arrendeåret 1925—1926. Med resolution den 14 juni 1926 överlämnade länsstyrelsen denna förteckning till domkapitlet i samma stad. Den 8 september 1926 resolverade domkapitlet, att handlingarna i ärendet skulle överlämnas till kammarkollegiet, »som behagade med ärendet taga den befattning, vartill omständigheterna till äventyrs må kunna föranleda». Sedan ärendet den 22 september inkommit till kollegiet, beslöt detta ämbetsverk vid ärendets föredragning den 29 i samma månad, att handlingarna skulle remitteras till kammaradvokatfiskalsämbetet »för den åtgärd, vartill ämbetet kunde finna anledning». Advokatfiskalen avlät den 4 oktober 1926 skrivelse i ärendet till domkapitlet, vari denne tjänsteman, under åberopande av 36 § ecklesiastik arrendeförordning, återställde handlingarna till domkapitlet »för den åtgärd, som må på Eder ankomma».

De sakkunniga hava icke varit i tillfälle att följa ärendet längre än till denna punkt. Sannolikt är dock, att handlingarnas kretslopp icke avstannat med advokatfiskalens skrivelse. Förmodligen har domkapitlet sökt intressera länsstyrelsen för den ifrågavarande indrivningsuppgiften, och det torde också, med den kännedom de sakkunniga hava rörande praxis på detta område, kunna

¹ Det kan förtjäna en erinran, att genom den år 1925 tillkomna lagstiftningen om de s. k. byggnadsförskotten jämväl statskontoret synes hava erhållit viss medansvarighet i löneboställesnas förvaltning. Se härom stadgandet i 7 § 2 mom. i kungörelsen den 21 november nämnda år (nr 453) med villkor och bestämmelser angående erhållande av förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika löneboställen.

antagas, att det blivit länsstyrelsen, som slutligen fått ombesörja de nödiga åtgärderna i här omhandlade ärende.

Det processuella representantskapet för prästboställena.

Riktat man uppmärksamheten på den speciella gren utav den rättsliga vården av prästlönejorden, som består i det processuella representantskapet för densamma eller i de egentliga ombudsmannafunktionerna, finner man, huruledes splittringen i åligganden och ansvar framträder i en rent av oformlig utsträckning. Redan den framställning härav, som lämnats av kyrkofondskommittén i nyss angivet sammanhang, är talande nog. I själva verket äro förhållandena på detta område än mer förvirrade. Det är sålunda icke blott justitiekanslersämbetet, kammarkollegiet (kammaradvokatfiskalsämbetet), domkapitel och länsstyrelse, som härvid konkurrera inbördes. Såsom en konsekvens av den ställning prästlönejorden alltså i princip intager, såsom för mögenhetsobjekt, vilkas avkastning är ställd till de kyrkliga kommunernas (pastoratens) förfogande, lära ej heller vederbörande pastorat kunna förvägras befogenheten att genom särskilt utsett ombud föra talan för ett prästlöneboställe, och detta utan avseende å det sätt, på vilket bostället må hava tillkommit. Det torde ej heller vara föremål för tvivel, att även församling, där denna i visst fall kan ådagalägga äganderätt till ett boställe, skulle tillerkännas behörighet att i en rättstvist tala och svara för detsamma. På grund av den vård och förvaltning över löneboställenas skogsområden, som utövas av domänstyrelsen, tillerkännes slutligen i praxis även denna sistnämnda myndighet eller densamma underlydande skogsstatspersonal behörighet att i processuellt hänseende företräda sådan del av löneboställe.¹

Tänkas kan sålunda det fall, att i ett och samma tvistemål ett löneboställe varder representerat av sju ombud, nämligen:

- 1) ombud förordnat av justitiekanslern;
- 2) kammaradvokatfiskalen;
- 3) »kronoombud» förordnat av länsstyrelse;
- 4) konsistorieombud;
- 5) domänfiskalen;
- 6) församlingsombud; samt
- 7) pastoratsombud.

Dess bättre har en så extrem konsekvens som den här nämnda hittills kunnat lätt nog undvikas. Men synnerligen ofta äger det missförhållandet rum, att en boställsegendom samtidigt representeras av två ombud (vanligen konsistorieombud och kammaradvokatfiskalen). Icke sällan förekommer det, att ombuden äro tre: utom de nyssnämnda jämväl av länsstyrelsen förordnat »kronoombud». Och i enstaka fall har förekommit, att till sistnämnda tre sällat sig ytterligare ett eller flera av de ovan förtecknade sju ombuden.

Den dubbelrepresentation, som, på sätt här påvisats, äger rum i talrikt förekommande tvistemål rörande prästerlig boställsjord, är ju redan i och för sig i högsta grad oegentlig. Men situationen tillspetsas på ett drastiskt sätt, där, såsom vid enstaka tillfällen förekommit, ombuden framföra mot varandra stridande yrkanden. Vilket ombuds yrkande skall domstolen tillägga den auktoritativa giltigheten?

Kyrkofondskommittén. Vad härefter angår den kritik, som framförts emot det nuvarande sättet för prästskogarnas förvaltning, torde den i kyrkofondskommitténs betänkande

¹ Detta förekommer i praxis exempelvis vid tvister om rågång, beträffande besvär i taxeringsmål m. m.

innehållna kritiken, ehuru redan åtta år gammal, kunna anses representativ. Jag skall därför uppläsa densamma:

Genom 1910 års ecklesiastika lönelagstiftning åstadkoms en ingripande ändring såväl i prästskogarnas förvaltning som i dispositionen över deras avkastning. Under det att förut den större delen av dessa skogar, särskilt de små, stodo under boställshavarens egen vård och endast under uppsikt av skogsstaten, ställdes de nu samtliga under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning. De nya krav på skogsstatens förvaltningssystem, som denna åtgärd kunde betinga, beaktades dock icke. Prästskogarna ingingo utan vidare såsom förvaltningsenheter i de skogsstatens revir, inom vilka de voro belägna. En ökning av revirens antal har sedan år 1910 visserligen ägt rum, men denna ökning har huvudsakligen varit försakad av kronoparkernas tillväxt och behovet av ökad intensitet i deras skötsel. De små prästskogarna, vilkas virkesavkastning icke ens täcker husbehovet, taga revirförvaltarnas tid och arbetskrafter i anspråk i proportionsvis samma eller ännu större omfattning än de stora prästskogarna och kronoparkerna samt bliva sålunda föremål för en överkvalificerad och därför onödigt dyrbar förvaltning, vilken dock, upptagen av långt viktigare förvaltningsarbete, icke hinner ägna dem den speciella omvårdnad de behöva. Med ett ord, den nuvarande förvaltningen är icke anpassad efter dessa skogars stora antal, spridda läge och oftast ringa storlek.

Vad som i största allmänlighet karakteriserar den nuvarande förvaltningen av prästskogarna och som är den innersta grunden till bristerna i denna förvaltning är, att man hittills vid densamma fäst sig mer vid prästskogarnas karaktär av att vara *allmänna* skogar än vid deras lagstadgade uppgift att tjäna speciella betydelsefulla ändamål. I enlighet därmed sammanför man dessa skogar till gemensam förvaltning med andra allmänna skogar av annan typ och med andra uppgifter, och förvaltningen av dessa skogar blir en rent administrativ (byråkratisk) förvaltning, ur vilken må utfalla den avkastning, som utfaller. Beträffande statens egna skogar, kronoskogarna, har man sökt frigöra sig från en sådan förvaltning och genom tillämpning av rent affärsrättsliga principer sökt att låta förvaltningen bättre tjäna dessa skogars ändamål. Det är i lika mån oundgängligt, att prästskogarnas förvaltning så ordnas, att den tillgodoser de säregna uppgifter dessa skogar enligt de nya lönelagarna ha att fylla i det prästerliga avlöningssystemet.

Efter denna mer allmänt hållna erinran övergår kommittén till en närmare belysning av ifrågavarande brister i den nuvarande förvaltningen av prästskogarna.

Först beröras därvid vissa rent skogliga brister. Lektorn vid skogshögskolan J. A. Amilon har på uppdrag av kommittén verkställt en av trycket utgiven skoglig undersökning av Sveriges prästskogar. Kommittén vill här endast erinra, att därvid i huvudsak konstaterats:

att åldersklassfördelningen inom prästskogarna icke är normal, i det att t. ex. inom en grupp av skogarna (delar av Härnösands och mellersta Norrlands distrikt samt dåvarande Gävle-Dala distrikt och en del av Bergslagsdistriktet) 28.7 % av virkesförrådet utgöres av skog under 80 år och 71.3 % av skog över 80 år, därav 37.3 % av skog över 120 år;

att de i hushållningsplanerna föreskrivna omloppstiderna äro avsevärt längre än som borde eftersträvas och därigenom visa sig tillhöra och angiva ett skogs-

Skogliga
brister.

bruk, som icke motsvarar den nutida uppfattningen om ett från driftsekonomisk synpunkt verkligt gott sådant, gällande detta framför allt de äldre planerna;

att den årliga tillväxten för landets alla prästskogar blivit i hushållningsplanerna beräknad till 596,390⁰ kubikmeter eller i medeltal 2.23 kubikmeter per har, under det att den befunnits i själva verket vara 703,432 kubikmeter eller i medeltal 2.63 kubikmeter per har, vadan skillnaden utgör ej mindre än 107,042 kubikmeter eller omkring 19 % av 596,390 kubikmeter;

att den årliga avverkningen, som med hänsyn till överskottet å övermogen skog bort hava överstigit tillväxten, länge understigit tillväxten och först under det senaste av de år, som undersökningen avser (1918), motsvarat densamma;

att den s. k. kulturtidens längd borde kunna till fördel för produktionen förkortas;

att produktionen borde kunna höjas genom bland annat avdikning i större skala än som sker av försumpade skogsområden och en bättre avvägd beståndsvård (gallringar och ljushuggningar).

Amilon har beräknat, att under en övergångstid av 24 år, som erfordras för att bringa prästskogarna till normal åldersklassfördelning genom avverkning av, utom tillväxten, även överskottet å övermogen skog, borde årligen avverkas å prästskogarna de första 12 åren 1,071,245 kubikmeter om året och för de senare 12 åren 717,544 kubikmeter om året, varefter den normala årsavverkningen kunde beräknas uppgå till minst 750,000 kubikmeter. Medeltalet för årsavverkningen 1911—1918 utgjorde endast 507,845 kubikmeter, och medeltalet för 1911—1920, såsom ovan nämnts, 519,150 kubikmeter.

Denna brist i intensitet i prästskogarnas hushållning, som kan betecknas såsom en viss efterblivenhet, beror ingalunda på någon bristande insikt hos de skogliga organen eller bristande intresse hos dem för skogen och dess problem. Den beror enligt kommitténs övertygelse på förvaltningssystemet och därvid i främsta rummet på sammankopplingen inom samma revir av förvaltningen av dessa skogar med förvaltningen av kronoparkerna och andra allmänna skogar.

Redan den omständighet, att prästskogarna äro synnerligen många (2,371 stycken) och de flesta av dem mycket små (52.7 % av hela antalet hava en areal produktiv skogsmark, som uppgår till högst 50 hektar; medelytvidden produktiv skogsmark utgör cirka 110 hektar) och därför i själva verket äro att anse såsom rena husbehovsskogar, under det att kronoparkerna hava en betydande areal (i medeltal 3,775 har produktiv skogsmark), visar olägenheten av en sådan sammankoppling. Prästskogarna äro jämväl mycket ojämnt fördelade inom landet. Det finnes visserligen rätt många revir, särskilt i Norrland, som hava mycket få eller inga ecklesiastiska skogar, men så förekomma de så mycket talrikare inom reviren i mellersta och södra Sverige. Så t. ex. finnas inom Enköpings revir 63 prästskogar och 9 andra ecklesiastiska skogar om tillsammans 3,855 har samt 118 kronoskogar och andra allmänna skogar om tillsammans 15,937 har, inom Stockholms revir 63 prästskogar om tillhoppa 4,367 har samt 93 kronoskogar och andra allmänna skogar om tillhoppa 11,232 har, inom Västerås revir 54 prästskogar och 7 andra ecklesiastiska skogar om tillhoppa 4,345 har samt 92 kronoskogar och andra allmänna skogar om tillhoppa 14,531 har, inom Finspångs revir 60 prästskogar och 2 andra ecklesiastiska skogar om sammanlagt 3,936 har samt 82 kronoskogar och andra allmänna skogar om 23,261 har och inom Göteborgs revir 108 prästskogar och 20 andra ecklesiastiska skogar om tillsammans 5,979 har samt 81 kronoskogar och andra allmänna skogar om tillsammans 9,947 har. Det är icke

att förundra sig över, att huvudintresset faller på förvaltningen av kronoskogarna och därvid i synnerhet på kronoparkerna, vilka äro färre och hava betydligt större arealer och därför icke fordra så många resor som de små spridda prästskogarna, och vid vilka icke möter hindrande denna speciella lagstiftning med alla därur härflytande speciella intressen, som binder förvaltningen av sistnämnda skogar, utan där revirförvaltaren kan följa mer affärsmässiga principer, där hushållningsplanerna äro fastställda endast till ledning och där han därför kan i skogarnas avkastning i penningar direkt avläsa resultatet av sin verksamhet. I avseende å förvaltningen av prästskogarna känner revirförvaltaren icke heller »husbonden» och dennes anspråk och behov av den högsta möjliga avkastning såsom han känner det i avseende å förvaltningen av kronoskogarna.

Indelningen av prästskogarna, detta viktiga grundläggande arbete för skogshushållningen, blir till följd av denna sammankoppling av förvaltningen gjord efter grunder, som anpassats efter kronoskogarnas karaktär och principerna för deras hushållning, utan synnerligt avseende på, om dessa grunder passa för prästskogarnas säregna karaktär och speciella behov och utan tillbörligt beaktande av kyrkofondens intressen. Arbetet blir ock eftersatt. Erforderliga speciella arbetskrafter för detta ändamål hava icke funnits att tillgå i tillräckligt antal. Indelningsförrättarna, oftast utan längre erfarenhet vid praktiska skogsbestyr, sakna därjämte i allmänhet speciell kännedom om den ecklesiastiska lönelagstiftningen och dess krav på prästskogarnas avkastning. Revirförvaltarna medhinna icke att såsom de borde taga sig an detta arbete eller ens att å marken kontrollera indelningsförslagen och få därigenom icke den ingående kännedom om skogarna, som är förutsättningen för en verksam förvaltning av dem. Dröjsmål, som förekommer i indelningsarbetet, är vad prästskogarna beträffar så mycket mer att beklaga, som de nya grunder, efter vilka detta arbete numera fullföljes, böra medföra en något ökad avverkning å dessa skogar. Såsom indelningsarbetet nu är ordnat, blir det ock dyrt.

Statens skogsförvaltningssystem är anpassat huvudsakligen efter kronoparkernas behov. Genom att prästskogarna äro instoppade i detta förvaltningssystem och följa dess utveckling och öden blir prästskogarnas förvaltning icke anpassad efter deras behov eller lämpad efter deras särskilda karaktär. De ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar, som genomfördes genom 1910 års prästerliga lönelagstiftning, avsågo, förutom att samtliga prästskogar ställdes under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning, endast ändrad disposition av deras avkastning. Någon tanke på, att vid denna överflyttning av samtliga prästskogar till skogsstatens omedelbara förvaltning kunde erfordras någon anpassning av denna förvaltning efter prästskogarnas behov, förelåg ej. Ett påtagligt uttryck för vederbörandes tvivel på att denna förvaltning i allt lämpade sig för prästskogarnas karaktär och nya maktpåliggande uppgifter i det prästerliga avlöningssystemet, innebär det kommittén den 28 januari 1916 givna uppdraget att, efter verkställd utredning, till Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande och förslag huru förvaltningen av de ecklesiastika boställsskogarna, vilkas avkastning skall ingå till kyrkofonden, lämpligen bör ordnas samt hur en verksam tillsyn över denna förvaltning bör åvägbringas. Strax förut hade de skogssakkunniga för södra och mellersta Sverige i sitt den 17 december 1915 avgivna betänkande — under konstaterande, att den vård, som av skogsstaten bestodes de ecklesiastika boställsskogarna, icke stode i jämnhöjd med den vård, som skogsstaten ägnade kronoskogarna — framlagt förslag att inom domänverket skulle ordnas en sårförvaltning för de ecklesiastika skogarna med flera skogar genom inrättande

Brister i ekonomiskt hänseende.

inom de fem södra överjägmästardistrikten av visst antal ecklesiastika med flera skogars revir vid sidan av visst antal kronoparksrevir och skolrevir.

Prästskogarna hava att bära icke blott kostnaderna för virkets utdrivning och förädling m. m. utan även kostnaderna för skogarnas indelning och övriga förvaltning, för bevakning, för skogsodling och andra arbeten för skogsskötselns främjande m. m. Alla dessa kostnader skola bestridas av kyrkofonden, oavsett de särskilda skogarnas bruttointkomster. Nettot å skogsförvaltningen utgör en av de mest betydelsefulla inkomster, med vilka kyrkofonden har att räkna för bestridande av kyrkofonden åliggande utgifter för det prästerliga avlöningsväsendet. Kyrkofonden kan därför icke nöja sig med, att detta netto blir vad det blir, den måste fordra, att det blir det högsta möjliga. Kyrkofondens intresse, likasom de församlingars, som uppbära skogsförsäljningsmedel, är för den skull att förvaltningen blir så effektiv som möjligt och tillika så billig som möjligt för åstadkommande av denna högsta effektivitet.

I båda dessa avseenden förefinnas brister i den nuvarande förvaltningen. Dessa brister böra avhjälpas genom åtgärder, åsyftande dels högre effektivitet, dels ock större sparsamhet. Åtgärder för vinnande av högre effektivitet få emellertid icke uraktlätas därför att de kunna medföra ökade förvaltningskostnader, om blott dessa ökade kostnader visa sig lukrativa, och åtgärder för vinnande av en billigare förvaltning få icke vidtagas, om därigenom förvaltningens effektivitet kan eftersättas. Den grundläggande och därför mest oundgängliga åtgärden för vinnande av en högre effektivitet i förvaltningen av prästskogarna är att göra driften mer affärsmässig. Genom beslut av 1911 års riksdag förvandlades domänverket, vad beträffar de domäner och allmänna skogar, som stodo under dess omedelbara förvaltning, från en administrativ myndighet till ett »affärsvärande verk», som hade att själv bära sina egna förvaltningskostnader. Stora svårigheter hava mött och möta alltfört för genomförande av denna förvandling; några torde knappast kunna övervinnas. Vad särskilt de allmänna skogarna beträffar bero svårigheterna till stor del därpå, att ifrågavarande skogar äro av mångskiftande karaktär. Den största gruppen utgöres av kronoparker och statens domäners skogar, vilkas avkastning ingår till statsverket, de övriga åter bestå av en stor mängd, mestadels mindre skogar, vilkas avkastning tjänar speciella ändamål, såsom ecklesiastika skogar, häradsallmänningar och städers skogar m. fl. Den enhet i förvaltningen, som är den första förutsättningen för dess effektivitet och därmed dess affärsmässighet, försvåras genom skogarnas skilda ändamål. Förvaltningskostnadernas nedbringande, som är ett bland villkoren för affärsmässig drift, är svårt att genomföra med denna mångskiftande förvaltning. Bokföring, kontroll och revision kunna svårligen ordnas efter affärsmässiga principer när man måste inordna alla dessa skilda skogsgruppers förvaltning under gemensam bokföring, kontroll och revision. Men om det för staten varit nödvändigt att göra förvaltningen av dess skogar affärsmässig, är det, såsom kommittén ävenledes redan erinrat, i minst lika grad nödvändigt för de intressen, som församlingarna och kyrkofonden i avseende å prästskogarnas avkastning kunna anses representera, att dessa skogars förvaltning ordnas efter mer affärsmässiga linjer. Ty likasom staten, om dess skogar icke giva den avkastning staten skulle önska för sin budget, måste fylla bristen genom ökade skatter eller på annat sätt, nödgas ock församlingarna och kyrkofonden — om de icke erhålla den inkomst av prästskogarna, som genom en klok affärsförvaltning bör kunna avvinnas dem —, församlingarna att utdebitera högre avgifter för prästerskapets avlöning och kyrkofonden att för utgifternas

bestridande tillgripa sitt kapital och därigenom äventyra möjligheten att fylla sin uppgift som central avlöningstillgång för prästerskapet.

Den första förutsättningen för en förvaltning enligt affärsmässiga principer är givetvis, att det finnes ett ledande organ, som uppbär intresset av förvaltningens resultat. Detta organ kan antingen själv handhava förvaltningen eller ock överlåta den åt särskild förvaltare. I senare fallet bör huvudorganet likväl behålla sitt initiativ i avseende å förvaltningens planläggning och företagets utveckling samt kontroll över förvaltningens gång, driftsmedlens användning och redovisningen.

Ett sådant ledande organ, som uppbär intresset av ifrågavarande skogsförvaltnings resultat, finnes för närvarande icke vare sig hos statskontoret, som har att mottaga de skogsmedel, som från domänstyrelsen dit överlämnas, eller hos skogsstaten och domänstyrelsen, som handha skötseln och uppsikten enligt rent administrativa föreskrifter. Ett sådant organ bör därför tillskapas.

Vad åter angår åtgärder i sparsamhetssyfte, stiger enligt vad Amilon i sin undersökning (sid. 139) påvisat förvaltningskostnaden såväl räknat per har som i procent av inkomsten med minskad medelyttvidd hos skogarna. Då nu prästskogarnas medelyttvidd är mycket ringa (omkring 110 har produktiv skogsmark mot kronoparkernas medelyttvidd av 3,775 har produktiv skogsmark) och de små prästskogarna (å högst 50 har) äro de flesta, är det av vikt att förvaltningen förenklas för att därigenom förbilligas. Fasta beprövade skogsarbetare skulle sålunda kunna övertaga någon del av bevakningen å de större prästskogarna och bevakarna kunde utrustas med större befogenhet för att därigenom minska behovet av revirförvaltarnas besök å de mindre av dessa skogar.

Då kommittén sålunda berör kostnaden för själva förvaltningen, tänker kommittén närmast på den kostnad förvaltningen faktiskt drager, och på vars ersättande domänstyrelsen gör anspråk, och icke på den jämförelsevis ringa ersättning, som för närvarande utgår, innan ännu de nya grunderna för ersättningens beräkning blivit av Kungl. Maj:t fastställda.

Över kyrkofondskommitténs huvudbetänkande avgav domänstyrelsen utlåtande den 31 mars 1924 och bemötte därvid den mot förvaltningen av prästskogarna framförda kritiken. Icke heller domänstyrelsen ansåg emellertid, att på detta område allt var tillfredsställande ordnat. Styrelsen framställde sålunda en del egna reformförslag, vilka jag anser böra här omnämnas:

Domänstyrelsen.

Domänstyrelsen ville tillåta sig att i korthet beröra ett par områden, där reformer vore mer angelägna och av oändligt mycket större betydelse än i fråga om sättet för skogarnas skötsel och skogsförvaltningens organisation.

Styrelsen syftade härmed på dels nödvändigheten av en arrondering eller koncentration av förvaltningsobjektet vad beträffade såväl jord som skog, dels angelägenheten av husbehovsrättens upphörande. Utan radikala ingrepp på dessa båda områden bleve vilka reformer i övrigt än uttänkas kunde blott halvmesyrrer, ledande till antingen billig, extensiv och dålig eller ock intensiv och god, men alltför dyrbar skötsel av skogarna.

Det vore av yttersta vikt och betydelse för en god förvaltning, att de små boställena försåldes, ty deras skötsel av jord som skog, kostade för mycket. De gåve i stort sett ingen inkomst, om de ens, såsom i många fall kunde ifrågasättas, bure sig själva. Om nuvarande lagstiftning med dess hänsynstagande till

olika intressenter, kyrkofond, pastorat, församlingar, präster o. s. v. lade hinder i vägen för ifrågavarande syftes förverkligande, måste den ändras och utvägar utfinnas att med skipande av rättvisa åt alla håll frigöra ifrågavarande små boställen från alla dessa särintressen, så att de kunde säljas. En viss minimiareal för jord och skog borde uppställas. Det kunde till exempel att börja med bestämmas som regel, att alla boställen, som ej hölle större ytvidd än 20 hektar öppen jord eller 50 hektar produktiv skogsmark, skulle säljas, givetvis med iakttagande av viss moderation, så att ett särdeles välbeläget boställe, ett boställe med stort, välbebyggt och värdefullt jordbruk men ringa skogsareal eller ett boställe, där skogen vore stor och inkomstgivande, men jordbruket litet, kunde bibehållas. Inflytande medel borde givetvis användas till inköp, när lämpliga tillfällen yppades, av lämpligt belägna skogsbruk.

En sådan arrondering påginge sedan länge — ehuru i alltför långsamt tempo — beträffande statens utarrenderade jordbruksdomäner, av vilka de mindre successivt, efter prövning i varje särskilt fall, försåldes. För de inflytande medlen inköptes skogsmark till bildande av nya eller arrondering av äldre kronoparker.

Det andra området, där reform erfordrades, vore husbehovsrätten. Domänstyrelsen hade redan i sitt den 30 november 1916 avgivna underdåniga utlåtande angående kyrkofondskommitténs betänkande, del II, uttalat sig härom. Med åberopande av vad då sades finge styrelsen anföra följande.

Husbehovsrätten, det ville säga rätten för arrendatorer, präster, pastorat och församlingar att för eget behov eller för fullgörande av vissa prestanda erhålla utsyning å de ecklesiastika lönebostälernas skogar av ved och timmer m. m., hade lett och ledde till ett ur nationalekonomisk synpunkt förkastligt slöseri, varigenom betydande värden tillspilogäves utan annan nytta än ett tillgodoseende av den enskildes bekvämlighet, trevnad eller hugskott. Åtskilliga av de i ärendet hörda skogstjänstemännen hade mer eller mindre skarpt klandrat detta förhållande.

Slöseriet vore av tvåfaldig art. Dels förbrukades mer virke än som behövdes, dels användes i regeln virke av långt bättre och dyrbarare beskaffenhet än som för det förhandenvarande ändamålet erfordrades. Bostäderna vore ofta onödigt stora, såväl för präster som för arrendatorer, och droge därigenom mycket virke, såväl för uppförande och underhåll som till bränsle. Stundom vore husen, särskilt de äldre, illa ombonade, kalla och dragiga. Bestämmelsen att vederbörande befattningshavare skulle själv bekosta vedens tillredning och hemforsling syntes ju innebära en hämsko på en lyxförbrukning av ved, men gjorde det ej alltid utan kunde till och med verka i motsatt riktning, nämligen till strävan efter bränsle av onödigt hög kvalitet, det ville säga, lättarbetat virke. Framställning av en viss mängd ved skedde, såsom lätt insåges, med mindre kostnad och besvär av grövre, mer rakvuxna och kvistrena stammar än av klenare, krokiga eller kvistiga sådana eller av annat sämre virke. Den ersättning, som enligt kontrakt tillerkändes lönebostälernas arrendatorer för detta arbete (husbehovsvedens tillredning), sattes ofta så låg — till förfång för den kontanta arrendeavgälden för bostället — att den föga betydde för befattningshavarens ekonomi, utan denne ansåge sig i stället kunna kosta på sig trevnaden av en riklig tillgång på gott bränsle. Arrendatorns och prästens intressen av att få skog av bästa slag utsynad till bränsle sammanfölla fullständigt.

Ur strängt nationalekonomisk synpunkt borde vid husbehovsförbrukning tillgå så, som enskilda omtänksamma skogsägare förfore, nämligen på det sätt,

att klenare gallringsvirke, toppar, grenar, avfall och annat virke, som ej lämpade sig för försäljning och vars ringare värde omöjliggjorde transport längre väg, förbrukades i skogens närhet, det vill säga å bostället, och att det bättre vedvirket, som tålde fraktkostnader, i stället såldes. Å de ecklesiastika boställena vore förhållandena oftast rakt motsatta. Såväl arrendator som präst påyrkade att få ved av gott eller bästa slag utsynad. I regel tillginge väl vid utsyningarna numera så, att arrendatorn, där skillnad gjordes, finge det sämre bränslet och vederbörande befattningshavare, som sig borde, det bättre. Visserligen intoges oftast i arrendekontrakten på domänstyrelsens yrkande den bestämmelse, att arrendatorn till bränsle skulle åtnöjas med virke av ovan angivna sämre slag (gallringsvirke, toppar etc.), men i verkligheten tummades det ej sällan på denna bestämmelse. Det klenare gallringsvirket ratades och finge med ringa eller ingen pekuniär behållning upphuggas och säljas eller ock förfaras. Bättre virke, som eljest kunde säljas, utsynades i stället. Den utsyningsförrättande kronojägaren och den ofta såväl för egen som för vederbörande befattningshavares räkning utsyningstagande arrendatorn komme i ett visst beroende av varandra. Kronojägaren vore ofta vid sina tjänsteresor nödsakad anlita arrendatorns tillmötesgående i fråga om kost, logis, skjutsar, anskaffning av folk för arbeten å skogen m. m., och för arrendatorn vore det av mycket stor betydelse att få såväl riklig som god och lättarbetad skog utsynad till bränsle åt sig och prästen. Det vore helt mänskligt och behövde ingalunda som regel innebära någon medveten pliktförgätenhet, om en viss strävan att tillmötesgå varandra uppstode hos utsyningsförrättare och utsynings-tagare. Men det allmänna lede härpå.

Misshushållning följde ock av pastoratens och församlingarnas rätt till utsyning av virke till nybyggnad och underhåll av prästgård och kyrka. Det vore stundom betydande belopp, som begärdes, utsynades och användes till exempel till uppförande av en ny prästgård eller omläggning av spåntaket på en kyrka. Byggnadsarbeten av ifrågavarande slag ombesörjdes vanligen av en för tillfället tillsatt byggnadskommitté, vilken i sin ordning i regel uppdroge arbetet åt en byggmästare såsom entreprenör. Ingen, vare sig vederbörande prästerliga befattningshavare, arrendator, kommittéledamöter eller byggnadsentreprenör hade något direkt intresse av att sparsamhet och god hushållning iakttoges med virket. Just tack vare den kostnadsfria tillgången på virke till den mängd, som ansåges gå åt, inträdde misshushållning och oaktsamhet. Samma vore förhållandet vid uppförande av åbyggnader å löneboställen, därvid pastoratet ofta trädde emellan, ehuru arrendatorn egentligen vore byggnadsskyldig. Såväl boningshus som ladugårdar m. m. byggdes allt emellanåt onödigt stora och spatiösa. Avsevärda förluster i form av virkesvärde på rot hade åsamkats många boställen enbart genom bristande tillsyn å underhållet av husen, varigenom nybyggnad nödvändiggjorts tidigare än som behöfts, om husen underhållits bättre.

Sparsamhet med förbrukningen inträdde ej, förrän vederbörande konsument av ved eller byggnadsskyldige nödgades på egen bekostnad anskaffa vad som behövdes. Då den förmån av fritt virke pastorat och församlingar åtnjote vore tämligen ojämnt fördelad, i det att somliga pastorat kunde få allt vad de behövde, andra åter litet eller intet, beroende på, huruvida skogsrika boställen funnes eller ej inom pastoratet, respektive församlingen, men alla vore byggnadsskyldiga, syntes ifrågavarande förmån kunna och böra upphöra. Det kunde ej förnekas, att en rätt stor uppoffring för pastorat och församlingar i vissa fall härav bleve en följd. Men å andra sidan bleve den inkomst av inom pastoratet belägna boställens skogsavkastning, som på grund av bestämmel-

sen i 19 § 4 mom. av lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 kunde tillerkännas pastoratet för prästerskapets avlöning, större, då vid beräkning av ifrågavarande belopp virke ej behövde reserveras till bygande och underhåll av boställe, prästgård och kyrka. Härvidlag vore i övrigt att märka, att de fördelar, som ett förverkligande av domänstyrelsens förslag skulle medföra för kyrkofonden i form av ökad inkomst — samt för landet genom att bättre hushållning med dess produkter iakttoges — bleve större än de olägenheter, som pastorat och församlingar finge vidkännas. Pastoratet eller församlingen avstode nämligen blott från rotvärdet av den mängd virke, som *oundgängligen* erfordrades och, om rätten till utsyning borttoges, måste köpas för det bygge, som för tillfället förestode, men kyrkofonden vunne försäljningsvärdet ej blott av sistberörda virkesmängd utan även av vad som skulle utsynats *för mycket* och sedan tillspillogivas av bristande omtanke eller akt-samhet. Såsom styrelsen i det föregående framhållit, iakttoges nämligen sparsamhet i allmänhet icke med det man finge gratis.

Likaså borde boställsarrendatorernas rätt till utsyning av virke och bränsle upphöra, såsom mängenstädes inom den enskilda lanthushållningen redan skett. Givetvis bestämdes arrendeavgälden med hänsyn härtill. Den bleve naturligtvis lägre, men jordägaren förlorade icke härpå. För vederbörande arrendator bortföle då frestelsen att, såsom ibland inträffade, i närmaste stad eller samhälle sälja vad han med sparsam hushållning lyckats inbespara av husbehovsvirket. Det enda fall, då rätten till fri utsyning av husbehovsbränsle borde bibehållas, vore för fasta skogsarbetare och å skogen bosatta torpare.

Den betänkligaste arten av slöseri med husbehovsvirket syntes vara den, som bottnade i prästerskapets privilegier och framträdde däri, att prästens behov av bränsle ovillkorligen skulle tillgodoses, så snart tillgång funnes, oavsett av vad slag tillgången vore. Således, räckte ej tillgången å vad som enligt vedertaget språkbruk kallades ved eller vedvirke, så vore prästen berättigad att erhålla och erhölle utsyning av gagnvirke till bränsle. Kungl. Maj:t hade också ej ansett sig kunna rubba denna regel utan i ett stort antal fall tillerkänt prästerliga befattningshavare rätt till bränsleutsyning, även då domänstyrelsen i avgivna underdåniga utlåtanden meddelat, att det härför tillgängliga virket helt eller delvis utgjordes av timmerdugligt virke eller annat gagnvirke. Vart denna bestämmelse kunde leda belystes genom det exempel överjägmästaren i Smålands distrikt anført, i det att vid ett enda boställe (stomhemmanet Råslätt Mellangården) kyrkofonden årligen förlorade bortåt 4,000 kronor, även om vederbörande till utsyning därå berättigade präster bereddes kontant ersättning ur kyrkofonden för behovet att köpa bränsle. Om ock i regeln de förluster, som uppkomme genom misshushållning av denna art, vore långt mindre än i nyssberörda fall, så vore de dock så talrika och upprepades så ofta, att mycket stora värden därigenom till ingen nytta ginge tillspillo. Ett mycket stort antal prästskogar vore av den storleksordning, att skogsavkastningen helt åtginge att fylla boställets husbehov och en eller två prästers bränslebehov. I dylika fall vore, såsom styrelsen i det föregående framhållit, slöseri ur kvalitativt bemärkelse ofrånkomlig, enär skogsavkastningen, så snart något så när rationell hushållning hunnit genomföras och i regeln även därförut, bestode av mer timmer och annat gagnvirke och mindre ved än som till husbehov erfordrades. På detta sätt förlorades årligen å varje sådant boställe, lätt och behändigt, utan att någon viss enskild därav hade olägenhet, betydande belopp. Det behövde ej gå till mer än ett eller annat 100-tal kronors förlust om året i medeltal å varje av landets 2,371 prästskogar, för att summan därav skulle stiga till aktning svärda belopp.

Olägenheterna härav avhjälpes ej genom att anordna särförvaltning av de ecklesiastika skogarna, anställa en särskild indelningschef eller inrätta ett särskilt räkenskapskontor för dem eller att skapa ett nytt ämbetsverk, en kyrkofondsstyrelse. Felet låge i systemet med den fria husbehovsrätten, som härörde från den tid, då skog av allmänheten ansågs vara en naturatillgång av nära nog samma värdeordning som luft och vatten. Men virket hade nu så högt värde, att den strängaste hushållning därmed för det egna behovet måste genomföras. Hade kyrkofonden råd att av hänsyn till prästerskapets privilegier och obenägenhet för genomgripande lagändringar årligen förlora högst avsevärda belopp, så hade landet det icke. Nämda privilegier kunde ej för all framtid få orubbade bestå. De måste ändras, när landets bästa det krävde. Ingen annan samhällsklass eller kategori av tjänstemän i landet åtnjöte ett privilegium av så meningslös art, som därjämte i så måtto för vederbörande vore utan reellt värde, att det utan ringaste svårighet, men till stor båtnad för det allmänna kunde ersättas med penningar. Privilegiet åtnjötes för övrigt ej av på långt när alla präster. I många fall saknades nämligen lämpligt belägen skog inom pastoratet, då vederbörande i stället för skog in natura finge kontant ersättning för behovet att köpa bränsle. Kunde somliga präster själva anskaffa sin ved, så borde alla kunna det, och det torde för övrigt ej möta större svårigheter för prästerna än för andra tjänstemän att köpa bränsle. Skogsstatens tjänstemän t. ex., av vilka dock ett mycket stort antal vore bosatta å kronoparker, åtnjöte icke fritt bränsle. Undantag härifrån utgjorde dels de å häradsallmänningar och några andra allmänna skogar anställda kronoskogvaktarna, dels en jägmästare, som ännu innehade ett gammalt civilt boställe med skog.

Nu berörda båda önskemål, nämligen dels arrondering och koncentrerung av förvaltningsobjektet, dels den fria husbehovsrättens borttagande, syntes styrelsen till den grad angelägna och trängande, att styrelsen ej tvekade hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes låta möjligast snart verkställa utredning, på vad sätt dessa syften bäst kunde förverkligas.

Åtskilliga förslag till reform av det nuvarande sättet för förvaltningen av prästlönetillgångarna och finansieringen av prästlönekostnaderna hava framförts. Av de tidigare förslagen har endast ett varit i detalj utarbetat, nämligen det av kyrkofondskommittén den 31 maj 1923 (statens offentliga utredningar 1923 nr 71) avgivna.

Reformförslag.

Efter en från vissa strängt fasthållna synpunkter företagen granskning av de rådande förhållandena på förevarande förvaltningsområde har nämnda kommitté framlagt förslag, som i huvudsak gå ut på inrättande på kyrkofondens bekostnad dels av en kyrkofondsstyrelse, dels av ecklesiastika domänintendentsbefattningar, dels ock, med domänverkets bibehållande vid vården och förvaltningen av de ecklesiastika skogarna, av en särskild ecklesiastik skogsbyrå inom domänstyrelsen och av särskilda ecklesiastika revir inom domänverkets lokal-förvaltning, med undantag för vissa län, varjämte föreslagits vissa härav be-tingade förändringar i författningarna m. m.

Kyrkofonds-kommittén.

1927 års sakkunnigas förslag har av de sakkunniga själva sammanfattats på följande sätt:

1927 års sakkunniga.

Tjänstebostad skall tillhandahållas av pastoratet. I fråga om de skyldigheter med avseende å prästgård, som nu åvila vederbörande pastorat, förutsättes

ingen ändring. Härutöver skall pastoratet vara pliktigt att svara för all skatt och annan allmän tunga för prästgårdsfastigheten.

Prästlönekostnaderna skola i princip helt utjämnas mellan de kyrkliga kommunerna. Utjämningsen skall avse ej blott de till samtliga präster utgående penninglönerna jämte förekommande lönetillägg — med undantag för sådana, som präst enligt donation äger tillgodonjuta »utöver lönen» eller som församling tillerkänt honom utöver fastställd lön — ävensom arvoden, reseersättningar och pensioner utan även, där ordinarie präst åtnjuter tjänstebostad, den del av den fastställda lönen, som motsvarar bostadsförmånen (bostadskvoten). Bostadskvoten skall, beräknad efter lägsta löneklassen i den lönegrad, till vilken befattningshavaren är att hänföra, tillfalla vederbörande pastorat. Från den allmänna utjämningsen undantagas således blott pastoratens verkliga kostnader för tillhandahållande av tjänstebostad åt präst, i den mån dessa kostnader kunna överstiga bostadskvoten, beräknad på angivet sätt.

Någon ändring förutsattes icke i statens nuvarande skyldighet att medelst de till vissa oföränderliga belopp fastställda *ersättningarna för prästerskapets indragna tionde och för anslag i krono- och kyrkotionde* bidraga till prästerskapets avlöning. All för närvarande *för prästlöneändamål disponerad förmögenhet i fast egendom och fonder* skall fortfarande användas för detta ändamål.

För *bestridandet av prästlönekostnaderna*, i den mån de enligt vad ovan sagts skola bliva föremål för utjämningsen mellan pastoraten, skola förenämnda ersättningar av staten och, utan företrädesrätt för visst pastorat, avkastningen av den uppsamlade förmögenheten i första hand och i sin helhet tagas i anspråk. För löneändamålet ytterligare erforderliga medel anskaffas genom en *kyrkligt-kommunal beskattning*, som proportionellt belastar de särskilda församlingarna i förhållande till varje församlings kommunala skatteunderlag.

Församlingarnas tillskott ske i form av *församlingsbidrag*, vilka uppföras i församlingarnas årliga utgifts- och inkomststater. Dessa utgifter täckas av de skattskyldiga i den ordning, som eljest är stadgad för kommunalutskylders utgörande.

Kyrkofonden erhåller ställning såsom centralorgan för det prästerliga avlöningsväsendet. Dit överföras alla för närvarande lokalt förvaltade fonderade avlöningsmedel, vilka icke skola ingå till den s. k. prästlönejordsfonden — en av de sakkunniga föreslagen, för hela riket gemensam fond, till vilken skulle ingå köpeskillingarna för försäld jord, tillhörande löneboställen — eller utgöra donerade penningkapital.

Till kyrkofonden skola årligen, förutom fondens egen avkastning och ersättningar av statsverket, ingå:

a) arrenden och andra avgälder samt behållen skogsavkastning från samtliga löneboställen med undantag av sådant boställe, vars avkastning enligt donation skall tillfalla präst utöver lönen;

b) avkastningen av prästlönejordsfondens tillgångar, sedan 10 procent av räntan å nämnda fonds penningkapital lagts till kapitalet;

c) avkastningen av omförmälda donerade penningkapital, där sådan avkastning icke skall tillkomma präst utöver lönen; samt

d) församlingsbidragen.

Ur kyrkofonden bestridas alla de prästlönekostnader, vilka skola bliva föremål för utjämning.

Till utrönande av den erforderliga storleken av församlingsbidragen upprättas årligen inom ecklesiastikdepartementet en för hela riket avsedd sammanställning (*prästlönebudget*), upptagande samtliga utgifter och inkomster för prästlöneändamål under det nästkommande året. Den förutgående beredningen av ärendet sker hos statskontoret.

Det fyllnadsbelopp, som för täckandet av prästlönebehovet skall uttagas av församlingarna, utgör skillnaden mellan å ena sidan summan av de i prästlönebudgeten upptagna utgifterna och å andra sidan summan av de enligt samma budget för löneändamål i första hand tillgängliga inkomsterna. Kungl. Maj:t fastställer vad varje församling skall utgöra såsom församlingsbidrag till kyrkofonden genom att bestämma den skattesats (visst antal ören per skattekrona av varje församlings kommunala skatteunderlag), efter vilken församlingens bidragsbelopp skall beräknas. Beräkningen sker på grundval av det nästföregående årets skatteunderlag.

Kyrkofondens kapital bibehålles oförändrat vid den storlek det kan hava vid övergången till den föreslagna nyordningen. Detta ernås genom den årliga regleringen av församlingsbidragen. Kyrkofonden skall som hittills förvaltas av statskontoret.

Avlöningar och andra ersättningar åt präster ävensom till församlingar och pastorat utgående bidragsbelopp utbetalas av domkapitlen respektive Stockholms stads konsistorium, pensioner av statskontoret. För ändamålet skola domkapitlen och konsistoriet erhålla rätt att anlita statsverkets giroräkning, eventuellt en för kyrkofonden upplagd giroräkning hos riksbanken.

De till pastoraten utgående bostadskvoterna skola i första hand användas för bestridande av kostnad för byggande och underhåll av prästgård samt av andra utgifter för sådan fastighet eller, där pastoratet tillhandahåller präst såsom tjänstebostad godkänd bostadsvåning, av kostnaden för denna.

De till tjänstebostäder åt ordinarie präster anvisade *prästgårdarna* bibehållas under domkapitlens omedelbara uppsikt och under kammarkollegiets allmänna vård och inseende.

Av- och tillträdessyn ävensom laga syn å prästgård förrättas såsom hittills av synerätt. Ekonomisk besiktning å prästgård förrättas av domänintendent.

De prästgårdar, som jämlikt bestämmelserna i 64 § ecklesiastik boställsordning insynats å förutvarande bostadsboställen eller anordnats å annat till prästerskapets avlöning anslaget boställe, avstyckas från resp. egendomar.

All övrig till prästerskapets avlöning för närvarande anvisad fast egen-

dom — löneboställena — bör bliva föremål för en disposition, som samtidigt med att den tillgodoser kravet på högsta möjliga avkastning av egendoms-kapitalet främjar en från samhällelig synpunkt lämplig användning av jorden.

För sådant ändamål sammanföres förvaltningen av lönebostälernas arrende-(jordbruks-)delar med förvaltningen av dessa fastigheters skogar hos ett och samma, för den ekonomiska skötseln av fastighetsbeståndet i dess helhet ansvarigt organ. Den på här nämnt sätt koncentrerade fastighetsförvaltningen förlägges hos *domänverket*, som för närvarande omhänderhar värden av bostälernas skogar.

Jord och annan tillhörighet till löneboställe skall antingen *upplåtas å arrende eller under annan form av nyttjanderätt eller ock försäljas*.

För främjande av ett bättre ekonomiskt utbyte av boställsegendomarna upphävas gällande bestämmelser dels rörande förbehåll vid boställes utarrendering om skyldighet att utgöra s. k. *tjänstbarheter*, dels, i fråga om hushållningen å boställsskogarna, rörande rätt för arrendator, prästerlig tjänstnehavare, pastorat och församling till *utsyning in natura* av byggnadsvirke och vedbränsle.

I fråga om löneboställes upplåtande å *arrende eller under annan form av nyttjanderätt* skola i huvudsak gälla de villkor och bestämmelser, som finnas stadgade beträffande sådana upplåtelser av kronans jordbruksdomäner. Jämväl beträffande dispositionen av löneboställes skogsmark vid upplåtelser som nu nämnts skola de angående nämnda kronoegendomar givna bestämmelser i tillämpliga delar bliva gällande.

Beträffande handläggningen inom domänverket av ärenden rörande utarrendering av löneboställe meddelas bestämmelser i syfte att åt lokal myndighet må uppdragas beslutanderätt i sådana ärenden av mindre ekonomisk betydelse.

Kostnaden för den av domänverket bestridda förvaltningen av lönebostälernas arrendedelar och skogar skall uppskattas efter vissa angivna grunder och ersättas domänfonden av den från nämnda egendom fallande avkastningen.

För de nuvarande löneboställena föreslås benämningen *prästlönedomäner*.

Finansierings-
systemet.

I motiveringen för dessa förslag anföras 1927 års sakkunniga efter att hava framhållit att frågan om skatteutjämning pastoraten emellan vore det centrala problemet, vars lösning kunde väntas giva uppslag till ordnandet av åtminstone flertalet övriga frågor, som äro beroende av eller eljest äga samband med finansieringssystemet:

Vid bedömandet av skatteutjämningsfrågor, då det i vidare sammanhang gällt rikets kommuner, har befogenheten av ett utjämningsförfarande motiverats bland annat därmed, att kommunerna nödgas bekosta av staten föreskrivna åtgärder för olika samhälleliga ändamål, såsom för rättsskydd, fattigvård, skolundervisning och andra kulturella uppgifter, därvid kommunerna i stor utsträckning bindas av statliga föreskrifter i fråga om åtgärdernas omfattning och kostnaden för desamma. Ett livligt meningsbyte har därvid förekommit, i vilken mån särskilda dylika uppgifter skola anses som »statliga» eller »kommunala». Det vill synas, som om diskussionen på denna punkt svårligen skall kunna leda till oomtvistliga resultat, så länge man enbart fäster avseende vid

åtgärdernas natur och ändamål, ty det måste ytterst vara en praktisk fråga, om en viss samhällsuppgift skall besörjas av staten eller av kommunerna. Däremot torde det vara befogat att rätta omdömet i detta ämne efter graden av det intresse, som från statens sida ådagalägges vid genomförandet av olika samhällsuppgifter. Ju större inflytande staten utövar i avseende å ordnandet av en viss samhällsuppgift, som av historiska eller andra skäl ansetts åligga kommunerna, desto större anledning föreligger att betrakta uppgiften icke såsom en kommunal utan såsom en allmänt-nationell angelägenhet.

Skärskådar man det föreliggande ämnet från denna synpunkt, måste det erkännas, att den historiska utvecklingen av statskyrkosystemet, sådant det samma tagit form i vårt land, lett till ett dominerande statligt inflytande på prästlöneväsendet och på den kyrkliga organisationen i allmänhet. Här torde blott behöva framhållas, hurusom pastoraten sakna avgörande inflytande vid regleringen av de allra flesta och betydelsefullaste frågorna på hithörande område. Bildandet av nya församlingar och pastorat samt annan ändring i den ekklesiastika indelningen äga rum genom beslut av Kungl. Maj:t i administrativ ordning. Ej ens den snävt begränsade befogenhet, som jämlikt 3 § lagen den 13 juni 1919 om ordning och villkor för ändring i kommunal och ekklesiastisk indelning tillkommer en borgerlig kommun att under särskilda förutsättningar motsätta sig en indelningsändring, har tillerkänts den kyrkliga kommunen. Bestämmandet av antalet prästerliga befattningshavare i ett pastorat tillhör ävenledes ensamt Kungl. Maj:t. De belopp, med vilka prästlönerna utgå, äro till sina grunder bestämda genom lag. I de särskilda av Kungl. Maj:t fastställda löne regleringarna utmätas dessa belopp bokstavligt talat på öret. Jämväl i fråga om prästernas stationeringsorter inom en församling och beträffande själva bostädernas förläggning äger bestämmandet rum i administrativ väg. Sammalunda är förhållandet exempelvis med fördelningen mellan församlingsprästerna av tjänstegöromålen.

Det torde, i betraktande av de omständigheter som här påpekats, vara omisskännligt, att den karaktär av statligt-kyrklig uppgift, som gavs åt det prästerliga löneväsendet redan genom 1862 års förordning, blivit alltmera utvecklad och befäst genom den år 1910 genomförda lagstiftningen.

Stöd för en sådan mening har väl i det föregående väsentligen hämtats ur ett yttre händelseförlopp eller från lagstiftningens påvisbara innehåll och följder. Men det är tydligt, att vad som sålunda förekommit haft sin grund i statsmakternas uppfattning om betydelsen av prästerskapets uppgift och verksamhet.

Enär alltså prästerskapets avlönande måste karakteriseras såsom en allmänt-nationell angelägenhet, anse sig de sakkunniga böra i princip förorda, att prästlönebesväret fullständigt utjämnas mellan de kyrkliga kommunerna. Huruvida ett sådant utjämningsförfarande skall omfatta samtliga lönekostnader bör bedömas ur praktiska synpunkter.

Efter att hava utförligt diskuterat frågan, huruvida den föreslagna skatteutjämnningen även borde omfatta utgifterna för beredande av bostäder åt prästerskapet, påpekade de sakkunniga, att utjämnningen kunde åstadkommas antingen genom ett utbyggande av den kommunala beskattningen eller på statsbeskattningens grund. I valet mellan dessa alternativ stannade de sakkunniga för att anordna skatteutjämnningen på grundval av kommunal beskattning.

Vad särskilt angår förslaget att till kyrkofonden indraga all prästlönejord må här ur de sakkunnigas betänkande anföras följande motivering:

Såsom en grundläggande princip i den år 1910 genomförda regleringen på hithörande område gäller, att de för prästerskapets avlöning uppsamlade tillgångarna i fast egendom och i penningar skola, utan avseende å sättet för dessa tillgångars tillkomst, helt och utslutande användas för berörda ändamål. Principen innebär, att något överskott i egentlig mening å sådana tillgångars avkastning icke skall kunna uppkomma. Behöver avkastningen i fråga icke tagas i anspråk inom det pastorat, där densamma utfallit, överföres den — efter uppsamling i kyrkofonden — i form av utjämningsbidrag enligt 21 § löneregleringslagen till annat pastorat, där underskott föreligger. En skärpning har principen erhållit genom stadgandet, att det enskilda pastoratet skall vara skyldigt att genom skatt uttaga visst belopp (den första s. k. treöringen), *innan* avkastningen av de inom pastoratet förefintliga »lokala» tillgångarna får tagas i anspråk för löneändamål därstädes. Mot densamma restes under prästlönelagstiftningsfrågans behandling inom riksdagen och kyrkomötet år 1910 icke från något håll gensaga. Men har det, vilket icke synes kunna med framgång förnekas, varit berättigat att för den *partiella* utjämning av prästlönebesväret pastoraten emellan, som åvägabragtes år 1910, behandla omfördälda slag av egendom såsom en i sista hand för landet i dess helhet gemensam avlöningstillgång, synes det befogade i ett dylikt behandlingssätt framstå än påtagligare, då det gäller att fullfölja utjämningen i enlighet med de sakkunnigas förslag. Ty skall ett pastorat, där utdebiteringskvoten på grund av stort skatteunderlag skulle kunnat hållas relativt låg för det fall, att pastoratet haft att ensamt svara för avlöningen av sitt prästerskap, i utjämningsssyfte avstå skattemedel, lär man svårigen kunna anse denna anordning berättigad med mindre alla pastorat, som disponera för prästlöneändamål uppsamlade tillgångar, i första hand avstå dessas avkastning till förmån för det gemensamma nationella ändamål, som den kyrkliga organisationens upprätthållande innebär.

Förvaltningsfrågan i oupplösligt beroende av sättet för dispositionen av prästlönejordens avkastning.

Formen för prästlönejordens förvaltning står i ett första och oupplösligt samband med sättet för dispositionen av den därifrån härflytande avkastningen. Det är också först efter ett slutligt ståndpunktstagande till denna dispositionsfråga, som de alternativa vägarna för en revision av den gällande förvaltningsordningen läggas öppna och kunna med någon behållning bringas under diskussion.

Genom den av lagstiftningsåren 1862 och 1910 markerade rättsutvecklingen på det prästerliga avlöningsväsendets område har prästlönejordens avkastning i alltfjämt växande utsträckning tagits i anspråk såsom underlag för utjämning pastoraten emellan av prästlönebesväret. Man ställes då till en början inför spörsmålet: kan en återgång tänkas äga rum i detta utvecklingsförlopp eller, med andra ord, bör kyrkofondens nuvarande delaktighet i och ekonomiska beroende i övrigt av sagda avkastning kunna helt eller delvis avvecklas? De sakkunniga hava icke funnit sig kunna förorda ett realiserande av denna tanke. De sakkunniga hava tvärtom ansett sig böra stanna vid ett förslag till omläggning av den för närvarande gällande regleringen därhän, att *hela* avkastningen av prästlönejorden tillföres kyrkofonden.

De för sist åsyftade förslag bestämmande skälen, vilka icke skola i detta sammanhang upprepas, hava varit av principiell natur. En åtgärd i här nämnd riktning måste erhålla en mycket väsentlig betydelse i ett rent praktiskt hänseende.

Kyrkofondens insättande såsom målsman för prästlöne-

En av huvudorsakerna till tyngden och omständligheten i de former, i vilka förvaltningen av prästlönejorden för närvarande är bunden, är såsom i det föregående ofta berörts att söka däri, att nämnda jord, med avseende å

det med dess avkastning förbundna ekonomiska intresset, är så att säga ställd jorden en för-
 mitt emellan kyrkofonden och pastoraten med den därav följande konsekven- utsättning för
 sen, att ingendera av de två alternierande intressenterna kunnat insättas såsom förvaltnings-
 den naturliga målsmannen för jorden i fråga. Utan att denna enligt vad erfrågans ratio-
 farenheten visat förlamande dualism avlägsnas, torde varje reform av det gäl- nella lösning.
 llande förvaltningssystemet komma att visa sig mer eller mindre verknings-
 lös. Teoretiskt sett kunna för undanröjande av den angivna dualismen två mot-
 satta vägar beträdas. Man kan förlägga en ensamrätt till avkastningen hos ve-
 derbörande pastorat eller ock giva kyrkofonden en sådan rätt. Varje förslag
 till kompromiss mellan dessa två motsatta alternativ måste komma att träffas
 av samma huvudanmärkning, som riktats mot den gällande regleringen. En
 lösning enligt det förra alternativet skulle stå i strid med en av huvudprin-
 ciperna för den gällande lagstiftningen på förevarande område och därmed i
 ännu högre grad i strid med de sakkunnigas eget förslag om en allmän utjäm-
 ning av prästlönebesväret och har av sådant skäl måst avvisas. Vill man jämna
 vägen för en effektivare och framför allt enklare administration av prästlöne-
 jorden än den, som nu består, läser man följaktligen vara hänvisad att välja
 anordningen enligt det senare alternativet.

Den frågan följer då närmast: kan man, om kyrkofonden på här angiv- Kyrkligt-kom-
 vet sätt blir den i varje fall intressebetonade målsmannen för prästlönejor- munal förvalt-
 det, det oaktat tänka sig, att församlingarna göras meddelaktiga i denna jords ning av präst-
 förvaltning? lönejorden?

Även efter tillkomsten av 1910 års lagstiftning hava förslag i sådan rikt-
 ning framkommit. Merendels hava förslagsställarna givit uttryck åt ett un-
 derkännande i allmänhet av den statliga fastighetsförvaltningens effektivitet,
 hänvisat på det ogynnsamma resultatet av lönebostälernas första utarrendering
 och trots sig kunna ställa i utsikt en väsentlig förbättring i det ekonomiska
 utbytet av prästlönejorden, därest kommunal myndighet finge uppgiften med
 dess förvaltning sig anförtrodd. Icke sällan spåras lätt — särskilt i sådana
 fall, där förslagsställarna gjort sig till talesmän för det mindretal, företrädes-
 vis i Norrland belägna församlingar, som hava boställen med större skogstill-
 gångar — en allmän misstämning på grund av den år 1910 tillkomna lag-
 stiftningens verkningar för dessa församlingars del och en förhoppning att,
 därest bostälernas skötsel till jord och skog bleve hänlagd till församlingarna
 och deras organ, församlingarna också skulle kunna i vidare utsträckning än
 nu sker göras delaktiga i boställsskogarnas avkastning.

Hur skall ett bestämmande inflytande i fråga om sättet för prästlönejordens
 ekonomiska utnyttjande kunna inrymmas åt den lokala menigheten, försam-
 lingen eller pastoratet, utan att en sådan anordning medför den irrationella och
 ohållbara konsekvensen, att de ekonomiska verkningarna av menighetens dispo-
 sitioner eventuellt, direkt eller indirekt, gå ut över en annan intressent än
 densamma själv, nämligen över kyrkofonden? Det torde visa sig, att den enda
 möjliga form, varunder ett deltagande från den lokala menighetens sida i
 prästlönejordens förvaltning skulle kunna förverkligas, är en anordning i hu-
 vudsaklig anslutning till den, varpå departementschefen i sitt yttrande till
 statsrådsprotokollet den 22 april 1927 riktat uppmärksamheten: »lönebostäl-
 lenas fakultativa överlämnande till pastoraten till viss friare nyttjanderätt mot
 ett årligt för en längre tidsperiod fastställt avgäldsbelopp». Anordningen be-
 tecknas av departementschefen såsom en långt gående åtgärd i decentralisa-
 tionssyfte. Den med den förevarande lösning-linjen förbundna fördelen skulle
 närmast, på sätt framgår av departementschefens ifrågavarande uttalande, vara

den möjlighet denna linje syntes erbjuda till en avveckling, om än icke fullständigt, av den statliga förvaltningen av prästlönejorden.

Det torde vara nödigt att något närmare granska förslaget praktiska innebörd.

Den första förutsättningen för att en förvaltningsorganisation av här ifrågasatt slag skulle kunna tänkas få något praktiskt värde lärer vara den, att boställsfastighetens övertagande skulle kunna bereda den lokala menigheten¹ någon påtaglig ekonomisk fördel. Endast på en dylik ren intressegrund torde den nämnda förvaltningsordningen kunna byggas. Till en början synes härav följa, att anordningen icke finge göras obligatorisk. Blott sådana församlingar, vilka så åstundade, borde komma i fråga för denna förvaltningsuppgift. Viktigast men på samma gång ömtåligast bleve obestriddigen den avgäldssättning, som skulle föregå församlingens övertagande av fastigheten och som i själva verket måste bli systemets egentliga ekonomiska grundval.

Då huvudsyftet med den ifrågasatta anordningen skulle ligga däri, att boställsegendomarna bleve omhändertagna av församlingarna såsom direkt ekonomiskt intresserade av deras högsta möjliga avkastning, måste de avgälder, med vilka församlingarna skulle hava att lösa till sig den temporära förfoganderätten över boställena, fastställas efter en visserligen skälig men låg taxa. Det från det allmännas sida berättigade i en sådan för församlingen fördelaktig grund för avgäldssättningen borde då ligga i den förväntan, att det allmännas eventuella förlust på grund av någon undervärdering av egendommarnas avkastningsförmåga bleve ersatt genom minskade kostnader för dessas förvaltning. Å andra sidan komme från vederbörande församlings synpunkt en anordning av antytt slag icke att bli ekonomiskt riskfri. Under tiden för en avgäldssättnings giltighet kunde givetvis konjunkturena undergå sådan förändring, att utbytet av fastigheten i församlingens hand nedginge, tilläventyr under det avgäldsbelopp, församlingen själv hade att utgöra. Mot en dylik förlust skulle församlingen icke kunna säkerställas.

I själva den tanke, varpå den här berörda anordningen vilar, ligger utan gensägelse något tilltalande. De allt fastare former, som statskontrollen över prästlönejorden tagit, hava dock icke hindrat, att församlingarna under en lång rättsutveckling framträtt med ett visst anspråk på att, vid sidan om prästen, betraktas såsom naturliga representanter för de prästerliga boställena inom sina områden. Det sätt, varpå boställsegendomarna tillkommit, har härvid varit utan betydelse. På grund av boställenas merendels centrala belägenhet inom församlingarna hava dessa kunnat i avsevärd utsträckning å desamma mot avgälder, som tidigare erlagts till prästen och numera ingå bland de prästerliga avlöningsmedlen, tillgodose sina tomt- och övriga jordbehov. Upplåtelse till de kyrkliga och borgerliga kommunerna av områden å prästlönejord för begravningsplatser, för skolväsen och fattigvård m. m. torde för närvarande kunna räknas i tusental.

Det kan heller icke antagas annat än att talrika landsförsamlingar i riket hava inom sina såväl borgerliga som kyrkliga representationer tillgång till personliga krafter, vil skickade att omhänderväsa den omedelbara förvaltningen av även en betydande boställsegendom.

¹ Huruvida den ekonomiska uppgift, varom här är fråga, skulle tillkomma *pastoratet* — ett kyrkligt-kommunalt förband som dock saknar ett verkställande organ — församlingen, inom vilken boställsfastigheten är belägen, eller tilläventyrs den motsvarande borgerliga kommunen, bleve ett spörsmål för sig. Detsamma skall i förevarande sammanhang icke närmare beröras. Då de sakkunniga i den närmast följande framställningen begagna sig av beteckningen »församlingen», åsyftas därmed en, vilken som helst, av de nämnda kommunala korporationerna.

Det torde dock finnas skäl att erinra därom, att vissa hittills från ett nära liggande område gjorda erfarenhetsrön knappast varit ägnade att ställa en del landsbygdsförsamlingars fastighetsförvaltning i en särdeles fördelaktig dager. De sakkunniga syfta härmed på det icke ringa antal klockarboställen, som på skilda orter inom landet, merendels utan att tillstånd därtill i behörig ordning sökts och erhållits, omhändertagits av vederbörande församlingar. Åtgärden i fråga har i regel varit föranledd däraf, att en innehavare av förenad klockar- och folkskollärarymbesättning, som i denna sin senare egenskap åtnjutit författningsenlig bostadsförmån, tilldelats kontant ersättning i stället för brukningsrätten till klockarbostället. Detta senare har härefter av församlingen aningen disponerats för något dess eget omedelbara behov eller ock, såsom ofta synes hava skett, utarrenderats.

Upplýsningar, som erhållits rörande dessa arrendegårdar, hava i icke få fall varit nedslående. Ett typiskt förlopp synes hava varit följande. I brist på härför direkt tillämpliga bestämmelser hava församlingarna ansett sig oförhindrade att upplåta bostället utan skyldighet för arrendatorn att därå verkställa nybyggnad eller måhända ens att utföra nödiga underhållsarbeten. Arrendesumman har härigenom kunnat sättas väsentligt högre än eljest varit möjligt. Omsorgen om åbyggnadernas bestånd har ställts på framtiden och skjutits över på en efterföljande generation församlingsmedlemmar. Efter förloppet av en eller flera arrendeperioder har tidens tand gjort sitt verk, och församlingen har ställts inför det ofrånkomliga kravet på en kostsam nybyggnad eller det billigare alternativet att söka utverka tillstånd till fastighetens försäljning i befintligt skick. Det har icke varit ägnat att förvåna, om församlingarna i första hand sökt komma undan sitt iråkade ekonomiska bekymmer på den sistnämnda vägen. Framställningar i sådant syfte hava också en tid varit vanliga, men de synas så gott som undantagslöst hava av principiella skäl lämnats utan bifall. Veterligt är, att klockarboställena för närvarande mångenstädes inom landet befinna sig i ett förfallet skick, och detta ehuru församlingarna i fråga om dessas skötsel haft väsentligt större möjlighet till ingripande än beträffande de prästerliga löneboställena.

Då de sakkunniga stannat vid den uppfattningen, att den ifrågasatta anordningen — prästlönejordens fakultativa överlämnande till församlingarna »till viss friare nyttjanderätt» — icke skulle medföra någon förbättring av de för närvarande rådande förhållandena, har dock det bestämmande skälet härför icke varit misstro mot den kommunala fastighetsförvaltningen såsom sådan. Den avgörande svagheten i nämnda anordning visar sig ligga däri, att den förutsatta »friare nyttjanderätten» i själva verket måste tänkas bliva ganska litet »fri», och fråga är rent av, om åt vederbörande församling skulle kunna inrymmas en dispositionsrätt till resp. boställen, som avsevärt sträckte sig utöver de befogenheter, vilka normalt tillkomma en arrendator.

Till en början synes sålunda vara givet, att församlingens förfoganderätt icke kan utsträckas till någon åtgärd, som innebär förminskning av fastighetens ägor eller eljest disposition över dess substans. Varje uppkommande fråga om försäljning av något till fastigheten hörande område skulle följaktligen såsom hittills få prövas av statlig myndighet. Samma bleve förhållandet beträffande tillgodogörandet av sten-, grus-, torv- eller lertäkter o. d., där icke vid avguldssättningen bestämmelser härutinnan kunnat särskilt meddelas. Då församlingens egen disposition av boställsegendomen skulle vara begränsad till viss tid i sänder, för vilken den bestämda avgälden skulle oförändrat utgå, kan icke heller förutsättas, att församlingen skulle äga i sin tur upplåta fastigheten eller del däraf till brukande åt annan för tid överskjutande tiden för dess eget

innehav. Varje fråga om dylik upplåtelse i andra hand skulle såsom hittills få hänskjutas till prövning av statlig myndighet.

Särskilt aktuell bleve frågan, huruvida församlingen skulle äga rätt att, utan för varje fall därtill inhämtat tillstånd vidtaga förändringar med avseende å boställsfastighetens byggnader. Frågans praktiska betydelse kan belysas med ett exempel. Under tiden för församlingens innehav av ett boställe uppkommer fråga om anordnande av en ny, med jordbruk förenad fattigvårdsanstalt inom kommunen. Boställets jord befinnes härför vara lämpligast. Genom en disposition av boställsjorden på angivet sätt blir den befintliga arrendatorsbostaden för ändamålet onödig men kan tänkas efter ombyggnad komma till användning för annat den kyrkliga eller borgerliga kommunens behov. Dispositionen av boställsjorden för fattigvårdens räkning påkallar därjämte flyttning av det ena eller andra av boställets uthus.

Skulle de i det här anförda exemplet nämnda dispositionerna med avseende å boställshusen få företagas utan medgivande av statlig myndighet? Det kan svårligen förutsättas. De för närvarande befintliga, ofta med stora kostnader åstadkomna byggnadsuppsättningar på löneboställena representera en betydande del av dessas kapitalvärden. Varje mer eller mindre ingripande förändring med avseende å byggnadernas antal, anordning och beskaffenhet i övrigt måste öva inverkan på berörda värden. Då ett återställande av boställshusen i deras ursprungliga skick sannolikt merendels av praktiskt-ekonomiska skäl bleve uteslutet, skulle sådana vidtagna förändringar skapa ett i varje fall nytt faktiskt utgångsläge för en eventuell efterföljande avgäldssättning.

Vad ovan framhållits har närmast haft avseende å löneboställets jordbruksdelar. Den dispositionsrätt, församlingarna skulle kunna erhålla till skogsmarkerna, bleve knappast mindre beskuren. Särskilt torde vara givet, att principen uthålligt skogsbruk icke skulle kunna eftergivras. Det för närvarande gällande plantvånget måste förty allt fortfarande för dessa skogar upprätthållas. Prövningen och godkännandet av hushållsplanerna, vare sig nu församlingarna för dessas upprättande skulle komma att anlita skogsstatstjänsteman, länsjägmästare eller annan sakkunnig, måste allt fortfarande komma att ligga i statlig skogsvårdsmyndighets hand.

Till stöd för förslaget om boställets överlämnande till församlingarna har anförts det skälet, att den statliga uppsikten och kontrollen över boställena därigenom skulle kunna avsevärt inskränkas. Då, enligt vad i det föregående påvisats, åt församlingarna icke skulle kunna inrymmas avsevärt vidsträcktare dispositionsrätt än den som tillkommer en arrendator, lär emellertid någon inskränkning av den statliga kontrollen icke i nämnvärd grad kunna äga rum.

Någon ytterligare belysning av det här behandlade förslagets praktiska innebörd torde icke vara behöfvig. Man kommer vid ett fortsatt inträngande i prästlönejordens förvaltningsfråga lätt nog till den insikten, att denna fråga aldrig kan vinna en tillfredsställande lösning på grundvalen av någon slags medelväg mellan den statliga och kommunala förvaltningsformen. Skall nämnda jord överlämnas till församlingarna att förvaltas och nyttiggöras, bör församlingarnas dispositionsrätt kunna utövas med den obundenhet, som i regel tillkommer menigheterna i fråga om deras egen fasta egendom. Kan detta av särskilda skäl icke medgivas, lär någon annan förvaltningsform än den rent statliga icke böra komma i fråga.

Ett ytterligare förhållande bör i detta sammanhang angivas.

Då det gäller prästlönejordens förvaltningsfråga, träda särskilt fram i förgrunden tvänne under senare tid ofta och energiskt framförda förslag. Det ena av dessa förslag beröres i domänstyrelsens utlåtande den 31 mars 1924

och går ut på en arrondering eller koncentration av prästlönejorden på det sätt, att de små och fördenskull dyrförvaltade boställena efter prövning i varje särskilt fall försålles, varefter de inflytande köpeskillingsmedlen borde användas för inköp av skogsmark för bildandet av större, sammanhängande skogs-komplex. Det andra av de här åsyftade förslagen, i regel framfört utan att inställas i något sammanhang med det förstnämnda, avser yrkandet därpå, att prästlönejorden må kunna i vidsträcktare omfattning än vad som för närvarande är författningsenligt möjligt styckas och upplåtas för nybildning av mindre men självständiga jordbruk.

De sakkunniga skola återkomma till de angivna förslagen. I detta sammanhang skall blott framhållas, hurusom ett eventuellt förverkligande av de i dem innefattade önskemålen svårigen låter sig tänka utan en statlig förvaltning av prästlönejorden. Skall en förvaltningspolitik beträffande sagda jord med här angivna syften överhuvud taget kunna bedrivas med någon effektivitet och planmässighet, lära de därför nödiga dispositionerna icke kunna göras beroende av församlingarnas samtycke eller deras villighet eller ovillighet att därtill i den ena eller andra formen medverka.

De sakkunniga tro sig med den ovan lämnade kortfattade framställningen hava påvisat, hurusom bibehållandet av en statlig förvaltning av prästlönejorden — man må finna sig därav tilltalad eller icke — är en praktisk nödvändighet. Men härav följer icke, att ett fortsatt upprätthållande av en statlig administration av den typ, som organiserats på grundval av 1910 års eklelesiastika boställslagstiftning, kan från någon synpunkt försvaras. Att den nu rådande ordningen på detta förvaltningsområde icke kan anses i längden hållbar hava de sakkunniga sökt ådagalägga med sin härom lämnade redogörelse.¹ Det berättigade i denna uppfattning torde för övrigt numera knappast på något omödesgillt håll förnekas.

Den statliga förvaltningsformen ofrånkomlig.

Sedan de sakkunniga härefter utförligt motiverat sitt förslag att bibehålla domänverkets befattning med prästskogarna samt till detta verk överföra jämväl förvaltningen av boställenas jordbruksdelar, anföra de vidare:

Det kan finnas anledning att här ytterligare, om än i största korthet, angiva några särskilt framträdande, med den ifrågasatta förvaltningsomläggningen förbundna praktiska vinster.

Praktiska vinster.

1. Den av en olämplig lagstiftning tillskapade klyftan inom administrationen av, å ena sidan, prästboställenas skogar och, å den andra, inägorna, varigenom nämnda skogar och inägor hittills kommit att praktiskt taget förvaltats såsom särskilda fastigheter, bleve avlägsnad. Samhörigheten mellan skogsbruk och jordbruk i vårt land har, särskilt för prästboställenas del, blivit övertygande belyst genom vissa av kyrkofondskommittén föranstaltade utredningar.² Bland annat har påvisats, hurusom en gemensam förvaltning av nämnda boställens skogar och jordbruksdelar utgör en viktig förutsättning för en rationell lösning av frågan om beredande av tillgång till fasta skogsarbetare för nämnda skogars skötsel. Det är anledning att ytterligare erinra om att sambandet mellan skogsbruk och jordbruk numera kräver ett särskilt beaktande, då fråga uppkommer om föryttring av boställsjord. Genom 1926 års jorddelningslag gäller nämligen i fråga om nybildning av jordbruksfastighe-

¹ Härmed avses, bland annat, de sakkunnigas här ovan å sidorna 72—84 intagna uttalanden.

² Se härom närmare kyrkofondskommitténs publikationer VII. Sveriges prästskogar av J. A. Amilon s. 168—175.

ter genom avstyckning, såsom allmän regel, att sådan åtgärd, där till stamfastigheten hör skog, icke må ske utan att styckningslotten i mån av tillgång erhåller erforderlig skog. Det ligger i öppen dag, att mycken omgång skall uppstå vid behandlingen av en uppkommande styckningsfråga i här nämnt fall, om skog och inägor ligga under skilda förvaltningar. Redan under den korta tid, under vilken den nya jorddelningslagen hittills varit i tillämpning, hava, enligt vad de sakkunniga förspott, olägenheter i ifrågavarande hänseende uppkommit. Skola styckningar i större omfattning än nu sker framdeles komma att äga rum å prästlönejord, måste dessa olägenheter komma att bli synnerligen besvärande.

2. Domkapitlens många bestyr med förvaltningen av de ecklesiastika löneboställena, till sin väsentligaste del bestående i en dubbelbehandling, jämlöpande med länsstyrelsernas handläggning, av den stora mångfalden med arrendeväsendet sammanhörande ärenden, bringas att upphöra. Den lättnad i domkapitlens arbetsbörd, som härigenom skulle beredas dessa myndigheter, bör bli av så mycket större betydelse, som desamma varken med avseende å sin allmänna organisation, sina arbetsformer eller den hos myndigheterna företrädda speciella sakkunskapen kunna sägas vara lämpade för förvaltning av jordbruksgenommar. Det synes påtagligt, att domkapitlen genom en befrielse från de ifrågavarande förvaltningsgöromålen — väsentligen främmande för deras huvuduppgifter — skulle i betydande utsträckning få sina arbetskrafter frigjorda för sin egentliga maktpåliggande ämbetsverksamhet.

3. Den lokala förvaltningen av kronans jordbruksdomäner uppbares i första hand av domänintendentsinstitutionen. Domänintendenternas antal utgör för närvarande tretton. Med hänsyn, å ena sidan, till kronodomänernas relativa fåtalighet och starkt växlande förekomst inom olika delar av landet samt, å den andra, till angelägenheten av att genom en relativ begränsning av tjänstgöringsdistrikten hålla kostnaderna för domänintendenternas verksamhet nere har möjlighet hittills icke förelegat att skapa en fast organisation för dessa betydelsefulla befattningar. Uppdragen mottagas och avlönas alltjämt såsom mer eller mindre tidskrävande bisysslor. Sammanförandet av den ecklesiastika egendomsförvaltningen med förvaltningen av kronodomänerna bereder den påtagliga organisatoriska fördelen, att domänintendentsinstitutionen skall kunna utnyttjas på ett långt effektivare sätt än nu sker. Efter en företagen omläggning av tjänstgöringsområdena och efter den utökning av domänintendenternas nuvarande antal, som i anledning av sammanläggningen må finnas nödig, måste möjligheterna för en fast organisation av nämnda tjänster, till lika båtnad för kronodomänerna som för prästlönejorden, komma att i hög grad främjas.

Godtager man i det hela de sakkunnigas utgångspunkt, att förvaltningen av prästlönejorden framgent såsom hittills måste förbli en statlig uppgift, torde med den föregående framställningen vara tillräckligt ådagalagt, att *sammanförandet av förvaltningen utav prästlöneboställenas jordbruk och skogar i domänverkets hand* innefattar den enda naturliga lösningen av prästlönejordens förvaltningsfråga. Denna förvaltningsomläggning synes vara nära nog ett skol-exempel på sådana till förenkling och besparing inom statsförvaltningen syftande åtgärder, som man på sista tiden velat beteckna såsom statsförvaltningens »rationalisering».

Socialiseringsnämnden.

Från 1927 års sakkunnigas förslag skilde sig socialiseringsnämndens icke i principiellt avseende. Även nämnden åsyftade sålunda fullständig skatteutjämning pastoraten emellan. Men i nämndens förslag framträdde tendensen till centralisering och förstatligande tydligare än hos de sakkunniga.

Nämnden föreslog sålunda, att den ecklesiastika fasta egendomen — med undantag av prästgårdarna (d. v. s. bostad med tomt och eventuellt trädgård) samt fastigheter, till vilka församling kunde uppvisa laga fång — jämte kyrkofonden och övriga ecklesiastika fonder skulle förklaras utgöra statsegendom och icke vidare tjäna kyrkliga ändamål. För gäldande av de prästerliga befattningshavarnas löner skulle enligt förslaget utgå församlingsavgift med 30 öre för skattekrona efter de för kommunalutskylders utgörande gällande allmänna grunder, därvid uppstående överskott skulle inlevereras till statsverket, medan i de fall, då församlingsavgiften ej räckte för gäldande av lönebeloppet, statsverket skulle tillskjuta felande belopp.

Beträffande nämndens motivering för detta förslag ber jag att få hänvisa till nämndens betänkande. I detta sammanhang vill jag blott nämna, att förslaget om den ecklesiastika fasta egendomens indragning till statsverket synes hava föranletts av en önskan, att dess fortsatta förvaltning av domänverket icke skulle tyngas av den mängd hänsyn till skilda rättsinnehavare, som nu måste tagas. Det föreslagna beskattningssystemet motiverar nämnden med den skatteutjämning, som därigenom skulle åstadkommas.

Det av utredningsmännen framlagda förslaget till decentraliserad förvaltning av prästlönejorden innebär följande:

1931 års
prästlöne-
utredning.

Det nuvarande förvaltningssystemet har framkallat kritik.

Denna kan sammanfattas i två huvudanmärkingar, nämligen dels förvaltningsbefogenheternas splittring å ett flertal myndigheter, dels ock frånvaron av en direkt intresserad förvaltare, av vilken initiativ och ett smidigt utnyttjande av den ekonomiska situationen kan förväntas.

I. Principer
för en reform.

En reform bör därför inrikta sig på att dels i görligaste mån koncentrera förvaltningsbefogenheterna, dels ock välja en förvaltare, som representerar eget intresse för boställena.

En tillämpning av dessa grundsatser leder till olika anordningar för skilda slag av prästlönejord.

Vad först prästgårdarna angår synes intet skäl till frångående av det nuvarande sättet för deras vård föreligga. Den närmaste vården om dem omhändervares av naturliga skäl av tjänsteinnehavaren själv och underhålls- och nybyggnadsarbetena ombesörjas av pastoraten, till vilkas prästerliga befattningshavare prästgårdarna äro upplätta. Kontrollen från myndigheternas sida över prästgårdarna synes kunna förenklas i någon mån, men anse sig utredningsmännen icke böra närmare ingå på denna fråga.

Vidkommande härefter de löneboställen, som utgöra tillgångar för avlönande av visst pastorats prästerskap, däribland inräknat även de boställen, vilkas avkastning åtnjutes såsom förmån utöver lönen, synes förvaltningsfrågan bäst lösas genom att förvaltningen anförtros åt pastoraten och deras organ, främst kyrkorådet, vilket det enligt 41 § församlingsstyrelselagen tillkommer att vårda församlingens för kyrkliga ändamål avsedda egendom och handhava de medel, som skola användas därför. Härigenom erhåller man för ett vart av dessa boställen en förvaltare, som ständigt finnes å orten, väl känner boställets och traktens förhållanden, icke är främmande för jordbruk och skogsbruk samt, framför allt, är den, som i första hand är intresserad av att boställets avkastning blir tillfredsställande, enär avkastningen skall användas till fullgörande av pastoratets skyldighet att avlöna sitt prästerskap.

Beträffande de till kyrkofonden indragna boställena förefinnes intet intresse från ett särskilt pastorats sida, utan är det i stället fråga om ett samtliga pastorats gemensamma intresse, att kyrkofondens inkomster bliva så betydande som möjligt. I följd härav föreslå utredningsmännen i det följande, att de indragna boställena skola förbliva under myndighetsförvaltning.

I utlåtande över 1927 års sakkunnigas förslag har domänstyrelsen understrukit vikten av att förvaltningen av ett boställes jordbruksdel och skogsdel koncentreras till samma förvaltare. Denna mening delas av utredningsmännen, vilka alltså föreslå, att skogen å de boställen, som utgöra lokal avlöningstillgång, anförtros åt pastoraten och att de indragna boställenas skogar omhändertagas av samma organ, som förvaltar deras jordbruksdelar.

Även hos pastorat, som åtnjuta tillskott ur kyrkofonden, kan ett starkt intresse för egen förvaltning av boställena påräknas, därest uträkningen av tillskottets belopp anordnas på det sätt, som utredningsmännen på annat ställe föreslå.

Att förvaltningen av boställena anförtros åt pastoraten, innebär givetvis icke, att pastoraten äga fritt föfoga över dem.

Flertalet boställen har tillkommit genom donationer. Andra boställen hava anskaffats av församlingar och pastorat och en del boställen hava anvisats av kronan. Om samtliga boställen gäller, att de äro rättsligen bundna vid bestämda kyrkliga ändamål. Att de icke dragas från dessa ändamål eller förvaltas på ett sätt, som äventyrar syftet med dem, bör övervakas genom lämplig kontroll. Då kontrollen beträffande samtliga boställen, utan avseende å sättet för deras tillkomst, har samma uppgift, nämligen att vidmakthålla boställena för deras kyrkliga ändamål, saknas anledning att anordna kontrollen för det ena slaget av boställen annorlunda än för det andra. Kontrollen bör sålunda bliva ensartad för alla.

Man kan karakterisera förslaget om boställsförvaltningens decentralisering till pastoraten, såväl i princip som i fråga om den praktiska utformningen av förvaltningens och kontrollens detaljer, genom att säga, att pastoratet inträder i den prästerliga boställshavarens rättsställning.

Då pastoratet blir boställshavare, bortfalla åtskilliga anordningar, som förleddes av ombytet av boställshavare, vilket innebär en betydande förenkling, och samtidigt vinner man den fördelen, att man kan anknyta den nya ordningen till välkända och levande rättsbegrepp.

II. Jordbruksförvaltningen. Av pastoratets ställning som boställshavare följer, att pastoratet, liksom tidigare den prästerliga befattningshavaren, får ombestyras boställets utarrendering. Härigenom erhåller pastoratet möjlighet att självt fullt effektivt ingripa för att tillförsäkra sig högsta möjliga avkastning av sina boställen. Det blir pastoratet, som får pröva den säkerhet, som spekulanterna på arrendet hava att erbjuda, samt övervaka, att säkerheten icke förringas i värde. Vidare blir det pastoratets sak att indriva arrendebeloppen och för egen del tillse, att arrendatorn icke vanvårdar bostället. Därest pastoratet vid ombyte av arrendator skulle anse av- och tillträdesyn erforderlig, får pastoratet ombestyras sådan. Därvid böra, liksom beträffande arrendeförhållandet i dess helhet, allmänna nyttjanderättslagens regler tillämpas. Någon medverkan från de kontrollerande organens sida behöves sålunda icke.

Även en boställshavares skyldigheter skola åligga pastoratet. Dessa skyldigheter äro av två slag, dels sådana som i allmänhet åligga en jordägare utåt, såsom skyldigheten att betala skatt för bostället, fullgöra allmänna besvär, som belasta detsamma, bestrida kostnader för boställets deltagande i vattenavledningsföretag och lantmåteriförrättningar m. m., dels ock sådana som härflöta av

själva förvaltningsuppdragets fullgörande och i korthet kunna karakteriseras såsom boställshavarens skyldigheter mot bostället, såsom skyldigheten att tillse, att bostället väl hävdas och underhålles samt att hus å detsamma nybyggas, i den mån de bliva förbrukade.

För närvarande åligga dessa skyldigheter arrendatorn, ett förhållande som givetvis ofördelaktigt inverkar på den kontanta intäkten av bostället. Att skyldigheterna nu åläggas pastoratet, beror på att pastoratet självt äger bestämma villkoren för boställets utarrendering. Anordningen att göra pastoratet i första hand ansvarigt för bostället innebär emellertid icke, att nya bördor åläggas pastoratet. Det är redan nu i sista hand boställets avkastning, som bär kostnaden för skyldigheternas fullgörande. Från arrendet avräknas sålunda ett årsbelopp, som avser att täcka kostnaden för boställets bebyggelse. Endast nettoavkastningen kommer pastoratet till godo. Enligt utredningsmännens förslag åter skall boställets bruttoavkastning uppbäras av pastoratet. Kostnaderna för förvaltningen lära icke kunna antagas bli större för pastoraten än vad de varit för myndigheterna, snarare mindre, och nettot för pastoraten kan därför förväntas bli större än för närvarande. Om pastoratet så önskar och finner förmånligt, står det dessutom pastoratet fritt att vid utarrenderingen genom avtalet med arrendatorn överflytta sina skyldigheter på denne. Att sådan åtgärd kommer att medföra ett förminskat arrende för bostället, är en omständighet, som pastoratet får taga i beaktande.

I de fall, då pastorat åtnjuter tillskott ur kyrkofonden, skall enligt utredningsmännens annorstädes framförda förslag ett värde å boställets normala nettoavkastning fastställas för att ligga till grund för uträkningen av tillskottet. Vid värdets bestämmande skall givetvis kostnaden för fullgörandet av alla pastoratets åliggande skyldigheter, som kunna förutses, tagas i beräkning till sitt fulla belopp. Andra kostnader, som åsamkas pastoratet, och kostnader, som pastoratet frivilligt ikläder sig i syfte att förbättra sin inkomst av bostället, äro avsedda att gottgöras pastoratet därigenom, att vinsten av företaget förbehålles pastoratet under s. k. frihetsår.

Man har, såsom ovan påvisats, grundad anledning antaga, att pastoraten av eget intresse komma att förvalta boställena väl. Emellertid kan kontroll icke unövaras.

2) Kontroll.

Pastoratens medlemmar växla. En generation efterträder den andra, samt ut- och inflyttningar äga rum. Det kan därför tänkas, att ett pastorats nuvarande medlemmar äro benägna att förskaffa sig en ekonomisk lättnad på bekostnad av en kommande tids församlingsmedlemmar. Sådan lättnad kan pastoratet vilja förskaffa sig genom att uttaga och förbruka en del av den kapitaltillgång, bostället representerar. Detta kan ske på flera sätt. Man kan direkt tillgodogöra sig en del av boställets naturtillgångar (substans), t. ex. grus, sten, torv och lera. Ett annat sätt är att tillgodogöra sig boställets hela bruttoavkastning utan att sörja för att bostället bibehålles till såväl hävd som bebyggelse i samma skick som tidigare. Härigenom bereder man sig större avkastning för stunden, men bostället förringas i värde.

Sådant bruk av förvaltningsrätten bör förhindras, och detta blir kontrollens uppgift.

Vad då först angår tillgodogörande av substanser, synas följande huvudregler höra gälla. Boställets substans må utan tillstånd tillgodogöras för boställets husbehov. Därest förekomst av viss substans är större än vad som erfordras för tillgodoseende även i framtiden av boställets husbehov, må pastoratet efter prövning i varje särskilt fall av vederbörande kontrollorgan berättigas upplåta förekomsten för avsalu eller eljest tillgodogöra sig densamma. Av kontroll-

organet bör i sammanhang härmed föreskrivas, huruvida lämpligen fondering av inkomsten helt eller delvis bör ske, eller ock det årliga uttaget inskränkas till viss myckenhet.

Den andra ovan antydda möjligheten att utnyttja bostället till nackdel för framtida intressenter, nämligen att underlåta att vidmakthålla boställets hävd och bebyggelse, bör förekommas på annat sätt. Såsom allmän regel bör här gälla, att boställets hävd ständigt hålles i det för det ekonomiska utbytet förmanligaste skick och att boställets byggnader behörigen underhållas och vid behov ersättas. Detta bör tillses vid ekonomisk besiktning. Hava försummelse i det ena eller andra avseendet förekommit, böra för vinnande av rättelse nödiga föreskrifter meddelas. I likhet med vad ovan sagts beträffande substansuttag, bör, då någon väsentlig förändring i boställets bebyggelse eller i sättet för brukandet av detsamma avses, exempelvis upplåtelse till egna hem eller industritomter, tillstånd därtill inhämtas hos kontrollorganet.

I alla de fall, då fråga uppkommer av beskaffenhet, att enligt förut antydda regler böra underställas kontrollorganet för prövning, bör det ankomma på pastoratet att uppgöra förslag i ärendet.

I anseende till bebyggelsens betydelse för bostället anse sig utredningsmännen här böra något närmare beröra denna fråga. Då insynat hus å boställe vid ekonomisk besiktning utdömes, bör tillfälle beredas pastoratet att inom viss tid uppgöra förslag till nybyggnad. Förslaget bör underställas kontrollorganet för prövning, huruvida den föreslagna nybyggnaden är tillfyllest eller om anorlunda beskaffad byggnad erfordras. I sistnämnda fall bör anvisning lämnas, i vilka avseenden ändring ansetts påkallad, och pastoratet även nu höras innan nybyggnaden beslutes. Kontrollorganet bör tillerkännas befogenhet att föreskriva viss tid, inom vilken beslutet skall verkställas av pastoratet, vid äventyr, att sådant eljest sker på pastoratets bekostnad. Insyning av verkställd nybyggnad bör slutligen äga rum genom det kontrollerande organet.

Vad härefter angår valet av kontrollorgan föreslå utredningsmännen, att de ecklesiastika boställsnämnderna, som under den korta tid, de varit i verksamhet, visat sig lämpliga och vunnit förtroende, skola bibehållas och i första hand omhänderhava tillsynen över bostälernas förvaltning. Liksom nu bör kontrollen företrädesvis utövas vid ekonomiska besiktningar vart femte år eller oftare, om så påkallas. Några av- och tillträdessyner behöva emellertid nämnderna icke längre befatta sig med, då ombyte av boställshavare icke förekommer och ombyte av arrendator är ett ärende, som pastoratet ombesörjer.

För närvarande bestridas arvoden till boställsnämndernas ordförande av kyrkofonden. Härutinnan föreslå utredningsmännen ingen ändring. Kostnaderna för de särskilda förrättningarna, d. v. s. reseersättning och dagtraktamenten till ordföranden och ledamöterna i nämnden, betalas nu av boställs- arrendatorn. Med hänsyn till pastoratens ställning såsom boställshavare, och då kontrollen närmast är riktad mot dem, synas kostnaderna för förrättningar- na böra bestridas av pastoraten, med rätt för dem till motsvarande avdrag vid bestämmandet av bostälernas normala nettoavkastning.

Den, som är missnöjd med boställsnämnds beslut, torde, liksom nu, hänvisas att söka ändring genom att begära laga syn.

Medan den kontroll, som utövas av boställsnämnd, av naturliga skäl huvudsakligen kommer att inrikta sig på tillsyn över bostälernas hus och hävd — den löpande tillsynen — och därför lämpligen bör begränsas härtill, synes kontrollen i övriga ovan antydda hänseenden, nämligen då fråga blir om substans- uttag utöver husbehovet eller väsentlig förändring i boställets bebyggelse och i sättet för dess brukande, böra anförtros åt domkapitlet, vilket är bäst skickat

att tillvarataga intresset av boställets bevarande för framtiden. Det förutsättes, att domkapitlet, åtminstone i regel, inhämtar boställsnämndens eller dess ordförandes yttrande i frågor angående boställskontrollen.

Utredningsmännen förutsätta vidare, att de stiftsjägmästare, som utredningsmännen i annat sammanhang föreslå för att biträda pastoraten vid boställskogarnas skötsel, skola vara föredragande hos domkapitlet i boställsärenden av praktisk natur samt vara skyldiga att vid förrättningar å boställena företräda domkapitlet i sådana frågor.

Över domkapitlets beslut må klagan kunna föras hos Kungl. Maj:t i regeringsrätten.

För att underlätta för pastoraten att fullgöra med boställsförvaltningen före-³⁾ nade skyldigheter torde förskott ur kyrkofonden ställas till förfogande. För-⁴⁾ skott bör på begäran av pastoratet erhållas för fullgörande av nybyggnad, som av boställsnämnd prövats oundgängligen erforderlig för boställets behov. Boställsnämnden skall beräkna behovet av förskott, och bör beloppet sedermera ut-⁵⁾ anordnas på anmälan av pastoratet.

Även då boställe tvångsanslutes till företag enligt vattenlagen, lagen om enskilda vägar eller jorddelningslagen, bör förskott erhållas för kostnader, som i följd härav uppkomma för bostället.

Den myndighet, som förvaltar kyrkofonden, bör uppgöra plan för återbetalning av lämnade förskott jämte ränta, vilken sistnämnda torde böra bestämmas efter den ränta, som vid tillfället är gällande å kapitalmarknaden för kommunala lån.

Det ankommer på kyrkoråden att av avkastningen från boställena gälda annuiteterna för förskotten.

De till kyrkofonden indragna boställena, vilka — utom i bokföringsavseende — till kyrkofonden intaga samma ställning som statens domäner till domän-⁶⁾ fonden, utgöra ett fåtal i jämförelse med pastoratens boställen. I hela riket⁷⁾ finnas endast 149 sådana brukningsenheter, därav i Uppsala stift 12, i Linköpings stift 7, i Skara stift 12, i Strängnäs stift 13, i Västerås stift 2, i Växjö stift 7, i Lunds stift 71, i Göteborgs stift 16, i Karlstads stift 7, i Härnösands stift 1, i Luleå stift intet samt i Visby stift 1. Närmare uppgifter om dessa boställen finnas i kyrkofondskommitténs huvudbetänkande, sidan 72.

Beträffande dessa boställen, vilka egentligen utgöra en del av kyrkofondens kapital, torde det, såsom förut anförts, bliva nödvändigt att bibehålla en förvaltning genom myndighet. Att emellertid därvid fortfarande tillämpa den nuvarande ordningen synes icke vara lämpligt.

Enklast torde förvaltningen kunna ordnas, om den anförtros åt domkapitlet och närmast ombesörjes av stiftsjägmästarna.

Domkapitlet bör sålunda ombesörja utarrenderingen av boställena samt i övrigt äga alla de befogenheter, som tillkomma en jordägare, och arrendeförhållandet bör regleras av allmänna nyttjanderättslagen. Kontroll över arrendatorn utövas av stiftsjägmästaren. Ekonomiska besiktningar av boställsnämnd äro ej erforderliga.

Den omständigheten, att ifrågavarande boställen, såsom ovan anförts, äro att anse såsom en del av kyrkofondens kapital, medför, att det närmast torde böra ankomma på kyrkofonden att ikläda sig alla de ekonomiska förpliktelser, som enligt allmänna nyttjanderättslagen åligga jordägaren. För närvarande stadgas i boställsordningen, att alla laga hus å löneboställe skola nybyggas av arrendatorn, och arrendeförordningen ålägger arrendatorn skyldighet att ansvara för alla bostället åvilande skatter och onera. Han är vidare skyldig att ombesörja och bekosta byggnadernas brandförsäkring samt uppföra stängsel.

Han skall i arrendekontraktet tillförbindas att genom avkortning i arrendet eller först av sin efterträdare mottaga ersättning av beskaffenhet, att det enligt lag åligger jordägare att utgiva sådan. Skall löneboställe, enligt därom i vederbörlig ordning fattat beslut, deltaga i laga skifte, ägoutbyte eller annan lantmäteri-förrättning, eller skall boställe deltaga i företag för marks torrläggning genom dikning, vattenavledning eller invallning, skola kostnaderna därför, i vad de icke belöpa å bostället tillhörande skogs- och hagmark, bestridas av arrendatorn, med honom förbehållen rätt till enahanda ersättning, som i fråga om dylika kostnader är boställshavare medgiven.

Från alla nu omnämnda förpliktelser blir arrendatorn av ett indraget boställe befriad, därest utredningsmännens förslag att lägga förpliktelserna å kyrkofonden vinner bifall. Man har anledning att vid en dylik anordning förvänta, att arrendet kan sättas väsentligt högre än för närvarande är fallet och att en sådan ökning av arrendet kommer, om man betraktar beståndet av indragna boställen såsom en helhet, att ersätta räntan å det i boställena nedlagda kapitalet ävensom möjliggöra dettas avskrivning.

Då förvaltningen av de indragna boställena sker för kyrkofondens räkning, uppstår icke såsom beträffande övriga boställen fråga om förskott och amortering.

Husröte- och vanhävdersättning synes lämpligen, liksom nu, böra betalas av den avträdande arrendatorn till den tillträdande. Stiftsjägmästarens inspektioner böra icke bekostas av arrendatorn, och beträffande av- och tillträdes-syner bör kostnaden fördelas enligt allmänna nyttjanderättslagen.

III. Skogsförvaltningen.

Såsom förut anförts, hava utredningsmännen anslutit sig till den av domänstyrelsen uttalade meningen, att skogsförvaltningen bör omhänderhavas av samma organ, som förvaltar boställets jordbruk. En sådan anordning innebär på sätt och vis en nyhet, i det förvaltningen av skog och jordbruk varit åtskild icke blott enligt 1910 års lagstiftning utan också i viss omfattning redan enligt 1866 och 1894 års skogsordningar.

Utredningsmännen finna det uppenbart, att det för domänverket — som är ett statens affärsdrivande verk och såsom sådant har till huvuduppgift att åt statsverket utvinna största möjliga inkomst av kronans egna domäner och skogar — måste framstå såsom en mera främmande uppgift att handhava förvaltningen av skogar, som äro bestämda för annat ändamål. Härtill kommer, att prästskogarna på grund av sin spridda belägenhet och ofta ringa storlek mindre väl lämpa sig för en centraliserad förvaltning.

Även om boställsskogarnas hittillsvarande skötsel varit föremål för viss kritik, vilken ej ens domänstyrelsen velat helt tillbakavisa, måste likväl erkännas, att under den tid, skogarna stått under domänverkets förvaltning, det sörjts för förnyringen och att även markförbättringsarbeten, såsom skogsdikningar, utförts.

Vid genomförande av en decentraliserad förvaltning av skogarna måste tillses, att skötseln av dem så anordnas, att densamma blir minst lika god som för närvarande — helst bättre.

1) **Pastoratens förvaltning.** Medan det inom alla pastorat finnes god tillgång på förträfflig sakkunskap i fråga om jordbruk, kan man icke förutsätta, att den forstliga insikt, som kräves för ett rationellt skogsbruk, alltid finnes företrädd inom pastoraten. En decentralisation av skogsförvaltningen till pastoraten fordrar alltså, att skogligt utbildad personal tillhandahålles dem. Av särskild betydelse är, att denna personal helt ägnar sig åt prästskogarna.

Genom ett infogande av skogligt bildad arbetskraft i förvaltningen förlora pastoraten icke sin ställning såsom de egentliga förvaltarna av skogen. Man

åsyftar endast en uppdelning av omsorgerna beträffande skogarna på det sätt, att den sida av deras förvaltning, som fordrar fackliga insikter, handhaves av den skogligt bildade personalen, medan det praktiska förvaltningsarbetet, det kontinuerliga övervakandet, virkesskördens utnyttjande, ekonomien och bokföringen m. m. överlämnas till pastoraten. Pastoraten likställas således med en egendomsägare, som själv förvaltar sin skog men som för hushållningens planläggning och för ledning av de mer kvalificerade skogsvårdsarbetena anlitar fackman.

Liksom i fråga om jordbruksförvaltningen vissa anförda synpunkter för- 2) Kontroll. anleda, att kontroll måste anordnas över pastoratens förvaltning, framtinga samma synpunkter en kontrollerande verksamhet även beträffande skogsskötseln. Vid jordbruksförvaltningen var det hänsynen till att boställets kapitaltillgångar bevaras för framtiden, som nödvändiggjorde kontrollen. Det kapitalvärde, som jordbruket med tillhörande åbyggnader representerar, skyddar sig emellertid i viss mån självt mot olämplig exploatering och obehöriga kapitaluttag. Sådana kunna — med frånseende av eventuella fyndigheter av sten, grus o. d. — endast ske genom att jordens hävd eller husens underhåll försummas. Dylika missförhållanden kunna emellertid genom ingripande av de kontrollerande organen hastigt rättas utan att några bestående skador behöva befaras. I övrigt äro lockelserna till sådant missbruk relativt små, ty därav för- anledes snabbt en sänkning av fastighetens avkastning.

Beträffande skogen äro förhållandena i nu förevarande hänseende delvis andra. Skogen å de ecklesiastika boställena representerar i allmänhet ett betydande kapitalvärde, som — åtminstone under normala konjunkturer — är ytterst lätt att omsätta i penningar. En dylik evalvering kan ske ej blott beträffande den del av virkesförrådet, som är att anse såsom årets skörd, utan även av huvudparten av det förråd, som vid ett ekonomiskt rätt bedrivit skogsbruk skall kvarstå å marken såsom producerande kapital. Själva produktionsfaktorn inom skogsbruket kan således utan svårighet realiseras på en gång eller under en kort tidsperiod. Återställandet av det sålunda exploaterade kapitalet kräver däremot en betydande tid, vars längd bestämmes dels av huru långt kapitalkonsumtionen drivits samt dels av markens godhetsgrad. Under denna reparationsperiod nedgår skogsbrukets avkastning långt under det normala.

Det bör observeras, att en dylik kapitalkonsumtion ej enbart föranleder en periodicitet i skogsavkastningen, som är oförenlig med de syften, boställsskogarna skola tjäna; den kan därjämte i vissa fall biologiskt påverka markens produktionsförmåga och skogsbrukets hela gestaltning under en lång följd av år. Dyrbara skogsodlingar kunna nödvändiggöras å marker, där vid regelrätt hushållning självsådd kunnat med säkerhet påräknas; insekts- och stormfällningsskador kunna framkallas m. m.

Å andra sidan torde genom en rationell skogsvård produktion och förty avkastning kunna rätt väsentligt påverkas i positiv riktning.

Det sagda torde vara tillräckligt för att visa, att beträffande boställenas skogar möjligheten att för ernående av tillfälliga ekonomiska lättnader lösgöra och konsumera kapitalvärden är avsevärt större än beträffande jordbruket. En dylik kapitalkonsumtion medför också ifråga om skogen avsevärt större och mer svårbotade skador än i fråga om jordbruket.

Då utredningsmännen övervägt, huru kontrollen över skogsskötseln å boställena under en decentraliserad förvaltning bör ordnas, hava de funnit, att kontrollen bör ske genom den skogligt bildade personal, som enligt vad förut anförts skall tillhandahållas pastoraten.

3) Arbetsför-
delningen mel-
lan pastoraten
och räckmän-
nen.

Hushållningens planläggning har hittills skett genom skogshushållningsplaner, upprättade av skogsstatstjänstemän samt fastställda av domänstyrelsen. Under senare år har inom skogliga kretsar framförts en rätt stark kritik mot hushållningens bindande vid planer, uppgjorda för ett antal år framåt i tiden. Man har påpekat, att en dylik plan, huru förtjänstfullt den än från början må hava blivit uppgjord, snart nog på grund av nytillkommande faktorer bleve föråldrad. De skogsbiologiska förhållandena kunna komma att te sig på ett helt annat sätt, än förrättningsmannen förutsett. Storm- och insektsskador kunna tvinga till avverkningar, som förrycka planen. Vanligare är dock, att det är den ekonomiska utvecklingen, som hastigt gör en hushållningsplan omodern. Förskjutningarna i priser mellan skogsprodukter av skilda slag kunna göra det nödvändigt att utföra huggningarna på sätt, som ej kunnat förutses vid planens upprättande. Det är ur ekonomisk synpunkt felaktigt att binda avverkningen vid fixa belopp för viss period. Vill man driva hushållningen med tanke på god ekonomi, måste konjunkturväxlingarna på allt sätt utnyttjas. Under högkonjunkturer forceras avverkningarna för att skogens ägare må kunna tillgodogöra sig de då rådande höga priserna. Vid efterföljande lågkonjunktur göras motsvarande inskränkningar. Genomsnittsnettet kan därigenom väsentligt höjas.

En tydlig tendens mot hushållningens bindande vid planer kan sålunda numera skönjas såväl inom statens som enskildas skogsförvaltningar. Därmed har man emellertid ej underkänt värdet av all planläggning inom skogsbruket. Kvar står alltid behovet av att ingående känna beskaffenheten av det objekt, varmed hushållningen arbetar. Man behöver äga noggranna uppgifter om markens godhetsgrad och produktionskraft, virkesförrådets storlek och fördelning på åldrar, träslag och grovlekklasser, tillväxtens storlek m. m. Man vill med ett ord känna skogens status. Med ledning härav kunna sedan under olika konjunktur- och marknadsförhållanden kalkyler göras om den skåliga avverkningens storlek.

För boställsskogarnas vidkommande böra, enligt utredningsmännens åsikt, dessa nya åskådningar rörande hushållningens planläggning i huvudsak tillämpas. Därest, på sätt nedan föreslås, verkställigheten av betydelsefullare skogsvårdsarbeten överlämnas åt fackmän, torde det ej vara nödvändigt att i planer föreskriva detaljerna i skogsvårdsarbetet. Däremot lär det med hänsyn till de syften, boställsskogarna tjäna, vara erforderligt att vidtaga anordningar i syfte att erhålla en viss jämnhet i avkastningen. Det är därför ofrånkomligt, att på grundval av skogens bonitet, virkesförråd och tillväxt uppgöres en avverkningsberäkning, i vilken de virkesbelopp, som under viss period få uttagas, fastställas. För huru lång tid i sänder denna beräkning, som här i fortsättningen benämnes avverkningsplan, skall uppgöras, är en lämplighetsfråga. Den lämpligaste tiden torde vara 10 år med möjlighet till revision, då sådant befinner påkallat. Pastoratet bör medgivas rätt att när som helst under en femårsperiod uttaga hela det mot denna period svarande avverkningsbeloppet. Att tvinga till absolut jämnhet i avkastningen genom årliga avverkningar är med hänsyn till försäljningstekniska förhållanden och konjunkturernas bästa utnyttjande olämpligt. Särskilt gäller det nu anförda de mindre skogarna.

Utredningsmännen föreslå sålunda, att på taxering av virkesförråd och tillväxt grundade avverkningsplaner för tioårsperioder upprättas utan rätt att överskrida i planerna angivna avverkningsbelopp, i annat fall, än att å skogen inträffade skador nödvändiggöra tillfälliga huggningar.

Vad ovan sagts gäller uttaget av mogen skog. Beståndsvårdande gallringar

skola givetvis städse ske i den omfattning, skogens tillstånd kräver. Det bör ankomma på fackmannen att tillse, att dylika huggningar ej eftersättas.

Skoglig sakkunskap kräves emellertid ej endast för planernas upprättande utan även för handläggandet av åtskilliga skogsvårdsarbeten. Framst gäller detta stämplingen av de träd, som skola avverkas, vare sig fråga är om huggning av mogen skog eller om gallring. Det sätt, på vilket stämplingen utföres, är av största vikt med hänsyn till produktionen. En felaktigt utförd stämpling kan för avsevärt lång tid sänka skogens avkastning. Det är därför ett national-ekonomiskt intresse, att detta arbete blir utfört på rätt sätt. Klok omtanke kräver, att stämplingen verkställles av fackman.

De betydelsefullaste skogsvårdsarbetena vid sidan av stämplingen äro förnygringsåtgärder för säkerställande av återväxten. Dessa åtgärder syfta direkt till skyddande av den framtida produktionen och hava därför av statsmakterna ansetts så viktiga, att i gällande skogsvårds- och skogsvårdsstyrelserna tillagts befogenhet att föreskriva och i händelse av tredska tvångsvis genomföra förnygringsåtgärder å enskildas skogar. Boställsskogarna lyda emellertid ej under nämnda lag. Beträffande dem torde därför motsvarande befogenheter böra tilläggas den fackman, som har tillsyn över dessa skogar. Utförandet av åtgärderna bör, såsom ovan sagts, åligga pastoratet.

Till en annan typ av skogsvårdsarbeten hör torrläggning av försumpade marker, myrar och kärr å skogen. Skogsdikningar äro visserligen särdeles önskvärda och medföra framtida produktionsökning. De kunna emellertid ej anses som löpande underhållsarbeten å skogen utan äro att betrakta såsom kapitalinvesteringar. Det är därför ej lämpligt att härutinnan utöva något tvång mot pastoraten. Vilja de emellertid frivilligt verkställa dikningar, bör det åligga fackmannen att upprätta planer och arbetsbeskrivningar åt dem.

Den nu föreslagna organisationen kommer att fungera ungefär på följande sätt. Fackmannen besöker med vissa efter förhållandena lämpade intervaller varje boställsskog i och för stämpling. Samtidigt föreskriver han de skogsvårdsåtgärder, som det ankommer på pastoratet att utföra före nästa stämplingstillfälle. Vid dessa besök bör han även fullgöra den kontroll, som enligt vad tidigare sagts ankommer på honom. Han skall därvid tillse, ej blott att pastoratet fullgjort föreskrivna förnygringsåtgärder utan även att avverkingarna och virkets utdrivning skett på sådant sätt, att skador på kvarvarande skog ej orsakats, att åverkan icke förekommit eller att ostämplad skog icke huggits m. m.

Då forstlig medverkan är anordnad vid skogarnas förvaltning och däröver utövas kontroll, äro inga olägenheter att befara av skogsförvaltningens decentralisation till pastoraten. Praktisk erfarenhet finnes rikligt företrädd bland jordägarna i socknarna. Redan nu utföras på ett tillfredsställande sätt skogsodlingar på många hemman utan hjälp av skogsvårdsstyrelsens plantörer. I de flesta pastorat finnes även tillgång till personer, förfarna i sådana skogsvårdsarbeten som hyggesrensningar, bäckrensningar o. d. Skulle pastoratet i ett eller annat fall ej mäktat utföra ålagt skogsvårdsarbete, lärer vederbörande fackman kunna anvisa lämplig person, som mot ersättning ombesörjer detta.

Avsevärda fördelar kunna förväntas av att pastoratet självt verkställer skogsvårdsarbetena. Man undgår sålunda dyrbar organisation. Kyrkorådet torde på grund av den lokalkännedom, detsamma alltid besitter, kunna genomföra åtgärderna på billigaste sätt.

I det föregående hava utredningsmännen redogjort för pastoratets anpart i skogsvårdsarbetena. Dess uppgifter på andra områden av skogsförvaltningen äro avsevärt mera omfattande. Viktigast äro virkesförsäljningarna samt hand-

havandet av ekonomien. Sedan virke utstämplat, förfogar pastoratet — med nedan närmare angivet undantag — fritt över detsamma. Pastoratet får således tillgodogöra sig virket på sätt, pastoratet anser förmånligast. Endast i de fall, omkring 20 till antalet, då, enligt vad utredningsmännen i annat sammanhang anfört, fråga uppkommer om inleverering av överskott till kyrkofonden, kan det möjligen åligga pastoratet att lämna redovisning till vederbörande myndighet.

Det ankommer på pastoratet, att om det anser försäljning på auktion fördelaktig, anordna sådan, bekantgöra densamma, pröva anbud och säkerhetshandlingar samt indriva köpeskillingar. Vid sidan av auktionsförsäljningarna kunna pastoraten upparbeta marknad för specialsortiment. Ved bör kunna säljas till kommunala inrättningar, brovirke till vägstyrelser, slanor, stör- och hässjevirke till jordbrukare i trakten m. m. Härav torde icke oväsentliga fördelar för pastoratet kunna förväntas.

I Finland, där pastoraten likaledes omhänderhava virkesförsäljningarna, har det visat sig, att pastoraten stundom på grund av obekantskap med läget å trävarumarknaden behövt sakkunnigt biträde vid försäljningar av större virkesposter. Då sådant behov även i vårt land torde förefinnas, bör det stå pastoraten fritt att i försäljningsfrågor inhämta råd och anvisningar av vederbörande fackman.

Bokföringen bör helt ankomma på pastoraten.

4) **Husbehovs-**
virke. I samband med frågan om boställsskogarnas ekonomiska utnyttjande anse sig utredningsmännen även böra något beröra spörsmålet om husbehovsrättigheterna. De kommittéer, som sysslat med dessa skogar, samt i all synnerhet domänstyrelsen, hava velat göra gällande, att det svåraste hindret mot genomförande av en god skogsvård vid och ekonomisk hushållning å desamma varit, att skogarna belastats med skyldighet att leverera virke in natura till vissa därtill berättigade. Dessa husbehovsrättigheter hava, har man sagt, stundom nödgat till olämpliga huggningar och i all synnerhet till oekonomiskt användande av virkesskörden. Utredningsmännen anse, att dessa olägenheter avsevärt överdrivits. Obestriddligt läser väl vara, att husbehovsrättigheterna varit betungande för domänverkets förvaltning av skogarna, i det att de föranlett en mängd småförrättningar och resor för kronojägarna och även i vissa fall expeditjonsarbete för de högre tjänstemännen. De skogsvårdsmässiga och ekonomiska olägenheterna däremot torde hava förefunnits eller behövt förefinnas endast vid de minsta skogarna, vilkas avkastning av mindervärdigt virke och virke av små dimensioner ej räckt till de utsyningsberättigades bränslebehov, varför man nödgats utsyna gagnvirke till vedbrand. Flertalet boställsskogar äro emellertid av den storleksordning och produktionskraft, att vedbrand både åt arrendator och präst vid rätt planläggning av utsyningar och avverkningar bör kunna erhållas av gallringsvirke, avfall efter större drivningar o. d. Att byggnadsvirke — stundom t. o. m. i rätt stor omfattning — uttagits från skogarna, kan icke anses olämpligt, för så vitt icke »överkvalificerat» virke kommit till användning.

Enligt utredningsmännens förslag löses frågan om husbehovsutsyningen på ett enkelt sätt. Medan tidigare envar av de utsyningsberättigade, nämligen boställsarrendatorn, prästmännen, pastoratet och församlingen, fingo särskilda virkesposter utsynade åt sig vid sidan av utsyningen till avsalu, skall nu blott en enda utsyning förekomma, nämligen till pastoratet. Det utsynade virket ställes i sin helhet till pastoratets förfogande. Pastoratet har sedan att självt bestämma om virkets användning. Då pastoratet uppgör arrendekontraktet med arrendatorn, äger det bestämma dennes rätt till husbehovsvirke och kan därvid

föreskriva, att arrendatorn skall nöja sig med gallringsvirke till bränsle. Därest till ved lämpligt virke icke finnes kan arrendatorn uteslutas från husbehovsved o. s. v. Vål skall pastorat tillhandahålla de prästerliga befattningshavarna bränsle, men det överlämnas till pastoratets eget gottfinnande, huruvida bränslat skall hämtas å boställsskog eller anskaffas på annat sätt. Pastoratets eget behov av virke för prästgårdsbyggnad får pastoratet tillgodose från den utstämplade kvantiteten eller anskaffa på annat håll, alltefter som pastoratet finner den ena eller andra utvägen ekonomiskt fördelaktigare. Vad slutligen församlingens rätt till virke för kyrkobygge angår, torde pastoratet böra åläggas att av utstämplade virkesposter tillhandahålla erforderligt virke.

Fördelarna av att utsyningen på detta sätt koncentreras till en enda utsyningsberättigad torde ligga i öppen dag. Användning av överkvalificerat virke behöver aldrig förekomma. Pastoratet har alltid möjlighet att försälja allt sådant virke och i stället för en del av de influtna medlen inköpa ved. Hela den vidlyftiga skriftväxling, som för närvarande erfordras, innan en prästman får sin rätt till husbehovsbränsle utbytt mot kontant ersättning eller ett pastorat undfår ersättning för virke, som inbesparats vid prästgårdsbyggnad, upphör. Sjelva utsyningen och upprättandet av instrument över densamma bliva likaledes förenklade.

Förvaltningen av skogarna å de till kyrkofonden indragna boställena torde i likhet med förvaltningen av jordbruket å samma boställen överlämnas till domkapitlen för att närmast handhavas av de fackmän, som enligt utredningsmännens förslag där skola anställas.

De arbetsuppgifter, som enligt det ovan sagda skola överlämnas till de vid boställsskogarnas förvaltning behövlige fackmännen, äro så omfattande, att man med säkerhet ej kan reda sig med tillfälligt anlitade skogsmän eller med att genom en eventuell lagändring få dessa skogar inflyttade under skogsvårdslagens och skogsvårdsstyrelsernas hägn. Fackmännen torde lämpligen kunna inordnas under domkapitlen, åt vilka, enligt vad förut sagts, överinseendet över boställsjorden i övrigt överlämnats. Härigenom uppnår man även en koncentration av kontrollen över boställsförvaltningen i dess helhet.

Utredningsmännen föreslå, att hos varje domkapitel anställes en ordinarie tjänsteman med högre skoglig utbildning, förslagsvis benämnd stiftsjugmästare eller stiftsekonom. Av vikt är, att för dessa poster erhållas väl kvalificerade personer. Deras avlöningsförmåner böra därför sättas något högre än de som utgå till revirförvaltare inom domänverket, förslagsvis till 12,000 kronor.

I rent forstliga frågor bör beslutanderätten tillkomma stiftsjugmästaren. Rätt bör tillerkännas pastoraten att i mån av befogenhet söka ändring i sådana beslut. Utredningsmännen anse sig emellertid icke böra framlägga något förslag rörande lämplig besvärinstans.

Ehuru stiftsjugmästaren i allmänhet ej torde behöva besöka åtminstone de mindre skogarna mer än kanske vart tredje år för stämpling, kontroll samt uppgörande av förslag till skogsvårdsåtgärder, torde dock i de flesta stift hans arbetsbörda bliva så stor, att han oavvisligen behöver biträde av mer eller mindre fast anställd personal. För stämplings- och kontrollverksamheten torde sålunda inom en del stift behövas en assistent, som efter order av stiftsjugmästaren företager resor till de skogar, denne ej själv hinner besöka. Assistenternas avlöningsförmåner böra vara något högre än motsvarande inom domänverket, förslagsvis 5,000 kronor.

Vidare torde också behövas ett antal skogsmän med lägre utbildning (skogsskola) för stämpling av gallringsvirke, upprättandet av dikningsplaner samt för biträde vid den kontroll, som utövas av de högre tjänstemännen. Dessa lägre

5) Boställen, vilkas avkastning ingår direkt till kyrkofonden.

6) Stiftesjuggmästare m. m.

tjänstemän böra hava i huvudsak samma avlöningsförmåner som kronojägarna inom domänverket.

Skogstaxeringar, tillväxtundersökningar och upprättandet av avverkningsberäkningar äro arbeten, som kräva speciell träning och därför med största fördel överlämnas till personer, som ägnat sig åt sådan verksamhet. Inom domänverket utföras sålunda numera så gott som alla skogsuppskattningar av en speciell stab av fast anställda taxatorer. Inom den ecklesiastiska skogshushållningen torde emellertid sådant arbete med fördel kunna överlämnas åt extra personal eller ock bortlegas på entreprenad.

Såsom under ag vid beräkandet av den arbetsmängd, som kan utföras av en stämplingsförrättare, hava använts vissa i »Praktisk skogshandbok» publicerade siffror. Enligt dessa har antagits, att i södra och mellersta Sverige ett stämplingslag om två yxor under 9 effektiva arbetstimmar hinner stämpla 450 kbm. pr dag. Vid utmärkning av gallringsvirke har beräknats, att en skogvaktare med två hantlangare hinner stämpla cirka 60 kbm. per dag. I Norrland och Värmland har beräknats 1,400 kbm. per dag vid stämpling och 100 kbm. vid gallring.

Enligt en överslagsberäkning på grundval av dessa antaganden (närmare utförd i betänkandet), skulle erfordras 11 stiftsjägmästare, 6 å 7 assistenter samt 18 skogvaktare, vilken arbetsstyrka inom vissa stift vid behov sommartid kan förstärkas med extra skogvaktare.

Avlöningsförmåner och resekostnader beräknas förslagsvis sålunda:

7) Kostnadsberäkning.

Stiftsjägmästare.

Lön i medeltal	12,000
Dyrtidstillägg	1,000
Resekostnader	4,000
Summa kostnad	17,000

Assistent.

Lön i medeltal	5,000
Dyrtidstillägg	600
Resekostnader	2,400
Summa kostnad	8,000

Skogvaktare.

Lön i medeltal	3,000
Dyrtidstillägg	400
Resekostnad	1,600
Summa kostnad	5,000

Upprättandet av avverkningsplaner anses kunna utföras av extra personal mot en ackordsersättning av högst 2 kronor per hektar vid ny taxering och högst 1 krona vid revision. I medeltal beräknas 1 krona 50 öre per hektar totalareal. Denna areal uppgår till 370,000 hektar samt anses böra övergåas vart tionde år. Medelarealen per år blir alltså 37,000 hektar och årskostnaden cirka 55,000 kronor.

För post, telefon och expenser för skogvaktare, dylika omkostnader under resorna m. m. beräknas 1,000 kronor för stift.

Till personalens pensionering beräknas bidrag förslagsvis för hela förvaltningen till 10,000 kronor.

De sammanlagda kostnaderna för den ecklesiastiska skogsförvaltningen bliva sålunda:

11 stiftsjägmästare à 17,000 kr.	187,000 kr.
7 assistenter à 8,000 kr.	56,000 »
18 skogvaktare à 5,000 kr.	90,000 »
Tillfällig personal sommartid	10,000 »
Pensionsbidrag	10,000 »
Expenser m. m.	12,000 »
Uppgörandet av avverkningsplaner	55,000 »
	<hr/>
	Summa 420,000 kr.

Härtill komma arvoden till boställsnämndernas ordförande, beräknade till 60,000 kronor.

Kostnaderna för den föreslagna organisationen i vad de avse kontrollen av 8) **Fördelning av kostnaderna.** boställsförvaltningen, liksom även kostnaderna för förvaltningen av de till kyrkofonden indragna boställena, böra bestridas av kyrkofonden. Kostnaderna däremot för skogliga förrättningar, som avse biträde åt pastorat vid deras förvaltning av boställen, torde böra gäldas av vederbörande pastorat.

Av praktiska skäl torde emellertid kyrkofonden böra i första hand ansvara för samtliga angivna kostnader och därefter, i den mån kostnaderna icke böra stanna å fonden, uttaga ersättning av pastoraten enligt lämplig taxa. De kostnader, som sålunda böra bäras av pastoraten, kunna uppskattas till minst 100,000 kronor.

Kyrkofondens kostnader för boställenas förvaltning kan således i stort sett beräknas till 380,000 kronor.

Till jämförelse med nyssnämnda kostnader lämnas i det följande en överslagsberäkning av kostnaderna dels för den nuvarande organisationen dels också för den av 1927 års sakkunniga föreslagna. 14) **Jämförande kostnadsberäkningar.**

Vad då först angår kostnaderna för den nuvarande organisationen, hava utredningsmännen på grundval av upplysningar, som av rikets länsstyrelser meddelats, beräknat den årliga kostnaden för länsstyrelsernas sysslande med det ecklesiastiska boställsväsendet till i runt tal 250,000 kronor. Härtill kommer den till cirka 60,000 kronor uppgående årliga kostnaden för arvoden till boställsnämndsordförandena. Beträffande kostnaden för skogsförvaltningen hava utredningsmännen på grund av uppgifter, som lämnats av domänstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 28 november 1930, beräknat samma kostnad till omkring 600,000 kronor. Beloppet avser emellertid endast skogsstatens bestyr men icke kostnaden för domänstyrelsens eget sysslande med boställsskogarna. Sistnämnda kostnad torde kunna beräknas sålunda. Enligt uppgift, som domänstyrelsen i skrivelse den 17 mars 1931 lämnat utredningsmännen uppgick kostnaden för domänstyrelsens arbete med »skogsdömenerna» under år 1929 till 683,975 kronor 74 öre. De ecklesiastiska boställenas ande häri synes kunna med ledning av upplysningar, som av kyrkofondskommittén å sidan 175 i dess huvudbetänkande meddelats, beräknats till något mindre än tre tiondedelar eller alltså i runt tal till 200,000 kronor. Den nuvarande årliga organisationskostnaden för boställsskogarnas förvaltning torde alltså kunna beräknas till ungefär 800,000 kronor.

Kostnaderna för den nuvarande förvaltningsorganisationen kunna således uppskattas till i runt tal sammanlagt 1,100,000 kronor årligen. Att märka är

att i sistnämnda belopp icke medräknats kostnaderna vare sig för domkapitlens, kammarkollegiets, statskontorets, ecklesiastikdepartementets eller för regeringsrättens arbete å området.

Vad därefter angår kostnaderna för den av 1927 års sakkunniga föreslagna organisationen, torde man kunna utgå från att kostnaderna för skogsförvaltningen komma att uppgå till samma belopp, som ovan beräknats för den nuvarande förvaltningen, eller ungefär 800,000 kronor. Organisationskostnaderna för jordbruksförvaltningen, vilken av 1927 års sakkunniga föreslagits förlagd till domänstyrelsen, äro vanskligare att beräkna. Enligt av domänstyrelsen lämnade upplysningar kunna organisationskostnaderna för såväl den centrala som den lokala förvaltningen av kronans jordbruksdomäner för år 1929 beräknas till åtminstone 300,000 kronor. Statens utarrenderade jordbruksdomäner under året voro 1,707 till antalet, medan enligt kyrkofondskommitténs huvudbetänkande, sidan 60, tablå XI, kolumn 4, prästboställenas jordbruksdelar äro 3,155. Uppskattad efter antalet jordbruksenheter skulle organisationskostnaden för domänverkets förvaltning av jordbruken å boställena komma att uppgå till omkring 550,000 kronor årligen.

Härtill kommer, att även länsstyrelserna utföra ett icke obetydligt arbete för förvaltningen av statens jordbruksdomäner. Kostnaden härför hava utredningsmännen på grund av upplysningar från länsstyrelserna uppskattat till 125,000 kronor årligen. Därest även jordbruksboställena övertoges till förvaltning av domänstyrelsen, torde man kunna utgå ifrån att länsstyrelsernas medverkan komme att tagas i anspråk. Kostnaderna för länsstyrelsernas medverkan komme antagligen att uppgå till omkring 230,000 kronor årligen. Den av 1927 års sakkunniga föreslagna organisationen kan alltså beräknas komma att medföra kostnader å tillhoppa omkring 1,580,000 kronor årligen. Även om denna kostnad skulle kunna avsevärt nedbringas genom decentralisation inom domänverket, arrondering av boställsbeståndet och husbehovsutsyningarnas bortfallande, läser organisationen dock icke kunna beskåras så mycket, att kostnaderna bleve lägre än vartill de för närvarande kunna beräknas.

Emellertid är att märka, att domkapitlens arbetsbörda skulle nedbringas, därest förvaltningen ordnades på sätt, som 1927 års sakkunniga föreslagit. Någon större besparing läser dock icke kunna förväntas härav.

V. Erfarenheter från Finland.

Utredningsmännen, som i studiesyfte företagit en resa till Finland, hava därunder inhämtat kännedom om där gällande lagstiftning rörande prästlöneväsendet och dess tillämpning. Förvaltningen av prästboställena tillkommer i Finland församlingarna såväl vad angår jordbruk som skog, dock under viss kontroll och ledning av myndighet. Närmare redogörelse lämnas i bilaga till utredningsmännens betänkande.

Erfarenheterna rörande den till församlingarna decentraliserade förvaltningen av boställena i Finland äro anmärkningsvärt goda. Anordningen har visat sig vara praktisk, enkel och billig.

VI. Normalavkastning och frihetsår.

I nära samband med förslaget i förvaltningsfrågan står vad utredningsmännen föreslagit angående möjligheterna att även hos de pastorat, som åtnjuta tillskott ur kyrkofonden, bibehålla intresse för avkastningen från deras boställen. Utredningsmännen anföra härom:

Vart bristen på sådant intresse kan leda, har tydligt visat sig under den nuvarande ordningen. Det har sålunda förekommit, att pastorat i fråga angående försäljning av dess boställe eller del därav visat sådan månhet om köparens väl, att det förordat nedsättning i den av honom erbjudna köpeskillin-

gen. Det är uppenbart, att en sådan nedsättning skulle kunnat föranleda ökning av pastoratets tillskott från kyrkofonden. Det är på grund härav och med hänsyn till erfarenheter från liknande fall nödvändigt tillse, att en minskning i boställsavkastningen, orsakad av åtgärd från pastoratets sida, icke medför en motsvarande ökning i pastoratets tillskott från kyrkofonden. Utredningsmännen anse det därför vara av vikt, att tillskotten från kyrkofonden icke äro beroende av den större eller mindre omsorg, varmed pastoraten förvalta sina boställen. En annan utväg måste därför väljas, och lämpligast synes vara, att man beräknar ett *normalvärde* å bostälLENAS nettoavkastning.

Utredningsmännen erinra därom, att en sådan anordning tidigare tillämpats i analoga fall. Sålunda gällde enligt 1862 års förordning, att vid bestämmande av prästmans lön bostälLENAS normalavkastning skulle tagas i beräkning. Om bostälLENAS GÄVO HÖGRE AVKASTNING ÄN BERÄKNATS, tillkom vinsten innehavaren; blev avkastningen lägre, drabbade förlusten likaledes innehavaren. Samma anordning bibehölls i prästlönerregleringskommitténs förslag. Den tillämpas även fortfarande, nämligen beträffande landsfiskals- och lektorsboställen.

Beträffande grunderna för beräkningen av *skogsavkastningens normalvärde* erinras, att enligt utredningsmännens förslag pastoraten skola vara underkastade utsyningstvång. Skogsavkastningens normalvärde kan lämpligen bestämmas i sammanhang med utsyningen. Detta kan ske på följande sätt. Vid varje utsyning beräknar vederbörande förrättningsman värdet av det utsynade på rot. Från detta värde drages dels det belopp, vartill husbehovsrättigheterna uppskattas, dels ock pastoratets kostnader för utsyningen och skogens skötsel under den period, utsyningen avser. Sker utsyning för en flera år, fördelas nettovärdet på de särskilda åren. Härigenom får man en årlig genomsnittsavkastning, ett normalvärde. Endast detta normalvärde, men icke vad pastoratet genom sparsamhet med husbehovsvirke, tillgodogörande av avfall och omtänksamhet vid försäljning kan tillgodogöra sig därutöver, skall tagas i beräkning vid bestämmandet av tillskottet.

Normalvärdet å bostälLENAS jordbruksavkastning bör lämpligast fastställas av boställsnämnden genom uppskattning att gälla för viss tid, exempelvis 25 å 30 år.

Till grund för uppskattningen bör läggas värdet av den avkastning, som kan erhållas genom förvaltning av bostället — vederbörligen bebyggt — på mest ekonomiska sätt. Härvid har man att taga hänsyn till de inkomster, som kunna erhållas genom tomtupplåtelser och ett normalt utnyttjande av boställets tillgångar, grustäcker, stenbrott o. d.

Å andra sidan bör hänsyn tagas till erforderliga underhålls- och nybyggnadskostnader, vilka böra avdragas, de sistnämnda, jämte ränta, fördelade å lämpligt antal år.

Vid uppskattningen bör hänsyn icke tagas till förbättring i boställsavkastningen, som kan ske genom vattenavledning, större täckdikning, skiften, ägo-utbyten och andra kapitalkrävande företag. Vinsten av förbättringen bör tillfalla pastoratet. Härav följer, att pastoratet icke heller bör erhålla ersättning för kostnaderna för förbättringen. Dessa kostnader skola således icke tagas i beräkning vid bestämmandet av kyrkofondens tillskott till pastoratet.

Har ett pastorat å sitt boställe utfört förbättringar av angivet slag, uppstår fråga, i vad mån vid näst följande uppskattning av normalvärdet av boställets jordbruksavkastning hänsyn skall tagas till boställets förbättrade skick. Det är sannolikt, att, därest förbättringen toges i beräkning vid nästa uppskattning, pastoratets benägenhet att vidtaga förbättringar skulle bliva mindre och

mot slutet av den första uppskattningsperioden måhända helt upphöra. För att undvika sådant föreslå utredningsmännen, att man, då ny uppskattning av normalvärdet skall ske, lämnar förbättringen ur räkningen, intill dess kostnaderna för densamma till fullo avskrivits. Detta innebär, att pastoratet skulle med avseende å förbättringen få åtnjuta frihetsår.

Frihetsårens antal bör bestämmas av boställsnämnden efter omständigheterna i de särskilda fallen, och möjlighet bör beredas pastoraten att få frihetsårens antal bestämt redan före ett företags igångsättande, detta för att med större säkerhet kunna beräkna företagets räntabilitet.

Då jag utverkade tillstånd att tillkalla utredningsmännen, angav jag, såsom jag förut omtalat, att deras arbete borde omfatta även frågan om församlingarnas av ålder bestående ställning till den del av kyrkoförmögenheten, varom fråga vore. I denna fråga, vilken givetvis är av största betydelse för bedömandet, huruvida den av 1927 års sakkunniga förordade indragningen till kyrkofonden av de särskilda pastoratens prästlönetillgångar är juridiskt genomförbar, hava utredningsmännen lämnat en ingående utredning.

I utredningen, vilken torde få fogas såsom bilaga (nr 2) vid statsrådsprotokollet, hava utredningsmännen på grundval av en rättshistorisk undersökning och med anförande av talrika exempel och belägg kommit till följande i korthet angivna resultat:

VII. Församlingarnas ställning till prästlönejorden.

När man har att göra med ett från medeltiden härstammande prästboställe, om vars tillkomst närmare underrättelse saknas, — det stora flertalet prästboställen äro av detta slag — kan man så gott som säkert utgå från att densamma donerats av enskild egendom. Den inom statsförvaltningen alltsedan reduktionstiden tillämpade presumtionen — varom mera nedan — att medeltida boställen, tills annat visats, anses vara upplåtna av kronan och kronan fortfarande tillhöriga, är sålunda icke historiskt grundad.

I den kanoniska rätten och efter dess mönster även i den svenska medeltidsrätten betraktades sockenkyrkan såsom juridisk person, och då egendom överläts till prästbord, blev sockenkyrkan i formellt hänseende ägare till prästbordet. Anordningen, att göra överlåtelsen till sockenkyrkan och icke till församlingen, får emellertid anses vara mera av formell beskaffenhet såsom härledande sig från en tid, då församlingen såsom sådan ännu icke av den borgerliga rätten erkänts såsom rättssubjekt.

Den reella innebörden av överlåtelsen har dock givetvis varit att för all framtid säkerställa församlingens behov av prästerskap och gudstjänst. På denna grund framstår församlingen såsom den egentligen berättigade med avseende å denna egendom, och sockenkyrkans ytterst av tidsförhållandena beroende formella äganderätt blir av underordnad betydelse. Att kyrkan och icke församlingen betecknades som ägare, torde även böra fattas som en yttring av det sakförhållandet, att församlingen icke ägde fritt förfoga över egendomen utan att densamma var bunden till de kyrkliga ändamålen.

Redan under medeltiden hade församlingarna i vårt land uppnått en anmärkningsvärt hög grad av organisation och erhållit åtskilliga befogenheter på det kyrkliga området. Ett flertal exempel gives ock på att församlingarna i nyare tid tagit befattning med prästlönejord.

Under det karolinska enväldet anslög kronan åtskilliga, mestadels smärre, kronohemman till boställen åt komministrar. Endast i ett fåtal andra fall har kronan anslagit jord till prästboställen. Från reduktionstiden med dess feoda-

listiska och kameralistiska tänkesätt härstammar också den nyss omnämnda inom den centrala förvaltningen länge omfattade presumptionen att även de medeltida boställena skulle vara kronan tillhöriga. Ett annat utslag av denna tids åskådningar var, att den äldre kyrkliga jorden, vilken tidigare, i den mån den alls redovisats i kronans jordeböcker, varit uppförd under särskilda titlar, som angävo dess kyrkliga karaktär, kom att till största delen föras under kronotitel i senare jordeböcker. Detta redovisningssätt har emellertid vid upprepade tillfällen från reduktionstidens slut och fram till våra dagar föranlett protester från den kyrkliga representationens sida och Kungl. Maj:t har som svar härpå flera gånger lämnat lugnande förklaringar av innebörd, att prästerskapet kunde trygga sig därvid, att de dem anslagna hemman och lägenheter icke genom jordebokens inrättande ombytte den natur, som efter privilegierna tillkomme densamma.

Den nyss nämnda presumptionen om den kyrkliga jordens krononatur underkändes genom ett par beslut av Kungl. Maj:t på 1820-talet, och numera anses redovisningen under kronotitel av den ekklesiastiska jorden sakna bevisvärde.

Vid mitten av 1800-talet framträdde en tendens att i viss utsträckning lös-göra prästlönejorden från de församlingar, vars prästerskap dittills avlönats med dess avkastning, för att i stället använda den såsom en gemensam kyrklig tillgång till förbättrande av avlöningen åt de sämst avlönade prästerna. Tendensen blev dock i 1862 års löneregleringsförordning förverkligad endast i mycket begränsad omfattning.

Förordningen medgav sålunda dylik överflyttning endast av boställsavkastning från jord, som upplåtits av kronan, men ej från annan prästlönejord. 1910 års lagstiftning innebär i rättsligt avseende ett nederlag för nämnda tendens att överflytta boställsavkastning till annat pastorats prästerskap eller till löneregleringsfonden. Rätten att förordna om sådan överflyttning inskränktes sålunda betydligt, och lagstiftningen medförde en utvidgning av den grupp av boställen, till vilken pastoraten ägde lagstadgad rätt. I dessa avseenden förstärktes alltså pastoratens ställning till prästlönejorden.

1931 års sakkunniga, vilka hade att taga ståndpunkt till huruvida *prästlöneväsendet borde bibehållas såsom en kommunal angelägenhet eller förvandlas till en central sådan*, gemensam för hela riket, valde det förra alternativet samt anförde till stöd härför:

De sakkunniga hava icke kunnat finna, att prästlöneväsendet, som av ålder varit en församlingsangelägenhet, vare sig genom 1862 års förordning eller 1910 års lagstiftning i högre grad än tidigare blivit en kyrkligt-statlig uppgift, utan förmena, att det fortfarande bibehållit sin församlingsmässiga karaktär, om än i senare tid på grund av den kyrkliga utvecklingen uppgifter tillkommit av beskaffenhet att vara gemensamma för pastoraten och därför lämpligen kunna i viss mån centraliseras. En centralisering av sistnämnda uppgifter innebär dock inga tvingande skäl att centralisera även det hittills församlingsmässiga prästlöneväsendet.

Även om man, i likhet med vad som anförts i 1929 års betänkande,¹ anser avlölandet av prästerskapet för en allmänt-nationell angelägenhet, torde en sådan uppfattning icke utgöra något skäl för centralisering av densamma. De sakkunniga erinra om att många andra uppgifter av minst lika allmänt-nationell betydelse, såsom folkskolan, stadsplaneväsendet, sjukvården, fattig-

1931 års sakkunniga.

Finansieringen av prästlönekostnaderna.

¹ Härmed avses 1927 års sakkunnigas betänkande.

vården, barnavården, polisväsendet, sundhetsväsendet och brandväsendet, hittills ansetts lämpligen böra fullgöras av kommuner. Icke heller den omständigheten, att det för närvarande finnes en gemensam tillgång för avlönande av prästerskapet i pastoraten, nämligen kyrkofonden, anse de sakkunniga utgöra något skäl för centralisering. Det bör uppmärksammas att även beträffande flera av de nyss angivna kommunala uppgifterna förekomma betydande bidrag av nationens gemensamma tillgångar till täckande av kommunernas kostnader.

Vad särskilt beträffar utjämningen pastoraten emellan av bördorna för avlönande av prästerskapet, så anse de sakkunniga, att frågan om skatteutjämning mellan kommunerna bör lösas för alla kommunala utgiftsområden samfällt. En sådan allmän skatteutjämning förekommer ju redan genom utjämningsskatten och de därmed gäldade bidragen till skattetyngda kommuner. Denna skatteutjämning omfattar även prästlönekostnaderna. Vill man åstadkomma en längre gående skatteutjämning mellan kommunerna, torde man enligt de sakkunnigas mening böra vidare utbygga den allmänna skatteutjämningen. En isolerad utjämning på ett enda utgiftsområde synes däremot icke vara lämplig, ty den kan i det särskilda fallet medföra en skärpning av olikheten pastoraten emellan av den totala skattebördan. Det är nämligen ingalunda säkert, att de pastorat, som hava den tyngsta totala skattebördan, också äro de mest betungade i fråga om avgifter till prästerskapet.

Då i 1929 års betänkande föreslås centralisering av finansieringen av prästlönekostnaderna, innefattar förslaget, att samtliga prästlönetillgångar, vilkas avkastning för närvarande disponeras av vederbörande pastorat till täckande av dess egna prästlönekostnader, skola indragas till kyrkofonden. Huruvida en sådan disposition av pastoratens hittillsvarande tillgångar är möjlig utan kränkande av pastoratens rättigheter, har icke gjorts till föremål för någon ingående undersökning i 1929 års betänkande. En sådan utredning har däremot verkställts av utredningsmännen i deras betänkande. Av denna undersökning framgår, att större delen av prästlönejorden antingen donerats av enskilda eller inköpts av församlingarna själva. Jorden har visserligen i stor utsträckning i jordeboken redovisats såsom kronojord och i administrativ praxis behandlats såsom sådan, men detta sätt att redovisa och behandla prästlönejorden, vilket för övrigt icke ens konsekvent vidhållits i praxis, har under tidernas lopp blivit föremål för upprepade protester från den kyrkliga representationen, vilka föranlett förklaringar från Konungens sida, att kronotiteln icke vore avgörande vid bedömning av prästlönejordens rättsliga ställning. Man kan därför icke göra gällande, att prästlönejorden på grund av sedvanerätt skulle vara att i sin helhet betrakta som kronojord samt att till följd därav församlingarnas ursprungliga rättigheter till denna jord utslocknat. Genom 1910 års lagstiftning tillförsäkrades pastoraten i princip, ehuru med vissa undantag, t. o. m. rätt till avkastningen av den mindre del av prästlönejorden, som upplåtits av kronan.

På grund av vad sålunda utretts, hava de sakkunniga icke ansett det överensstämmande med hittills tillämpade lagstiftningsgrundsatser att indraga pastoratens prästlönetillgångar till kyrkofonden, helst om detta såsom i 1929 års betänkande torde förutsättas skulle ske utan att fullt vederlag lämnades pastoraten.

De sakkunniga anse sig därför förhindrade att ansluta sig till förslag i sådan riktning. Då alltså med de sakkunnigas ståndpunkt pastoraten komma att bibehållas vid sina rättigheter till prästlönejorden och andra prästlönetillgångar samt således förfoga över betydande tillgångar, som äro avsedda för

avlönande av deras prästerskap, ligger häri enligt de sakkunnigas mening ännu ett skäl för att avlöningen av prästerskapet bör förbliva en angelägenhet för pastoraten.

De sakkunniga, vilka jämväl haft att på grundvalen av de av 1927 års sakkunniga och utredningsmännen framlagda alternativa förslagen taga ställning till frågan om centraliserad eller decentraliserad boställsförvaltning, hava därvid stannat för att förorda decentraliseringen. De hava motiverat sitt ståndpunktstagande i förvaltningsfrågan på följande sätt:

Frågan om förvaltningen av prästlönetillgångarna är i mycket beroende av sättet för finansieringen av prästlönekostnaderna. Genomföres centralisering i det senare avseendet, är det följdriktigt att också, såsom föreslagits i 1929 års betänkande, centralisera förvaltningen. Därest åter finansieringen bibehålles såsom en angelägenhet för pastoraten, är det naturligast, att även förvaltningen av prästlönetillgångarna, såsom utredningsmännen föreslagit, anförtros pastoraten. Det synes nämligen vara ur alla synpunkter lämpligast, att den som har att uppbära och för sina ändamål använda avkastningen av dessa tillgångar också får själv övertaga uppgiften att göra dem avkomstgivande.

Förvaltningen
av prästlöne-
tillgångarna.

Även bortsett från sammanhanget med finansieringen äro enligt de sakkunnigas mening stora praktiska fördelar förenade med en decentralisering av förvaltningen. Det torde vara lätt att inse, att förvaltningen av jordbruk lättast och smidigast handhaves av personer, som bo i närheten av den plats, där jordbruket drives. Någon brist på personer, lämpliga för ett sådant uppdrag, torde icke heller behöva befaras. De sakkunniga erinna också om att den kommunala självstyrelsen i vårt land omfattar angelägenheter, som i ekonomisk betydelse väl kunna mäta sig med de nu ifrågavarande. Att den decentraliserade förvaltningen kommer att bli billigare än en centraliserad sådan ligger i sakens natur och visas också av utredningsmännens beräkningar däröver. Man har likaledes all anledning att förvänta, att förvaltningen, då den utövas av pastoraten själva, kommer att bli mera effektiv än hittills och medföra ökad avkastning av prästlönetillgångarna.

De sakkunniga, som alltså ansluta sig till utredningsmännens förslag om decentralisering till pastoraten av förvaltningen av prästlönetillgångarna, hava också funnit utredningsmännens förslag i dess detaljer ägnade att i allt väsentligt läggas till grund för en lagstiftning i ämnet. I vissa avseenden hava dock under de sakkunnigas diskussion av hithörande spörsmål ändringar och tillägg till vad utredningsmännen föreslagit befunnits ändamålsenliga.

I detta sammanhang må nämnas, att de sakkunniga ingående dryftat förslag om att låta skogsvårdsstyrelserna övertaga den befattning med skogarna å prästlönejorden, som enligt utredningsmännens förslag skulle anförtros särskilda fackmän, stiftsjägmästare (av de sakkunniga benämnda stiftsintendenter). De sakkunniga hava i denna sak överlagt med ledamoten av riksdagens första kammare, skogschefen Gustaf Tamm och länsjägmästaren E. K. G. Hedemann-Gade. Resultatet av överbägandena har blivit, att de sakkunniga ansett utredningsmännens förslag vara att föredraga. De skäl, som varit avgörande för de sakkunniga, äro, att de uppgifter, som måste ankomma på fackmännen i fråga om skog å prästlönejord, delvis äro andra än de, varmed skogsvårdsstyrelsernas personal blir förtrogen under sitt arbete, att det måste vara av vikt, att erhålla fackmän, för vilka sysslandet med prästskogarna icke blir blott en bisak, samt att slutligen de föreslagna särskilda fackmän-

nen kunna dels komma till användning för att förvalta de till kyrkofonden indragna boställena, dels och biträda vid handläggningen av vissa boställs-ärenden hos domkapitlen. Vidare hava de sakkunniga tagit hänsyn till, att skogsvårdsstyrelsernas centralråd i anledning av förslag att tilldela styrelserna vissa befogenheter i avseende å häradsallmänningsarna motsatt sig en sådan utvidgning av skogsvårdsstyrelsernas verksamhetsområde. Slutligen anse de sakkunniga, att man kan förvänta, att stiftsintendenterna skola bliva villiga och intresserade rådgivare åt pastoraten, särskilt i de för pastoraten så ekonomiskt viktiga frågorna om lämpligaste sättet och tidpunkten för försäljning av utstämplat virke.

Utredningsmännen hava icke framlagt förslag om någon central institution att sammanhålla och leda boställsförvaltningen och vad därmed sammanhänger. De sakkunniga anse emellertid, att en sådan institution icke kan undvaras. Det är nämligen att förvänta, att vid den nya ordningens genomförande en hel del svårigheter komma att uppstå, innan man inom pastoraten blivit förtrogen med de nya bestämmelserna och innan den äldre skäligen invecklade förvaltningsordningen samt rättsförhållandena mellan pastoraten och arrendatorerna blivit avvecklade. På grund av vad nu anförts torde pastoraten, domkapitlen och stiftsintendenterna under en övergångstid vara i behov av en institution, som kan tillhandagå dem med råd och dåd. För att tillgodose detta behov föreslå de sakkunniga tillsättande av en kommission av tre personer med uppgift att övervaka och leda den nya ordningens genomförande. Det torde även vara påkallat att äga tillgång till en mellaninstans för prövning av vissa av stiftsintendenterna meddelade beslut i frågor av huvudsakligen skogsteknisk natur och därmed förebygga, att sådana, ofta mindre betydelsefulla frågor dragas direkt under Konungens prövning. Så länge kommissionen består, torde den lämpligen kunna tjänstgöra såsom sådan mellaninstans.

Emellertid anse de sakkunniga, såsom redan antytts, att kommissionen endast behöver bliva provisorisk. Sedan den nya ordningen fungerat någon tid, lär nämligen kommissionens verksamhet kunna upphöra och dess nyssnämnda uppgift såsom mellaninstans kunna uppdragas åt endast en tjänsteman, exempelvis en inspektör med uppgift tillika att dels tillse, att de i stiftens anställda forstliga fackmännen tillämpa enhetliga principer i sin tjänstutövning, dels ock avgiva utlåtanden till Kungl. Maj:t i besvärsmål i boställsfrågor m. m. De sakkunniga framlägga emellertid icke något detaljerat förslag i detta avseende utan förorda att frågan göres till föremål för prövning först efter det under kommissionens verksamhet erfarenhet vunnits om behovet av en inspektör.

En följd av decentralisationen blir givetvis, att kammarkollegiets befattning med prästlönejorden kommer att upphöra. De härför erforderliga ändringarna i kollegiets instruktion torde företagas på administrativ väg i samband med utfärdandet av tillämpningsförfattningar till prästlönelagen.

De sakkunniga förutsätta emellertid, att den hos kammarkollegiets personal förefintliga förtrogenheten med arkivforskning även i framtiden skall få anlitas vid behov av utredning om prästlönejord.

Angående de ändringar i utredningsmännens förslag och tillägg därtill, som de sakkunniga funnit ändamålsenliga, må, utöver vad nu anförts, nämnas följande.

De sakkunniga hava föreslagit, att avverkningsplan icke skall fastställas genom beslut av stiftsintendenten ensam utan av honom i samförstånd med pasto-

ratet. Därest intendenten och pastoratet icke kunna enas i denna fråga, skall densamma hänskjutas till den föreslagna boställskommissionen.

Boställsnämnden skall enligt sakkunnigförslaget vara första instans även i de mål, med vilka synerätt för närvarande tager omedelbar befattning.

Då kyrkoråden icke alltid kunna antagas vara sammansatta på ett för handhavande av praktisk-ekonomiska frågor lämpligt sätt, föreslå de sakkunniga, att möjlighet skall beredas pastorat, som så önskar, att tillsätta en särskild boställsstyrelse.

I motsats mot utredningsmännen föreslå de sakkunniga, att pastoraten skola förpliktats att till kyrkofonden inbetala det överskott å sina prästlönetillgångars avkastning, som kan uppkomma, sedan prästlönekostnaden i pastoratet guldits, dock endast såvitt det kan ske utan förnärmande av pastoratens rätt.

I fråga om uppskattning av normalavkastningen av lönebeställena hava de sakkunniga vidtagit de ändringar i utredningsmännens förslag, att, då fråga är om skogsavkastning, uppskattningen skall avse samma tid som avverkningsplanen samt verkställas av boställsnämnden, i vilken därvid stiftsintendenten inträder såsom ledamot i stället för den av domkapitlet utsedda ledamoten, samt att uppskattning av annan boställsavkastning skall avse en tid av tjugu år.

Slutligen har prästernas rätt till bränsle i sakkunnigförslaget utbytt mot kontant ersättning.

Jag övergår härefter till en redogörelse för yttrandena över 1931 års sakkunnigas förslag, i vad avser detsammans principiella delar; till erinringar mot vissa enskildheter återkommer jag vid detaljgranskningen av lagförslagen.

Förslaget att förlägga förvaltningen av lönebeställena till pastoraten biträdades dels av *samtliga domkapitel* med undantag av domkapitlet i Strängnäs, dels av *överståthållarämbetet* samt *länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län*, dels av *allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse, svenska landskommunernas förbund och skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd. Länsstyrelsen i Uppsala län* anser förvaltningen av beställenas jordbruksdelar böra decentraliseras till pastoraten men skogsförvaltningen förbliva hos skogsstaten.¹ *Länsstyrelsen i Kristianstads län* förordar, att pastoraten skola få hand om skogsförvaltningen men icke om jordbruksförvaltningen, vilken skulle förbehållas länsstyrelserna och hos dem anställda ecklesiastika domänintendenter. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* ställer sig icke principiellt avvisande mot förslaget men anser, att de större skogarna böra anförtros åt omedelbar förvaltning av domänverket.

1927 års sakkunnigas förslag stödes av *länsstyrelserna i Blekinge, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Örebro, Gävleborgs och Jämtlands län*.

¹ Länsstyrelsen har förordat, att pastoraten skulle få behålla jordbruksavkastningen såsom lokal avlöningstillgång men att skogsavkastningen skulle fräntagas dem.

**Yttrandena
över 1931 års
sakkunnigas
förslag.**

Allmän översikt.

Förvaltningen av lönebeställena.

Domkapitlet i Strängnäs föreslår, att de förvaltningsbefogenheter, som nu tillkomma länsstyrelserna, skola överflyttas på domkapitlen.

Länsstyrelsen i Stockholms län avstyrker 1931 års sakkunnigas förslag utan att direkt förorda något annat. Länsstyrelsen torde emellertid närmast önska en reform i förenklande riktning av den nuvarande jordbruksförvaltningen genom ortsmyndigheter, närmast länsstyrelserna, och, beträffande skogen, dess bibehållande hos domänverket. *Länsstyrelsen i Gotlands län* anser en förvaltning genom länsstyrelserna med biträde av ecklesiastika domänintendenter vara att föredraga beträffande jordbruksboställena, medan boställsskogarna enligt länsstyrelsens mening fortfarande borde omhänderhavas av domänverket.

Domänstyrelsen önskar bibehålla förvaltningen av boställsskogarna hos domänverket. Beträffande boställenas jordbruksdelar har styrelsen icke uttryckligen motsatt sig pastoratsförvaltning men å andra sidan förklarar sig beredd att, om så prövas lämpligt, övertaga denna arbetsuppgift.

Kammarkollegiet och *statskontoret* avstyrka decentralisationen till pastora- ten utan att direkt uttala sig om hur förvaltningen lämpligen bör ordnas. Tidigare hava emellertid ämbetsverken var för sig uttalat sig till förmån för jordbruksförvaltningens centralisation till domänverket.

Kontrollen över boställs- förvaltningen. Vad härefter angår kontrollen över boställsförvaltningen hava *domkapitlen i Uppsala, Linköping, Skara, Växjö, Lund, Göteborg, Karlstad, Härnösand, Luleå* och *Visby, Stockholms stads konsistorium, länsstyrelserna i Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Kristianstads* (i fråga om skogsförvaltningen), *Värmlands, Kopparbergs, Västerbottens* och *Norrbottens län* samt *allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse* lämnat den av 1931 års sakkunniga föreslagna anordningen av kontrollen över boställsförvaltningen helt utan anmärkning. *Domkapitlet i Linköping* förmenar, att domkapitlen vid utövande av kontroll kan hava god hjälp av kontraktsprostarna.

Av övriga, som yttrat sig över förslaget, hava *länsstyrelsen i Östergötlands län* och *domänstyrelsen* lämnat den föreslagna kontrollen över jordbruksförvaltningen och *länsstyrelsen i Västernorrlands län* kontrollen över skogsförvaltningen utan anmärkning.

Domkapitlet i Västerås förordar ett genomgående förstärkande av de linjer, som så att säga från periferien av kontrollorganisationen leda in mot centrum. Detta anser domkapitlet kunna åstadkommas genom en utvidgning av möjligheterna för boställsnämnderna och stiftsintendenterna att giva ledning och utöva kontroll. Domkapitlet ifrågasätter även, huruvida det är välbetänkt att i den utsträckning, som de sakkunniga tänkt sig, på boställsnämnderna överflytta funktioner, som hittills tillkommit synerätt, samt framhåller önskvärdheten, att i fråga om jordbruksärendena ett nära samarbete kommer till stånd mellan boställsnämnderna och stiftsintendenten. Slutligen anför domkapitlet, att en viss ensidighet föreligger i det avseendet, att i fråga om stiftsintendentens uppgifter och utbildning den allt avgörande tonvikten lagts på skogsförvaltningens krav.

En viss tveksamhet i fråga om den föreslagna kontrollapparatusens effektivitet uttalas av *överståthållarämbetet*.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser, att kontrollen över pastoratens förvaltning av boställsjordbruken bör anförtros åt domänintendenterna, dock med bibehållande av boställsnämnderna och av länsstyrelserna såsom lokala organ.

Länsstyrelsen i Södermanlands län förordar boställsnämndernas utbytande mot ecklesiastiska domänintendenter, vilka skulle erhålla viss medbestämmanderätt i fråga om utarrenderingen. Beträffande skogsförvaltningen förorda länsstyrelsen liksom även *skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd* en vidsträckt decentralisation än de sakkunniga föreslagit. Sålunda föreslå länsstyrelsen och centralrådet, att pastoraten själva skola få anställa erforderlig fackmanpersonal med tillfällig eller fastare anställning alltefter uppgifternas omfattning. Genom denna anordning skulle, enligt länsstyrelsens och centralrådets mening, stiftsintendenterna få tillfälle att i större utsträckning ägna sig åt det viktiga arbetet med kontrollen över skogshushållningen. Slutligen förorda länsstyrelsen och centralrådet, att stiftsintendenterna erhålla rätt att föreskriva alla åtgärder, som avse främjande av rationell skogsvård utan annan inskränkning än att pastorat ej oskäligt må betungas med hänsyn till skogsavkastningens belopp.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser det tvivelaktigt, om verkligt behov av den föreslagna nya forstliga tjänstemannakåren är för handen, samt uttalar en förmodan, att den erforderliga sakkunskapen på ett billigare och enhetligare sätt kan tillhandahållas av skogsstatens personal.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län underkänner domkapitlens förmåga att utöva kontroll över boställsförvaltningen och föreslår, att kontrollen i stället förläggas hos domänverket. Länsstyrelsen anser också, att i en särskild författning böra sammanföras föreskrifter motsvarande dem, som nu förefinnas i arrendeförordningen.

Länsstyrelsen i Örebro län anser ett centralt organ erforderligt. Länsstyrelsen framhåller, att domkapitlens sammansättning icke garanterar tillförandet av praktisk duglighet och förfarenhet. Såsom centralmyndighet för skogsförvaltningen föreslår länsstyrelsen en nyinrättad byrå i domänstyrelsen. Den omedelbara förvaltningen skulle, anför länsstyrelsen, kunna ombesörjas av vederbörande överjägmästare jämte assistenter. — Kontrollen över jordbruksförvaltningen föreslår länsstyrelsen förlagd till boställsnämnderna, vilkas ordförande skulle utses för större områden, förslagsvis länen. Den myndighet, som skulle hava inseedet över boställena, vare sig det bleve länsstyrelse eller domkapitel, skulle, enligt länsstyrelsens åsikt, i regel endast pröva besvär över nämndernas beslut. Endast på parts uttryckliga begäran eller, då besvärsmyndigheten finner det erforderligt, anser länsstyrelsen häradssyn böra hållas. — Därest emellertid varken det nuvarande förvaltningssättet anses böra bibehållas eller länsstyrelsens nu angivna förslag vinner gillande, ifrågasätter länsstyrelsen, om ej boställsskogarna böra inordnas under den allmänna skogsvårdslagen och dess

kontrollerande organ, skogsvårdsstyrelserna. Länsstyrelsen redogör också för hur det sistnämnda förslaget skulle kunna närmare utgestaltas.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län förordar, att stiftsintendentens inflytande utsträcker till jordbruket.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund finner det möjligt, att den insikt, som nödvändigt erfordras för skötseln av prästskogarna, kan ställas till pastoratens föfogande utan att nya organ inrättas för ändamålet. I sådant hänseende kan det tänkas, anför styrelsen, att samarbete mellan pastoraten och domänverket eller vederbörande skogsvårdsstyrelse skulle på ett lika effektivt sätt föra till målet. — Styrelsen förordar, att endast en boställsnämnd tillsettes inom varje stift.

*Ecklesiastik
boställskom-
mission.*

Förslaget om inrättande av en ecklesiastik boställskommission såsom sammanhållande myndighet för kontrollen över boställsförvaltningen avstyrkes uttryckligen av *domkapitlet i Strängnäs, länsstyrelserna i Malmöhus, Hallands, Älvsborgs och Jämtlands län* samt *kammarkollegiet och statskontoret*. Emellertid är att märka, att även nu ej nämnda myndigheter, som avstyrkt decentralisationen till pastoraten, givetvis ställa sig avvisande mot ifrågavarande förslag.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser att kommissionen bör hava flera ledamöter än som föreslagits. *Domkapitlet i Västerås* avstyrker, att kommissionen blir besvärsinstans. *Länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands och Kronobergs län* förorda, att kommissionen blir permanent.

*Kostnadsbe-
räkningar.*

Slutligen hava mot de av utredningsmännen verkställda jämförande kostnadsberäkningarna anmärkningar framställt av länsstyrelserna i *Gotlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro, Gävleborgs och Jämtlands län* samt *domänstyrelsen, statskontoret och kammarkollegiet*, varjämte *domkapitlen i Linköping, Skara och Värjö* samt länsstyrelserna i *Östergötlands, Jönköpings och Västmanlands län* givit uttryck åt åsikten, att domkapitlens arbetskrafter skulle behöva förstärkas, därest förslaget genomfördes. Däremot anser *domkapitlet i Karlstad*, att en lättnad i arbetsbördan kommer att beredas domkapitlet genom förslaget.

*Finansie-
ringar.*

Av de över 1931 års sakkunnigas förslag hörda myndigheterna hava *samtliga domkapitel, Stockholms stads konsistorium, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Kristianstads, Värmlands, Kopparbergs och Västerbottens län* ävensom *allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse, styrelsen för svenska stadsförbundet, styrelsen för svenska landskommunernas förbund, statskontoret och kammarkollegiet* givit sin anslutning till förslaget att bibehålla prästlöneväsendet såsom i första hand en pastoratens angelägenhet med rätt för pastoraten att använda avkastningen av sina prästlönetillgångar för prästlönekostnadernas bestridande eller åtminstone icke motsatt sig detta förslag.

Länsstyrelserna i Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Gävleborgs och Jämtlands län förorda det av 1927 års sakkunniga

framlagda förslaget om centralisering till kyrkofonden av prästlönekostnadernas finansiering.

Även *länsstyrelsen i Örebro län* ställer sig avvisande mot 1931 års sakkunnigas förslag i nu ifrågavarande del. *Länsstyrelserna i Blekinge, Västmanlands, Västernorrlands och Norrbottens län* hava icke tillkännagivit sin åsikt i frågan.

Efter denna kortfattade redogörelse för myndigheternas ståndpunktstagande till förslagen skall jag föredraga valda delar av deras yttranden och skall jag därvid till en början hålla mig till dem, som i principfrågorna helt anslutit sig till 1931 års sakkunnigas förslag. *Myndigheternas yttranden.*

Domkapitlet i Uppsala: Domkapitlet håller före, att det säkerligen är länge sedan ett sakkunnigbetänkande mottagits med så allmän tillfredsställelse som det föreliggande.

De anmärkningar, som domkapitlet finner sig hava anledning att rikta mot en del detaljbestämmelser, rubba ingenting i princip.

Domkapitlet i Linköping hälsar med glädje, att avlöningsväsendet bibehållits vid sin församlingsmässiga karaktär och att centraliseringstanken övergivits. Domkapitlet hävdar också ur allmänt kyrkliga synpunkter värdet av anordningar, som gå i riktning av församlingens huvudmanskap i löneavseende i förhållande till församlingens präst.

Domkapitlet i Skara har uttalat sin livliga tillfredsställelse över utredningen, vilken anvisade en framkomlig och lämplig väg att komma till rätta med de frågor, det gällde.

Domkapitlet i Lund: Genom hela förslaget går en synnerligen lofvärd vilja att undvika byråkratisering och ökat tjänstemannainflytande. Förenklingen av dessa ärendens behandling är påtaglig. Den kyrkliga egendomen bibehålles vid sina lokala ändamål. 1931 års förslag måste sålunda tillerkännas ett givet företräde framför 1929 års förslag. Och domkapitlet vill sålunda skänka sin fulla anslutning till de grunder, varpå detta förslag bygger.

Domkapitlet i Göteborg: Till de principer, som låge till grund för det avgivna förslaget till prästlönelag, ville domkapitlet förklara sin fulla anslutning. Att prästboställena allt fortfarande skulle användas till sitt avsedda ändamål att bereda prästerskapet bostad och lön, hade domkapitlet jämväl förut hävdad. Att boställena bäst förvaltades av den lokala församlingens egna organ och att en decentralisering i förvaltningen av den kyrkliga egendomen borde genomföras, hade domkapitlet förut framhållit i sitt yttrande den 6 augusti 1930 över det av 1927 års sakkunniga framlagda betänkande och förslag. Att i samband härmed pastoraten själva skulle äga att till avlöning åt sitt prästerskap förfoga över avkastningen av boställena, och att den utjämning, som borde och måste ske pastoraten emellan, i vad det gällde avlöning till prästerskapet, måste vinnas på annat sätt än vad 1910 års lag föreskreve, hade domkapitlet jämväl i nämnda yttrande påvisat. Beträffande dessa tre grundprinciper, på vilka föreliggande förslag vore uppbyggt, hade domkapitlet således intet att erinra utan ansåge dem fastmer både ur rättslig och ekonomisk synpunkt vara sådana, att de borde följas vid en lagstiftning på detta område.

Domkapitlet i Karlstad: Det mest betydelsefulla i de nu framlagda förslagen synes domkapitlet ligga däri, att man slagit in på vägen till stark decentrali-

sering i motsats till det föregående förslagets centraliseringstendenser, särskilt beträffande löneboställen m. m. Därom uttalade sig domkapitlet sålunda i yttrande över 1929 års förslag:

»Framför allt får domkapitlet för sin del på det bestämdaste avstyrka den centralisering, som komme att förlägga hela förvaltningen av kyrklig egendom till ett centralt statsorgan.

Sakkunnigas kritik över 1910 års lagstiftning är ju skarp och i mycket berättigad. Men dennas olyckliga följder bero snarast därpå, att det uniforme ingreppet med avseende på boställena skett utan kännedom om och utan hänsyn till de verkliga förhållandena. Saken visar därför snarast statens och den allmänna lagstiftningens oförmåga att sköta hithörande frågor och verkar fastmer avskräckande, då man sätter i fråga ytterligare centralisation.

Att exempelvis stadga, att jordbruk och skog skola skiljas åt, även där jordbruket icke kan utan skogsbruk bära sig självt och bära sina byggnadskostnader, det måste i varje sådant fall leda till vanhävd, och den därav redan nu förorsakade ekonomiska skadan torde svårligen kunna botas ens genom boställenas försäljning.

I vilket fall som helst är det en alltmer växande åskådning, att staten och centrala ämbetsverk äro de mest otympliga och odugliga organ, då det gäller ekonomiska frågor av denna art. Skulle arrendefrågorna med sina tiotusental detaljerade kontrakt av olika slag avgöras i ett centralt ämbetsverk, skulle detta, på samma gång ämbetsverket växte till i omfång och dyrhet, endast visa, huru olämpligt ordnat det hela vore. Bristande lokal- och personalkännedom skulle göra, att det hela komme att gå på måfå och man finge lita till pappersuppgifter.

Ehuru svårigheterna att nu återvinna församlingars och lokala instansers intresse äro betydande, har det ju rent av ifrågasatts att göra raka motsatsen till vad kommitterade föreslagit genom långt gående åtgärder i decentraliserande syfte.»

Domkapitlet vågade emellertid icke i frågans dåvarande outredda skick yrka på löneboställenas och skogarnes direkta överlämnande till församlingarnes vård. Detta därför, särskilt vad skogarne angår, att församlingarne icke kunde anses utan sakkunnig hjälp och ledning bliva i stånd att på ett ekonomiskt och för det framtida skogsbeståndet betryggande sätt vårda skogsbestånden.

Då det nu emellertid visats, att för skogarnes skötsel sakkunnig hjälp av god kvalitet kan för alla Sveriges stift erhållas för en kostnad, som vida understiger, vad domänstyrelsen betingar sig eller vill för framtiden betinga sig, kan domkapitlet för sin del utan tvekan ansluta sig till i nämndens och sakkunnigas förslag yrkade åtgärder.

Och då erfarenheten visat, att boställsnämndernas arbete redan under den tid de haft befattning med löneboställena haft goda följder, förmenar domkapitlet, att samarbete mellan dem och de genom den nya ordningen mera intresserade församlingarna skall lända till den kyrkliga jordegendomens framtida förkovran. Det saknas i våra dagar inom vår allmoge varken sakkunskap eller lust att ägna arbete åt kommunala uppgifter, och särskilt på det kyrkliga området är intresset både för de religiösa och de ekonomiska uppgifterna på ett glädjande sätt i stigande. Likaså torde det på nästan alla områden vara så att man mer och mer känner motvilja mot det statliga ingripandet och det byråkratmässiga förmyndarskapet, som på de flesta håll visat sig både besvärande,

dyrbart och oekonomiskt. Om de centrala ämbetsverkens arbetsområde kunde betydligt inskränkas, det vore ej blott en nationalekonomisk vinst utan även moraliskt och folkpsykologiskt sett en fördel.

Domkapitlet i Härnösand: Den brist, som vidlåde 1927 års prästlönereregleringssakkunnigas förslag rörande prästlönejordens förvaltning och som från många håll — däribland av domkapitlet i dess den 11 juni 1930 avgivna utlåtande över berörda förslag — påtalats, nämligen att utredning icke förebragts rörande en decentralisering av den ecklesiastiska boställsförvaltningen, har i de nu föreliggande betänkandena blivit avhjälpt. Den gjorda kompletterande utredningens märkliga resultat visar ock ogensägligen, huru nödvändigt ett sådant fullständigt klagörande av spörsmålet om prästlönejorden verkligen var.

Den av utredningsmännen lämnade historiska utredningen rörande prästboställenas tillkomst ger sålunda en helt annan uppfattning om dessa boställens rättsliga ställning än den allmänt gängse. Så framhålles med övertygande skäl, att huvudparten av boställena tillkommit genom donationer av enskilda eller anskaffats av församlingarna, och gives förklaring till uppkomsten och fortbeståndet av den felbedömning av rättsläget, som ligger i den inom statsförvaltningen länge förhärskande meningen, att de flesta boställena äro kronoegendom. Men ej blott i nämnda hänseende torde den förebragta utredningen utgöra ett korrektiv, utan den lär också komma att verksamt bidra till att vederbörligen tillrättalägga den felaktiga föreställning, som efter 1910 års boställslagstiftnings genomförande och tydligen på grund av den centraliserande tendensen i densamma börjat rätt allmänt utbreda sig i församlingarna, nämligen att boställena indragits till kyrkofonden. Ligger man därtill att spörsmålet om äganderätten till boställena är av grundläggande betydelse för lösningen av frågan om desammas förvaltning — samt därmed även för ordnande av prästlöneväsendet i dess helhet — måste man medgiva, att ett för hela prästlöne- och boställslagstiftningen utomordentligt betydelsefullt resultat vunnits genom utredningen.

Synnerligen värdefullt är ock i stort sett det av de sakkunniga framlagda förslaget till prästlönelag. Med ett gott grepp om problemen hava de på ett enkelt, praktiskt och ändamålsenligt sätt samt på grundval av den historiska utvecklingen löst de i många fall svarreglerbara frågorna på boställslagstiftningens område. De ha följt naturliga, sunda och klara linjer och förslaget utmärkes av vederhäftighet, följdriktighet och överskådlighet. Enligt domkapitlets mening hava därför utredningsmännen och de sakkunniga i det hela på ett mycket förtjänstfullt sätt skilt sig från sina uppdrag och äro värda tacksam erkänsla av prästerskapet liksom ock av det allmänna för sin gagnarika insats.

Domkapitlet i Visby: Medan domkapitlet hyste de starkaste betänkligheter mot 1927 års prästlönereregleringssakkunnigas förslag till ny prästlönelagstiftning, kan domkapitlet däremot lämna sin fulla anslutning till de huvudtankar, som ligga till grund för 1931 års sakkunnigas förslag, vilket även i sina detaljer synes domkapitlet röja en ej alldeles vanlig grad av kunnighet, omdömesförmåga och praktiskt handlag.

Länsstyrelsen i Östergötlands län finner de rättsliga skälen mot en centralisering av prästlönetillgångarna beaktansvärda. — Länsstyrelsen förordar, att boställsstyrelsen inom pastoraten göres obligatorisk.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har anfört, att då länsstyrelsen ansåge de principer, varpå förslaget byggde, vara både riktiga och lämpliga, länsstyrelsen

för sin del ville livligt tillstyrka, att förslaget måtte läggas till grund för en blivande lagstiftning i ämnet.

Länsstyrelsen i Kronobergs län: Länsstyrelsen vill gärna tro, att de sakkunniga hava funnit en framkomlig väg för en lycklig lösning av föreliggande fråga. De föreslagna anordningarna synas väl förenliga med den hävdvunna uppfattningen av prästlönstillgångarna såsom församlingarnas tillhörighet i och för avlönande av deras prästerskap och av detta prästerskap såsom i första rummet församlingarnas tjänstemän. På samma gång synes den föreslagna lösningen av hithörande frågor vara ägnad att vidmakthålla och knyta fastare bandet mellan församlingarna och deras prästerskap, till båtnad för båda parterna. Länsstyrelsen tror, att församlingarna framför andra skola visa sig intresserade av att prästlönstillgångarna väl förvaltas och lämna den bästa möjliga avkastning. Länsstyrelsen hyser vidare den förmodan, att en förvaltning i enlighet med vad föreslagits skall bliva relativt billig, under förutsättning att särskild ersättning icke kommer att utgå till de kommunala myndigheterna för deras befattning med förvaltningsbestyret.

Det spörsmål, inför vilket länsstyrelsen anser sig hava anledning att ställa sig mest tveksam är, huruvida de kommunala myndigheterna över allt skola visa sig vuxna ett uppdrag av den krävande art, som en med författningens anda överensstämmande förvaltning av den ecklesiastika egendomen innebär. Även om länsstyrelsen för sin del tror, att vederbörande kommunala myndigheter i största allmänhet skola visa sig väl gå i land med de uppgifter, som enligt förslaget skulle komma att åligga dem, anser länsstyrelsen ur nyss angivna synpunkt av särskild vikt, att de organ, som skulle hava att biträda med och handhava tillsynen över förvaltningen, bliva väl utrustade för ändamålet. Länsstyrelsen tilltror sig visserligen icke att avgöra, huruvida det föreslagna antalet stiftsintendenter och andra biträden, som skulle stå till domkapitlets förfogande, kan, helst innan frågan om omorganisation av domkapitlet må vinna sin lösning, vara tillräckligt.

I anslutning till vad länsstyrelsen anført vill länsstyrelsen förklara sig i princip kunna ansluta sig till en lagstiftning i denna del av ämnet i enlighet med föreliggande förslag och har mot dess detaljer funnit anledning endast till ett par smärre erinringar.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser det icke uteslutet, att en decentralisation av förvaltningen i förslagets riktning skulle kunna leda till ett bättre ekonomiskt utnyttjande av boställena, och framhåller såsom en ändring till det bättre, att den myndighet, som enligt förslaget skulle utarrendera, komme att sitta inne med speciell ortskänedom. Länsstyrelsen anser också, att det föreslagna systemet utgör en borgen för att skogstillgångarna, vilka i ekonomiskt hänseende inom länet spela en betydande roll, bliva på ett tillfredsställande sätt vårdade och utnyttjade, och har därför intet att erinra mot att domänstyrelsen befrias från befattningen med de ecklesiastiska skogarna.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Såsom totalomdöme om det av utredningsmännen framlagda betänkandet, på vilket sedermera 1931 års sakkunniga i allt väsentligt byggt, vill länsstyrelsen uttala, att detsamma synes länsstyrelsen i hög grad vederhäftigt och övertygande.

De skäl, som framförts för förslaget om att åt pastoraten överlåta förvaltningen av prästboställena, hava kommit länsstyrelsen att låta sina tidigare mot en sådan anordning uttalade betänkligheter fara, detta så mycket mera, som det för en god förvaltning önskvärda direkta ekonomiska intresset hos församlingarna lärer bli stimulerat vid genomförande av förslaget att berättiga pastoraten att i första hand använda avkastningen av sina prästboställen till prästlönerna.

Detaljerna av den föreslagna förvaltningsapparaten lämnas av länsstyrelsen utan erinran. Ej heller i övrigt har länsstyrelsen funnit anledning till anmärkning mot de framlagda lagförslagen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Skola utarrenderingarna kunna ge ett resultat, som ligger inom det möjliga gräns, är det enligt länsstyrelsens på vunnen erfarenhet grundade bestämda uppfattning nödvändigt, att en så långt som möjligt decentraliserad förvaltning kommer till stånd under enkla, i det praktiska livet hävdvunna former. Ur dessa synpunkter synes enligt länsstyrelsens mening det av de sakkunniga i denna del framlagda förslaget innebära en lycklig lösning. Genom detta möjliggöres, att den utarrenderande myndigheten kommer i personlig och omedelbar kontakt med arrendespekulanterna, vilkas lämplighet och kvalifikationer för skötseln av den arrenderade jorden i regel kan förväntas vara känd för utarrenderingsmyndigheten. Då boställs-avkastningen skall ingå i prästlönstillgångarna med visst på förhand uppskattat normalbelopp, måste det också ligga i pastoratets särskilda intresse att öva stadigvarande tillsyn därå, att boställets hävd och därmed dess avkastning icke genom arrendatorns försumlighet äventyras.

Det kan också antagas, att kyrkoråden, som i regel bland sina ledamöter räkna representanter för det praktiska jordbruket, besitta väsentligt större sakkännedom på området än de myndigheter, boställsnämnderna undantagna, som nu nödgas syssla med arrendefrågorna.

Vad nu sagts gäller de för jordbruk avsedda delarna av löneboställena. Beträffande frågan om förvaltningen av dessa boställens skogstillgångar kan möjligen någon tekan råda rörande lämpligheten därav, att denna förvaltning lägges i pastoratens händer. Vid närmare eftersinnande torde man emellertid finna, att ej heller på detta område kyrkoråden skulle ställas inför frågor, som äro dem främmande. Ätminstone i de norrländska länen, där skogsbruket är jämnlöpande med jordbruket, är särskilt den jordägande befolkningen från sin egen verksamhet väl förtrogen med praktisk skogsförvaltning, och då avverkning från skogen endast får ske efter en av stiftsintendenten i samråd med pastoratet fastställd avverkningsplan och efter utstämpling av stiftsintendenten, lärer någon fara för anförtröendet av jämväl skogsförvaltningen åt pastoraten och dess organ kyrkoråden icke kunna anses vara för handen.

Enligt vad länsstyrelsen erfarit, har från vissa håll framkastats anmärkning mot att de föreliggande förslagen, bland annat i de delar, som beröra förvaltningen av löneboställena, icke tagit hänsyn till dessas rättsliga ställning. Häremot må anmärkas, att med förslagen icke torde hava avsetts att träffa avgörande härutinnan, något som för övrigt icke heller lär kunna ske i den ordning, varom i detta sammanhang kan bli fråga, varför, enligt länsstyrelsens mening, oavsett detta, hinder icke bör möta för genomförandet av en förenklad förvaltningsapparat för här avsedda fastigheter. Med samma berättigande skulle väl anmärkning kunna framställas mot varje förslag.

som framlägges på detta område, innan äganderettsfrågan, om denna anses tvistig, blir prövad av domstol i därför stadgad ordning.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund: Ur ren skattutjämnings synpunkt är givetvis 1927 års sakkunnigas förslag det effektivaste, men ur andra synpunkter måste de nu framlagda förslagen sättas högre. Enligt av prästlöneutredningen verkställd undersökning rörande prästboställenas rättsliga beskaffenhet har flertalet boställen tillkommit genom donationer, andra hava anskaffats av församlingar och pastorat och en del boställen hava anvisats av kronan; om samtliga boställen gäller, att de äro rättsligen bundna vid bestämda kyrkliga ändamål. Under sådana omständigheter måste det anses med rättvisa och billighet mest överensstämmande, att pastoraten i första hand få draga nytta av sina boställen. Då den minskning i utdebiteringsbehovet för prästlöneändamål, som ifrågavarande pastorat härigenom skulle vinna, icke kommer att medföra höjning av maximiutdebiteringen för nämnda ändamål för övriga pastorat, utan tvärtom denna enligt förslaget komme att avsevärt sänkas, synes enligt styrelsens åsikt det nu framlagda förslaget i denna del vara att föredraga framför 1927 års sakkunnigas förslag, detta dock under förutsättning att en reform i dylik riktning icke utesluter en förbättrad förvaltning av prästlönejorden.

De sakkunnigas förslag om dennas förvaltning innebär, enligt styrelsens förmenande, en avsevärd förbättring jämfört med de nuvarande förhållandena. De brister det nuvarande förvaltningssystemet innebär äro i huvudsak, såsom de sakkunniga framhålla, dels förvaltningsbefogenheternas splittring å ett flertal myndigheter, dels ock frånvaron av en direkt intresserad förvaltare, av vilken initiativ och ett smidigt utnyttjande av den ekonomiska situationen kan förväntas. Mot de sakkunnigas förslag att insätta pastoraten som förvaltare av boställena — frånsett de till kyrkofonden indragna boställena — samtidigt som pastoraten erhålla intresse av att förvaltningen blir den bästa möjliga kan icke ur kommunal synpunkt vara något att erinra. Då den insikt, som kräves för drivande av rationellt skogsbruk, ställes till pastoratens förfogande genom de föreslagna stiftsintendenterna, synas alla möjligheter hava tillvaratagits, för att boställenas förvaltning skall bliva den bästa möjliga.

Det synes emellertid styrelsen möjligt, att den insikt, som nödvändigt erfordras för skötseln av prästlöneskogarna, kan ställas till pastoratens förfogande utan att nya organ inrättas för ändamålet; i sådant hänseende kan det tänkas, att samarbete mellan pastoraten och domänverket eller vederbörande skogsårdsstyrelse skulle på ett lika effektivt sätt föra till målet.

Styrelsen för svenska stadsförbundet har uttalat, att det vore med den största tillfredsställelse, som styrelsen konstaterade, att de sakkunniga delat de principiella betänkligheter, som styrelsen givit uttryck åt beträffande 1927 års sakkunnigas förslag i fråga om sättet för utjämningen av kostnaden för prästlönerna. Såsom ett generellt omdöme om 1931 års sakkunnigas förslag har styrelsen uttalat, att de ur städernas synpunkt syntes betydligt mera tilltalande än de 1929 framlagda.

Jag övergår härefter till de yttranden, som antingen utan att underkänna sakkunnigförslagets huvudprinciper kritisera vissa delar av detsamma eller ock ställa sig helt avvisande mot förslaget.

Domkapitlet i Strängnäs: Det synes domkapitlet icke lyckligt att ge boställsnämnderna större befogenheter än de redan äga. Även med den praktiska erfarenhet, de i flertalet fall torde äga, kunna de icke ersätta domare och rätt och vad dessa på tjänstemannaansvar utföra.

Enligt domkapitlets mening skulle hela den nuvarande förvaltningen förnkla och förbättras i rätt riktning, om de skyldigheter, som respektive länsstyrelser för närvarande ha gentemot den ecklesiastika boställsjorden, överflyttades på domkapitlet, som alltfort måste anses representera ägaren av samma jord. Få domkapitlet såsom föredragare i boställsärenden en stiftsfogde eller stiftsintendent, som är kunnig både i byggnadsverksamhet och skogsförvaltning, så vore därmed mera vunnet än genom de i betänkandet angivna, revolutionerande förslagen.

I händelse av delade meningar i ärenden, som beröra löneboställena bör kungl. kammarkollegium alltfort vara den myndighet, som säger det sista avgörande ordet med undantag för de ärenden, som falla under Kungl. Maj:ts prövning. Därmed tager domkapitlet klart avstånd från den föreslagna s. k. boställskommissionen. Denna saknar fullständigt rötter i föregående lagstiftning, är till sin sammansättning okänd, men beroende av regeringspolitiken, och skall i fortsättningen ersättas av en obekant myndighet. Ingen orsak finnes att frågå kammarkollegium och skapa en ny tjänstemannakår, vars avlöning kommer att ytterligare tynga kyrkofonden.

Länsstyrelsen i Stockholms län: Vad först beträffar förslaget att anförtro ganska vidsträckt förvaltningsuppgifter åt vederbörande församlingsorgan (kyrkoråden) nödgas länsstyrelsen framhålla, att länsstyrelsen icke kan dela förslagsställarnas optimism i fråga om dessa myndigheters lämplighet för den åt dem avsedda, synnerligen vidsträckt och av former obundna befogenheten. Den opartiskhet och objektivitet, som man vill förutsätta hos en myndighet med ifrågavarande befogenhet, torde på grund av kommunala stridigheter emellanåt icke framträda så klar och obestridd som önskvärt vore. Det måste sålunda befaras, att arrendeåtgärderna emellanåt åtminstone kunna givas sken av manamån. Kontrollen såväl häremot som beträffande tillgodoseendet av boställets framtida bestånd i fullgott skick synes alltför svag. Det kan vidare icke alltid antagas, att de kommunala organen skola besitta den juridiska och administrativa erfarenhet, som måste anses erforderlig. I många fall torde den obundenhet av ovidkommande hänsyn, som i högre grad måste finnas hos statliga än hos kommunala myndigheter, vara till nytta för en framsynt förvaltning av boställena.

Föreliggande erfarenheter av kyrkorådets handhavande av sina hittillsvarande, tämligen begränsade befogenheter inom ifrågavarande förvaltningsområde uppmuntra icke till utsträckande av dessa befogenheter. Redan 1923 års ecklesiastiksakkunniga kunde konstatera nedslående erfarenheter härutinnan. Dessa sakkunniga yttra sålunda, att det vid tillkomsten av den ecklesiastika boställsordningen sattes stora förhoppningar, att de enskilda kyrkoråden skulle på grund av det stora intresse de i många hänseenden hade därav, att boställena inom församlingarna hölles i stånd, komma att utöva noggrann tillsyn över att boställena vore för domkapitlets räkning brandförsäkrade. Dessa förhoppningar hade icke infriats, varför ändrade bestämmelser i detta hänseende vore påkallade.

Länsstyrelsen har många erfarenheter av bristande intresse hos kyrkoråd för boställenas hävd.

Pastoratens förvaltning av andra avlöningstillgångar än boställena inbjuda icke heller till utsträckning av pastoratens befogenheter såsom förvaltningsmyndighet.¹

Då länsstyrelsen icke kan antaga, att pastoraten skulle bliva bättre ägnade för dylika uppdrag, därest deras befogenheter ökades, finner länsstyrelsen det icke tillrådligt att helt överflytta förvaltningen av boställena å kommunala organ under obundna former, i all synnerhet som kontrollen från det allmännas sida enligt förslaget icke kan anses nöjaktigt anordnad. Det förtjänar även att framhållas, att den ifrågavarande lönejorden till icke obetydlig del är av kronoanslags natur, vilket förhållande sammanställt med vad ovan framhållits givetvis ökar länsstyrelsens betänkligheter gentemot förslaget i denna del.

Ovan har antytts, att länsstyrelsen anser de möjligheter till kontroll från statens sida över församlingarnas förvaltning, som föreslagits, otillräckliga. Länsstyrelsen finner emellertid icke endast kontrollmöjligheterna mindre tillfredsställande; även de föreslagna kontrollorganens ändamålsenlighet för de åt dem avsedda uppgifterna måste ifrågasättas. Detta sistnämnda omdöme gäller särskilt domkapitlen, vilka myndigheter de sakkunniga vilja tilldela nya, viktiga arbetsuppgifter inom det praktiska förvaltningsområdet. Erfarenheterna av domkapitlens sysslande med praktiska-ekonomiska förvaltningsuppgifter inbjuda dock icke till ett utsträckande av dessa myndigheters befogenhet inom detta förvaltningsområde. Här må såsom exempel på domkapitlens svårigheter att utöva praktisk-ekonomisk verksamhet anföras följande erfarenheter från domkapitlens hittillsvarande sysslande med dylika uppgifter.

Domkapitlet har jämlikt 30 § ecklesiastik boställsordning att tillse, huruvida boställes rätt kan anses förnärmad genom något av domstol eller annat av myndighet meddelat beslut eller om vid sådant beslut i avseende å boställes bebyggande ej iakttagits behörig hänsyn till boställes ekonomiska bärkraft. Det åligger domkapitlet att i förekommande fall överklaga dylika beslut. Såvitt kunnat utrönas vid undersökning beträffande åren 1925—1931 har domkapitlet icke överklagat några förrättningar här i länet. Länsstyrelsen, som beaktat, att övervakningen i detta hänseende varit otillfredsställande, har i största möjliga utsträckning införskaffat erforderliga syneprotokoll och granskat desamma, varefter, då anledning till anmärkning förekommit, handlingarna överlämnats till kammarkollegiet, som genom sitt advokatfiskalsämbete överklagat förrättningarna. Exempelvis må nämnas, att genom dessa överklaganden ändringar till det allmännas fromma vunnits ifråga om av- och tillträdesstycken å Bo kyrkoherdeboställe år 1929 och å Hammarby komministerboställe och Sorunda kyrkoherdeboställe år 1930.

Beträffande boställes bebyggande hava boställsnämnderna vid syner och besiktningar i mycket stor utsträckning fattat beslut, vartill de ej haft befogenhet. Då arrendator i följd av sådana boställsnämnds beslut begärt ersättning hos länsstyrelsen, har länsstyrelsen i regel nödgats avslå framställningen, enär tillstånd till byggnad eller medgivande om inlösen av överloppshus icke lämnats i behörig ordning. Senare gjorda ansökningar om godkännande av boställsnämndens dispositioner har länsstyrelsen vid saklig prövning med hänsyn till boställets ekonomiska bärkraft icke sällan nödgats avslå. Oaktat domkapitlet i regel ställt sig tillmötesgående emot sökanden, då besvär över dylika avslagsbeslut anförts hos kammarkollegiet, har kollegiet merendels lämnat besvären utan avseende (exempel Roslagsbro kyrkoherdeboställe).

I fråga om tillsynen däröver, att åbyggnad å boställena är brandförsäkrad, stadgas i 30 § boställsordningen, att det ankommer på domkapitlet att hålla noggrann tillsyn över arrendators fullgörande av sin brandförsäkringsplikt. Enligt 37 § boställsordningen har boställsnämnden att vid varje besiktning tillse, att boställets hus äro behörigen brandförsäkrade. Enligt 19 § arrendeförordningen och föreskrift i arrendekontrakten åligger det arrendatorn att årligen insända bevis till domkapitlet om att brandförsäkringen vidmakthållits. Särskilt under sin första verksamhetstid underlåto boställsnämnderna ofta att granska brandförsäkringshandlingarna vid förekommande besiktningar men även i fall, då boställsnämnden i besiktningensprotokollet anmärkt, att arrendatorn ej kunnat förmås

¹ Länsstyrelsen åberopar här, liksom flera gånger i det följande, bilaga till sitt utlåtande. Jag hänvisar till handlingarna i ärendet.

förete brandförsäkringshandlingar, eller att arrendatorn ej haft husen försäkrade till behörigt värde, har domkapitlet aldrig — försåvitt för länsstyrelsen är känt — framställt någon anmärkning mot besiktningen eller vidtagit någon åtgärd mot arrendatorn. I ett fall (Värmdö kyrkoherdeboställe) har inträffat, att, sedan boställsnämnden vid besiktning förelagt arrendatorn att höja försäkringen för ett hus, huset kvarstått försäkrat till det lägre värdet, varför full ersättning vid en sedermera inträffad eldsvåda ej erhöles för detta hus. — Då det kommit till länsstyrelsens kännedom, att arrendator ej erlagt brandstodsavgift, har länsstyrelsen för att skydda bostället förskotterat sådan avgift för att sedan uttaga densamma av arrendatorn. Numera har länsstyrelsen under hand träffat överenskommelse med länets brandstodsbolag om årlig uppgift å förfallna, oguldna avgifter för ecklesiastika boställen och kronodomäner och om särskild respektid för att kunna tillhålla de försumliga arrendatorerna att inbetala avgifterna. Dylik övervakning hade författningsenligt bort ankomma på domkapitlet.

Tillsynen över kyrkorådets förvaltning av årsbeloppsmedel var på sin tid föremål för ecklesiastiksakkunnigas uppmärksamhet. Dessa sakkunniga yttrade härom, att det icke undfallit de sakkunniga, att den av kyrkoråden utövade förvaltningen praktiskt taget vore utan kontroll och att det till de sakkunnigas kännedom kommit fall, då årsbelopp obehörigen använts till gottgörande av byggnadskostnader. De sakkunniga inskränkte sig emellertid till att föreslå nu gällande kontrollbestämmelser i detta avseende, vilka stadga skyldighet för boställsnämnden att vid varje besiktning eller syn avfordra församlingens ombud redovisning för årsbeloppsfonden. Då domkapitlet har att övervaka boställsnämndens besiktningar, har domkapitlet även att tillse nämndernas åtgöranden beträffande kontrollen över årsbeloppsfonderna.

Av till länsstyrelsen inkomna protokoll över boställsnämndernas besiktningar och syner framgår, att boställsnämnderna — särskilt i början av sin verksamhet — ofta underlåto att vid sådan förrättning avkräva församlingsombuden någon redovisning. I många fall måste boställsnämnden, då redovisning fordrades, anteckna till protokollet, antingen att församlingsombuden icke kunnat lämna någon som helst redovisning eller att församlingsombuden förklarar, att kyrkorådet ej hade några årsbelopp inestående, ehuru sådana bort finnas, eller ock att visserligen något visst mindre belopp kunde redovisas såsom inestående årsbelopp, men att beloppen med räntor rätteligen bort vara väsentligt större. — Såvitt för länsstyrelsen är känt, har hittills aldrig förekommit, att domkapitlet vidtagit några åtgärder i anledning av de anförda felaktigheterna. (En av kontraktsprostarna i länet sökte härom året genom anmaningar till pastorsämbetena inom sitt kontrakt vinna rättelse i avseende å denna fondförvaltning. Med vad resultat är dock ännu ej känt. I enstaka aktuella fall, då årsbeloppsmedel skolat tagas i anspråk, hava kyrkoherdar eller kyrkokassörer begärt utredningar direkt från länsstyrelsen för att kunna bringa reda i församlingens räkenskaper.)

Tillsynen över arrendators underhåll av hus och ågor åligger enligt 30 § boställsordningen domkapitlet. I 56 § av samma förordning anvisas domkapitlet skyldighet att, efter erhållen rapport från kontraktsprosten, ofördröjligen vidtaga åtgärder till bevarande av boställes bästa, där anledning till anmärkning föreligger emot arrendators fullgörande av sin nybyggnads- eller underhållsskyldighet.

Det ovan återgivna uttalandet från boställsnämnden rörande Värmdö kyrkoherdeboställe¹ utvisar, att åtminstone i detta fall erforderlig tillsyn åsidosatts. De vid årets av- och tillträdessyn å detta boställe utdömda bättringskostnaderna för brister å hus, hägnader och diken samt vanhävd uppgingo till så högt belopp som 8,000 kronor.

Den tillsyn över arrendesäkerheterna, som domkapitlet har att utöva, torde merendels äga rum enligt formella grunder. Uppgifter om löftesmans insolvens har länsstyrelsen i regel erhållit i första hand från landsfiskalen i orten.

Slutligen kan omnämnas, att domkapitlet, vilka hava att utse allmänna ombud för bevakande av boställenas rätt vid lantmåteri- och andra förrättningar, i regel förordna kontraktsprostar till dylikt ombud. Länsstyrelsen har på sin tid tillåtit sig föreslå, att boställsnämndens ordförande i regel borde förordnas till allmänt ombud vid dessa förrättningar. Länsstyrelsens uppfattning, att kontraktsprostarna icke äro lämpade för detta uppdrag, delades av de ecklesiastiksakkunniga, som bland annat anförde följande: »Även kontraktsprostens lämplighet för uppdraget (arrendeuppskattning) måste numera anses betydligt mindre än förr. Han är numera icke, annat än möjligen undantagsvis, själv jordbrukare och lärar allt mera förlora den kontakt med detta verksamhetsområde, som han tidigare i egenskap av boställshavare och på grund av sin ämbetsverksamhet haft.»

Det är emellertid naturligt nog, att domkapitlet icke äro utrustade för praktisk-ekonomiska uppgifter, då deras personal anställes för huvudsakligen andra

¹ Här uteslutet.

ändamål. Förslaget om inrättande av stiftsintendentsbefattningarna har också tydligen tillkommit i syfte att tillföra domkapitlens förvaltningspersonal nödvändig förstärkning. Fråga blir då, om denna förstärkning kan anses tillräcklig. Med hänsyn till de stora ekonomiska värden det här gäller måste länsstyrelsen för sin del anse det erforderligt, att även juridisk-administrativ sakkunskap och rutin tillföres kontrollmyndigheten.

Å andra sidan anser länsstyrelsen, att förslagets bestämmelser rörande boställenas förvaltning innebära fördelar därutinnan, att desamma skulle medföra frihet och smidighet vid utarrendering av boställena och övervakande av arrendebestämmelserna. Otvivelaktigt skulle bättre resultat än för närvarande kunna vinnas av boställsförvaltningen, därest handhavandet av densamma kunde uppdragas åt den nuvarande arrendemyndigheten under samma fria villkor som betänkanudet föreslagit vid detta bestyrs överlämnande till pastoraten. I länsstyrelsens yttrande den 12 juli 1930 över 1927 års sakkunnigas förslag uttalades, att olägenheterna med det nuvarande systemet, vilka olägenheter länsstyrelsen på ett mycket tidigt stadium av nu gällande lagstiftnings giltighetstid varit i tillfälle framhålla, först och främst hänförde sig till svårigheterna att åstadkomma erforderlig bebyggelse av boställena. Åtgärder till avhjälpande av svårigheterna härutinnan måste alltjämt anses utgöra kärnpunkten i förvaltningsspörsmålet från praktisk-ekonomisk synpunkt. I detta avseende synes förslaget icke innebära några vidare nyheter än att pastoraten skulle svara för sådan nybyggnad, som erfordras för ersättande av insynat hus, som utdömts vid ekonomisk besiktning. Effektiva åtgärder för åstadkommande av fullgod bebyggelse å de många ofullständigt eller dåligt bebyggda löneboställena måste emellertid skyndsamt tillgripas för undvikande av att boställenas avkastningsförmåga för lång tid framåt ytterligare nedpressas. Ofullständigt bebyggda boställen, som icke hava sådan ekonomisk bärkraft, att de kunna belastas med ytterligare byggnadskostnader, böra avyttras. Försäljningsmedlen böra göras räntebärande på lämpligt sätt, eventuellt genom inköp av räntabla fastigheter.

Att anförtro boställsskogarnas förvaltning åt de kommunala myndigheterna finner länsstyrelsen icke tillrådligt. Den tillsyn, som stiftsintendenten skulle utöva, får visserligen med hänsyn till denne befattningshavares fackutbildning antagas bliva ur förvaltningssynpunkt mera tillfredsställande än kontrollen över kyrkorådets förvaltning i övrigt, men det måste ifrågasättas, huruvida det kan bli möjligt att i mera vidsträckta, skogrika stift utöva tillräcklig ledning och övervakning av skogsvården för en stiftsintendent. Det lär i allt fall knappast kunna antagas, att den skogsvårdande verksamheten under den föreslagna organisationen skulle bli bättre än den genom domänstyrelsens lokala tjänstemän utövade förvaltningen, varför länsstyrelsen, med hänsyn till länsstyrelsens allmänna utgångspunkter vid bedömandet av förslagen till förvaltningens anordnande, icke är benägen ansluta sig till förslaget att överflytta tillsynen över de ecklesiastiska skogarna från domänstyrelsen.

Länsstyrelsen i Uppsala län föreslår, att i anslutning till vad som i princip skulle hava gällt efter tillkomsten av 1866 års skogsordning låta skogsavkastningen tillföras gemensamma lönetillgångar men låta jordbruksavkastningen fortfarande tillgodogöras av varje pastorat för sig. Till stöd för sitt förslag framför länsstyrelsen en kritik av utredningsmännens undersökning av församlingarnas ställning till prästlönejorden. Ur denna kritik må anföras följande:

I själva verket torde det vara utredningsmännens uppfattning om församlingarnas privata äganderätt till de ecklesiastika boställena, som ligger till grund för deras och de sakkunnigas förslag.

Enligt länsstyrelsens förmenande saknar denna uppfattning tillräckligt stöd såväl av den nu förebragta utredningen som av i övrigt kända förhållanden.

Ett antal boställen, sannolikt större i vissa delar av riket, mindre i andra, hava ostridigt anvisats av kronojord för att användas till prästboställen. Att församlingarna skulle äga något slags äganderätt till dessa synes icke vara ifrågasatt.

Med avseende å boställen, vilka styrkas hava blivit donerade av enskilda, torde enligt vanliga rättsgrundsatser donators viljeförklaring vara avgörande för rätten till bostället. Härvid förtjänar det att framhållas, att ofta den kyrkliga eller prästerliga funktionens uppehållande, icke en viss församlings rätt eller ekonomiska fördel, torde utgöra donationens ändamål.

Med avseende å övriga boställen torde böra anmärkas, att, med den metod utredningsmännen använt, det aldrig läser kunna bliva fråga om ett verkligt styrkande av individuella rättsanspråk, utan allenast om ett antagande *e fortiori*. Såvitt länsstyrelsen kan bedöma, tala åtskilliga omständigheter för att ett betydande antal boställen tillkommit genom åtgärder från en eller flera församlingsmedlemmar eller möjligen församlingsmenigheten. Men även om en sådan tillkomst varit vanlig, särskilt under medeltiden, läser äganderätt för församlingen icke kunna anses förvärvat därigenom. Beträffande uppfattningen angående skötning i gällande rättspraxis hänvisas till N. J. A. 1916 not. A. 435. Resultatet synes således vara, att frågan om den privata äganderätten till boställena nu som förut i ett stort antal fall måste lämnas obesvarad. (Jfr I sid. 145, kammarkollegiets utlåtande den 16 april 1892.)

Tillsvidare torde man därför få nöja sig med att antaga, att den offentligrättsliga lagstiftningen och sedvanan, för att trygga de prästerliga uppgifternas uppehållande, ända från medeltiden sörijt för att prästerna skulle vara försedda med boställen. Med detta antagande står väl tillsammans, att understundom anspråk på privilegieskydd av prästerskapet framförts till stöd för boställenas egenskap av lön för särskilda prästerliga befattningar. Mot antagandet strider ej heller att församlingarna, åtminstone tidvis, haft betydande inflytande på boställenas förvaltning. Genom 1866 och 1894 års skogsordningar hava dock av skogarnas avkastning en väsentlig del överflyttats från den lokala församlingen till att täcka samfällda utgifter för prästerskapets avlöning. Sistnämnda ståndpunkt bibehålles i 1910 års lagstiftning. Nämnda författningar torde ingalunda kunna anses som skogsvårdsföreskrifter (jfr I sid. 40).¹

Under sådana förhållanden föreligger icke tillräckligt stöd för att den nu tillämnade lagstiftningen skulle anses såsom regel utgå från någon församlingens privata äganderätt till de ecklesiastika boställena. Bestämmelser angående rättsförhållandet med avseende å boställena torde kunna ändras i samma ordning som annan lag eller författning rörande kyrkliga förhållanden. Göres anspråk på särskild rätt gällande i något fall, får detta styrkas.

Då bevisning därom endast i undantagsfall torde kunna förebringas, synas ej heller särskilda bestämmelser för dylika fall behöva upptagas i lagstiftningen. I princip torde denna ståndpunkt överensstämma med exempelvis grunderna för lagen den 3 juni 1921 om upphävande av patronatsrätt.

Det torde också böra påpekas, att ett fasthållande av församlingarnas (pasto-

¹ Se bilaga 1 s. 345.

ratens) rätt till boställena i samma grad, som skett i de föreliggande betänkandena, synes leda till egendomliga konsekvenser, där uppdelning skett av äldre pastorat. Vid dylik delning torde boställe hava behandlats såsom avlöningstillgång för det pastorat, inom vilket det vore beläget, utan att därvid något likvidationsförfarande mellan de åtskilda pastoraten i regel ägt rum. Så torde hava skett, även då boställe får antagas hava varit anvisat av kronojord. Det skulle då kunna inträffa, särskilt när det är fråga om skogshemman, att ett pastorat, enligt de sakkunnigas förslag, finge sina kostnader för prästavlöningen helt täckta genom boställets avkastning, under det att det andra pastoratet fullständigt saknade lokala tillgångar. Ersättning skulle i dylikt fall icke kunna lämnas enligt lagförslaget.

Enligt länsstyrelsens uppfattning är det icke sannolikt att upprättandet av denna nya kår av tjänstemän skulle bli billigare än förvaltningens bibehållande hos domänverket. Härvid förutsättes, att de nuvarande minsta och i förvaltningsavseende mest ogynnsamma skogarna säljas och i stället arrondering och koncentrerung genomföres. Dessutom skulle ju de tungskötta och oekonomiska husbehovsstämplingarna bortfalla. Det synes också, som om man svårigen kunde undgå att ställa en förvaltning av så stora värden under enhetlig ledning av sakkunnig myndighet. Här gäller det dock en areal av över 270,000 hektar med ett taxeringsvärde av över 55 miljoner kronor. Även om de elva stiftsintendenterna erhålla något högre avlöning än vanliga jägmästare, synes det knappast tillrådligt att allenast låta dem var för sig svara för skogarnas skötsel.

Frågan gäller då, vilken betydelse ur ekonomisk synpunkt man kan tillmäta församlingarnas förvaltning. Utredningsmännen hava själva antytt, att pastoratens förvaltning av skogarna skulle medföra betydande risker för att om-tanken på framtiden och anpassningen efter konjunkturerna erhåller alltför litet utrymme.

Det är ju också bekant att den enskilda skogsägarens intresse och förmåga understundom äro otillräckliga för skogsvärden, i följd varav höjningen av de enskilda skogarnas produktion anses vara särskilt viktig. Och det läter icke kunna antagas, att kyrkorådet i en församling skall sköta boställsskogen bättre än dess ledamöter vårda sina egna skogar.

Man synes därför icke kunna anse det föreliggande förslaget i fråga om skogsförvaltningen betryggande. Sannolikt skulle det framkalla yrkanden på ett nytt ämbetsverk såsom kyrkofondskommittén på sin tid föreslagit. Men det förefaller då enklare och mera effektivt att förlägga ledningen till en särskild byrå i domänstyrelsen med uppgift att utvinna så stor inkomst ur de ecklesiastiska skogsdomänerna, som är förenlig med uthålligt skogsbruk. Uppgiften kommer icke att principiellt skilja sig från den affärsrättsliga förvaltningen av statens egna skogar. Även försäljningen av de alltför splittrade småskogarna och inköpen för arrondering förutsätter en överblick över marknaden, som knappast kan finnas hos de särskilda stiftsintendenterna eller kyrkorådets medlemmar eller fondförvaltningen.

Enligt länsstyrelsens uppfattning bör således den ecklesiastiska skogen såsom en gemensam prästerlig avlöningstillgång skötas av domänverket. Därvid måste det dock framhållas såsom synnerligen viktigt, att förvaltningskostnaderna nedbringas.

Med avseende å *jordbruksförvaltningen* synes det otvivelaktigt, att inom alla pastorat finnes tillräcklig sakkunskap, under det att däremot skötandet av

jordbruk genom tjänstemän plägar lämna mindre gynnsamt resultat. Då enligt förslaget pastoratens egna ekonomiska intressen skola inriktas på bostälленas avkastning, torde överlämnandet av förvaltningen i denna del medföra stora fördelar. Risken för bestående skador för framtiden är också vid ett jordbruk ojämförligt mindre än då det gäller skogsdomäner. Då länsstyrelsen således ifrågasätter, att jordbruksförvaltningen skiljes från skogsförvaltningen förutsättes, att husbehovsrätterna till skogen upphöra samt att betesområde avskiljes till jordbruksfastigheterna från skogen antingen, där så kan ske, såsom särskilt ordnad betesvall eller såsom hägnad beteshage. Att kontroll över pastoratens förvaltning av bostälленas jordbruk erfordras torde vara uppenbart. Om man vill begränsa inrättandet av nya tjänstemän, synes kontrollen kunna överlämnas till de nuvarande domänintendenterna. På sina håll lärer dock denna anordning förutsätta, att domänintendenten erhåller biträde av assistent, enligt vad som framgår exempelvis av domänintendenten Sven Linders yttrande (tryckta yttranden sid. 589 ff.). Huruvida domänintendentsbefattningar behöva inrättas, där sådana ej finnas, eller om kontrollen där kan överlämnas till jägmästarna, kan länsstyrelsen ej bedöma.

Till domänintendenten bör redovisningen från församlingen ingå och av denne befordras till ovannämnda byrå i domänstyrelsen.

Med avseende å uppskattning, förslag beträffande byggnadsskyldighetens fullgörande och tillsynen över densamma m. m. torde boställsnämnderna böra bibehållas.

Vid prövning av arrendefrågor, rättstvister m. m. torde domänintendenterna behöva hava stöd av lokal myndighet. Enskilda intressen kunna eljest göra sig gällande med alltför stor styrka, särskilt då det lätt kan tänkas, att avkastningen icke har den betydelse för utdebiteringen inom pastoratet, som utredningsmännen förutsätta. Domkapitlen med sin nuvarande sammansättning och utrustning torde knappast vara lämpliga att handhava hithörande rättsfrågor.

Det synes vara att föredraga att länsstyrelserna fortfarande få tjänstgöra såsom ekonomiska lokalmyndigheter. Nuvarande arbete därmed har avsevärd omfattning och försvinner säkerligen ej, även om pastoraten får förvaltningen om hand. Länsstyrelserna torde också böra föra talan för bostälлена.

Länsstyrelsen i Södermanlands län: Förvaltningens decentralisering gör den ecklesiastika boställsnämnden mindre tjänlig som kontrollorgan.

För domkapitlen torde bliva särskilt angeläget att för kontrollen över jordbruksförvaltningen hava stadigvarande tillgång till sakkunnig tjänsteman, som mera ingående blir i tillfälle att följa lönebostälленas vård och utveckling.

Länsstyrelsen föreslår därför, att de ecklesiastika boställsnämndernas verksamhet skall upphöra och att kontrollen över jordbruksförvaltningen övertages av särskilda tjänstemän såsom ecklesiastika domänintendenter, vilkas tjänstgöringsområden och tjänsteställning i övrigt fastställes efter särskild utredning.

Man kan ej vara säker om att hos kyrkoråden finna för fastighetsförvaltningen erforderlig sakkunskap, varför förslagets fakultativa boställsstyrelser med all säkerhet komma att utses i flertalet församlingar. Hos församlingarna torde uppstå svårigheter att erhålla lämpliga och villiga förtroendemän för boställsstyrelsernas rekrytering, därest ej ledamotskapet blir avlönat, något som ej torde vara avsett.

Länsstyrelsen vill särskilt framhålla, att utarrenderingsförfarandet enligt förslaget ej synes vara tillfredsställande. Församlingarnas organ, kyrkoråd eller boställsstyrelse, skulle själva äga att helt bestämma över innehållet i arrendeavtalen. Det kan ej anses vara uteslutet, att arrendevillkoren under så-

dana förhållanden påverkas av boställesnas huvudsyften ovidkommande omständigheter. Församlingarnas obundenhet vid utarrenderingarna synes därför böra inskränkas och utarrenderingarna lämpligen ske under medverkan av den ecklesiastika domänintendenten. Dennes befogenheter härvid böra dock ej göras vidsträcktare än som kan anses vara erforderligt för att trygga boställesnas vidmakthållande, tidsenliga utveckling och rationella utnyttjande för sitt huvudsyfte.

Med avseende å den föreslagna organisationen för skogsförvaltningen har länsstyrelsen ävenledes erinringar att framställa.

Länsstyrelsen, som efter vad ovan sagts, delar de sakkunnigas mening om decentralisationslinjens fördelar, håller före, att decentralisationssystemet bör kunna komma till än vidsträcktare användning för skogsförvaltningen än de sakkunniga tänkt sig.

I stället för att centralisera förvaltningen inom stiftet och inrätta en härför erforderlig tjänstemannakår anser länsstyrelsen, att varje pastorat bör handhava omvårdnaden av sina boställsskogar och för ändamålet anställa som medhjälpare erforderlig fackmannapersonal med tillfällig eller fastare anställning alltefter uppgifternas omfattning.

Kontrollen över skogsvården bör åvila stiftsintendenterna. Om dessa — såsom länsstyrelsen tänkt sig organisationen — befrias från bestyret med de mindre krävande men ofta tidsödande skogsvårdsgöromålen, skulle de bliva i tillfälle att i större utsträckning ägna sig åt det viktigare arbetet med kontrollen över skogshushållningen.

Stiftsintendenternas befogenheter synas i vissa hänseenden vara för snävt begränsade. Då de sakkunnigas specialmotivering tolkar innehållet i den föreslagna prästlönelagens bestämmelse angående stiftsintendenternas befogenheter så, att intendenten ej skulle äga föreskriva markförbättringar och andra åtgärder, som kunde tvinga pastoratet till investering av nytt kapital, innebär bestämmelsen ett beklagligt hinder för stiftsintendentens verkliga arbetsuppgift. Uti stiftsintendentens befogenheter bör inrymmas rätt att lämna föreskrift om alla åtgärder, som avse främjande av rationell skogsvård, utan annan inskränkning än att pastoratet ej oskäligt må betungas med hänsyn till skogsavkastningens belopp.

Länsstyrelsen i Gotlands län: Såsom nu en gång de kyrkliga förhållandena utvecklats sig i vårt land och med den ställning staten och kyrkan intaga till varandra lärer, alldeles oavsett huru bedömande av frågan om den juridiska rätten till den ecklesiastika jorden utfaller, det ej få anses orimligt att å staten bevaras en genomförd kontrollerande befogenhet genom dess egna organ.

Med utgångspunkt från den i sig tilltalande grundtanken att i vidare mån, än förhållandena med nuvarande lagstiftning medgiva, kunna tillgodogöra församlingarnas eget intresse för boställesnas vård och förståndiga brukande hava de sakkunniga ansett sig kunna räkna på ett utnyttjande av pastoratens medverkan för hela den komplicerade förvaltningsapparaten. Det synes länsstyrelsen som om de sakkunniga härutinnan ställt sina förväntningar väl högt. Svårigheterna med en egendomsförvaltning av den särskilda beskaffenhet, varom här är fråga, synas hava underskattats och ej tillräcklig hänsyn hava tagits till den omständigheten, att särskilt inom mindre pastorat tillgången på lämplig och villig arbetskraft härutinnan kan vara begränsad. Möjligheten av att vid utarrenderingar enskilda synpunkter ibland kunna få göra sig otillbörligt gällande är nog icke utesluten. Då pastoraten såsom t. ex. här i länet kunna bestå av ända till 6 särskilda församlingar, lärer knappast hos pastoratets representation — väl i de flesta fall boställsstyrelse — få påräknas det

alldeles särskilda intresse för varje enskild församlings boställe, som förutsatts av de sakkunniga.

De beräkningar över det ekonomiska utfallet av det föreslagna systemet, vilka 1931 års utredningsmän förebragt och vilka torde härutinnan ligga till grund för de sakkunnigas förslag, äro knappast ägnade att giva någon tillförlitlig jämförelse av administrationskostnaderna under närvarande och nu föreslagna förhållanden. Härvid må framförallt erinras om att ingen hänsyn tagits till pastoratens kostnader. Utom rena förvaltnings- och räkenskapsbestyr, för vilka vederbörande befattningshavare naturligtvis få särskilt ersättas, läser man knappast kunna undgå att taga hänsyn till den allmer framträdande tendensen ifråga om arvoden för kommunala förtroendeuppdrag överhuvudtaget och sålunda få beräkna, att jämväl de föreslagna boställsstyrelserna komma att efterhand draga kostnader. Då enligt förslaget regleringen av mellanhandandet mellan pastoraten och kyrkofonden skall byggas på normalberäkning av boställenas avkastning, bliva dessa förvaltningskostnader givetvis upptagna som utgifter. Det läser i avseende å dessa normalberäkningar — vilka skola gälla för längre perioder framåt — för övrigt med fullt skäl få förväntas en allmän tendens att taga till inkomster i underkant, men utgifter rundligt nog. Risker för att kyrkofondens mellankomst för lönesystemets uppehållande härigenom bliver mera anlita än eljest skulle bliva fallet torde ligga i öppen dag. Det läser för övrigt få erinras om den särskilda omständigheten, att överhuvudtaget normalberäkningar, uppgjorda under, såsom för närvarande, tryckta konjunkturer för jordbruket torde komma att för avsevärd tid fastlåsa låga avkomstbelopp för löneboställena till förfång för kyrkofonden, som därjämte bliver lidande på minskningen i inkomster genom bortfallande av den supplementära utdebiteringen av prästlöneemedel i ett stort antal pastorat.

På nu anförda skäl anser sig länsstyrelsen icke kunna tillstyrka de sakkunnigas förslag, i vad det rör förvaltningen av löneboställena.

Länsstyrelsen är emellertid fullt på det klara med att det nuvarande systemet för prästlönejordarnas förvaltning icke utan vidare bör läggas till grund för en lagstiftning, som tager sikte på ej mindre säkerhet och reda i förvaltningen, utan även ernående av ett för avlöningsväsendet så gynnsamt resultat som möjligt.

Önskvärt måste anses att — vid eventuellt bibehållande av decentralisation läns- eller stiftsvis — verkställighetsbestyret koncentreras hos endera länsstyrelsen eller domkapitlet. Vad angår valet mellan dessa myndigheter talar för domkapitlet dess mera på eklestiastika ärenden överhuvudtaget inriktade verksamhet, för länsstyrelsen en allmän inriktning på kamerala och förvaltningsbestyr. För egen del anser länsstyrelsen — i medvetande likvisst om den icke ringa arbetsbörda, som därigenom lagts och lägges till länsstyrelsens övriga — arrendeväsendet böra i huvudsak förläggas under länsstyrelsen, bl. a. genom förflyttning dit av uppsägningsrätt, föranstaltande av syner, tillsyn å arrendesäkerhet m. m. Detaljerat förslag härutinnan liksom i övrigt i fråga om erforderlig omarbetning av arrendeföreskrifterna anser sig länsstyrelsen sakna anledning att nu framlägga innan själva huvudfrågan fått sin lösning.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anför såsom skäl mot pastoratsförvaltning av boställenas jordbruk, bland annat, att man kan befara, att utarrenderingen av boställena ej kommer att ske med oväld och opartiskhet, om församlingarna själva få hand därom. Personliga hänsyn och tillfälliga majoriteter på kyrkostämmorna komma med största sannolikhet, anför länsstyrelsen vidare, att mången gång inverka vid utarrenderingen.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller såsom skäl för centralisering till kyrkofonden av prästlöneväsendet den skatteutjämning, som härigenom skulle åstadkommas, därvid länsstyrelsen, som antager, att skatteutjämningsfrågan i övervägande grad kommer att gå i riktning mot överflyttande av kommunala uppgifter å statsverket, och finner, att vår kyrkas karaktär av statskyrka alldeles särskilt inbjuder härtill, framhåller, att 1927 års sakkunniga funnit en utväg att utan sådan överflyttning åstadkomma ungefärligen samma effekt i skatteutjämningshänseende som om avlöningväsendet överflyttats på statsverket. Länsstyrelsen ingår även i kritik av utredningen om församlingarnas ställning till prästlönejorden:

Utredningsmännens slutsatser utav den historiska tillkomsten innebära ingenting mera och ingenting mindre än att församlingarna skulle hava en privaträttslig äganderätt till all såsom avlöning åt församlingens prästerskap anslagen jord, och detta även om den anslagits av kronan till detta ändamål. En sådan slutsats beträffande sistberörda slaget av jord torde falla på sin egen orimlighet, vadan därom icke kan behöva vidare ordas. Och om utredningsmännen med omsorg satt sig in uti 1929 års, av länsstyrelsen förordade förslag, skulle det säkerligen icke hava undgått deras uppmärksamhet, att i 1929 års betänkande (sid. 150) åberopats ett rättsfall, enligt vilket högsta domstolen avvisat en församlings anspråk på äganderätt till ett boställe, som i äldre tid upplåtits av socknemän. Detta prejudikat borde hava givit något att tänka på.

Så värdefull den historiska utredningen än kan anses vara för bevarande av kyrkans och dess prästerskaps rätt till egendomarna för framtiden, så lärer i varje fall enligt länsstyrelsens underdåniga förmenande därå icke kunna grundas annat än en offentligt rättslig förfoganderätt över prästlönejorden för det med densamma avsedda ändamål, men en sådan rätt torde få anses betryggande nog. Vissa påtagliga inkonsekvenser i de sakkunnigas resonemanger i denna fråga hava för övrigt icke kunnat undgå att väcka länsstyrelsens uppmärksamhet. Om det nämligen hade kunnat göras gällande en ostridig privatäganderätt för församlingen till den såsom boställe upplåtna prästlönejorden, så skulle väl denna äganderätt tillkomma uteslutande just den församling, till vilken jorden anslagits; men de sakkunniga begå nu den inkonsekvensen att låta denna äganderätt utan vidare övergå på hela det genom lagstiftning och regeringsåtgärder tillkomna pastorat, i vilket den församling, som skulle hava förvärvat äganderätten, eventuellt utgör allenast en mindre del. *Pastoratets* rätt skulle väl således under alla förhållanden icke kunna betecknas annat än som en offentligt rättslig förfoganderätt, eftersom den icke skulle kunna grundas annat än å lagstiftningsåtgärder.

Efter det 1927 års sakkunniga avgivit sitt betänkande, har socialiseringsnämndens radikala förslag, enligt vilket den huvudsakliga delen av prästlönetillgångarna skulle överföras till statsförmögenheten, utkommit, och det ser nästan ut som om detta skulle hava hos prästlönesakkunniga framkallat dels en ängslan för statsmyndigheters handhavande av förvaltningen av kyrkans tillgångar, dels ock en knappast berättigad större trygghetskänsla om förvaltningen uteslutande lades i händerna på kyrkliga myndigheter. Men därvid har man icke vågat sig på att låta även kyrkofonden i förvaltningsavseende skiljas från det verk, som eljest har till huvudsaklig uppgift att förvalta statsverkets tillgångar.

För länsstyrelsen ligger emellertid närmast till hands att se saken så, att så länge vi hava en statskyrka, böra de kyrkliga tillgångarna visserligen på

grund av deras historiska tillkomst på det noggrannaste sårhållas från statens egendom och användas uteslutande för det avsedda ändamålet, men de böra på det praktiskt bästa sättet förvaltas av statsmyndigheter och kontrolleras av statsmyndigheter. Alla dessa kyrkliga tillgångar böra således sammanhållas såsom en enhet, vilken icke bör splittras. Om däremot den dag skulle komma, då vi icke längre skola hava en statskyrka, så gäller det då att verkställa en boskillnad mellan stat och kyrka.

Med den uppfattning, som länsstyrelsen sålunda låtit komma till uttryck, är det helt naturligt, att länsstyrelsen känt sig mycket tilltalad av 1927 års sakkunnigas förslag. Detta förslag har synts länsstyrelsen hava på det mest betydande sätt, som överhuvudtaget är möjligt, sökt sammanhålla alla prästlönetillgångar såsom en enhet och bevara dem för det ändamål, för vilket de äro avsedda. Sett på lång sikt, skulle detta förslag också i sinom tid komma att medföra den billigaste och ändamålsenligaste förvaltning, som överhuvud kan vara tänkbar, i det att förslaget syftar till att så småningom utbyta en mängd mindre avkastningsgivande jordbruksfastigheter, å vilka byggnadskostnader visat tendens att konsumera avkastningen, emot större och i förvaltningsavseende lättsköttare skogskomplex — alldeles på samma sätt som staten under många år förfarit med sina mindre jordbruksdomäner.

I motsats härtill går det nu föreliggande förslaget ut på en splittring av den kyrkliga förmögenheten, och detta på sådant sätt, att effektiv kontroll går förlorad. Om det förslaget ginge igenom, så skulle — det är länsstyrelsens tro — icke en mansålder hava gått, innan det komme att av kyrkans män djupt beklagas, att så skett.

Länsstyrelsen kan icke dela de sakkunnigas förväntningar på en god förvaltning, om kyrkoråden skola handhava densamma och detta tillika under så fria former, som i förslaget ifrågasatts. Många kyrkoråd skulle kanske på ett utmärkt sätt fullgöra åliggandena, medan andra, måhända flertalet, säkerligen skulle brista på ett betänkligt sätt.

Naturligtvis skulle det kunna påstås, att det är ett rätt så allvarligt misstroende, som länsstyrelsen sålunda vågat giva uttryck åt i fråga om kyrkoråden i länet, men påtagligt är ju, att länsstyrelsen icke saknat grund härför, och misstroendet avser ingalunda kyrkorådets redbarhet utan uteslutande deras kompetens.

Länsstyrelsen har under sin verksamhet i stor omfattning haft att göra med kyrkoråd, som uppenbart vanskött vida enklare göromål än dem, som enligt förslaget skulle påläggas dem, och vill till bestyrkande härav endast giva några av de otaliga exempel härpå, som skulle kunnat stå till buds.

Så snart ett löneboställe utarrenderas, översänder länsstyrelsen en avskrift av det upprättade arrendekontraktet jämte den av arrendatorn lämnade borgensförbindelsen till vederbörande kyrkoråd för kännedom och för att i sin mån övervaka, att meddelade byggnadsföreskrifter av arrendatorn iakttagas. I ett stort antal fall har det förekommit, att vederbörande en tid därefter hos länsstyrelsen anmält, att ifrågavarande handlingar förkommit samt anhållit om nya utskrifter. Det är påtagligt, att under sådana förhållanden kyrkorådets uppsikt över egendomarna icke kunnat bliva alltför ingående. Ehuru länsstyrelsen samtidigt med översändande till kyrkoråden av de genom länsstyrelsens försorg uppburna arrendeavgifterna tillika överlämnar särskild redogörelse över beloppen, sakna kyrkoråden ändock i många fall kännedom om vilka belopp de av länsstyrelsen bekommit. Icke sällan har det visat sig, att vid boställsnämndens förrättningar, årsbeloppen för nybyggnader, som enligt länsstyrelsens redovisningsliggare och utgiftsjournal överlämnats till kyrkoråden för att göras räntebärande, icke funnits disponibla utan måst efteråt anskaffas lånevågen eller genom uttaxeringar. Då byggnadsförskott ur kyrkofonden, ofta uppgående till betydande belopp, genom länsstyrelsen tillerkänts kyrkorådet, har detta att tillhandahålla byggnadsmedlen åt arrendatorn i mån av byggnadsarbetenas fort-

skridande. I ett nyligen inträffat fall har förekommit, att arrendatorn därvid erhållit 4,000 kronor mera än som vederbort. Då arrendatorn ifråga till följd av iråkad konkurs icke kunnat fullfölja byggnadsarbetet, har länsstyrelsen måst överlåta arrenderätten till den ene av löftesmännen för arrendet med skyldighet för denne att på egen bekostnad fortsätta byggnadsarbetena för att sedermera vid eventuell överlåtelse erhålla ersättning för de kostnader, som han nödgats utgiva. Vid nyttjanderättsupplåtelse på 49 års tid av lägenheter under löneboställe plägar länsstyrelsen i resolutionen om upplåtelsen föreskriva, att avgälden skall av nyttjanderättshavaren erläggas direkt till kyrkorådet utan förmedling av länsstyrelsen. I ett särskilt fall — det gäller ett samhälle, där tomter för sommarstugor äro särskilt eftersökta och där alltså dylika upplåtelse i stor utsträckning förekommit — har det visat sig, att sedan vederbörande pastoratskassör påkommit med förskingring av honom anförtrödda medel, kyrkorådet saknat varje som helst möjlighet att redogöra för vilka belopp, som verkligen influtit. Det kan för öfrigt förtjäna omnämnas, att i detta fall, enligt vad vederbörande boställsnämndsordförande upplyst, denne för lång tid sedan till kyrkorådet anmält, att i pastoratskassan saknades medel, som rätteligen bort där finnas, utan att någonting blivit åtgjort. Enligt författningarna skola kyrkoråden deklarerat för arrendeinkomsten samt därvid göra avdrag för förvaltningskostnader och värdeminskning. Det torde höra till undantagsfallen, att kyrkorådet avger deklARATION utan tillgång i regel så, att vederbörande taxeringsnämndsordförande hos länsstyrelsen begär och erhåller de uppgifter, som erfordras för en riktig taxering. I detta län finnas 1,047 kykohemman och kyrkojor. Enligt författningarna skola kyrkoråden i god tid före varje arrendeledighet hos länsstyrelsen och biskopsämbetet anhålla om åtgärder för utarrendering och därvid föreslå ett maximipris och ett minimipris i spannmål. I ett stort antal fall förekommer det, att sådan anmälan inkommer först efter arrendeperiodens utgång eller så nära före arrendeperiodens slut, att författningens åtgärder icke hinna av myndigheterna vidtagas. I sådana fall återstår det för myndigheterna intet annat än att överlåta åt kyrkorådet att under hand träffa avtal om jordens utarrendering på ett år samt att i god tid före detta års utgång inkomma med förnyad anmälan om jordens utarrendering.

Exemplen skulle kunna mångfaldigas, men det skulle föra för långt. Säkert är, att länsstyrelsen har fog för sin övertygelse, att kyrkoråden icke lämpa sig för dessa göromål.

Enligt det föreslagna nya systemet skulle det i själva verket bliva pastoratet, som skulle vara åbo å ifrågavarande lönehemman. Såvitt länsstyrelsen förstår skulle pastoratet kunna självt sköta egendomen eller upplåta den på arrende åt annan, allt efter behag. Formerna för utarrendering äro nästan helt obundna. Lagen innehåller endast vissa anvisningar. Man skulle rent av kunna tänka sig, att pastoraten skulle kunna utan hinder av dessa anvisningar — ecklesiastiska arrendelagen skulle väl beträffande dessa hemman vara helt suspenderad — slå in på samma väg, som indelningshavarna här i länet begagnade sig av före 1858, nämligen att upplåta arrenderätten på livtid emot en hög engångsavgift och låga årliga avgifter. Pastoratet kan på det hela taget föreskriva vilka arrendevillkor som helst. Pastoratet kan exempelvis suspendera kommunalskattelagens bestämmelse om ägarens skattskyldighet och lägga skattskyldigheten på en eventuell arrendator icke blott för jordbruksjorden utan även för skogen, som arrendatorn väl icke får exploatera. Ja, pastoratet skulle kunna ställa till rätt mycket oreda i dessa förhållanden — och detta praktiskt taget utan kontroll.

Om också påföljderna av det föreslagna systemet icke komme att riktigt framträda förrän efter något tiotal år, så komme dock nästan genast svårigheter att framträda.

Jämlikt 14 § i förslaget till lag om införande av prästlönelagen skola bestämmelserna i nu gällande arrendekontrakt fortfarande äga tillämplighet. Detta innebär, att pastoratet skall hava att skilja mellan den egentliga arrendavgiften samt avgiften till blivande nybyggnader. Den saken kommer väl lätt att ordnas på det sättet, att pastoratet, som hädanefter skulle självt svara för nybyggnader, tillgodogör sig hela det influtna beloppet utan att göra sådan

åtskillnad. Vida svårare blir det att i enlighet med arrendekontraktens bestämmelser avgöra frågor om nybyggnader under arrendetiden samt frågor om avkortning å arrendena för redan medgivna byggnader. Dessa frågor äro ofta nog så invecklade, att det erfordras stor erfarenhet, juridiskt omdöme och den allra största noggrannhet för att rätt förfara. Dessutom ligger vikt uppå att därvid tillse, att kyrkofonden, som förskjutit medlen, får sitt åter. Till belysande av dessa svårigheter bifogar länsstyrelsen några avskrifter av här meddelade resolutioner,¹ som alltså skola av vederbörande kyrkoråd tillämpas, och länsstyrelsen vägrar att tro på möjligheten av att kyrkoråden skola kunna sköta detta.

Nu utövar länsstyrelsen tillsyn över att kyrkofonden får sitt. Vem skall övertaga den kontrollen? Kyrkofondens utlämnade byggnadsförskott här i länet uppgå i detta nu till 1,027,000 kronor. Det rör sig således icke om småsaker. Pastoraten skulle hädanefter bekomma sådana byggnadsförskott. Kyrkofondens förvaltande ämbetsverk måste väl utbyggas för att kunna utöva en effektiv kontroll. Lätt blir den i varje fall icke.

Man kan lätt tänka sig vilken mängd tvister, som måste uppkomma i tolkningsfrågor, särskilt beträffande de mer eller mindre egendomliga arrendekontrakt, som de olika kyrkoråden komma att utfärda. Även i fråga om prästens tjänstbarheter komma säkerligen många tvister att uppstå, helst som vissa kyrkoråd komma att bliva alltför liberala härutinnan, medan andra komma att intaga en rakt motsatt ståndpunkt. All enhetlighet går förlorad.

Men icke blott härom torde tvister vara att förvänta. Detsamma blir säkerligen förhållandet beträffande den i och och för sig rätt så egendomliga uppskattningen av den »normala avkastningen». Sedd mot bakgrunden av sådana växlande konjunkturer, som under senaste tiden varit rådande — från krigshögkonjunkturen och till nuvarande depression, vilka båda på långliga tider sakna motstycke — vill det förefalla som om en sådan uppskattning mycket ofta måste resultera i motsatsen till »normal avkastning», även om den största sakkunskap bleve anlitad. Men därtill kommer, att den måste bliva ett hastverk, om den skall medhinnas i rimlig tid efter det den föreslagna lagen trätt i kraft. Under alla förhållanden vill denna uppskattning förefalla onödig, eftersom den verkliga avkastningen måste betraktas såsom reellare än den uppskattade.

Under domkapitlets förvaltning skulle från detta län falla 65 ecklesiastika egendomar.

Ingen kan väl med fog förutsätta annat än att domkapitlet skulle kunna *så småningom* förvärva en erfarenhet, lika stor som länsstyrelsens, under förutsättning att hos domkapitlet utbygges en härför erforderlig särskild administration med juridisk och praktiskt ekonomisk kompetens, men även med en sådan utbyggnad komme i början och rätt länge stora svårigheter att möta för bibehållande av erforderlig kontinuitet i fråga om allt, som förut handlagts ensamt av länsstyrelsen.

Givetvis skulle domkapitlets övertagande av länsstyrelsens bestyr i dessa frågor på allt sätt av länsstyrelsen underlätas. Domkapitlet skulle sålunda få övertaga alla här förda liggare: arrende- och borgensliggare, redovisningsliggare, arrendeavkortningsliggare, liggare över förskott till boställsnämndsordförande samt över kungörelsekostnader, liggare över deklarationer samt liggare över friköp av ecklesiastisk jord. Men alla dessa liggare avse hela antalet

¹ Här uteslutna.

442 egendomar. Enligt förslaget skulle liggarna behöva sprängas i 117 stycken delar, en för domkapitlet och för vardera av 116 pastorat.

Om länsstyrelsen uteslutande skulle tänka på egen fördel, borde det vara tacknämligt att befrias från dessa ofta intrikata samt alltid besvärliga ärenden. Men då länsstyrelsen nu förfogar över en utbyggd administration för ändamålet, vilken sitter inne med erfarenhet och praktik samt därigenom äger möjlighet till en enhetlig och hos alla parter invand handläggning av hit-hörande saker, förefaller det som om endast en ohejdad reformlusta skulle komma på idén att spoliera vad som finnes för att åter uppbygga det.

Detsamma gäller om de föreslagna planerna på slopande av kammarkollegiets handläggning av dessa frågor i överinstans, även där kastas bort en rik erfarenhet, som utbytes mot ett nytt ämbetsverk, den s. k. boställskommissionen, vilken icke torde vara lätt att få besatt med kompetenta krafter, helst om den från början skall få karaktären av en tillfällig institution, vilket den emellertid helt visst icke bleve i verkligheten.

Länsstyrelsen anser sig kunna draga under tvivelsmål de sakkunnigas kostnadsberäkning, och i varje fall torde nettoinkomsten knappast bliva avsevärt förmånligare enligt det nu föreliggande förslaget än enligt 1927 års sakkunnigas förslag. På denna fråga vågar länsstyrelsen emellertid icke närmare inlåta sig, men enligt sistnämnda förslag torde domänverkets ersättning vara beräknad med ytterligare prutmån utöver den nedprutning, som 1927 års sakkunniga redan ifrågasatt.

Det kan icke förnekas, att 1931 års utredningsmän och sakkunniga på kort tid åstadkommit ett betydande arbete. Det är emellertid blott helt naturligt, att resultatet måste giva intryck av samt måste vara ett hastverk. Utan att direkt kunna påvisa det, har länsstyrelsen vid förslagets begrundande fått en känsla av tveksamhet huruvida förslaget, om det nu på en gång sattes i funktion, verkligen skulle i alla delar fungera i full överensstämmelse med vad de sakkunniga med detsamma avsett. Länsstyrelsen har emellertid med hänsyn till den begränsade tid, som stått till förfogande, icke vågat inlåta sig på en närmare kritik i detaljer.

I detta sammanhang har länsstyrelsen ansett sig böra meddela, att länsstyrelsen helt eller delvis handhar utarrenderingsväsendet beträffande följande egendomar:

kronodomäner	201
ecklesiastika löneboställen	442
kyrkohemman och kyrkojordar	1,047
domkyrkohemman	110
biskopen i Lunds stift på lön anslagna hemman	18
till biskopslöneregleringsfonden indragna hemman	19
till Lunds biskopslönemedels besparingsfond indragna hemman	12
läroverks hemman	19

Det har för länsstyrelsen sedan länge framstått som ett önskemål, att en omläggning av arrendeväsendet i dess helhet verkställs till undvikande av dubbelarbete och för ernående av bästa möjliga ekonomiska resultat. Också har undertecknad, t. f. landshövdingen Eiserman, i framställning till statens organisationsnämnd i början av innevarande år anhållit om dess medverkan för åtgärders vidtagande i sådan riktning.

Slutligen kan länsstyrelsen icke underlåta att framhålla, att det förefaller något egendomligt, att länsstyrelsen skulle befrias från bestyret med lönebställena och de till kyrkofonden indragna ecklesiastika egendomarna, men däremot allt fortfarande handhava ärenden rörande kyrkohemman och kyrkjordar, domkyrkohemman, biskopshemman och läroverkshemman, vilka med fullt ut lika stora om icke större skäl borde kunna överflyttas på pastoraten respektive domkapitlet.

Länsstyrelsen i Hallands län: Mot de sakkunnigas resonemang torde kunna anmärkas att, även i de fall då församlingarna anskaffat eller såsom donation mottagit resurser till prästlönernas gäldande, detta icke kan anses hava skett för tillgodoseende allenast av ett isolerat, för var och en församling uppkommet behov. Församlingarna hava i stället var på sin ort därigenom bidragit efter sin förmåga till att skapa grundvalarna för en kristlig religionsförkunnelse i vårt land och medverka till att Sveriges folk allt framgent må vara kristet. De hava alltså fullgjort sitt värv såsom organ för den sida av svenskt samfundsliv som representeras av den svenska kyrkan. Därför kan det icke anses annat än fullt befogat att fästa stort avseende vid den enhet i uppgiften och i arbetet för uppgiftens förverkligande, som råder de olika församlingarna emellan och som binder dem tillsammans till en kyrklig organisation i det svenska samhället. Beträffande den större eller mindre vikt man anser böra tillmätas å ena sidan den samhällseliga, kyrkligt enhetliga synpunkten och å andra sidan den splittrade församlingssynpunkten, torde man kunna fortsätta att tvista snart sagt i oändlighet. Det vill därför synas klokast att lämna dessa huvudsakligen teoretiska spekulationer å sido och i stället inrikta sina bemödanden på att söka åstadkomma det system och den organisation som bereder den största och säkraste uthålliga avkastningen av prästlönstillgångarna samt fördela densamma på rättvisaste sätt bland församlingarna och prästerskapet.

Det må framhållas att den omnämnda »indragningen av pastoratens prästlönstillgångar till kyrkofonden» icke utgör någon expropriation eller avser att draga dessa tillgångar till ett främmande ändamål utan endast att på förändrat sätt reglera deras förvaltning och avkastningens användning för det samfälda ändamålet.

Det nu utarbetade förslaget att varje pastorat skulle ombetros att genom sina kommunala förtroendemän få på egen hand ombesörja förvaltningen både av lönebställen och skogar har framkommit för att jämväl denna decentralisationslinje skulle vara undersökt innan slutligt avgörande träffas. Länsstyrelsen anser resultatet hava ådagalagt att sistnämnda linje är långt underlägsen och särdeles riskabel. Länsstyrelsen håller också före att den nu föreslagna organisationen, vilken är grundad på kyrkoråden eller på särskilt utsedda boställsstyrelser samt såsom överinstans på domkapitlet, skulle sakna nödig kompetens för att bemästra de mångahanda ekonomiska och praktiska uppgifter som verksamheten skulle innefatta. Ty det bör icke lämnas ur sikte att det här gäller praktisk affärsverksamhet på jordbruksförvaltningens och skogsbrukets område. Det är alldeles sant att den nuvarande organisationen icke är tillfredsställande och just därför hava också sedan länge krav framställts på dess ersättande med något annat, men detta skall vara något bättre, något som ger garanti för ett mera ekonomiskt resultat och såsom sådant kan de sakkunnigas nu föreliggande förslag icke godkännas. Det river tvärtom sönder de ansatser till god organisation, som redan finnas.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som anför, att domkapitlet knappast äro skickade att handhava kontroll eller att förvalta de indragna boställena,

anför i fråga om kostnadsberäkningarna följande: De för organisationen behöfliga arbetskrafterna synas hava beräknats i underkant. Såväl skogsförvaltningskostnaderna som kostnaderna för hela löneregleringsförslaget hava beräknats alltför lågt. Även den jämförelse, som i utredningsbetänkandet gjorts mellan de olika förslagen och nuvarande kostnader lär vara fotad å mindre tillförlitliga beräkningsgrunder och därför giva ett missvisande resultat.

Vad den för skogsvården tilltänkta personalen beträffar har man i utredningen räknat med 11 stiftsjägmästare (stiftsintendenter enligt löneförslaget), 7 assistenter samt 18 skogsvaktare för 2,613 boställsskogar med en totalareal av 370,203 hektar, därav skogsmark 278,224 hektar och 91,979 hektar impedimenter. Man har sålunda ej räknat med mer än en skogsvaktare på 15,000 hektar skogsmark.

Om den föreslagna organisationen skulle komma till stånd, skulle det enligt länsstyrelsens förmenande säkerligen inom kort komma att visa sig både att det för organisationen beräknade antalet arbetskrafter vore för ringa till antalet, som ock att andra och vida större omkostnader skulle uppkomma vid såväl skogs- som jordbruksförvaltningen, kostnader, som direkt eller indirekt komma att påvåla kyrkofonden eller de allmänna kyrko- eller församlingsavgifter, som skulle komma att utdebiteras å församlingarna.

Beräkningen angående besparingarna vid genomförande av förslaget giva också anledning till bestämda erinringar. I sådant avseende vill länsstyrelsen endast påpeka, att antagandet att länsstyrelsernas befriande från sysslandet med det ecklesiastiska boställsväsendet skulle medföra en besparing av omkring 250,000 kronor utan tvivel är missvisande. Uppgiften lär vara grundad på upplysningar från länsstyrelserna. Från detta län hava allenast lämnats uppgifter om antal domänärenden och prästlönejordsärenden. Hava kostnaderna beräknats efter storleken av den vid den s. k. domänavdelningen inom länsstyrelsen anställda personalens avlöning med fördelning av densamma i förhållande till antalet ärenden för domäner och prästlönejordar så är beräkningsgrunden fullständigt felaktig. Dels tillhör länsassessorn å landskontoret (den s. k. domänavdelningen) ett flertal grupper av andra ärenden än de ovan upptagna, dels kan, även om prästlönejordsärendena borttagas, den till avdelningen hörande personalen, förutom assessorn en landskontorist och ett skrivbiträde, icke undvaras. Länsstyrelsens arbetskrafter äro nämligen, med hänsyn till den alltjämt växande arbetsbördan, redan nu alltför fåtaliga, och personalens prestationsförmåga pressad utöver det skäligen. Härom lærer organisationsnämnden för övrigt kunna lämna besked.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län: I länsstyrelsens yttrande av den 28 juni 1930 över 1927 års sakkunnigas betänkande, har länsstyrelsen uttalat, att den funne tilltalande, om förvaltningen av den ecklesiastiska egendomen anförtroddes åt församlingarna. En sådan anordning vore emellertid på anförda skäl icke möjlig, om dåvarande sakkunnigas förslag om fullständig skatteutjämning av det prästerliga besväret skulle genomföras.

Nu är denna princip frångången, och under sådana förhållanden erbjuder förslaget, att församlingarna själva skola förvalta den ecklesiastiska jorden, mycket av intresse. Hänvisningen till förhållandena i Finland har visserligen ej det bevisvärde, som sakkunniga vilja tillmäta det, enär församlingarna där äro ekonomiskt långt mer beroende av den ecklesiastiska jordens avkastning än här, vilket starkt måste stimulera intresset och omsorgen i församlingarna. Emellertid ställer sig länsstyrelsen icke principiellt avvisande till förslaget i denna del.

Så mycket mer har länsstyrelsen att invända mot att domkapiteln skola an-

förtros de omfattande förvaltningsuppgifter, som sakkunniga nu föreslå. Vare sig känsluskäl eller den enligt länsstyrelsens mening obefogade farhågan för, att den ecklesiastiska jorden skall förlora denna sin karaktär och överföras till vanlig kronojord, om dess förvaltning anförtros statlig myndighet, bör för-
anleda till, att kyrkliga organ anförtros omfattande ekonomiska och administrativa uppgifter av det slag, varom nu är fråga. Skulle statsmakterna vilja ingripa i den rättsställning, som den ecklesiastiska egendomen nu intar, läser formen för egendomens tillfälliga förvaltning icke spela någon roll. Förr kan man befara ett ingripande, om förvaltningen göres beroende av dispositions- eller äganderätten och om den i följd härav organiserade förvaltningen visar sig mindre tillfredsställande. Detta åter är snarare att förvänta om förvaltningen — må vara med sakkunnig hjälp — omhänderhaves av en icke sakkunnig ecklesiastisk församling än om den skötes av en för liknande uppgifter särskilt inrättad statlig myndighet.

Visserligen räknar vår kyrka många praktiskt dugande män och säkerligen är detta förhållandet med de prästmän, som stå bakom det nu framlagda förslaget, men i regel får man givetvis bland det prästerliga elementet inom domkapitlen räkna med teoretiskt och mera religiöst betonade personer, som stå ganska främmande för det slag av praktiska uppgifter, som nu skulle lastas på dem. Ej heller kan man hos domkapitlens lekmannaelement rimligtvis förvänta att finna intresse för och kunskaper i skogsförvaltning, vilket synes bli huvuduppgiften för domkapitlen vid sidan av åtskilligt bestyr med jordförvaltningen. Ett gott uppslag var sakkunnigas förslag att engagera skogsvårdsstyrelserna för den ecklesiastiska skogsförvaltningen. Då denna utväg emellertid ej synes framkomlig vidhåller länsstyrelsen sitt tidigare förslag om domänstyrelsen såsom förvaltare av den ecklesiastiska egendomen, dock med de betydande inskränkingar, som föranledas av förslaget att anförtro den direkta förvaltningen av jorden åt församlingarna. Även de mindre skogarna böra förvaltas av församlingarna. Domänstyrelsen bör bära direkt ansvar för de större skogarna och för förvaltningen av den jord, vars avkastning skall gå direkt till kyrkofonden. ävensom utöva sådan kontroll över församlingarnas egendomsförvaltning, att, med bevarande av stor rörelsefrihet för dem, säkerhet finnes, att misskötsel icke förekommer.

Dessa synpunkter anser länsstyrelsen böra komma under övervägande vid den fortsatta beredning av ärendet, som även av andra skäl synes nödvändig. Ärendets stora vikt och de häftiga kastningar från den ena principiella ytterligheten till den andra, för vilka det varit utsatt, kräver ett allsidigare övervägande än som kommit och kunnat komma de olika förslagen till del under årets forcerade utredningsarbete, vilket, enligt vad två reservanter förklara, ej lämnat dem tid övrig att ingå på omprövning av den centraliserade linjen. En ekonomisk omprövning är även erforderlig. De lokala boställsstyrelser, som sakkunniga lyckligt nog föreslagit skola kunna ersätta de för egendomsförvaltning ofta mindre lämpliga kyrkoråden, komma att förorsaka icke oväsentliga utgifter, vilka icke äro medtagna i beräkningarna.

Efter länsstyrelsernas befriande från bestyret med de prästerliga boställs-
ärendena torde det nämligen, även om domkapitlen fortfarande skola granska förslagen till arrendekontrakt, knappast kunna undvikas, att kyrkoråden, respektive boställsstyrelserna, måste anlita juridiskt eller annat sakkunnigt biträde vid kontraktsförslagens utarbetande och möjligen även i andra fall, där man nu har länsstyrelserna som tillse, att handlingarna i ärendena äro i fullständigt skick. Det är också uppenbart, att de sakkunniga räknat med en alltför stor besparing genom länsstyrelsernas befriande från ifrågavarande

ärenden. De sakkunniga beräkna denna besparing för rikets 24 län till 250,000 kronor årligen, alltså i genomsnitt för varje län något över 10,000 kronor. Då Älvsborgs län torde vara ett av de mera arbetstygda i fråga om ecklesiastika boställsärenden, är det antagligt, att de sakkunniga för detta län beräknat ett högre belopp än 10,000 kronor, antagligen omkring 15,000 kronor. Det är emellertid tydligt, att någon ordinarie befattning vid länsstyrelsen icke kan indragas i samband med den föreslagna omregleringen, enär någon sådan befattning icke inrättats i anledning av länsstyrelsernas övertagande av de ifrågasvarande ärendena. Att dessa ärenden beredas och föredragas av en högre tjänsteman vid länsstyrelsen har sin grund i instruktion och arbetsfördelning; bortfalla dessa ärenden träda andra lika viktiga ärenden, vilkas handläggning av organisatoriska skäl måst överflyttas till andra tjänstemän, automatiskt i deras ställe. Enligt länsstyrelsens beräkning kan en besparing göras med högst 4,100 kronor, motsvarande avlöningar till en juridiskt utbildad e. o. tjänsteman med full tjänstgöring samt till ett kvinnligt skrivbiträde med halv tjänstgöring. Slutligen förefaller det sannolikt, att överflyttandet på domkapitlen av ytterligare administrativa uppgifter måste leda till inrättande av — förutom de föreslagna skogstjänstemännen — en särskild juridisk-administrativ befattning hos varje domkapitel.

Utan några som helst föreskrifter torde det icke bli lätt för pastoratets ombud att övertaga de för de flesta av dem helt främmande göromålen, vilka fordra både insikt samt uppmärksamhet och noggrannhet i detaljerna. Kontraktens formulär, om än aldrig så fullständiga, kunna icke ersätta alla regler i en författning. Det vore därför enligt länsstyrelsens mening välbetänkt att även framdeles i en särskild författning sammanföra föreskrifter motsvarande dem, som nu återfinnas i arrendeförordningen.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Det förefaller egendomligt, att i vår tid, då olika näringsgrenar med all makt söka förena sig i lämpliga organisationer för näringens bestånd, då det inom alla företag energiskt arbetas på att rationalisera, förenkla och sammanföra till enhetlig ledning i syfte att skapa en stark ställning utåt och inåt, minska kostnaderna och öka möjligheten till inkomst, ett förslag som det föreliggande framkommit. Man kan icke frigöra sig från det intrycket, att detsamma tillkommit, mindre till följd av dess företräde framför nuvarande organisation eller 1927 års prästlönesakkunnigas förslag än till följd av den fara för kyrkojordens sekularisering, som de båda tidigare avgivna, här ovan omförmälda förslagen ansetts innebära.

Det förefaller som om den uppfattningen gjort sig gällande, att en decentralisering av förvaltningen av prästlönejorden skulle innebära ett slags skydd för denna förmögenhet mot befarade framtida angrepp från statsmakternas sida. Föreställningen, att förvaltningsformerna i och för sig skulle hava någon betydelse i här antytt hänseende, innebär i själva verket, att statsmakterna skulle inbjudas att vid utövningen av sitt lagstiftningsprerogativ bedriva någon slags blindlek med sig själva. Skulle *extra* garantier mot förhastade förfoganden med avseende å den kyrkliga egendomen vara nödvändiga eller önskvärda, torde det rätta vara, att i likhet med vad som lärer hava skett i Norge upptaga en bestämmelse rörande grunderna för dispositionen i grundlagen.

De färskas exempel på huru pastoraten, som givetvis nu som förr söka så mycket som möjligt undgå kostnader för reparationer och nybyggnader å de ecklesiastika egendomarna och få den största nettobehållningen av dem, tidigare handhaft bebyggelsen å boställena, inbjudas ej till att åter lämna denna jord i pastoratens vård. Den kontroll å *underhållet*, som boställsnämnderna skulle

utöva, komme säkerligen att leda till en mängd tvister mellan dessa och pastoraten. Några *förbättringsarbeten* såsom täckdikning, betesanläggningar o. d. äger nämnderna ej ålägga pastoraten, vadan den ecklesiastika jorden, om förslaget skulle fastställas, i de flesta fall ej komme att följa med utvecklingen utan bliva efter och till följd därav lämna en allt sämre avkastning.

En tidsenlig lagstiftning rörande prästlönejordens förvaltning bör söka för enkla skötseln och borteliminera möjligheter till tvister. Det föreliggande förslaget genomförande skulle emellertid, enligt länsstyrelsens förmenande, inveckla förhållandena och tillskapa många möjligheter till strider såväl inom pastoraten som ock mellan dem och stiftsjägmästare, boställsnämnder och domkapitel, missförhållanden, som skulle allt mera ökas i den mån politiken gör sig gällande inom kommun och förvaltning.

Det torde även mångenstädes bliva svårt att inom pastoraten skaffa lämpliga personer att handhava vården av dess ecklesiastika jord, och dessa personer lära, med den utveckling kommunalpolitiken tager, snart nog vilja hava ersättning för sitt arbete, vilket i sin tur kommer att medföra minskad nettoavkastning.

Överflyttandet av förvaltningen av de ecklesiastika skogarna skulle nödvändiggöra skapandet av en helt ny forstlig tjänstemannakår utan att några nämnvärda indragningar torde kunna äga rum inom domänverket. Icke heller torde avlyftandet av bestyret med förvaltningen av de ecklesiastika boställena från länsstyrelserna kunna medföra några mera avsevärda besparingar eller indragning av tjänster vid dessa ämbetsverk. Att märka är att länsstyrelsernas övertagande på sin tid av dessa göromål icke medförde inrättandet av nya tjänster, åtminstone icke inom detta län. Vidare torde domkapitlens nya ställning som affärsdrivande lokalstyrelser säkerligen förr eller senare nödvändiggöra insättandet av en juridiskt-administrativt utbildad ledamot i dessa för helt andra uppgifter avsedda organ. Dessa omständigheter synas särskilt böra komma under beaktande vid studiet av de sakkunnigas finansieringsplan.

Enligt länsstyrelsens förmenande är den förvaltningsform som föreslagits av 1927 års prästlönesakkunniga avgjort att föredraga framför den nu föreslagna.

Länsstyrelsen i Örebro län: De sakkunniga åberopa såsom en särdeles förtjänst för sitt förslag, jämfört med 1927 års sakkunnigas och nu bestående förhållanden, att förvaltningskostnaderna bliva väsentligt lägre. Enligt länsstyrelsens mening är det långt viktigare att jämföra inkomsterna vid olika förslag, och det torde icke kunna bestridas, att, därest såsom 1927 års sakkunniga föreslagit, de många små prästlönejordarna säljas och i stället inköpas sammanhängande skogskomplex, därifrån kan vinnas en avkastning, som mer än väl uppväger en ökad förvaltningskostnad.

För övrigt lära de till jämförelse mellan förslagen angivna förvaltningskostnadernas storlek icke kunna utan vidare godtagas. Å ena sidan synas sålunda förvaltningskostnaderna enligt 1927 års sakkunnigas förslag räknas för högt. Beräkningen av länsstyrelsernas och domänverkets utgifter förutsätter att dessa ökas proportionellt med *antalet* boställen, vilket givetvis icke är fallet. Å andra sidan tager man vid 1931 års förslags kostnader icke i beräkning utgifterna i varje pastorat för de föreslagna boställsstyrelserna, oaktat dessa utgifter skola avdragas vid bestämmandet av »normalavkastningen».

I motsats till 1927 års sakkunniga hava 1931 års sakkunniga icke sökt en sådan lösning, att prästlönejordarna skulle giva största möjliga avkastning och

därigenom minska utdebiteringen i landet i sin helhet, utan inskränkt sig till att reformera deras användning och förvaltning under förutsättning att de så gott som aldrig få säljas och att vederbörande pastorat själva skola förvalta dem och därav taga all avkomst.

I sitt betänkande uttala 1931 års sakkunniga, att man har all anledning förvänta, det förvaltningen av prästlönetillgångarna, då den utövas av pastoraten själva, kommer att bli mera effektiv än hittills och medföra ökad avkastning. Det torde väl emellertid ej vara alldeles så säkert, att denna förväntan skulle gå i uppfyllelse. Att pastoraten med nu gällande bestämmelser icke visa något större intresse för sina boställen och deras avkastning, torde visserligen icke få anses som något säkert bevis för, att så icke heller skulle komma att bli fallet, om 1931 års förslag bleve upphöjt till lag. Men *det* torde man dock kunna antaga för visst, att endast i undantagsfall något pastorat skulle lägga ner särskilt arbete på att driva upp avkastningen av sina boställen *över* den s. k. normalavkastningen. Det är möjligt att så skulle ske i de fall, då avkastningen av avlöningstillgångarna jämte församlingsavgifter inom maximibeloppet, 30 öre per skattekrona, skulle täcka det för avlöningarna erforderliga beloppet. Enligt den utredning som 1927 års sakkunniga lämnat genom sin tablå nr 5 (sid. 37 i deras betänkande) kan man hava anledning antaga, att antalet pastorat, i vilket nämnda förhållande skulle komma att bli rådande, knappast kommer att överstiga 25 % av rikets alla omkring 1,400 pastorat. I övriga omkring 1,050 pastorat skulle antingen (i några få stycken) enbart avlöningstillgångarna fullständigt täcka behovet av avlöningsmedel eller ock uppkommande brist gäldas av kyrkofonden. I intetdera fallet finnes anledning förmoda, att pastoraten skulle lägga sig särskilt vinn om uppbringande av boställsavkastningen. Däremot är det sannolikt, att vid normalavkastningsbestämmande pastoraten skulle göra allt vad som stode i deras förmåga för att få denna avkastning bestämd så låg som möjligt, så att största möjliga bidrag från kyrkofonden kunde erhållas.

Förslaget innebär jämväl tillskapande av en ny tjänstemannakår, stiftsintendenterna med assistenter, skogvaktare och eventuellt andra biträden, med uppgifter, bland annat, för stiftsintendenterna särskilt att tillhandagå domkapiteln vid deras handläggning av ärenden rörande boställena, och för samtliga att biträda vid och övervaka pastoratens skötsel av boställsskogarna. Fortfarande skulle alla boställen med deras skogslotter bibehållas såsom förut. Pastoraten skulle visserligen komma att omhänderhava den direkta vården av dessa större och mindre skogar, men enbart biträdandet vid vården av och tillsynen över mängden av dessa i regel ganska små, sällan stora, skogslotter måste alltså jämt komma att kräva ett arbete och kostnader, som liksom nu knappast skulle stå i rimligt förhållande till värdet av avkastningen. Från nationalekonomisk synpunkt måste det för övrigt te sig minst sagt egendomligt att statens jägmästare och stiftsintendenter skola resa om varandra inom samma områden. Långt mera tid blir på det sättet försatt till dyra tjänsteresor.

Länsstyrelsen i Västmanlands län: Länsstyrelsen vill till en början erinra därom, att utredningsmännens beräkning av kostnaderna för länsstyrelsernas biträde med prästlönejordens förvaltning torde vara tagen i överkant. Åtminstone kan beräkningen, vad detta län beträffar, icke tagas till intäkt för en minskning av arbetskrafterna. Länsstyrelsen har arbetat med en konstant överbelastning och ett avlyftande av dessa göromål från länsstyrelsen skulle endast medföra en i och för sig synnerligen välbehövlig arbetsminskning.

Den decentralisering av förvaltningen, som av utredningsmännen föreslås,

synes vara åtminstone i viss grad att förorda. Så vill länsstyrelsen giva sin avslutning till utredningsmännens hemställan om överlämnande av boställena till församlingarna. Den förvaltningsapparat åter, som utredningsmännen tänkt sig i och för tillsynen av församlingarnas skötsel av boställena, är enligt länsstyrelsens mening icke tillräddig. Det saknas nämligen ett centralt organ — fränsett den under viss tid framåt tjänstgörande boställskommissionen — för handläggning av hithörande frågor. Fara är därför, att de olika stiftsintendenterna, som praktiskt taget komma att bli de bestämmande i alla hithörande frågor, skola tillämpa olika principer. Möjlighet att genom besvär erhålla rättelse förefinnes ej alltid, fränsett olägenheterna med besvärsförfarandet.

I förslaget är ej uttryckligen utsagt, men utredningsmännen synas förutsätta, att utbetalningarna ur kyrkofonden skola — utom beträffande emeritilöner — göras av domkapitlen. Är detta antagande riktigt, lär en sådan anordning kräva förstärkning av domkapitlens arbetskrafter, enär domkapitlen för det närvarande icke äro utrustade med krafter för sådant ändamål. Kostnaden här för är icke beräknad i utredningsmännens förslag.

Länsstyrelsen yttrade här ovan, att stiftsintendenterna faktiskt skulle bli allenarådande i hithörande frågor, detta givetvis på grund av den sammansättning, domkapitlen nu hava — en sammansättning, som icke garanterar tillförande till domkapitlen av praktisk duglighet och förfarenhet, varmed givetvis icke är uteslutet, att sådan duglighet ändock kan förefinnas. Det synes därför med fog kunna ifrågasättas lämpligheten av att uppdraga åt domkapitlen att utöva den dem enligt utredningsmännens förslag vidsträckta tillsynsmyndigheten utan att det samtidigt sörjes för att den sakkunskap, som är av nöden för ett rätt bedömande av stiftsintendenternas åtgärder och förslag, tillföres dem.

Såsom av det föregående framgår, hade länsstyrelsen beträffande den skogligen förvaltningen helst önskat något centralt organ, förslagsvis en nyinrättad byrå i domänstyrelsen. Den omedelbara förvaltningen skulle, därest virvorfövaltarna, som ju hittills skött densamma, av sina övriga tjänsteälligganden äro förhindrade att fortfarande handhava denna vårdnad — något varom länsstyrelsen saknar kännedom — kunna ombesörjas av vederbörande överjägmästare, till vilkas disposition i sådant fall skulle ställas lämpligt antal, av kyrkofonden avlönade assistenter. För det ökade arbete, som därmed skulle påläggas överjägmästarna, borde de erhålla ett efter arealen ecklesiastik skog inom förvaltningsområdet lämpat arvode ävensom anslag till resekostnader.

I fråga om tillsynen av jordbruket och därtill hörande byggnader torde enligt länsstyrelsens mening tyngdpunkten böra läggas hos boställsnämnderna. Dessas ordförande borde utses för större områden, förslagsvis länen, varvid arvodena kunde tillmätas så pass höga, att de kunde ägna sin huvudsakliga tid åt nu ifrågavarande uppgift. Därmed skulle vinnas dels förfarenhet i dylika ting och dels en viss garanti för att inom ordförandens verksamhetsområde enhetliga principer komme till tillämpning. Med en sådan anordning kunde också beslutanderätten i de flesta frågor tilläggas boställsnämnderna och den myndighet, som skulle hava överinsende över boställena, vare sig nu detta blir länsstyrelserna eller domkapitlen, i regel endast hava att pröva besvär över boställsnämndernas beslut. Endast i de fall, då part uttryckligen i sina besvär begärde härads syn, borde besvären ställas till domaren i orten, eljest kunde det ankomma på den myndighet, som har att pröva besvären, att besluta, om syn skall påkallas eller icke.

Därest det emellertid av någon anledning icke anses lämpligt att bibehålla

den nuvarande förvaltningen av skogen antingen i det stora hela orubbad eller i viss mån ändrad enligt det förslag länsstyrelsen här ovan skisserat, och det icke heller anses nödvändigt att erhålla något centralt förvaltningsorgan i fråga om skogen, lärer det kunna ifrågasättas, om ej dessa skogar böra inordnas under den allmänna skogsvårdslagen och dess kontrollerande organ, skogsvårdsstyrelserna.

Inom lappmarks- och skyddskogslagarnas tillämplighetsområden lärer motsvarande befattning med löneboställesnas skogar tills vidare kunna övertagas av domänstyrelsens organ. I övrigt synas i sådant hänseende följande huvudgrunder böra vinna tillämpning:

Skogen ställes under pastoratets omedelbara vård och förvaltning med iakttagande av att uthålligt skogsbruk skall tillämpas.

Avverkningsplan för tio år upprättas och fastställs av skogsvårdsstyrelsen efter pastoratets hörande. Vid fastställandet av avverkningsplan, gällande skog av viss minimiareal, förstärkes skogsvårdsstyrelsen genom inkallande av en särskild av Kungl. Maj:t utsedd speciellt sakkunnig ledamot. Skogsvårdsstyrelsen övervakar planens efterlevnad.

Avverkning sker efter utstämpling genom pastoratets försorg. Härvid äger pastoratet anlita skogsvårdsstyrelsens biträde, pastoratet dock obetaget att i stället anlita sakkunnig person, ej underordnad men godkänd av skogsvårdsstyrelsen. Pastoratet förfogar över virket, dock att, där överskott å avlöningstillgångarna uppkommer, beslut om användningen av överskottet synes till förekommande av misshushållning böra underställas domkapitlets prövning.

Pastoratet är skyldigt att efter skogsvårdsstyrelsens anvisning vidtaga reproduktions- och beståndsvårdsåtgärder.

Skogsvårdsstyrelsen anvisar erforderlig betesmark å skogsmarken. Skogsvårdsstyrelsen planlägger på pastoratets begäran torrläggningsföretag, dock utan hinder för pastoratet att härvid anlita annat sakkunnigt biträde.

Ersättning för skogsvårdsstyrelsens förrättningar gäldas av pastoratet enligt enahanda villkor, som gälla för enskilda skogsägare inom verksamhetsområdet.

Besvär i frågor av denna art anföras hos länsstyrelsen.

Vid uppskattnng av skogens normalavkastning inträder i boställsnämnden av skogsvårdsstyrelsen förordnad ledamot. I och med löneboställesnas hänförande under skogsvårdslagen torde de bliva berättigade till bidrag från statens skogsutdiknings- och skogsodlingsanstalt.

Boställsskogarnas inordnande under skogsvårdslagen och skogsvårdsstyrelsernas medverkan vid deras skötsel skulle möjliggöra för styrelserna, att inom flertalet socknar få till stånd demonstrationsskogar till båtнад för styrelsernas upplysningsverksamhet. Beträffande kostnaderna för en sådan anordning torde följande vara att bemärka:

Av tablån i utredningen sid. 57 framgår att medelarealen skogsmark för de olika stiftens växlar mellan 28 och 474 hektar; för hela landet är medeltalet 107 hektar. Antalet skogar med mer än 400 hektar skogsmark är blott 124, varav med över 1,000 hektar 28 stycken.

För skogar, överstigande i södra och mellersta Sverige 4 å 500 hektar och i norra Sverige cirka 1,000 hektar, torde särskild gallrings- och apteringskunnig bevakare vara erforderlig; detta oavsett huru administrationen ordnas, medan för stämpling i äldre skog, upprättande av stämplingslängder med mera sakkunnig hjälp påkallas, exempelvis av skogsvårdsstyrelsen. För mindre skogar torde bevakning, aptering och tillsyn vid avverkning kunna ombesörjas av boställssty-

relsen eventuellt med tillfälliga biträden, medan för stämpling, gallring och ledande av kulturarbeten sakkunnig hjälp får beräknas.

För en medelstor skog å 100 hektar beräknas årliga kostnaderna för biträde genom skogsvårdsstyrelsens försorg enligt i Västmanlands län nu tillämpade grunder sålunda.

Röjning och arbetsledning vid skogsodling	1 å 2 dagar
gallringsblekning	2 »
stämpling	1 »
	5 dagar

Debitering: 1 dag å 5: —	5: —
3 » å 10: —	30: —
stämpl. längd	10: — 45: —
Kost och logi för förrättningsmän	15: —
	Summa kronor 60: —

eller 0.60 kronor per hektar.

All sannolikhet talar för att administrationskostnaderna med nu föreslagen anordning komma att bli lägre.

Länsstyrelsen hemställer att utredningsmännens förslag i dessa nu berörda delar göres till föremål för överarbetning, därvid nu anförda synpunkter föreslås vinna beaktande.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län: De prästgårdsjordbruk, som finnas inom detta län, äro med få undantag av relativt mindre omfattning. Den eventuella minskning eller ökning i inkomsterna av jordbruksarrendena, som skulle kunna bli en följd av kyrkoråds förvaltning, lärer alltså för detta läns vidkommande bli skäligen obetydlig. Helt annat torde förhållandet vara med skogsbruket. Inom länet äro belägna flera av landets största ecklesiastika boställsskogar. Det är länsstyrelsens bestämda övertygelse, att det vore synnerligen olämpligt att i stället för domänstyrelsen, som äger en för detta ändamål utbyggd organisation, insätta kyrkoråden i t. ex. Ockelbo och Ljusdal till förvaltare av samma pastorats stora prästskogar. Kyrkorådets förvaltning av t. ex. dessa skogar bleve nog minst lika kostsam som domänstyrelsens. I detta sammanhang kan förtjäna anmärkas, att 1931 års utredning vid sina ekonomiska beräkningar icke kalkylerat med några utgifter för pastoratens organisation för boställenas förvaltning. Dessa skulle helt säkert komma att sammanlagt uppgå till icke obetydliga belopp, i varje fall alltför stora för att bära fullständigt bagatelliseras.

Såsom en brist i den av 1931 års utredning och 1931 års sakkunniga tilltänkta decentraliserade förvaltningen måste jämväl betecknas, att även efter dess genomförande den nuvarande ordningen för förvaltningen av prästlönejord allt fortfarande komme att äga bestånd beträffande flera kategorier kyrkligt ändamålsbestämda egendomar, däribland fastigheter, vars avkomst tillfaller kyrkofonden (att utarrenderingen skulle skötas av domkapitlen i stället för av länsstyrelserna är mest en formfråga), kyrkohemman och kyrkojoridar, domkyrkohemman m. m.

I 1929 års utredning framlagda riktlinjer för den kyrkliga fasta egendomens förvaltning äro enligt länsstyrelsens åsikt väl ägnade att tillgodose rättmätiga krav på den fasta egendomens ekonomiska konsolidering och dess avskiljande och sammanhållande till fromma för dess historiskt givna uppgifter.

Skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd: Det torde ej kunna bestridas, att de ecklesiastika boställsskogarnas skötsel i viss utsträckning måste beteck-

nas som mindre tillfredsställande. Anledningen härtill torde i främsta rummet vara den för dessa skogar gällande invecklade förvaltningsorganisation och de ur skogsförvaltningssynpunkt föråldrade bestämmelser, vilka i stort reglera skogsskötselns utövande. Man torde utan större överdrift kunna säga, att angivna bestämmelser i hög grad försvårat en rationell skötsel av ifrågasvarande skogar. Vill man ernå en förbättring av förhållandena i nu sagda avseende är det därför nödvändigt, att förvaltningsapparaten förenklas och bringas att fungera mera effektivt, än vad hittills varit fallet.

I sådant syfte kan man söka sig fram på tvenne skilda linjer. Den ena av dessa leder emot en centraliserad skogsförvaltning under myndighet utrustad med vidsträckta befogenheter. Det förvaltande organet bör i sådant fall äga frihet att handhava skogsskötseln med hänsyn, i första rummet, till skogsvårdens fordringar samt möjlighet att genomdriva såväl försäljning av jord, vilken ej kan lämna tillfredsställande avkastning, som inköp av lämplig mark för arrondering eller i och för placering av influtna försäljningsmedel.

Denna linje valdes i viss utsträckning av 1927 års prästlönerregleringssakkunniga, vilka i sitt den 31 december 1929 avgivna »Betänkande rörande nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning och förvaltningen av den därtill anslagna egendomen» förordade en indragning av prästlönetillgångarna till kyrkofonden med centralisering till domänstyrelsen av förvaltningen av prästlönejorden. Centralrådet har icke anledning att här ingå på ett närmare bedömande av nyssnämnda sakkunnigas förslag men vill som sin mening framhålla, att *den sålunda ifrågasatta centraliseringen av skogsförvaltningen till domänstyrelsen lämnar ur det allmännas synpunkt betydelsefulla garantier för ett ändamålsenligt handhavande av skogsskötseln.*

Av den utredning, som verkställdes av 1931 års utredningsmän, synes framgå, att det övervägande flertalet av prästboställena donerats av enskilda eller anskaffats av församlingarna samt att, särskilt med hänsyn härtill, ifrågasvarande boställen böra anses rättsligen bundna vid vederbörande församlingar eller pastorat. Centralrådet har ej funnit anledning till erinran mot utredningens omförmälda resultat. Centralrådet finner därför ej heller skäl att närmare diskutera centraliseringslinjen med avseende på de ecklesiastiska skogarnas förvaltning.

1931 års sakkunnigas förslag rörande förvaltningen av de ecklesiastiska boställsskogarna innebär förvisso en radikal förenkling av förvaltningsapparaten. Ur denna synpunkt vill centralrådet därför tillmäta förslaget betydande förtjänster i jämförelse med nu gällande ordning.

En förenklad förvaltningsorganisation är emellertid ej målet utan bör vara medlet för åstadkommande av bästa möjliga vård av prästskogarna, ledande till en uthålligt stegrad avkastning från dessa. Ur kyrkans såväl som statens synpunkt är detta av största vikt, då en misshushållning med prästlönetillgångarna kan medföra en inknappning av de medel, som stå till buds för kyrkliga ändamål, eller få ökad beskattning till följd. Förvaltningens organisation måste följaktligen skapa garantier för en uthållig, ekonomiskt riktig skötsel av ifrågasvarande skogar.

Centralrådet vill här ingå på ett bedömande av huruvida de sakkunnigas förslag lämna nöjaktiga garantier i nu sagda avseende.

För detta spörsmåls besvarande är i första rummet av vikt att klargöra, huruvida församlingarna kunna tänkas äga större förutsättningar än annat eller andra förvaltningsorgan att handhava ifrågasvarande skogars skötsel. Avgörande härför torde bliva det mått av intresse och sakkunskap, vederbörande

organ kan tänkas komma att skänka åt förvaltningen av skogarna ifråga. Är det riktigt, som de sakkunniga velat göra gällande, att församlingarna i allmänhet kunna förväntas ernå direkta ekonomiska fördelar av ett uppdrivande på lång sikt av prästlöneskogarnas avkastning — genom församlingsavgifternas minskning eller upphörande — synes man kunna utgå ifrån, att församlingarna som skogarnas ägare besitta de bästa förutsättningarna för uppgiften ifråga. Denna utgångspunkt måste emellertid grunda sig på det antagandet, att för det övervägande flertalet församlingar skogsavkastningen från prästlönejorden är av eller uthålligt kan uppdrivas till sådan storlek, att denna, tillsammans med avkomsten av övriga lönetillgångar jämte en församlingsavgift understigande den enligt förslaget maximala om 30 öre per skattekrona, täcker de kyrkliga utgifterna inom församlingen. Är detta ej fallet, utan flertalet församlingar, hur än skogsskötseln bedrivs, måste räkna med behov av tillskott från kyrkofonden, blir givetvis intresset för skogsskötseln mindre och grunden till omförmälda utgångspunkt vacklande. För det fåtal församlingar, som besitta sådana skogstillgångar att överskott måste inlevereras till kyrkofonden, blir den föreslagna förvaltningsreformen alltid av mindre ekonomiskt intresse. Centralrådet anser, som framhållits, omförmälda förhållanden vara av stor betydelse för det föreliggande förslagets bedömande. Det hade därför varit önskvärt, att uppgifter härutinnan kunnat framkomma av den verkställda utredningen.

Centralrådet vill emellertid här utgå ifrån, att församlingarnas övervägande flertal komma att få direkta ekonomiska intressen av skogarnas skötsel och att alltså församlingarna på denna grund kunna anses såsom de lämpligaste förvaltningsorganen.

Centralrådet måste draga i tvivelsmål, huruvida pastoraten verkligen äro skickade att handhava de i icke ringa mån betungande förvaltningsuppgifter, som enligt förslaget skulle överlämnas åt dem på sådant sätt, att därav berörda intressen bliva tillgodosedda. I kyrkoråden eller boställsstyrelserna torde nämligen mera sällan skoglig sakkunskap bliva representerad. En borgen för sakkunnig förvaltning av skogarna kommer därför enligt centralrådets mening att saknas, vilken brist ej torde kunna fyllas uteslutande av församlingarnas förut-satta ekonomiska intresse av skogarnas skötsel.

Då emellertid även enligt centralrådets uppfattning decentraliseringstanken stödjdes av goda motiv, finner sig centralrådet i syfte att skapa förutsättningar för bästa möjliga skötsel av ifrågavarande skogar inom ramen för den av de sakkunniga förordade organisationsformen böra föreslå, att dessa skogars förvaltning i sina huvuddrag ordnas på följande sätt.

Såsom de ifrågavarande skogarnas ägare skola församlingarna ytterst ansvara för dessas skötsel samt handhava bokföring och ekonomi. För de skogliga uppgifternas handhavande skola församlingarna vara skyldiga att anställa personer med skoglig utbildning, skogsvaktare, forstmästare eller jägmästare, för vilka, beroende på skogarnas storlek och därav följande omfattning av arbetsuppgiften, tjänsten ifråga blir en bi- eller huvudsyssla. De sålunda anställda förvaltarna skola å församlingarnas vägnar och under deras kontroll, handhava skogsskötseln, verkställa utstämplingarna och övriga skogsvårdsåtgärder, ombesörja avverkningarna m. m. samt biträda församlingarna vid virkesprodukternas försäljning.

Även vid ett dylikt förvaltningssystem böra emellertid de kyrkliga myndigheterna tillförsäkras en effektiv kontroll över skogsskötseln, vilken lämpligen

kan ombesörjas av de föreslagna stiftsintendenterna. Dessa domkapitlens tjänstemän skola enligt det ovan framlagda förslaget befrias från verkställandet av utstämplingar. De få därigenom mera tid tillgänglig för handläggandet av de övriga uppgifter, vilka enligt de sakkunnigas förslag skola tillkomma dem, ävensom, framförallt, större möjligheter till inspektion av skogshushållningen.

Församlingarnas val av skogsförvaltare böra i form av förslag underställas domkapitlen på stiftsintendenternas föredragning. Dylika anställningar ävensom därmed förenade villkor böra alltså bliva föremål för domkapitlens prövning och vara beroende på deras godkännande samt gälla för viss tid, förslagsvis tre till fem år, varigenom domkapitlen vid anställningarnas förlängning bliva i tillfälle att på grundval av stiftsintendenternas erfarenheter pröva förvaltarnas lämplighet för uppdragen ifråga.

Då stiftsintendenternas befattning med skogshushållningen enligt det ovan föreslagna förvaltningssystemet endast i mindre omfattning torde bliva föranledd av initiativ från församlingarna, böra dessa tjänstemäns löner och resor helt bekostas av kyrkofonden. Assistenten och skogsvaktaren i direkt anställning hos domkapitlen torde ej komma att erfordras, för så vitt ej framdeles stiftsintendenternas arbetsbörda kommer att växa i sådan utsträckning, att assistenters anställande blir nödvändigt.

Ett genomförande av centralrådets ovan skisserade förvaltningsförslag medför, som redan framhållits, den ändringen i stiftsintendenternas uppgifter, att de ej själva behöva verkställa utstämplingar. Av största vikt blir nu i stället, att de utöva noggrannast möjliga kontroll över de lokala förvaltarnas utsynningar.

Den nu ifrågasatta organisationen av de ekklesiastiska boställsskogarnas förvaltning torde skapa förutsättningar för en ändamålsenlig hushållning och vård av dessa samt tillförsäkra kyrkan den kontroll över skogsskötseln, det måste ligga i dess intresse att utöva. Huruvida statens eller det allmännas intresse därmed även blir tillgodosett är dock en annan fråga.

De sakkunniga synas förmena, att de kortfattade bestämmelser i förslaget till prästlönelag, som avhandla förvaltningen av prästlöneskogarna, skola med den föreslagna tillämpningen genom stiftsintendenter lämna tillfyllestgörande garantier för att skötseln av ifrågavarande skogar blir utövad på ett sätt, som är ur statens synpunkt betryggande och förenligt med det allmännas intresse därav.

De ändringar i förvaltningsorganisationen, centralrådet tillåtit sig föreslå, komma enligt centralrådets åsikt att medföra ökade garantier för en god skogshushållning. Någon kontroll över stiftsintendenternas verksamhet, som ej annat än ur formell synpunkt kan utövas av domkapitlen, har emellertid därmed ej tillskapats. En dylik kontroll måste dock anses vara i särskilt hög grad påkallad såväl för tryggnad av fullt rationell vård av ifrågavarande skogar som för genomförande av enhetliga grunder för deras förvaltning.

För ernående av angivna kontroll torde man kunna välja olika tillvägagångssätt. Centralrådet vill särskilt framhålla tvenne, som i sådant syfte torde kunna komma till användning.

Bäst i överensstämmelse med det föreslagna förvaltningssystemet blir då givetvis, att, som de sakkunniga föreslagit, tillskapa ett särskilt organ för handhavande av den ifrågavarande uppgiften.

Enligt centralrådets mening kan en på det föreslagna sättet organiserad kommission näppeligen fylla de uppgifter, som skulle behöva tillkomma det nu ifrågavarande kontrollorganet. Särskilt är att märka, att kontrollen förutsätter ofta upprepade lokala inspektioner, vilket kommissionens ende skogs-sakkunnige tydligen ej kan medhinna. Förstärkning av kommissionen till ett effektivt inspektionsorgan är därför nödvändig.

Anses detta ej böra ifrågakomma, synes kontrollen lämpligen kunna handhavas av domänstyrelsen. Begränsas domänstyrelsens uppgifter i nu ifrågavarande avseende i stort sett till vad enligt det föreliggande förslaget skulle tillkomma boställskommissionen, brytes ej decentraliseringslinjen men tillskapas en övermyndighet, som är väl skickad att tillvarata statens intressen av att prästlöneskogarna väl förvaltas och kompetent att giva erforderliga anvisningar i fråga om prästlönelagens tillämpning.

Under återopande av vad sålunda anförts får centralrådet slutligen förklara, att centralrådet finner sig böra tillstyrka de sakkunnigas förslag rörande en decentraliserad förvaltning av prästlönejordens skogar under förutsättning, *dels* att församlingarnas intresse av en förbättrad förvaltning av de ecklesiastiska boställsskogarna finnes i allmänhet kunna bli stimulerat av därav följande ekonomiska fördelar, *dels* att den lokala skogsförvaltningens ordnas på det sätt, i huvudsak, centralrådet föreslagit, *dels ock* att kontrollen över ifrågavarande skogars skötsel ordnas i överensstämmelse med av centralrådet ovan framlagt förslag.

Domänstyrelsen: I utlåtande den 4 september 1930 över 1927 års prästlönesakkunnigas betänkande framhöll styrelsen, att det ur förvaltningssynpunkt måste anses olämpligt, att prästlönejordens skogar och inägor, med hänsyn till det nära samband, som under nuvarande förhållanden i allmänhet råder mellan dessa ägoslag — främst i fråga om virkesfångst för husbehovsändamål och betesområden — förvaltades såsom särskilda fastigheter. I enlighet härmed uttalade styrelsen, att en reform av denna förvaltning syntes till sina huvuddrag böra innebära *antingen*, att prästlönejorden uppdelades i skogs- och jordbruksområden, därvid till områden av sistnämnda slag hänfördes inägorna jämte erforderliga husbehovsskogar och betesområden, att, efter sådan uppdelning, arrendator av jordbruksområde icke finge någon rätt till virkesfångst, bete och andra nyttigheter å skogsbruksområde, samt att förvaltningen av de sålunda avgränsade bruksområdena lades i skilda händer, *eller ock*, i anslutning till 1927 års prästlönesakkunnigas förslag, att förvaltningen av skogs- och jordbruket, utan av styrelsen ifrågasatt uppdelning, sammanfördes under *en* ledning. Styrelsen uttalade vidare såsom sin uppfattning, att starka skäl talade för att prästskogarna alltjämt borde stå under domänverkets ledning. Däremot framhöll styrelsen, i fråga om prästlönejordens inägor, att, vid uppdelning av jorden i skogs- och jordbruksområden, det kunde tänkas, att pastoraten övertog jordbruksområdena till nyttjande under kontroll av domkapiteln. I anslutning till vad styrelsen uttalat i utlåtande den 31 mars 1924 över kyrkofondskommitténs huvudbetänkande förklarade sig styrelsen emellertid beredd att, därest förvaltningen av prästlönejorden i dess helhet funnes böra sammanföras under *en* ledning, omhändertaga förvaltningen av inägora.

1) Allmänna grunder för en reform av förvaltningen av prästlönejorden.

Om den av styrelsen senast år 1930 uttalade uppfattningen, att löneboställes skogar alltjämt böra stå under domänverkets förvaltning, kan anses äga allmänt berättigande och om decentralisering finnes kunna ske, på sätt styrelsen ifrågasatt, till pastoraten av förvaltningen av boställes jordbruk, synes fog

föreligga för en undersökning, huruvida ovan ifrågasatta uppdelning av prästlönejorden bör genomföras. Jämväl reservanter inom socialiseringsnämnden hava varit inne på en dylik tankegång.

2) Förvaltningen av skogen.

Utredningsmännen erinra om de anmärkningar, som vid skilda tillfällen riktats mot domänverkets förvaltning av de ecklesiastika skogarna. Styrelsen har tidigare, bland annat i ovannämnda utlåtande år 1924, sökt klarlägga de förhållanden — gällande bestämmelser rörande skogsavkastningens disposition, vilka ofta tvungit till en alltför konservativ hushållning, skogarnas splittrade fördelning på stundom mycket små förvaltningsenheter, vilken förringat möjligheten för en tillfredsställande förvaltning, m. m. — som i framträdande grad varit anledning till att skötseln av dessa skogar ej alltid kunnat hålla jämna steg med skötseln av andra skogar, såsom domänskogar eller enskilda skogar under sakkunnig förvaltning, vilka varit fria från sådana bestämmelser och, i övrigt, ägt större förutsättningar för en mera intensiv drift. Styrelsen får tillägga, att numera vunnit lättnad i berörda bestämmelser, särskilt efter de nya löneregleringarnas ikraftträdande, ävensom den utveckling, som skett genom vägbyggnad och motorfordonstrafik, ej blott skapat vidgade möjligheter för, utan ock åvägbragt en förbättrad skötsel av de ecklesiastika skogarna. Framhållas må dock att en dylik förbättring kräver sin tid.

I detta sammanhang får styrelsen meddela uppgift, för åren 1923—1930, å avkastningen i kronor från de ecklesiastika boställsskogar, vilkas avkastning ingår till kyrkofonden, ävensom å dispositionen av samma avkastning.

Å r	Behållning			Beräknat värde av till utsyningsberättigade avgiftsfritt utlämnat virke	Summa avkastning (kol. 4+5)
	Inlevererad till kyrkofonden	Utbetalad till bos ällshavare eller till församling för inbesparat virke	Summa kol. 2+3		
1923	2,960,045	298,339	3,258,384	724,228	3,982,612
1924	1,807,729	278,702	2,086,431	736,922	2,823,353
1925	2,084,384	221,222	2,305,606	673,279	2,978,885
1926	2,509,373	186,176	2,695,549	705,605	3,401,154
1927	2,988,469	165,577	3,154,046	712,438	3,866,484
1928	2,629,102	88,211	2,717,333	710,218	3,427,551
1929	3,432,788	86,880	3,519,668	656,422	4,175,990
1930	3,450,061	117,398	3,567,459	546,877	4,114,336
Summa kronor	21,861,951	1,442,525	23,304,476	5,465,889	28,770,365

Vid bedömandet av förevarande förvaltningsförslag bör tagas i betraktande i vad mån boställsavkastning må, vid genomförandet av förslaget, bliva av ekonomiskt intresse för pastoraten. Huvudparten av pastoraten bleve enligt samma förslag hänvisade till bidrag ur kyrkofonden för utgörandet av prästlönekostnaden. Vid sådant förhållande torde kunna sättas i fråga, huruvida nämnda avkastning verkligen är ett pastoratsintresse i den utsträckning, som göres gällande.

De befogenheter och uppgifter, som de sakkunniga tillägga stiftsintendent med biträde av assistent och skogvaktare, äro av ej oväsentligt annan innebörd och räckvidd än de, som tillkomma revirförvaltare och dem underställd personal.

Fastställandet av avverkningsplaner för skogar, varå uthålligt skogsbruk skall bedrivas, är en åtgärd, vilken, med hänsyn till de insikter och det omdöme, som härför erfordras, inom domänverket ansetts böra handläggas centralt inom styrelsen. Styrelsen håller före, att betroendet åt stiftsintendent att, i samförstånd med pastorat, svara för dylik handläggning får anses innebära en alltför vittgående decentralisation i förvaltningen av ifrågavarande skogar.

Vad angår de grunder, som utredningsmännen och de sakkunniga angiva för upprättandet av avverkningsplaner, må framhållas, att dessa i huvudsak synas sammanfalla med dem, vilka inom styrelsen under de sista åren varit föremål för övervägande och närmare undersökning i fråga om praktisk tillämplighet å allmänna skogar.

Verkställandet av utstämpling på en gång för flera år är, bland annat för nedbringande av förvaltningskostnaderna, att anbefalla för mindre skogar med jämförelsevis små avverkningsbelopp, särskilt om skogarna äro avlägset belägna. Styrelsen strävar ock efter att genomföra en sådan ordning å därför lämpliga skogar. Å större skogar kan däremot anordnandet av utstämplingar, återkommande allenast med flera års mellanrum, leda till en alltför summarisk och schablonmässig skogsvård. Utredningsmännen framhålla hursom, med hänsyn till skogsbiologiska förhållanden och konjunkturväxlingar m. m., det vore olämpligt att fastställa skogshushållningsplaner för alltför lång tid. En närliggande synpunkt måste anläggas vid bedömandet av den period, inom vilken utstämpling lämpligen bör återkomma till en skog. De faktorer, som öva inflytande å planerandet och utförandet av en stämpling, kunna nämligen inom jämförelsevis kort tid undergå förändringar i ekonomiskt och bio'ogiskt hänseende, vilka påkalla rubbning av stämplingsplanen. Särskilt inom landets södra delar, där de mest produktiva prästskogarna äro belägna, kunna alltför sällan återkommande förrättningar för utstämpling och bestämmandet av i samband med avverkning erforderliga åtgärder befaras i längden lända skogs-skötselns och särskilt beståndsvårdens till men.

Förslaget om verkställandet av utstämpling på en gång, med kortare eller längre mellantid, av allt virke med rätt för pastoratet att fritt förfoga däröver till husbehov och avsalu, innebär givetvis en betydande förenkling av hittillsvarande förfarande på detta område.

Den nu erforderliga utsyningen av bränsle-, byggnads- och annat dylikt virke till arrendator, tjänst innehavare, församling och pastorat kräver, som styrelsen tidigare framhållit, högst betydande tid och kostnader för utförande och kontroll. Dessa kostnader bleve, vid genomförande av nu föreslaget förfarande, givetvis starkt minskade. Samtidigt komme emellertid viss svårighet att möta, att, i samma utsträckning som nu, upprätthålla kontroll över att husbehovsvirket bleve med omsorg tillvarataget och ändamålsenligt använt. I varje fall anser styrelsen likväl, att det förslag de sakkunniga framföra beträffande utsyningsförfarandet bör, vilken organisation för de ecklesiastiska skogarnas förvaltning, som för framtiden än anordnas, beaktas för ernående av en så vittgående förenkling av denna procedur, som med tillgodoseende av skogs-ekonomiens krav samt med bibehållande av nödig ordning och reda må vara möjligt.

Förslaget att till pastoratens fria förfogande överlämna den del av prästskogarnas virkesavkastning, som försäljes och sålunda direkt inbringar kontanta medel, torde få anses vara av radikal natur. Ett ekonomiskt utnyttjande av skogsprodukterna genom rationellt ordnad avverkning, virkesbehandling, transport och försäljning m. m. ingår såsom ett betydelsefullt led i nutida skogsbruk. Inför den allt hårdare konkurrens på den allmänna virkes-

marknaden, som gör sig gällande, måste numera ägnas en helt annan och större omsorg än förr åt planerandet och genomförandet av avverkning och försäljning. Nettobehållningen påverkas känsligt även av tillsynes obetydliga skiftningar i fråga om arbetsprestationer samt arbets- och virkespris. Facklig insikt i dessa ting och överblick av det allmänna läget på arbets- och virkesmarknaden kunna ej undvaras. Inom domänverket utövas i stort sett en central ledning av virkesförsäljningarna från allmänna skogar. Den lokala skogsförvaltningen erhåller uppgifter rörande virkespris m. m., vilka tjäna till ledning vid de virkesförsäljningar, som omhänderhavas av denna förvaltning. Ehuru väl det skulle åligga stiftsintendent att, på begäran, bistå pastorat med råd och anvisningar angående virkesförsäljning, torde de sakkunnigas förslag i detta hänseende, därest det genomfördes, i vissa fall kunna leda till en återgång till äldre förhållanden och därigenom äventyra ett gott ekonomiskt resultat vid utnyttjandet av den till försäljning avsedda virkesfångsten.

Stiftsintendents befogenhet att föreskriva skogsvårdande åtgärder skulle icke inrymma rätt för honom att föreskriva markförbättringar och andra åtgärder, som kunde tvinga pastorat till investering av nytt kapital. Sådana grundförbättringar skulle alltså kunna komma till stånd i den mån pastorat det vill.

Till utdikningar å enskilda skogar anslår staten årligen högst betydande belopp. Detta sker med tanke på att sådana arbeten kunna vara skogsskötseln till nytta och medföra ökad skogsproduktion. Erinras må ock att kyrkofonds-kommittén framhöll, att produktionen å prästskogarna borde kunna höjas genom avdikning i större skala, än som skedde, av försumpade skogsområden. För närvarande utföres genom domänverket skogsdikningsarbeten i rätt stor omfattning å de ecklesiastika skogarna — under treårsperioden 1928—1930 äro nydikning, bäckrensning och underhållsdikning utförda för en årlig medelkostnad av inemot 180,000 kronor — därvid styrelsen söker tillse, att arbetena ej bedrivs till större omfattning än som må vara förenligt med från skogarna härflytande inkomster. Enligt enahanda grunder verkställas genom domänverket för skogsprodukternas tillgodogörande erforderliga vägarbeten å de ecklesiastika skogarna.

Den förutsättning, de sakkunniga angivit för ovanberörda grundförbättringars tillkomst, kan, i den mån pastorat är ekonomiskt beroende av boställs-avkomsten, leda till en för skogsskötseln utveckling ej gagnelig begränsning av dessa arbeten. I de fall däremot, då församlingsavgifterna icke påverkas av en minskning av nettoinkomsten från boställes skog, kommer pastorats ställning till fråga om utförande av grundförbättringar i motsatt läge.

Så vitt styrelsen kan finna, hava de sakkunniga i fråga om med skogsbruket förbundna uppgifter och åtgärder — planerandet av uthållig hushållning, utstämpling av virke, virkesskördens ekonomiska utnyttjande vid avverkning och försäljning samt utförandet av markförbättringar och andra åtgärder, som erfordra investering av kapital — vid deras strävan efter decentralisation gått så långt, att genomförandet av ett sådant program kan allvarligen befaras snarare leda till försämring än förbättring av skötseln av de ecklesiastika skogarna.

Styrelsen stärkes än mera i denna uppfattning, då styrelsen tager del av den organisation av skogligt utbildad personal, som — under inseende tillsvidare av en särskild kommission — skulle tillhandahållas domkapitel och pastorat vid skogsförvaltningen.

Uti den i utredningsmännens betänkande intagna tablån redovisas för samtliga stift omkring 2,600 ecklesiastika boställsskogar om 370,000 hektar, varav

omkring 278,000 hektar skogsmark och 92,000 hektar impediment. I nämnda areal om 370,000 hektar ingå emellertid omkring 8,800 hektar skogar, tillhörande biskops-, lektors-, domkyrkosysslomans- och klockarboställen m. m. Enligt av utredningsmännen gjord överslagsberäkning skulle för boställsskogarna, såsom skogligt utbildad personal, erfordras 11 stiftsjägmästare, 7 assistenter och 18 skogvaktare, vilken arbetsstyrka vid behov sommartid kunde förstärkas med extra skogvaktare. Upprättandet av avverkningsplaner ansåges kunna utföras av extra personal. Utredningsmännen hava vid upprättandet av sitt organisationsförslag haft finländskt skogsbruk, i vad det avser ecklesiastiska boställen, för ögonen. Enligt utredningsmännens uppgifter äro de finländska prästbolen 700 till antalet med en areal av omkring 360,000 hektar, varav 175,000 hektar »växtlig skog», 175,000 hektar »mindre växtlig skog» och 10,000 hektar impediment. Under rubriken »mindre växtlig skog» ingå i finländsk statistik till väsentlig del trädbevuxna områden av låg produktionsförmåga — trädbevuxna kärr och myrar m. m. — vilka inom svensk skogsstatistik redovisas såsom impediment. En avsevärd del av de såsom »mindre växtlig skog» betecknade områdena är sålunda icke hänförlig till skogsmark enligt inom vårt land gängse terminologi. Så vitt framgår av tillgänglig statistik är avverkningen å de finländska boställsskogarna avsevärt lägre än å de svenska. Avverkningskvantiteten torde, överslagsvis beräknad, å de förra boställena icke uppgå till en tredjedel av motsvarande kvantitet å de senare. Av utredningsmännens uppgift vill vidare framgå, att för de finländska boställsskogarna varit under senare år anställda omkring 8 forstmästare, 4 biträdande forstmästare och 30 å 40 skogsarbetsledare. Härav synes, att utredningsmännen utgå ifrån att de svenska boställsskogarna skulle, förhållandevis, erfordra en mindre styrka av skogligt utbildad personal än de finländska.

I detta sammanhang må erinras därom, att kyrkofondskommittén i sitt huvudbetänkande beräknat, att, vid inrättande av en lokal särförvaltning för skötseln av de ecklesiastiska skogarna inom landet — häri dock ej inräknade Gotlands, Västerbottens och Norrbottens län — skulle, såsom skogligt utbildad personal, erfordras 18 jägmästare, 9 assistenter, 92 skogvaktare och 13 extra skogvaktare.

Styrelsen har sökt utföra en beräkning av den skogsstatspersonal, som, med nuvarande organisation av domänverkets lokala förvaltning, kan anses vara mera stadigvarande tagen i anspråk för förvaltning av de ecklesiastiska boställsskogarna. Beräkningen är i huvudsak grundad på relationstal, erhållna vid jämförelse av tal, vilka motsvara summan för de egentliga statsskogarna, å den ena sidan, och för boställsskogarna, å den andra, av arealen skogsmark + en tredjedel av kvantiteten å rot försålt virke + hela kvantiteten i upphugget tillstånd försålt virke. Enligt denna beräkning kan av skogsstatspersonalen nu anses belöpa å boställsskogarna omkring 17 jägmästare, 6 revirassistenter, 76 kronojägare och 14 icke-ordinarie kronojägare ävensom minst 1 överjägmästare. I denna beräkning ingår icke skogsindelningspersonal samt sådan i rätt väsentlig utsträckning anställd personal, som är förordnad under allenast viss del av år. Detta utvisar, att, med nuvarande organisation av förvaltningen, ett avsevärt större antal tjänstemän tages i anspråk för boställsförvaltningen än det, varmed utredningsmännen överslagsvis räknat vid den av dem skisserade organisationen. Detta gäller i anmärkningsvärt hög grad personal med lägre skoglig utbildning. Vad styrelsen nu anfört lärt giva vid handen, att den nu föreslagna organisationen i stort sett är av beskaffenhet att kunna föranleda en förfläckning i fråga om skogarnas skötsel, som i längden icke kan bliva av godo, en skötsel, som icke kan anses motsvara det krav utredningsmännen velat

ställa på densamma eller att den skulle bliva minst lika god som för närvarande — helst bättre.

I sitt utlåtande över 1927 års prästlönesakkunnigas förslag uttalade styrelsen, att det mest verksamma medlet att ernå bästa möjliga förvaltning av prästskogarna syntes vara, icke att skapa en särförvaltning med nya tjänstemän i orterna och ett nytt centralt ämbetsverk, utan att undanröja föreliggande hinder för en god skogsskötsel. Enligt styrelsens åsikt vore ett upphörande av domänverkets befattning med lönebostälernas skogar och anställandet för dem av en helt ny kår av tjänstemän icke lämpligt för boställsskogarnas egen del.

Dessa skogar angränsa ofta omedelbart domänskogar, varigenom, vid gemensam förvaltning av domän- och ecklesiastikskogar, kostnaden för resor och förrättningar bör kunna hållas avsevärt lägre, än om för vardera kategorien av skogar funnes anställda särskilda såväl förvaltande som bevakande tjänstemän. Dylig förvaltning bör också kunna befrämja en rationalisering och förenkling över huvud taget i fråga om planläggning och utförandet av skogsvårdande arbeten av skilda slag. Därjämte må beaktas, att domänverket, såsom förut nämnts, har en genomförd organisation för virkesskördens ekonomiska utnyttjande, vilken, vid gemensam förvaltning, kommer såväl domänskogarna som de ecklesiastiska skogarna till godo. Med den utveckling inom kommunikationsväsendet, som under senare tider inträtt, anser styrelsen emellertid, att, utan hinder av sådan gemensam förvaltning, där lönebostälernas skogar äro mera samlat belägna — såsom fallet utpräglat är bland annat inom Värmlands och Västernorrlands län — inrättandet av revir och bevakningstrakter med utslutande ecklesiastiska skogar lämpligen kan ske.

Under hänvisning till vad styrelsen nu anfört i fråga om verkningarna, för framtiden sett, av en organisation av skogsförvaltningen vid löneboställena i enlighet med av de sakkunniga angivna grunder, ävensom till de skäl, som angivits för bibehållande, i regeln, av gemensamma tjänstemän för domänskogarna och de ecklesiastiska skogarna får styrelsen vidhålla sin uppfattning, att de ecklesiastiska skogarna, vilka tjäna allmänna intressen, alltjämt böra, under tillgodoförande åt domänverket av skäligen ersättning härför, kvarstå under verkets vård och förvaltning.

3) Förvaltningen av jordbruken.

De sakkunnigas förslag i fråga om decentralisering av förvaltningen av lönebostälernas jordbruk ansluter sig i viss mån till vad styrelsen i 1930 års utlåtande ifrågasatt beträffande överlämnande åt pastoraten, under kontroll av domkapitlen, av förvaltningen av särskilda jordbruksområden. Därest förvaltningen av skogen icke överlämnas åt pastoraten, synes emellertid den av styrelsen ifrågasatta uppdelningen av löneboställen i skogs- och jordbruksområden, i samband med decentralisation till pastoraten av jordbruksförvaltningen, böra genomföras med hänsyn till det samband, som, på sätt styrelsen förut framhållit, råder mellan skogar och inägor. Härförutom må framhållas, att de åligganden, de sakkunniga tillägga pastoraten ifråga om förvaltningen av jordbruken, innebära ett mycket ansvarsfullt värv och att det förty kan sättas i fråga, huruvida det i längden skulle visa sig ändamålsenligt, att pastoraten, såsom nu föreslås, övertog en väsentlig del av de förvaltningsuppgifter, vilka nu tillkomma boställsnämnderna. Enligt förslaget skulle decentralisation från kammarkollegiet närmast till domkapitlen äga rum av befogenheter, som av ålder tillhört kollegiet. Därjämte skulle den ledning av bostälernas förvaltning, som kollegiet haft sig anförtrodd, i huvudsak överlämnas tillsvidare åt ett nyinrättat ämbetsverk — provisorisk kommission — och, senare, åt en tjänsteman.

Huruvida och i vilken utsträckning sålunda föreslagen omläggning av förvaltningen må vara tillräddig och i längden kunna bliva till gagn är ett spörs-

mål, som givetvis kräver ett grundligt och allsidigt överbäggande. Ur kyrkofondens och det allmännas intresse är det förvisso av största vikt att boställsförvaltningen äger en fast och sammanhållande ledning. För statsmakterna synes gälla att taga under bedömande, huruvida icke av utvecklingen påkallad decentralisation på hithörande område — den må avse ärenden rörande markupplåtelse, tillgodogörande av andra naturtillgångar än skog m. m. — bör i fortsättningen kunna, såsom hittills tid efter annan skett, lämpligen genomföras utan anlåtande av så genomgripande reformer, som de sakkunniga äsyfta.

De sakkunniga framhålla, att det låge i sakens natur och jämväl visades av utredningsmännens beräkningar, att den decentraliserade förvaltningen komme att bli billigare än en centraliserad sådan. De av utredningsmännen utförda beräkningarna visa och hän på en anmärkningsvärd skillnad i fråga om kostnaderna för förvaltning enligt:

- a) utredningsmännens förslag,
- b) nuvarande organisation,
- c) 1927 års sakkunnigas förslag.

Utredningsmännen beräkna kostnaderna, för år räknat, för a) till 480,000 kronor, för b) till 1,100,000 kronor och för c) till 1,580,000 kronor. De framhålla beträffande kostnaden under b), att däri ej medräknats kostnaderna för domkapitlens, kammarkollegiets, statskontorets, ecklesiastikdepartementets eller för regeringsrättens arbete å området. Därjämte framhålla de, i fråga om kostnaden under c), att de ej räknat med den minskning av domkapitlens arbetsbörda, som enligt detta förslag skulle inträda.

I kostnaden under c) ingå belopp om 550,000 kronor för domänverkets förvaltning av lönebostälernas jordbruk och 230,000 kronor för länsstyrelsernas medverkan vid samma förvaltning. Vid uträkning av dessa belopp hava, med utgångspunkt från angivna kostnader för domänverkets och länsstyrelsernas handhavande av förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, kostnaderna antagits stå i direkt förhållande till antalet jordbruksdomäner och löneboställen. Då de förra äro till arealen avsevärt större, i medeltal för domän inemot 50 procent, än de senare, torde en dylik beräkningsgrund, för lönebostälernas vidkommande, lämna ett för högt kostnadsbelopp. I samma riktning verkar ett sådant beräkningssätt jämväl av det skäl, att vissa allmänna förvaltningskostnader — för personal, redovisning m. m. — icke stå i direkt förhållande till antalet egendomar. Ifrågavarande belopp om (550,000 + 230,000 =) 780,000 kronor torde alltså få anses för högt beräknat. Den sammanlagda kostnaden för en gemensam förvaltning, under domänverket med biträde av länsstyrelserna, av kronans jordbruksdomäner och lönebostälernas jordbruk skulle, enligt av utredningsmännen anförda siffror, uppgå till ej mindre än 1,205,000 kronor. Detta belopp ter sig överdrivet högt.

Utredningsmännen hava icke beräknat några kostnader för pastoratens egen förvaltning av löneboställena. Enligt de sakkunnigas förslag skulle denna förvaltning, där sådant funnes erforderligt, utövas av särskilda boställsstyrelser. Det arbete, som dessa styrelser eller andra för ändamålet anordnade organ skulle fullgöra, ävensom allt det arbete i övrigt, som komme att åligga pastoraten för tillsyn av boställena, representerar givetvis ett dolt, högst betydande kostnadsvärde.

Det av utredningsmännen beräknade kostnadsbeloppet, 420,000 kronor, för den ecklesiastiska skogsförvaltningen synes vara alltför lågt. Styrelsen håller före, att, därest de sakkunnigas förslag bleve genomfört, ett avsevärt större antal fackligt utbildade tjänstemän än det av utredningsmännen och de sak-

4) Jämförande kostnadsberäkningar beträffande förvaltningen.

kunniga beräknade skulle behöva ställas till domkapitlens och pastoratens förfogande, och att, på grund härav, nämnda belopp komme att stiga högst väsentligt. Härtill kommer ock, tillsvidare, den av de sakkunniga beräknade kostnaden, 50,000 kronor, för en boställskommission.

Huru vanskliga beräkningar av förevarande slag, på nuvarande utredningsstadium, än må vara anser styrelsen dock, att de av utredningsmännen beräknade beloppen icke lämna en tillförlitlig ledning för bedömandet av de verkliga kostnaderna för förvaltning av löneboställena enligt olika system. Även om ett system av starkt decentraliserad förvaltning kan komma att draga de lägsta direkta kostnaderna, måste emellertid tagas i noggrant övervägande, huruvida ej en sådan kostnadsbesparing tilläventyrs vinnes genom eftergift å en behörig effektivitet vid förvaltningen av löneboställenas värdefulla tillgångar.

Utredningsmännen uttala, att avlöningsförmånerna för stiftsintendent och assistent borde sättas något högre än för motsvarande tjänstemän — revirförvaltare och assistenter — i domänverket. Styrelsen kan icke biträda denna uppfattning. En sådan reglering uppåt av löner synes ur allmän synpunkt vara mindre lämplig.

5) Kyrkofonden m. m.

De sakkunniga avvika så tillvida från utredningsmännens förslag, att de ålägga pastoraten att till kyrkofonden redovisa överskott å avkastning från prästlönetillgångar, där detta kunde ske utan kränkande av pastoratens rättigheter. Så vitt styrelsen kan finna, står detta ej i full överensstämmelse med den åskådning, de sakkunniga hävda beträffande användningen av ifrågavarande avkastning. Även om dessa överskott, härflytande från pastorat med mera betydande avlöningstillgångar, komme att utgöra en mindre del av kyrkofondens inkomster — de torde dock vid en god skötsel av boställsskogarna kunna stiga till väsentliga belopp — bleve givetvis det ekonomiska resultatet av denna redovisning, vilket allenast är av direkt intresse för kyrkofonden, i hög grad beroende av det sätt, varå pastoraten utövade sin förvaltning.

Vid bestämmandet av de tillskott ur kyrkofonden, vilka enligt de sakkunnigas förslag skulle tillföras vissa pastorat, komme löneboställes avkastning att tagas i beräkning med belopp, vilka skulle uppskattas, vad beträffar annan avkastning än skogsavkastning, för en tid av tjugu år och, vad angår skogsavkastning, med ledning av uppgjord avverkningsplan för den tid, planen gäller. I detta hänseende anföras reservationer.

Styrelsen får framhålla, att en dylik förhandsuppskattning vid nu gällande lagstiftning visat sig mycket olämplig. Svårigheten, för att ej säga omöjligheten, att på förhand närmelsevis riktigt uppskatta avkastningen, särskilt av skogen, har, med hänsyn till konjunkturernas växlingar och andra på avkastningen inverkan förhållanden, medfört, att dessa beräkningar ofta givit synnerligen felaktiga resultat. Denna beräkningsmetod har därför numera övergivits och, jämlikt nådigt beslut den 4 december 1930, ersatts av avkastningsberäkningar, grundade på förelupna verkliga inkomster och utgifter. Denna omläggning har verkat arbetsbesparande och givit bättre resultat. Därest en förhandsuppskattning av skogsavkastningen, med hänsyn till den osäkerhet, som vidlåder densamma, hålles allt för mycket i underkant, ländes detta givetvis till förfång för kyrkofondens allmänna ekonomiska uppgift. Styrelsen anser följaktligen, att en beräkning på förhand av tillskott ur kyrkofonden icke kan tillstyrkas.

De sakkunniga synas icke avse, att av kyrkofonden, såsom nu är förhållandet, skulle kunna utgå belopp till förskottering av med skogsskötseln förenade kostnader. Inkomsterna, särskilt från mindre boställsskogar, inflyta ej regelbundet varje år. Än mindre bleve detta fallet vid en, enligt de sakkunnigas förslag, ytterligare genomförd koncentrerings av avverkningen. Utgifterna för skogliga underhållsarbeten och skatter m. m. återkomma däremot årligen. Kyrkofonden har ur denna synpunkt, med nuvarande bestämmelser, en för skogsskötseln ej oväsentlig betydelse. De sakkunnigas förslag kan i detta hänseende i viss mån anses innebära en återgång till tiden före uppläggnings av de ecklesiastiska boställesnas skogsfond, vars tillkomst närmast var föranledd av behovet att åstadkomma utjämning mellan inkomster och utgifter å mindre boställsskogar.

Till sist får styrelsen ingå på vissa allmänna konsekvenser av ekonomisk natur, vilka synas böra av statsmakterna beaktas vid prövning av de sakkunnigas förslag till förvaltningsreform.

Såsom styrelsen i det föregående anfört kan den skogsstatspersonal, som vid nuvarande organisation toges i anspråk för förvaltning av löneboställesnas skogar, beräknas utgöra, av ordinarie personal, minst 1 överjägmästare samt omkring 17 jägmästare och 76 kronojägare ävensom, av icke-ordinarie personal, omkring 6 revirassistenter och 14 kronojägare.

Därest statsmakterna skulle pröva lämpligt att genomföra en ändrad organisation, i enlighet med de sakkunnigas förslag, av förvaltningen av löneboställesnas skogar, komme detta att nödvändiggöra en fullständig omgestaltning av gränserna för statens revir och bevakningstrakter, särskilt inom de sju södra överjägmästardistrikten, med därav föranledd avsevärd ökning av dessa administrationsområdens geografiska omfattning och stegring av kostnaderna för resor och förrättningar inom desamma för domänfondens skogar.

På grund av boställsskogarnas belägenhet i förhållande till andra allmänna skogar torde överförandet till annan förvaltning av dessa skogar icke kunna medföra indragning, för domänverkets vidkommande, av hela det antal befattningar, vilkas innehavare för närvarande beräknas vara anställda för boställsskogarna. Överslagsvis beräknar styrelsen, att av ovan angivna personal minst 1 överjägmästare samt omkring 16 jägmästare, 70 kronojägare, 6 revirassistenter och 14 icke-ordinarie kronojägare skulle behöva indragas. Det lär vara förutsett, att i stiftstjänst komme att upptagas allenast ett mindre antal av de nu i domänverket för boställsskogarnas skötsel anställda tjänstemännen. Erfarenheter från det tillfälle, då den s. k. dimensionslagen i Väster- och Norrbottens läns kustland ersattes med 1923 års allmänna skogsvårdslag och de i dessa landsdelar nybildade skogsvårdsstyrelserna organiserade sin verksamhet, hava givit vid handen, att åtgärder från statsmakternas sida i syfte att i skogsvårdsstyrelsernas tjänst skulle upptagas den dåblivna övertaliga skogsstatspersonalen ej haft någon egentlig påföljd. Detta har medfört, att domänfonden fått vidkännas kostnaderna för avlöning av tjänstemän, kvarstående å gammal stat och ej pliktiga att tjänstgöra, ävensom att domänverket, genom tillfälliga anordningar, måst draga försorg därom, att personal, som ännu sju år efter nämnda organisationsförändring är övertalig, utför åtminstone något arbete för den avlöning, som den äger uppbära. En följd av att en stor kontingent av såväl förvaltande som bevakande personal vid nämnda tillfälle blev övertalig

6) Vissa allmänna konsekvenser av ett genomförande av de sakkunnigas förslag till förvaltningsreform.

är även, att befordringsåldern inom nästan alla tjänstegrader inom domänverket undergått en avsevärd stegring till men för verket.

En än menligare inverkan i nu angiven riktning skulle genomförandet av nu föreslagen omläggning av organisationen av boställsskogarnas förvaltning, med hänsyn till det väsentligt större antal tjänstemän, varom nu är fråga, kunna medföra för domänverkets förvaltningsuppgifter, därest icke särskilda åtgärder vidtoges beträffande dessa tjänstemän. Vid sådan omläggning av förvaltningen synes billighet och rättvisa kräva, att det högst betydande antal tjänstemän, som bleve övertaliga, ekonomiskt säkerställes. Domänverket, som för sin affärsverksamhet och de åligganden i övrigt, som ankomma å verket, icke kan i sin tjänst upptaga de tjänstemän, som bleve övertaliga, anser ofrånkomligt, att dessa överföras å indragningsstat eller i annan ordning beredas mot deras nuvarande avlöningsförmåner svarande särskild ersättning, för vilket ändamål särskilt anslag — riksstatsanslag eller anslag ur kyrkofonden — läres få anväsa i syfte, att domänfonden måtte hållas skadeslös för av förvaltningsreformen föranledda konsekvenser i detta hänseende.

Styrelsen har, med utgång från vissa antagna meddellönegrupper och meddellöneklasser, beräknat, att avlöningen — traktaments- och resekostnadsersättning sålunda ej medräknad — för den personal, som bleve övertalig, skulle belöpa sig till omkring 400,000 kronor för ordinarie och 80,000 kronor för icke-ordinarie personal, häri inberäknat dyrtidstillägg med 12 procent.

Med hänsyn härtill hemställer styrelsen, att, därest av de sakkunniga föreslagna ändring av organisationen av förvaltningen av ecklesiastika bostälernas skogar varder genomförd, åtgärd måtte vidtagas för att den skogsstatspersonal, som i samband med sådan organisationsändring blir övertalig, med anlåtande av särskilt anslag, överföres å indragningsstat eller i annan ordning beredas mot dess nuvarande avlöningsförmåner svarande ersättning.

Under återopande av vad domänstyrelsen nu anfört får styrelsen, ur de synpunkter på förevarande spörsmål som styrelsen närmast har att företräda, i underdånighet avstyrka genomförandet av de sakkunnigas förslag till reform i fråga om prästlönejordens förvaltning.

Kammarkollegiet har ingått på en utförlig kritik av utredningen om församlingarnas ställning till prästlönejorden. Denna kritik torde få i form av en bilaga (nr 3) fogas vid statsrådsprotokollet. I detta sammanhang torde det vara tillräckligt att i korthet redogöra för kollegiets yttrande i denna del:

Utan att taga bestämd ståndpunkt till den svåra och invecklade frågan om det berättigade i presumtionen, att medeltida boställen, tills annat visats, vore att anse såsom upplåtna av kronan, har kollegiet på grund av ett flertal anförda omständigheter funnit uppenbart, att den ifrågavarande förvaltningstraditionen ej helt saknat historisk grund. Kollegiet har vidare påpekat, att traditionen torde hava stått i överensstämmelse med den officiella åskådning, som gällde vid tillkomsten av 1686 års ännu giltiga kyrkolag. Beträffande de boställen, som tillkommit i sammanhang med församlingsbildandet, borde enligt kollegiets mening ej heller förbises, att deras anskaffande och överlåtande till lokalkyrkan genom en formlig äganderättsöverlåtelse, inneburit en såsom förutsättning för församlingsbildandet uppställd prestationsskyldighet, som ursprungligen utkrävts av de kyrkliga myndigheterna, vilka utövade en rätt vittgående befogenhet att för kyrkans räkning ålägga kyrkomenigheterna skatter och besvär, samt att efter reformationen Konungen övertagit kyrkans befogenheter i detta och andra avseenden.

Grunden för anordningen att göra överlåtelsen av prästbolet till sockenkyrkan och icke till församlingen vore, har kollegiet påpekat, den kanoniska rättens och de kyrkliga myndigheternas krav på att boställsjorden skulle formligen övergå från givarnas till ett kyrkligt instituts, sockenkyrkans, ägo. Efter medeltida åskådning vore det, har kollegiet vidare framhållit, ej församlingens utan kyrkans behov av präst och gudstjänst, som skulle säkerställas, och församlingen vore endast den kyrkliga verksamhetens objekt.

Den prästerliga boställsjord, som ej anvisats av kronan, vore enligt kollegiets mening på få undantag när att anse såsom stiftelseegendom under statens kontroll. Kollegiet, som anser, att församlingarnas rätt i varje fall icke är starkare än intressenternas för en stiftelse utan i visst avseende svagare än i vanliga stiftelser, har ytterligare såsom sin mening framhållit, att pastoraten, vilka i grund och botten blott vore enheter för fullgörande av vissa offentliga skyldigheter, först genom 1910 års lagstiftning insatts såsom »mera direkt intresserade». Emellertid hade permutationsinstitutet vid berörda stiftelser enligt kollegiets mening större utrymme än i fråga om de rent privaträttsliga stiftelserna. Det karaktäristiska för prästlönejorden och sammanhängande med dess offentligrättsliga ställning vore sålunda enligt kollegiet att genom organisatoriska förändringar i administrativ väg intressenternas krets, vad varje stiftelse beträffar, principiellt kunde ändras.

Kollegiet har i sitt utlåtande påstått, att ej ens någon förvaltningsrätt i avseende å prästboställe under protestantisk tid, och sannolikt ej heller under katolsk, tillkommit församlingen, samt anför till stöd för denna mening ett flertal omständigheter.

Kollegiet har slutligen såsom sin mening framhållit, att när utredningsmännen och 1931 års sakkunniga talade om pastoratens eller församlingars »rättigheter» eller »lagstadgade rätt», de icke kunnat uppvisa, att dessa rättigheter, om därmed avsåges privaträttsliga rättigheter, hade något reellt innehåll. Kollegiet har därför ansett, att det alltjämt torde föreligga fullgiltig anledning att vid övervägande av frågorna om församlingarnas rätt till den icke av kronan upplåtna prästlönejorden och dess avkastning samt om dispositionen och förvaltningen därav utgå från uppfattningen om denna egendoms egenskap av stiftelseegendom.¹

Kammarkollegiet och statskontoret: Den ekonomiska förvaltningen av prästlönejorden har, såsom kammarkollegium erinrat i sitt utlåtande den 31 oktober 1930 över 1929 års betänkande, alltifrån medeltiden tillkommit tjänstnehavarna. Sedan under 1800-talet den boställsjord, »löningshemman», som pläгат utlegas till av indelningshavarna antagna brukare (landbor, arrendatorer), i vissa delar av landet blivit föremål för utarrendering genom domkapitel och länsstyrelse på bestämd tid, oberoende av tiden för indelningshavarens innehav, blev genom 1862 års lagstiftning »författningens enlig utarrendering» regel för all löningsjord samt utsträcktes genom 1910 års lagstiftning även till bostadsboställena (med undantag för prästgårdsområdena). Vad skogen beträffar intogs i den första skogsordningen av den 22 mars 1647 den bestämmelsen (p. XIII) att präst ägde nyttja sitt boställes enskilda (avrösade) skog, »dock så att prästbordet eller stommen icke förringas eller förvärras för den som efter kommer». Häröver skulle biskoparna, kapiteln och prostarna ävensom landshövdingarna hava uppsyn. Enligt 1664 och 1734 års skogsordningar var kret-

¹ Utredningsmännen hava utarbetat ett genmäle å kollegiets kritik. Genmålet fogas såsom bilaga (nr 4) vid statsrådsprotokollet.

sen av dem, som angivna kontrolluppgift ålåg, utvidgad med »socknen och någon annan vederbörande i socknen». Den ekonomiska förvaltningen av skogen tillkom emellertid fortfarande prästen och den närmaste rättsvården landshövdingen. Genom skogsordningen den 10 december 1793 (§ 25) ställdes de prästerliga boställenas skogar under skogsstatens kontroll, genom 1866 års skogsordning möjliggjordes dennas övertagande av den direkta vården och förvaltningen, vilket genom 1910 års lagstiftning blev obligatoriskt för all prästlönejord. Någon medbestämmanderätt har härvid aldrig tillagts församlingarna eller pastoraten, ej ens beträffande boställen, som av dem anskaffats. Den statliga förvaltningslinjen har alltså konsekvent utvecklats. Kontrollen eller den *rättsliga vården* har under protestantisk tid alltid tillkommit offentliga myndigheter, i regel statliga och kyrkliga i förening. Att detta står i överensstämmelse med kyrkans statsrättsliga ställning torde framgå av vad ovan anförts.¹ Där penningfonder funnits hava dessa före ikraftträdande av 1910 års lagstiftning ofta stått under domkapitels eller statskontorets förvaltning. Efter angivna tid har förvaltningen av dessa fonder, i den mån de ansetts utgöra lokala avlöningstillgångar, helt överlämnats till pastoraten.

Givetvis kunna de förvaltningsgrundsatser, som för närvarande tillämpas beträffande prästlönejorden, icke utgöra hinder för att till prövning upptaga frågan huruvida och under vilka villkor ett delegerande av statens förvaltningsmyndighet till pastoraten må äga rum. Denna fråga bör emellertid behandlas företrädesvis, för att ej säga uteslutande, ur praktiska synpunkter. Vid frågans lösning måste huvudvikten ligga därpå att de prästerliga avlöningsmedlen komma till användning för det avsedda ändamålet samt att de därtill för framtiden bevaras. Att så fortfarande kommer att ske måste vara förutsättningen för varje förvaltningsform, vare sig förmögenheten till större eller mindre del förvaltas av staten, genom rent kyrkliga myndigheter eller genom andra organ. Ändamålet med de nya bestämmelser, som böra utfärdas i förevarande ämne, synes i främsta rummet vara att giva prästerskapet en betryggad ekonomisk ställning. Åt vem omhändertagandet av den kyrkliga förmögenheten uppdrages må principiellt vara mindre betydelsefullt, om blott därigenom vinnes den eftersträfvade effektiviteten och enkelheten i förvaltningen samt vederbörlig hänsyn tages till de värden, som för kyrkan må sammanhänga med äldre ordning för prästerskapets avlöning.

Formellt sett innehåller de sakkunnigas betänkande i nu berörda del förslag till ändrade grunder för förvaltningen av prästlönejorden. Reellt sett synes dock förslaget innebära även något annat och mera vittgående, nämligen att det icke tillkomme staten att utöva några eller åtminstone icke andra än rent perifera förvaltningsbefogenheter över den ecklesiastiska jorden.

I motsats härtill anse ämbetsverken för sin del staten icke blott böra bestämma grunderna för förvaltningen av denna fasta egendom utan även genom sina organ öva uppsikt däröver och över att egendomen bibehålles för sitt ändamål. Ett överlämnande till domkapitlen av all den kontrollerande befogenhet, som enligt de sakkunniga skulle utövas från offentlig myndighets sida, läser icke kunna anses inefatta ett uppehållande av statens överinseende över fastigheterna. Detta överinseende bör fortfarande vara anförtrött åt någon statens centrala myndighet.

¹ Härmed torde åsyftas kammarkollegiets i bilaga 3 intagna anförande.

Den omständigheten att pastoraten för närvarande äro och även efter de sakkunnigas förslag skulle förbliva berättigade att, så långt behovet sträcker sig, för prästlönerns gäldande tillgodonjuta avkastningen från löneboställe, grundar enligt ämbetsverkens uppfattning icke något anspråk från pastoratens sida att övertaga förvaltningen. Ej heller lärer den av kollegium berörda uppfattningen om boställsupplåtelse som stiftelser¹ kunna giva fog för ett sådant anspråk. Valet av organisationsformen för förvaltningen av boställena bör, i anslutning till vad nyss anförts, ske på grundvalen av ett bedömande av frågan i vilken mån den ena eller den andra organisationen erbjuder de högsta garantier för prisbillighet och högsta möjliga räntabilitet.

Av den ytterst kortfattade motivering, som utredningsmännen och de sakkunniga lämnat till stöd för den föreslagna förändringen i fråga om *löneboställenas* förvaltning, och vad eljest i ärendet förekommit hava ämbetsverken — även med fränseende av den principiella ståndpunkt ämbetsverken i sina förut avgivna utlåtanden i frågan intagit — för sin del icke funnit att sådana garantier som nyss berörts skulle föreligga enligt det framlagda förslaget. Detta förslag, såsom det blivit utformat, kan således icke anses innebära en godtagbar lösning av förvaltningsproblemet.

Till närmare utveckling härav torde få anföras följande.

Efter ämbetsverkens övertygelse kan kyrkoförsamlingarnas organisation icke anses avpassad för jordbruks- och än mindre för skogsförvaltning. Den erfarenhet som i vissa fall vunnits rörande kommunal förvaltning av jordbruks-egendom talar icke till förmån för en sådan förvaltningsform, åtminstone icke utan en särdeles stark kontroll.

Den av de sakkunniga, i huvudsaklig anslutning till utredningsmännens förslag, förordade omregleringen av prästlöneväsendet — med pastoraten såsom väl i första hand ansvariga för prästlönekostnadens utgörande, men likväl med rätt för pastoraten att ur de gemensamma avlöningstillgångarna, kyrkofonden, utbekomma vad som erfordras för ändamålet utöver dels avkomsten av de lokalt anvisade avlöningstillgångarna och dels ett efter låg beräkning utmätt bidrag av pastoratets skattebetalande medlemmar — synes icke vara av beskaffenhet att i och för sig kunna, i motsats mot vad som för närvarande kan sägas vara förhållandet, hos det särskilda pastoratet ingiva ett verkligt intresse för att löneboställena måtte på stadigvarande sätt giva den största möjliga avkastning. I händelse av förändringens genomförande torde nämligen antalet pastorat, varest utdebiteringen av församlingsavgifter till prästerskapets avlöande röner inverkan av en ökning eller minskning i löneboställets avkastning, snarare bliva mindre än för närvarande. Utredningsmännen hava (s. 43)² uttalat som sin mening att ett starkt intresse för egen förvaltning av boställena kunde även hos pastorat, som åtnjöte tillskott ur kyrkofonden, påräknas, därest uträkningen av tillskottets belopp anordnades på det sätt, som utredningsmännen i annat sammanhang föresloge, nämligen (s. 88)³ att tillskottet beräknades efter ett uppskattat normalvärde å boställenas nettoavkastning — ett förslag, som de sakkunniga biträtt. Det synes som skulle i sådana fall intresset komma att bliva inriktat på erhållandet av en för pastoratet så gynnsam marginal som möjligt mellan den s. k. normalavkastningen och den avkastning, som verkligt kan erhållas. Ett intresse av denna beskaffenhet synes knappast vara förenligt med löneboställets bästa.

¹ Se bilaga 2.

² Se ovan s. 106.

³ Se ovan s. 119.

Ämbetsverken måste också ställa sig ytterst tvivlande i fråga om lämpligheten av skogsförvaltningens överlämnande till pastoraten allenast med stöd av den fackkunskap som den föreslagna stiftsintendenten representerar. Förslaget i denna del går rakt emot vad som förut från sakkunnigt håll ansetts behövt för beredande av erforderlig vård för de rika ecklesiastiska skogstillgångarna, nämligen en förstärkt fackmannamässig vård. Enligt det föreliggande förslaget skulle denna fackmannamässiga vård nedbringas till ett minimum — för så vitt ej utvecklingen ginge i den riktningen att stiftsintendenten toge det hela i sina händer, vilket måhända vore det under de tänkta omständigheterna bästa, utan att dock motsvara behovet.

Vad den enligt de sakkunnigas mening uppkommande prisbilligheten i boställsförvaltningen angår hava utredningsmännen beräknat kostnaden för den nu föreslagna förvaltningsorganisationen till ungefär hälften av kostnaden för den nuvarande förvaltningsorganisationen (häri inberäknat en uppskattad kostnad för länsstyrelsernas och domänstyrelsens verksamhet) och till omkring en tredjedel av kostnaden för den av 1927 års sakkunniga föreslagna organisationen. Härvid synas utredningsmännen gå ut från att pastoratens förvaltningsorgan icke skulle tillgodoräkna sig någon gottgörelse för sitt sysslande med boställena. Huruvida så komme att ske eller i vilken omfattning pastoraten kunde komma att med tillämpning av 115 § förslaget till prästlönelag och 22 § i lagen om församlingsstyrelse tillsätta avlönad boställsstyrelse för ifrågavarande förvaltning undandraget sig ämbetsverkens bedömande. Men det måste tagas för visst, att tillsättande av sådan styrelse kommer att ske i synnerlig stor utsträckning. Måhända står man enbart av denna grund inför en behållningen minskande utgift på en halv eller hel million kronor. Huruvida kostnaden för skogsförvaltningen skulle kunna begränsas till den av utredningsmännen antagna kostnaden 420,000 kronor synes tvivelaktigt. Det torde böra erinras om att kyrkofondskommittén för den av kommittén tänkta särförvaltningen i orten beräknat en väsentligt talrikare personal (kyrkofondskommitténs huvudbetänkande s. 187) än den, som av utredningsmännen och 1931 års sakkunniga ansetts tillräcklig. Kostnaden för boställsnämnderna synes även väl snävt beräknad. Även i andra hänseenden torde en del av utredningsmännen och de sakkunniga icke beräknade kostnader uppstå, exempelvis för en utan tvivel som nödig befunden utvidgning av domkapitlens personal; i vilket avseende kan hänvisas till behovet av en juridiskt bildad bisittare i domkapitlet.

Beträffande de sakkunnigas förhoppningar rörande ökad räntabilitet hos prästlönejorden såsom en följd av deras förslags genomförande tilltro sig ämbetsverken ej att antaga, att den behållna avkomsten efter avdrag av förvaltningskostnaden skulle komma att höjas genom förvaltningens hänläggande under pastoraten; en del i denna riktning syftande föreslagna åtgärder, såsom ett ändamålsenligare ordnande av byggnadsfrågan, lära för övrigt med lika framgång kunna ordnas om annan förvaltning genomföres. Om effektiviteten av den av de sakkunniga föreslagna skogsförvaltningen måste ämbetsverken ställa sig ytterst tvivlande. Särskilt bör påpekas att de sakkunniga tagit allt för lätt på försäljningsproblemet, vilket ingalunda torde vara lättlost, i synnerhet vid de icke så få prästskogar, där den behållna inkomsten uppgår till ett eller flera tiotusental kronor om året vid varje skog.

Även andra omständigheter måste antagas komma att, i händelse av tillämpning av de sakkunnigas förslag, minska avkomsten av egendomen i fråga eller rättare den för prästlöneändamålet disponibla delen därav. Avgörande för förhållandet mellan pastoraten och kyrkofonden bleve efter förslaget icke den

verkliga behållning, som lönebostälленas jord- och skogsbruk lämnade, utan den normalavkastning, som komme att beräknas. Då det måste anses som en helt naturlig strävan att pastoraten härvid komme på den säkra sidan och att all risk stannade på kyrkofonden, torde — såsom närmare beröres i yttrandet över lagförslaget 85—88 §§ — det vara att förvänta att den uppskattade normalavkastningen komme att bliva avsevärt lägre än den avkastning, som för närvarande utgår och även den, som med bibehållande av nuvarande förvaltningsform må vara att framdeles påräkna. Till en försiktig beräkning måste också medverka de nuvarande osäkra ekonomiska förhållandena och de svårigheter varmed såväl jord- som skogsbruk nu hava att kämpa. Från de i 19 § 4 mom. prästlönereglingslagen anbefallda beräkningarna rörande den behållna årliga skogsavkastningen vid ekklesiastika boställen har vunnits rik erfarenhet angående vanskligheterna beträffande beräkningen av värdet av skogsavkastningen. Skiljaktigheten mellan den verkliga och den beräknade avkastningen från varje särskild skog har stundom uppgått till 100 % eller mer och, i penningar räknat, till ett eller flera tusen kronor för år, därvid skiljaktigheten ibland visat sig i att den på förhand beräknade avkomsten varit högre än den verkligen utfallande, ibland framträtt i ett motsatt förhållande. Det är ej sannolikt att boställsnämnden skall bliva säkrare i sina beräkningar än domstyrelsen. Till stöd för förslaget om beräkning av normalavkastning hava utredningsmännen hänvisat till motsvarande anordning beträffande landsfiskals- och lektorsboställen. Häremot vilja ämbetsverken erinra därom att erfarenheterna från dessa boställen icke äro uppmuntrande, enär den beräknade avkastningen här visat sig regelmässigt och väsentligt understiga den verkliga, allt till vinst för innehavaren men till nackdel för det allmänna.

Det kan ock förväntas att det i 107 § föreslagna avsteget från 1910 års lagstiftnings grunder om överskotts redovisande till kyrkofonden — nämligen i fall då sådant skulle »förnärma pastoratets rätt» — skulle om det infördes i lag komma att minska kyrkofondens intäkter. Med utgångspunkt från den av utredningsmännen uttalade och av de sakkunniga delade meningen om församlingarnas på civilrättslig grund vilande rätt till boställena synas församlingarna (pastorat) över lag kunna tänkas komma att göra anspråk på att helt få disponera avkastningen för egen räkning, varför risken i fråga rör sig om ett eventuellt belopp av upp till omkring $\frac{1}{3}$ million kronor.

Vid förvaltningsfrågans bedömande får ej förbises att — även efter de sakkunnigas förslag — de gemensamma avlöningstillgångarna, kyrkofonden, på grund av sin ansvarighet för att åt pastoraten tillhandahålles vad dessa förprästerskapets avlöande behövde utöver de lokala avlöningstillgångarna, inberäknat vad pastoraten hade att genom uttaxerade medel bestrida, skulle äga ett starkt intresse av att den behållna årliga inkomsten av den fasta egendomen bleve den högsta möjliga. I samma riktning verkar den föreslagna förbindelsen för kyrkofonden att tillhandahålla pastoraten förskott för fullgörandet av dessas skyldigheter i avseende å lönebostälленas bebyggande m. m. Detta måste framkalla ett bestämt krav på att från det allmännas sida kontroll utövas över förvaltningen av fastigheter och övriga kapitaltillgångar. Detta krav kan icke anses bliva tillfredsställt på det sätt de sakkunniga föreslagit. Det synes för övrigt, med den ställning staten i över 400 år intagit till kyrkan, uteslutet att staten skulle, allraminst på en så knapphändig utredning som den föreliggande, avhända sig rätten att genom egna centrala organ permanent kontrollera förvaltningen av ett i fastigheter och penningar liggande kapital av, den av statskontoret förvaltrade kyrkofonden oberäknad, omkring 200 millioner

kronor, därav en icke obetydlig del härrör från anslag av kronan, och detta under nuvarande förhållanden, då stark kritik riktats mot kommuners sätt att handhåva sin ekonomi samt det växande antalet kommunala försörjningsringar fäst uppmärksamheten på bristerna i den kommunala förvaltningen. Från det allmännas sida är det därför ej möjligt att nöja sig med den av de sakkunniga förordade kontrollen. Det synes som hade utredningsmännen och de sakkunniga icke tillräckligt beaktat stadgandet i 10 kap. 1 § kyrkolagen, att »suppsikten, vården och försvaret» av kyrkan tillkommer Kungl. Maj:t. Det föreliggande lagförslaget innebär en fullständig avveckling av Kungl. Maj:ts materiella beslutanderätt i avseende å de prästerliga lönetillgångarnas disposition genom förläggande av all kontroll samt all annan myndighetsförvaltning hos de speciellt kyrkliga organen, domkapitlet, med uteslutande av de statliga, samt genom alla förvaltningsmåls hänvisning besvärsvägen till regeringsrätten. Utredningsmännens (s. 46) och de sakkunnigas (s. 89) utan motivering gjorda uttalande, att domkapitlet är »bäst skickat att tillvarata intresset av boställes bevarande för framtiden», kan icke av ämbetsverken godtagas. Ämbetsverkens erfarenhet går ej i denna riktning. Föreställningen att ett permanent centralt organ ej vore påkallat strider i varje fall mot det önskemål om centralisering av den rättsliga vården av den offentliga egendomen, varåt riksdagen i skrivelse den 12 juni 1918 (nr 368) givit uttryck. Det av de sakkunniga (s. 45) framlagda förslaget rörande inrättande av en provisorisk kommission för handläggning av vissa frågor kunna ämbetsverken ej tillstyrka. Framför allt vore det föga betryggande att hos en kommission av sådan art hava förlagd befogenheten att pröva och avgöra besvärs mål. Vad sålunda sagts om kommissionen gäller i än högre grad om den inspektör, som eventuellt skulle övertaga kommissionens uppgift bland annat såsom mellaninstans.

De sakkunniga hava stött sitt förslag angående boställsförvaltningens överlämnande till pastoraten bland annat på att de erfarenheter, som i Finland vunnits rörande en till församlingarna decentraliserad förvaltning av prästboställena, vore »anmärkningsvärt goda». Anordningen hade visat sig vara praktisk, enkel och god.

Den av utredningsmännen lämnade redogörelsen rörande förvaltningen av de finska prästboställena innehåller icke tillräckliga upplysningar för att sätta läsaren i stånd att skaffa sig ett självständigt omdöme härutinnan och således ej heller därom huruvida det ekonomiska resultatet av berörda förvaltning kan skattas högre än för den händelse förvaltningen varit mindre decentraliserad eller helt centraliserad. För övrigt synes av redogörelsen kunna slutas, att församlingarna i Finland äro ensamt ansvariga för prästlönens utgörande och således av denna grund verkligt intresserade av det ekonomiska resultatet av boställsförvaltningen. Visserligen omförmäles (s. 192) en vederlagsfond, »en kyrkofond i miniatyr», men om dess syfte nämnes intet.

Beträffande *prästgård* innebär de sakkunnigas förslag huvudsakligen den förändringen att laga syns befogenhet att bestämma om prästgårdsområdets storlek m. m. och förordna rörande nybyggnad av sätesbyggnad (boningshus) å prästgård samt förrätta av- och tillträdessyn i fall där sådan syn äskas skulle upphöra, därvid bestämmanderätten rörande prästgården och dess bebyggande skulle överflyttas å boställsnämnden, varjämte någon av- och tillträdessyn ej längre vore behöflig.

Med hänsyn till prästgårdens egenskap av boställsförmån och de ofta för tjänst innehavaren — även om han ej är »boställshavare» — ömtåliga frågor, som kunna uppstå särskilt i fråga om sätesbyggningens storlek, inredning och öv-

riga beskaffenhet, synes det olämpligt att upphäva synerättens nu ifrågavarande befogenheter.

Anledning synes ej heller föreligga att borttaga det överinseende över prästgårdarna, som nu utövas av staten genom central förvaltningsmyndighet.

Ej heller beträffande de löneboställena, vilkas avkomst ingår direkt till kyrkofonden, föreligga efter ämbetsverkens mening skäl att vidtaga ändring i fråga om den centralt utövade förvaltningen.

Därav att förvaltningen av pastoratens prästlönetillgångar anförtroddes pastoraten själva hava de sakkunniga (s. 100) ansett följa att pastoraten också skulle utöva processuellt representantskap för dessa prästlönetillgångar; dock att domkapitlen bibehölls vid sin hittillsvarande rätt att oberoende av pastoraten föra talan för prästlönetillgångarna. Med denna argumentering torde icke den i sig själv icke lättlösta frågan om den rättsliga värden vara slutbedömd. Efter ämbetsverkens mening vore det allt för äventyrligt om staten skulle avstå från sin nuvarande rätt att utöva sådan vård. Tvärtom böra bestämmelserna för tillgodoseende av denna vård genom staten göras mera effektiv än nu.

De erinringar, som pläga framställas mot det sätt, varpå det rättsliga representantskapet för prästlönetillgångarna för närvarande är ordnat, hava riktat sig även mot domkapitlen. Det har erinrats att dessa till stor del sakna förutsättningarna för att med erforderlig omsikt fullgöra uppdrag som handhavare av den rättsliga värden av den eklestiasitika fasta egendomen. Denna erinran torde kvarstå även efter genomförandet av de sakkunnigas föreslagna förvaltningsreform. Anledning saknas att från befogenheten härutinnan skilja det centrala ämbetsverk, som för närvarande har sådan plikt sig ålagd, kammarkollegium. Behovet av en centraliserad sådan vård har av tidigare utredningar framhävts. Vare sig centraliserings- eller decentraliseringssynpunkter anses böra vara bestämmande för själva förvaltningen av prästlönetillgångarna tala starka skäl för en centraliserad tillsyn över förvaltningen. Kollegium har för sin del härutinnan utförligt uttalat sig i sitt den 6 juni 1924 avgivna utlåtande över kyrkofondskommitténs huvudbetänkande (se statens offentliga utredningar 1929: 40, s. 125, 127).

På grund av det anförda anse sig ämbetsverken förhindrade tillstyrka att förvaltningen av den till prästerskapets avlöning avsedda fasta egendomen organiseras på grundvalen av utredningsmännens och de sakkunnigas nu föreliggande förslag.

Huruvida en tillfredsställande förvaltningsreform skulle kunna grundas på ett användande av pastoraten såsom organ för det närmaste handhavandet av löneboställena inom en förvaltning, som i övrigt utövas av statliga organ, innefattar en fråga, som icke utan en närmare undersökning kan bedömas.

Då någon sådan undersökning icke föreligger hava ämbetsverken icke anledning att frångå vad i förevarande del av ärendet anförts i utlåtandena över 1929 års förslag jämte därvid fogade särskilda meningar.

Ämbetsverken hava slutligen tillkännagivit, att de icke i och för sig hade något att erinra däremot, att prästerskapets avlöande skulle i första hand förbliva en angelägenhet för pastoraten.

Sedermera har Kungl. Maj:t lämnat *skatteutjämningsberedningen* tillfälle att till Kungl. Maj:t inkomma med yttrande över 1931 års sakkunnigas betänkande och förslag i vad förslaget avsåge frågor, som fölle inom beredningens utredningsuppdrag.

Skatteutjämningsberedningen har i anledning av denna remiss anfört:

Skatteutjämningsberedningen har genom remiss, som med tillhörande handlingar den 11 januari 1932 kommit beredningen tillhanda, beretts tillfälle att yttra sig över den 15 oktober 1931 av särskilda sakkunniga avgivet »Betänkande med förslag till prästlönelag m. m.» i vad betänkandet berör området för beredningens arbete.

I anledning härav får beredningen till en början meddela, att sedan de förberedande undersökningar, vilka ansetts nödvändiga för beredningens arbete, numera i allt väsentligt blivit slutförda, utredningen jämväl i övrigt fortskridit så långt, att beredningen hyser förhoppning att kunna under innevarande år avgiva principbetänkande med fullständig plan rörande finansieringssystemet för täckande av utgifter, vilka för närvarande helt eller delvis belasta det kommunala skatteunderlaget. Beredningen har förutsatt, att detta betänkande skulle ej blott uppdraga riktlinjer angående kostnadsfördelning och utdebiteringsområde i fråga om varje förvaltningsgren, som komme att av de föreslagna ändringarna beröras, utan jämväl söka klarlägga därav föranledd utjämningsseffekt på hela skattebördan inom de särskilda kommunerna. Och givetvis har beredningen även avsett att vid sin behandling av de olika förvaltningsgrenarna icke allenast ägna beaktande åt den siffermässiga skattelindrings- eller skatteutjämningsseffekten av vad som föreslås utan även ingå på spörsmålet om de administrativa och ekonomiska fördelar eller olägenheter, som kunna anses förbundna med det ena eller andra finansieringssystemet. För lösningen av skatteutjämningsproblemet i dess helhet läser det remitterade förslaget icke kunna tilläggas någon större betydelse. Förslaget innefattar otvivelaktigt en ganska avsevärd utjämnings av den del av det kommunala skattetrycket, som föranledes av utgifterna till prästerskapets avlöning. På sätt i sakkunnigbetänkandet anmärkts mot 1929 års i samma ämne avgivna förslag till en ännu längre gående utjämnings av prästlöneutgifterna kan det emellertid sättas i fråga, huruvida en dylik isolerad åtgärd i verkligheten skulle leda till att de särskilda kommunernas totala skattetryck bleve mindre ojämnt. De i betänkandet behandlade frågorna rörande ordningen för de ecklesiastiska tillgångarnas förvaltning höra till de mera invecklade och svårlösta av våra administrativa problem, ett förhållande, som bestyrkes av de mycket skiljaktiga meningar, vilka under ärendets beredning kommit till uttryck. Att under den korta tid, varöver beredningen finner sig förfoga med hänsyn till att proposition till årets riksdag ställts i utsikt, företaga någon närmare granskning av de med remissen avsedda frågorna, finner beredningen icke möjligt.

På samma gång beredningen får härom göra anmälan tillåter sig beredningen begagna tillfället att framhålla sin uppfattning om det önskvärda i att, såvitt möjligt, skatteutjämningsproblemet i sin helhet varder, i den mån starka skäl icke finnas böra föranleda till undantag, i ett sammanhang behandlat och framlagt till skärskådande.

Därjämte har beredningen överlämnat en på dess uppdrag utarbetad promemoria, innefattande vissa synpunkter med avseende å den skatteutjämnande

effekten av 1929 och 1931 års sakkunnigas förslag. Promemorian torde få såsom bilaga (nr 5) åtfölja statsrådsprotokollet.

Mot beredningens yttrande hava två av dess medlemmar avgivit reservation av följande innehåll:

Majoriteten inom beredningen har bl. a. framhållit, att det remitterade förslaget icke kan tilläggas någon större betydelse för lösningen av skatteutjämningsproblemet i dess helhet. Vi biträda denna uppfattning, men kunna vid sådant förhållande icke inse, att ett framläggande för innevarande års riksdag av 1931 års sakkunnigeförslag rörande prästlönelag m. m. skulle kunna ogynnsamt inverka på beredningens arbete. Majoriteten inom beredningen nämner ej heller i detta sammanhang särskilt detta sakkunnigeförslag. Det förefaller oss därjämte mycket ovisst, om beredningen, vars arbete väsentligen inriktats på de ur skatteutjämningspunkt betydelsefulla frågorna om skolväsendet och fattigvårdsväsendet, skall bliva i tillfälle att inom den av majoriteten angivna tiden verkställa erforderliga utredningar och avgiva förslag rörande det komplicerade spørsmålet om en genomgripande omläggning av de ecklesiastika tillgångarnas förvaltning. Vid nu nämnt förhållande anse vi att beredningen bort, med överlämnande av den av beredningens sekreterare utarbetade promemorian inskränka sig till att anföra, att beredningen sett sig ur stånd att granska det remitterade betänkandets förslag till förändrad förvaltning av de ecklesiastika tillgångarna före utgången av den tid, som torde erfordras för arbetet med färdigställande av proposition till riksdagen.

Ehuru den kritik, som av 1927 års sakkunniga, kyrkofondskommittén och domänstyrelsen riktats mot den nuvarande ordningen för förvaltningen av prästlönejorden, måhända är något överdriven i vissa avseenden, torde det icke kunna förnekas, att den i allt väsentligt träffar rätt. Det torde vara oemotsägligt, att åtskilliga av de av den ecklesiastika arrendeförordningen föreskrivna villkoren för utarrendering av löneboställena kunna vara äventyrliga för arrendatorerna, i det de innehålla moment, som till sina ekonomiska konsekvenser äro vid arrendeavtalens ingående omöjliga att överskåda. Att därigenom arrendeavgifterna ej sällan kommit att bliva jämförelsevis låga, kan knappast betvivlas. I många fall har man på de föreskrivna villkoren icke ens kunnat erhålla något som helst arrende för boställen, som i och för sig bort vara eftertraktade av arrendespekulanter. Det är därjämte uppenbart, att det nuvarande juridiskt-administrativa sättet för förvaltningen av arrendeboställena icke fyller måttet, beroende dels på förvaltningsbefogenheternas splittring på ett flertal myndigheter å olika orter, dels ock på avsaknaden av förvaltare, som är direkt ekonomiskt intresserad av förvaltningens resultat.

Vad beträffar skogsförvaltningen, har ju redan framgått av jägmästaren Amilons utredning (ovan sid. 85), att allt icke är som sig bör. Även om detta icke enbart beror på det nuvarande förvaltningssystemet, får man dock icke förbise, att den ecklesiastika skogsförvaltningen för domänverket är och på grund av dettas egenskap av affärsdrivande verk måste förbliva ett biintresse, som icke kan påräkna samma omsorg som verkets egentliga

**Departement-
schefen.**
Kritiken av
det nuvarande
förvaltnings-
sättet.

uppgift, nämligen att göra de under domänfonden lydande kronoskogarna och kronodomänerna så avkomstgivande som möjligt. Domänstyrelsen har ju också själv medgivit, att prästskogarna på grund av sitt stora antal, sin ringa medelareal och spridda belägenhet icke äro något lämpligt objekt för förvaltning genom skogsstaten samt i anledning härav till och med föreslagit, att de skulle utbytas mot skogar av annan art, vilka bättre lämpa sig för denna förvaltning.

Kyrkofondskommittén har i motsats mot domänstyrelsen påyrkat en särförvaltning av prästskogarna men till stöd härför anfört bl. a. ett skäl, som synes mig icke längre vara fullt bärkraftigt. Kommittén påpekar nämligen, att dessa skogar avsett att tjäna vissa speciella behov av virke in natura, såsom boställes husbehov, behov av bränsle samt behovet av virke för prästgårds- och kyrkobyggnad. Så hava förhållandena en gång varit, men enligt nutida uppfattning måste dock prästskogarnas främsta uppgift vara att lämna så stor ekonomisk avkastning som möjligt att användas till gäldandet av kostnaderna för de med boställena avsedda ändamålen. I den mån de angivna behoven av virke in natura icke kunnas fyllas utan eftersättande av kravet på högsta möjliga ekonomiska avkastning, böra de tillgodoses med virke, som inköpes för de från skogen härflytande försäljningsmedlen.

De ofta påtalade olägenheterna av det i tillämpning varande förvaltnings-systemet framgå av min förut lämnade redogörelse.

Kritiken av
det nuvarande
sättet för
finansiering av
prästlönekost-
naderna.

Den kritik, som av 1927 års sakkunniga och andra riktats mot det nuvarande sättet för finansieringen av prästlönekostnaderna, synes mig däremot i icke ringa mån skjuta över målet. De sakkunniga bedöma sålunda 1910 års lagstiftning så gott som uteslutande ur synpunkten av den grad av skatteutjämning mellan pastoraten, som därigenom åstadkommes. En skatteutjämning i modern mening åsyftades emellertid ingalunda med ifrågavarande lagstiftning.

För ett riktigt förstående av innebörden i 1910 års lagar bör man erinra sig, att dessförinnan obegränsad skyldighet för pastoraten att svara för att dess prästerskap erhöle ett tillfredsställande underhåll icke fanns stadgad. Pastoratsmedlemmarnas skyldigheter voro genom lagstiftningen till sin storlek bestämda och prästerskapet erhöle vad som i avgifter inflöt, vare sig detta var litet eller mycket. Under sådana förhållanden är det naturligt, att man vid den omläggning av löneväsendet, som genomfördes 1910 och som i första hand åsyftade en utjämning av *prästlönerna*, icke ville införa en pastoratens obegränsade ansvarighet för dessa löner utan föreskrev en högsta gräns för avgiftsskyldigheten. I de fall, då vad som inflöt i boställsavgifter och församlingsavgifter icke förslog, utgick enligt 1910 års lagar vad som ytterligare erfordrades i stället i form av tillskott ur kyrkofonden. Enligt min mening måste man erkänna, att 1910 års lagstiftning fullt lyckades uppnå sitt syfte, nämligen *att genomföra en utjämning av prästlönerna utan att samtidigt pålägga pastoraten en obegränsad skyldighet att, oberoende av sin ekonomiska bärkraft, ansvara för gäldandet av de utjämnade lönerna.*

Men även om sålunda den centrala anmärkning, som 1927 års sakkunniga riktat mot 1910 års finansieringssystem torde vara obefogad, måste de andra anmärkningarna mot det nuvarande finansieringssystemet tilläggas så mycket större betydelse och anses fullt berättigade. Det kan nämligen icke förnekas, att under systemets tillämpning uttagits högre avgifter än som varit nödvändiga, därest de för avlöandet av prästerskapet avsedda medlen verkligen kommit till användning för detta sitt ändamål. Sistnämnda medel hava i stället, på senare tid till ett belopp av inemot 2.75 millioner kronor årligen, lagts till kyrkofondens kapital. För avhjälpande för framtiden av detta mindre önskvärda förhållande erfordras emellertid icke en så genomgripande reform som den av 1927 års sakkunniga föreslagna. Den enklaste och närmast till hands liggande utvägen synes mig nämligen vara, att göra den övre gränsen för församlingsavgifterna rörlig. På sådant sätt skulle man nämligen kunna åstadkomma, att för varje år icke uttoges högre församlingsavgifter än som det året erfordrades utöver den summa, som funnes tillgänglig att användas såsom tillskott till pastoraten.

Även den av 1927 års sakkunniga mot det nuvarande finansieringssystemet riktade anmärkningen, att det är behäftat med olägenheter i organisatoriskt hänseende, finner jag i allt väsentligt berättigad, särskilt i vad den rör avräkningarna mellan pastoraten och kyrkofonden. Även i detta avseende torde det emellertid vara möjligt att med tämligen enkla medel åstadkomma rättelse. I det av 1931 års sakkunniga utarbetade förslaget har avräkningsförfarandet förenklats ända därhän, att tillskotten till pastoraten redan vid varje års början kunna utan någon som helst svårighet rent mekaniskt uträknas. Vad uppbörderna av arrendemedel o. d. angår innebär 1931 års förslag också en betydande förändring.

Vid övervägande av denna fråga har jag icke kunnat finna den kritik, som riktats mot det nuvarande sättet för finansieringen av prästlönekostnaderna, i och för sig föranleda till ett utdömande av de huvudgrunder, varpå denna finansiering vilar.

Av den framkomna kritiken mot den nuvarande ordningen för förvaltningen av löneboställena torde framgå, att en reform är av behovet påkallad. Om riktlinjerna för denna reform föreligger i viss mån enighet. Nära nog enhälligt torde sålunda anses, att det nuvarande *juridiskt-administrativa sättet för förvaltningen bör utbytas mot ett ekonomiskt-tekniskt* sådant. Vidare böra i möjligaste mån *förvaltningsbefogenheterna koncentreras* och boställena komma i åtnjutande av *ett enhetligt målsmanskap*. Däremot skilja sig meningarna starkt, då fråga blir, hos vem förvaltningsbefogenheterna och målsmanskapet skola förläggas. Å ena sidan står här en mening, som vill överlämna hela förvaltningen till tjänstemän, å den andra ett förslag att kommunalisera boställsförvaltningen och alltså bereda vederbörande kommunala enhet, pastoratet, det mått av självstyrelse, som låter sig förena med det städse påkallade och fullt befogade överinseendet från myndigheternas sida. Man får ett starkt intryck

Boställsförvaltningen.

av att det är två väsensskilda uppfattningssätt, som här bryta sig mot varandra. Å ena sidan står det *byråkratiska uppfattningssättet*, vilket med misstroende ser på det, som icke sker genom förvaltningstjänstemän och i de former, som äro hävdvunna för deras verksamhet. Å andra sidan står *det demokratiska uppfattningssättet*, vilket bygger på *självstyrelsens eller folkstyrelsens princip*, att vederbörande befolkningsgrupp själv genom sina valda förtroende-män bör omhänderhava beslutanderätten i sina angelägenheter och beträffande dem även leda verkställigheten, då denna sker genom speciella arbetskrafter.

Det byråkratiska åskådningssättet, som tagit sig uttryck i 1927 års sakkunnigas förslag, företrädes av de till centralförvaltningen hörande ämbetsverken och vissa länsstyrelser, medan den kommunala självstyrelsen, vars principer ligga till grund för 1931 års sakkunnigas förslag, omfattas av flertalet kyrkliga myndigheter, åtskilliga länsstyrelser samt skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd och styrelsen för svenska landskommunernas förbund.

De myndigheter, som omfatta den byråkratiska ståndpunkten, hava framfört åtskilliga argument mot den föreslagna kommunaliseringen av boställsförvaltningen. Jag skall i korthet ingå på dessa argument.

Till en början vill jag anmärka, att kammarkollegiet med flera myndigheter i sina yttranden gjort gällande, att 1931 års sakkunnigas förslag i förvaltningsfrågan är baserat på en enligt myndigheterna i fråga med orätt hävdad äganderätt för församlingarna till boställena. Att på denna grund polemisera mot förslaget synes mig emellertid förfelat. Såvitt jag kan se, träffa dessa angrepp icke de sakkunniga, ty dessa hava, lika litet som utredningsmännen, yttrat sig om huruvida församlingarna hava äganderätt till boställena. De sakkunniga hava motiverat sitt ståndpunktstagande i förvaltningsfrågan med lämplighetsskäl och icke med någon påstådd rätt för pastoraten att övertaga förvaltningen, ehuruval även historiska och juridiska skäl synts tala för en sådan anordning.

Det huvudargument, som i olika utformning och med olika styrka anföres mot förvaltningens kommunalisering, är, att pastoraten och deras organ, kyrkorådet eller den nu föreslagna kommunala boställsstyrelsen, icke äro lämpade att förvalta löneboställena. Än är det pastoratsmedlemmarnas kompetens, än deras redbarhet, än bådadera, som äro föremål för misstro. Visserligen synes ingen direkt vilja påstå, att det inom landspastoraten saknas personer med kompetens i fråga om jordbruksdrift, men så mycket ivrigare framhålles, att kompetensen beträffande skogsskötseln är ringa och att författningskunskap och administrativ rutin saknas. De kommunala organen misstänkas också för benägenhet till egen nytta, och man erinrar om de förskingringar, som tid efter annan förekommit inom den kommunala förvaltningen.

De sålunda framförda skälen kräva intet utförligt bemötande. Gentemot de flesta av dessa skäl är det nämligen tillräckligt att erinra, att de rikta sig mot den kommunala självstyrelsen över huvud och mot de grundvalar, på vilka densamma vilar.

Vad särskilt angår den påstådda bristen på författningskänedom och administrativ rutin i här ifrågakarande ämne, så är den ingalunda ådagalagd genom att hänvisa till de erfarenheter, som vunnits under tillämpningen av det nuvarande förvaltningssättet, ty då pastoraten sakna icke blott så gott som allt inflytande på förvaltningen utan också i fyra femtedelar av samtliga fall varje ekonomiskt intresse av resultatet av densamma, är det icke ägnat att förvåna, att pastoraten icke intressera sig för förvaltningen av boställena och följaktligen icke heller för de gällande förvaltningsföreskrifterna. Dessa senare äro för övrigt till den grad invecklade, att icke ens de nuvarande förvaltningsmyndigheterna själva alltid kommit tillrätta med dem. Föreskrifternas invecklade beskaffenhet är en följd av det nuvarande systemet, som kännetecknas såväl av förvaltningsbefogenheternas uppdelning på ett flertal myndigheter som av frånvaron av ett enhetligt målsmanskap för boställena. Båda dessa grundfel skulle försvinna genom införande på nu ifrågakarande område av kommunal självstyrelse under vederbörlig kontroll. Denna reform skulle betyda en genomgripande förenkling av problemen. Förvaltning av jord och skog är ett verksamhetsområde, där pastoratsmedlemmarna redan på förhand äro hemmastadda och vid vilket deras starkaste intressen äro knutna. Om därtill komme, att förvaltningsformerna byggde på och anslöte sig till den kommunala självstyrelsens vedertagna former, så måste med fullt fog kunna förväntas, att pastoratsmedlemmarna både skulle väl känna och till det allmännas gagn väl tillämpa de blivande föreskrifterna. De uppgifter, som skulle ankomma på pastoratsorganen, komme att i allt väsentligt sammanfalla med dem, som kunna möta en var jordägare och som han i allmänhet är vuxen.

För en del inom skogsbruket förekommande arbeten fordras en viss grad av fackutbildning. Den enskilda jordägaren anlitar i sådant fall biträde av fackman, ofta en av vederbörande skogsvårdsstyrelse tillhandahållen skogvaktare. I övrigt ombesörjer han själv de erforderliga åtgärderna. Jag kan icke föreställa mig, att bland medlemmarna i ett pastorat, där en boställsskog finnes, det skall saknas personer, som äro kompetenta att, med anlitan där så fordras av sakkunnigt biträde, omhänderhava boställsskogens förvaltning.

Att den kommunala förvaltningen av löneboställena måste bliva mera effektiv än den statliga, synes mig icke kunna betvivlas. Att exempelvis jordbruksegendom lättare förvaltas av en i närheten av egendomen boende och med ortens förhållanden förtrogen lantbrukare, vilken ständigt har tillfälle att följa jordbruksdriftens gång, än av en i länets residensstad eller annorstädes utom pastoratet bosatt domänintendent eller en byråchef i huvudstaden, torde lätteligen inses. Även en boställsskog av medelstorlek synes kunna på ett effektivare och billigare sätt förvaltas av pastoratet självt än av domänverkets revirförvaltare och skogvaktare. Därest pastoratet göres effektivt ekonomiskt intresserat av skogsavkastningen, torde nämligen dels den nu av tjänstemän ombesörjda bevakningen av skogen bliva överflödig, enär pastoratets medlemmar själva komma att vaka över att åverkan icke äger rum,

dels avsättningsmöjligheterna på den lokala marknaden bättre komma att tillvaratagas än vad som kan ske från revirexpeditionen eller domänstyrelsens försäljningsledning. Jag erinrar om att domänstyrelsen själv, såsom redan nämnts, förklarar, att boställsskogarna icke lämpa sig för förvaltning genom skogsstaten annat än efter utbyte av en betydande del av dessa skogar mot andra. Enligt min mening är det lämpligare att anordna en efter det nuvarande beståndet av boställsskog avpassad förvaltning, vilket givetvis icke hindrar, att pastoraten kunna, där så prövas lämpligt, i samarbete med varandra avyttra olämpligt belägna skogsskiften och inköpa gemensamma skogskomplex. Det torde vara att förvänta att de föreslagna stiftsintendenterna komma att i detta hänseende stimulera till initiativ och biträda vid dessas genomförande.

1927 års sakkunniga hava såsom bevis för att församlingarna äro olämpliga att handhava förvaltning av jordbruksfastigheter anfört, att i en del fall, då klockarboställen, merendels i strid mot gällande föreskrifter, omhändertagits av vederbörande församlingar, bebyggelsen å boställena icke underhållits. Det synes mig emellertid knappast riktigt att generalisera erfarenheterna från dessa klockarboställen, beträffande vilka ju, såsom de sakkunniga själva anföra, särskilda föreskrifter saknats. Åtskilligt av skulden till de mindre tillfredsställande förhållandena i dessa fall torde för övrigt ligga dels i den bristfälliga kontrollen, vilken som bekant icke utövas av boställsnämnden, och dels i sagda boställens i allmänhet ringa omfattning, som icke inbjuder till intresserad jordbruksförvaltning.

Gentemot de dåliga erfarenheterna från det mindre antal klockarboställen, som på angivet sätt omhändertagits av församlingarna, kan man åberopa gynn samma erfarenheter från kommunal fastighetsförvaltning å ett flertal områden. Det torde sålunda vara allmänt bekant, att kommunerna i icke ringa omfattning förvärvat jordbruksfastigheter till ålderdomshem samt att dessa fastigheter i allmänhet skötas mönstergillt. Vidare är det numera ingalunda ovanligt, att kommunerna förvärva egna skogar, vilka de med biträde av fackmän, ofta tillhandahållna av skogsvårdsstyrelse eller av skogssällskapet, förvalta på ett utmärkt sätt. Besparingsskogarna i Dalarne kunna även lämna goda exempel på framgångsrik skogsförvaltning i den kommunala självstyrelsens former. Slutligen får jag erinra, att lagstiftningen redan år 1866 givit möjlighet, att delägarna själva övertog vården och förvaltningen av häradsallmänningarna. Av denna möjlighet hava de även i stor utsträckning och med gott resultat be gagnat sig.

De goda erfarenheterna från dessa slag av kommunal fastighetsförvaltning torde få anses till fulla visa, att de kommunala organen äro väl skickade att handhava sådan förvaltning.

Av det anförda framgår, att jag anser, att boställsförvaltningen bör kommunaliseras och överlämnas till vederbörande kommunala enhet, pastoratet.

Det från ett par håll framförda förslaget, att sätillvida en inskränkning i pastoratets förvaltningsbefogenheter skulle göras, att myndighets medverkan

förutsattes i fråga om utarrenderingen, kan jag icke biträda. Genom en sådan inskränkning skulle nämligen pastoratets möjligheter att på ett effektivt sätt iakttaga sina ekonomiska intressen gå förlorade, varjämte man åter finge en splittring av förvaltningen på flera organ.

Mitt förslag till förvaltningsreform kommer följaktligen att i princip grundas på 1931 års sakkunnigas förslag. Dessa sakkunniga, vilka till övervägande antal hava utgjorts av i allmänna värv och icke minst i landsbygdens kommunala angelägenheter erfarna ledamöter av riksdagen, hava varit eniga i detta avseende. Min uppfattning om förslaget värde finner jag ävenledes bestyrkt av vad som inhämtas av de inkomna yttrandena över detsamma. Att förslaget har mottagits mer eller mindre ogynnsamt av centralförvaltningen är visserligen sant men kan åtminstone delvis synas föga överraskande, eftersom förslaget ju åsyftar att i väsentlig grad decentralisera förvaltningen. Emellertid är att särskilt märka, att det centrala verk, som ur praktisk synpunkt besitter den värdefullaste erfarenheten angående förvaltning av jord och skog, d. v. s. domänstyrelsen, förklarar, att det under viss förutsättning kunde tänkas, att pastoraten övertog förvaltningen av bostälernas jordbruk under vederbörlig kontroll. Detta medgivande från domänstyrelsens sida ifråga om jordförvaltningen synes mig betydelsefullt.

Men icke mindre betydelsefullt är att av de 12 länsstyrelser, inklusive överståthållarämbetet, som i stort sett oreserverat tillstyrkt förslaget, icke mindre än 9 (länsstyrelserna i Kalmar, Kronobergs, Jönköpings, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län) representera landets skogrikaste delar. Dessa länsstyrelser måste anses besitta särskilda förutsättningar att bedöma pastoratens förmåga att tillfredsställande förvalta boställsskogarna. Såväl länsstyrelsen i Södermanlands län som skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd föreslår, vilket jag i det följande något mera ingående får redogöra för, en ännu mera genomförd decentralisering med avseende å skogsförvaltningen. Då förslaget i denna del otvivelaktigt innebär det jämförelsevis största avsteget från den nuvarande ordningen, måste det förord för decentralisationstanken, som givits av nyssnämnda länsstyrelser och centralrådet med sin otvivelaktigt stora sakkunskap, anses vara särdeles tungt vägande.

Slutligen må i detta sammanhang framhållas det stöd för kommunaliseringstanken, som har lämnats av styrelsen för svenska landskommunernas förbund. Detta måste anses representera riklig erfarenhet rörande den kommunala självstyrelsens förmåga att komma tillrätta med förvaltningsuppgifter av det slag, varom nu är fråga.

Länsstyrelsens i Örebro län påstående, att endast i undantagsfall något pastorat skulle lägga ned särskilt arbete på att öka avkastningen av sina boställen över den normalavkastning, som boställsnämnden beräknat, torde bero på en missuppfattning av de föreslagna bestämmelserna. Att pastorat åtnjuter tillskott från kyrkofonden, förminskar givetvis icke dess intresse av en boställsavkastning, som överskrider sagda beräkning. Överskottet får pastoratet nämligen

behålla. Föreskriften i sakkunnigförslaget om inleverering till kyrkofonden avser icke sådant överskott.

Till belysning av innebörden av anordningen med normalavkastning må anföras följande. Till bestridande av kostnaderna för sitt prästerskaps avlöning har pastoratet enligt mitt förslag att använda, dels avkastningen av sina löneboställen m. m., dels uttaxerade medel till ett belopp av 30 öre för skattekrona eller det lägre öretal, som Konungen för varje år bestämmer, dels ock medel, som pastoratet erhåller såsom tillskott från kyrkofonden. Om boställsavkastningen i visst fall ökar, skulle följden, om ingen särskild anordning vidtoges, bliva, att tillskottet minskas lika mycket. Under sådana förhållanden låge det emellertid icke i pastoratets intresse att eftersträva höjd avkastning eller ens att bibehålla avkastningen vid dess nuvarande storlek. Enligt förslaget skall därför den varje år faktiskt utvunna avkastningen icke ligga till grund för beräkningen av tillskottet, utan i stället skall därvid användas värdet å boställets normala avkastning, vilken boställsnämnden skall uppskatta för en längre tid i förväg. Härigenom vinnes, att variationer i boställsavkastningen icke påverka tillskottens storlek. Om boställsavkastningen stiger, kommer alltså ökningen i sin helhet pastoratet till godo.

Församlingarnas ställning till prästlönejorden.

Innan jag övergår till frågan om vem som skall gälda prästlönekostnaden, nödgas jag uppehålla mig något vid frågan om församlingarnas ställning till prästlönejorden. Av den i detta ämne verkställda utredningen synes mig med all önskvärd tydlighet framgå, att *i regel de från medeltiden härstammande prästboställena tillkommit genom donation av en eller flera enskilda samt att avsikten med dessa donationer varit, att boställenas avkastning skulle utgöra avlöning åt den vid den särskilda lokalkyrkan anställde prästen*. Huruvida donationerna medfört äganderätt för församlingarna till de donerade boställena eller ej, är en fråga av mera teoretiskt intresse, varpå jag icke har anledning att här ingå.¹ Huvudfrågorna i nu föreliggande betydelsefulla angelägenhet äro nämligen nedbringandet av förvaltningskostnaden, utnyttjandet på fullt effektivt och i nutida mening socialt gagneligt sätt av den kyrkliga egendomen samt — såsom resultat härav — förenkling och förbilligande av prästlöneväsendet. Dessa stora och eftersträvansvärda mål kunna och böra uppnås utan

¹ Dock må angående det av ett par länsstyrelser åberopade rättsfallet (N. J. A. 1916 not A nr 435) ur 1927 års sakkunnigas betänkande citeras följande uttalande: »Grundsunda församling instämde år 1906 kronan ävensom statskontoret såsom förvaltare av prästerskapets lönerogleringsfond med påstående, bland annat, om bättre rätt till kyrkoherde- och komministersboställena i församlingen. Till stöd för denna talan åberopades av församlingen huvudsakligen, att viss del av boställena tillkommit genom 'skötning'. Sedan häradsrätten på anförda skäl ogillat församlingens stämninganspråk, fastställde hovrätten häradsrättens domslut. I motiveringen till hovrättsdomen uttalades, bland annat, att på grund av utredningen väl måste antagas, att viss del av boställena tillkommit genom s. k. skötning, men att församlingen med hänsyn till innebörden därav icke kunde anses därigenom hava förvärvat äganderätt till ifrågakvarande mark. Hovrättens dom fastställdes av Kungl. Maj:t genom dom den 4 augusti 1916. Genom Kungl. Maj:ts nämnda dom är sålunda väl förklarad, att Grundsunda församling icke är framför kronan ägare till boställena. Men härmed är icke utsagt, att kronan är ägaren. I själva verket finnas, om man närmare tager del av utredningen i berörda mål, väl grundade skäl för tvivel, att en av kronan väckt talan att varda förklarad såsom ägare av boställena skulle av domstolarna bifallas.»

att äganderätsfrågan upptages. Att uppskjuta de ovannämnda allmännyttiga reformerna i avvaktan på en lösning av den vittsvävande äganderätsfrågan anser jag opraktiskt och onödigt. Det är alltså icke min avsikt att yttra mig i sistnämnda fråga eller att i detta avseende väcka förslag. Såvitt jag kunnat finna, hava icke heller utredningsmännen upptagit äganderätsfrågan till dryftande.

Kammarkollegiet uppfattar de medeltida boställena såsom stiftelseegendom under statens kontroll. Det är sannolikt, att för denna uppfattning låta sig anföra vissa grunder, men jag finner icke anledning att ingå på denna fråga i vidare mån, än att jag erinrar om det faktum, att de medeltida boställena donerats för att tjäna ändamålet, att gudstjänst samt övrig kristen kult och självård skola komma en viss församling till del. Att församlingen tidvis uppfattats såsom blott objekt för den kyrkliga verksamheten förringar icke betydelsen av detta faktum.

Om någon privatperson upprättat en stiftelse med uppgift att bereda en viss kommun medel för avlönande av t. ex. en kommunalkamrer, så äger kommunen givetvis fordra, att stiftelseegendomens avkastning användes just till detta ändamål. Detta är grundat på donators avsikt med stiftelsen. På samma sätt måste enligt mitt förmenande en församling äga fordra, att ett till församlingsprästens avlönande donerat prästboställes avkastning användes för detta ändamål. Huruvida grunden härför är privaträttslig, såsom utredningsmännen uttalat, eller offentligrättslig, vilket senare kollegiet tyckes anse, är en teoretisk fråga, vilken torde sakna betydelse i detta sammanhang. Den rätt, som enligt vad jag nu anfört får anses tillkomma församlingarna, har kommit till uttryck i 1910 års lagstiftning, i det församlingarna däri tillagts rätt att under vissa förutsättningar få använda boställsavgiften till gäldande av sina prästlönekostnader. 1910 års lagstiftning går längre än så, i det den med de donerade boställena jämställer även större delen av de av kronan upplåttna. Yttermera kan påpekas, att sagda års lagstiftning utvidgat församlingens dispositionsrätt i fråga om skogsavgiften, så att därefter denna avgift jämte jordbruksavgiften skulle komma församlingarna till godo såsom prästlönetillgång. Ett studium av förarbetena till lagstiftningen, lättast tillgängliga i en bilaga till utredningsmännens betänkande, visar, att den rätt för församlingarna, som innefattas i lagstiftningen, framkommit genom en reaktion åren 1908—1910 från riksdagens sida mot framkomna indragningssträvanden.

Enligt mitt förmenande skulle det icke överensstämja med hittills tillämpade lagstiftningsgrundsatser att fråntaga församlingarna de rättigheter, som de sålunda hava.

Av vad jag anfört framgår, att jag icke anser mig kunna tillstyrka förslaget om indragning till kyrkofonden av församlingarnas boställen eller andra prästlönetillgångar.

Vad särskilt angår det av länsstyrelsen i Uppsala län framlagda förslaget, att pastoraten skulle få använda avgiften av boställenas jordbruk men ej

av deras skogar, så skulle det i realiteten innebära, att de pastorat, som äro belägna i jordbruksbygder, finge behålla sina boställen, medan skogsbygds-pastoraten ginge miste om sina. Förslaget, som redan av denna anledning måste anses betänkligt, grundas för övrigt på ett förbiseende av följande två omständigheter, nämligen dels att det enligt 1866 och 1894 års skogsförordningar var skogsavkastning endast från de av kronan upplåtna boställena, som delvis överfördes till prästerskapets lönerogleringsfond, dels ock att den särställning, som i detta avseende intogs av skogsavkastningen, helt försvann i 1910 års lagstiftning och att alltså numera pastoratens förfogande över jordbruks- och skogsavkastning är principiellt densamma.

**Församling
och pastorat.**

Kammarkollegiet och länsstyrelsen i Malmöhus län hava anmärkt, att även om en rätt till boställsavkastning föreläge för en särskild församling, denna rätt dock icke kunde gälla till förmån för ett av flera församlingar bestående pastorat, vari den särskilda församlingen inginge.

Under den tidigaste kristna tiden i vårt land fanns i regel en präst, kyrkoherden, vid varje församlingskyrka. Senare och särskilt under reformations-tiden verkställdes en omfattande sammanslagning av församlingar till pastorat. Till en början hade varje pastorat blott en präst, vilken förrättade gudstjänsten i alla kyrkor inom pastoratet. Att denna präst fick åtnjuta avkastningen från alla församlingarnas boställen, är naturligt och torde icke kunna betraktas såsom ett avsteg från donators vilja. Avkastningen användes ju allt fortfarande för avlönande av den särskilda församlingens präst, låt vara att denne samtidigt också var präst i en eller flera andra församlingar. Under 1600-talet uppkom på grund av folkmängdens ökning behov av flera präster. I stället för att uppdelas församlingar och pastorat och inrätta nya kyrkoherdetjänster fann man då mången gång lämpligt att med bibehållande av den äldre pastoratsindelningen tillsätta komministrar, åt vilka boställen anslogos av kronan, donerades av enskilda eller anskaffades av pastoraten. Dessa boställen hava alltså tillkommit såsom avlöningsbidrag till en i *pastoratet* anställd befattningshavare.

Vid omreglering i senare tid av pastoratsindelningen hava en del pastorat uppdelats i de ursprungliga församlingarna, därvid envar av dessa i regel fått behålla sitt ursprungliga boställe.

Ibland förekommer, att en församling uppdelas i två, vilka var för sig bilda pastorat. I sådant fall ställes man inför frågan, huruvida den ursprungliga församlingens boställen skola delas eller tillfalla den församling, som får behålla den gamla församlingskyrkan. Egentligen borde denna fråga avgöras i anslutning till donators syfte med donationen av bostället och det avgörande alltså vara, huruvida donator främst avsett att möjliggöra gudstjänst i *kyrkan* eller gudstjänst med *församlingens* medlemmar. Men då donators syfte står att utrona endast i undantagsfall, saknas en bestämd materiellt-rättslig grund för avgörandet. I vårt land synes man, sannolikt på grund av ordalagen i 19 § 2

mom. i prästlönereglingslagen, i allmänhet hava rättat sig efter de särskilda bostälernas belägenhet, men i vårt grannland Finland har frågan, ehuru förutsättningarna varit desamma som hos oss, lösts så, att boställena fått uppdelas på vederbörande församlingar. Exempel å avgörande i denna riktning saknas dock icke heller hos oss.

En ändring i pastoratsindelningen, som är nödvändig för sjalvårdens uppehållande, måste få genomföras utan hinder av att en donation har skett till den äldre pastoratsenheten. Detta är lika självklart, som att en ändring i den borgerligt kommunala indelningen, t. ex. en inkorporering, icke får hindras av hänsyn till en donationsfond. Det avsteg från donators vilja, som härvid måste ske och vartill motsvarighet kan finnas vid donationer för andra ändamål än nu är ifråga, kallas inom rättsvetenskapen permutation. Såsom allmän rättsregel gäller, att permutation icke får ske i vidare mån än nödvändigheten kräver. Allra minst kan den av 1927 års sakkunniga föreslagna radikala åtgärden att till kyrkofonden indraga samtliga löneboställen föras in under de regler om permutation, som man hittills tillämpat.

Vad härefter angår frågan, huruvida de församlingsavgifter, som inom pastoraten utgöras till prästerskapets avlöning, böra utjämnas, så att de komma att utgå med lika högt belopp för skattekrona inom alla pastorat, får jag i det väsentliga ansluta mig till vad 1931 års sakkunniga därom uttalat.

Utjämnning av församlingsavgifterna

Ur kyrklig synpunkt är det av vikt, att församlingen, i den mån det ej överstiger dess ekonomiska förmåga, fortfarande får avlöna sin präst och gentemot honom utöva det huvudmanskap, som den redan på landskapslagarnas tid haft. I annat fall skulle församlingen, i bestämd strid mot det redan från landskapslagarnas tid gällande nationella skicket och än mera mot protestantiska grundsatser, nedsjunka till blott den kyrkliga verksamhetens objekt och pastoraten i samband härmed reduceras till enheter för fullgörande av vissa offentliga skyldigheter, vilket innebure en betydande förlust för det kyrkliga livet. Man torde knappast våga hoppas, att församlingarna under en sådan sakens ordning länge skulle få behålla sin urgamla rätt att själva välja präst. Den kommunala självstyrelse, som finnes på detta område, skulle försvinna och ersättas av en ren ämbetsmannakyrka.

Den kommunala självstyrelsens eljest så rika utveckling synes knappast hava kommit till samma blomstring inom kyrkoförsamlingarna som inom andra områden av det offentliga livet. Orsakerna härtill äro flera. Bland dem märkes även ett av myndigheterna utövat förmynderskap, som särskilt på senare tid sträckt sig till allt flera av de kyrkliga verksamhetsområdena, exempelvis ända därhän att numera i vissa fall t. o. m. platsen, där konfirmationsundervisning skall meddelas, andaktsstund hållas etc. bestämmas av Kungl. Maj:t. Denna starka byråkratisering har utan nämnvärd gensaga fått intränga på den kyrkliga förvaltningens område. Men denna tendens står i skärande motsättning till de för svenskt kyrkoliv från början och i synnerhet under utvecklingskraftiga perioder karakteristiska dragen. Bygden eller, såsom det numera heter, för-

samlingen-kommunen är och måste vara den *skapande* faktorn i svenskt kyrkoliv.

Enligt min redan utvecklade mening är det på tiden, att den kommunala självstyrelsen mera konsekvent genomföres på det kyrkligt kommunala området, liksom förut skett på det borgerligt kommunala. Även på det kyrkliga området bör folkstyret kunna mer än väl ersätta ämbetsmannastyret. Men ser man på dessa ting på antytt sätt, kan man icke finna det lämpligt att nu förvägra pastoraten befattningen med de ekonomiska förutsättningarna för den prästerliga verksamheten och därmed det ekonomiska huvudmanskapet för prästerna, vilka tack vare detta för det allmänna betraktelsesättet framstått såsom församlingens tjänare på samma gång som dess andliga ledare.

Mellan frågorna, hur prästlönetillgångarna skola förvaltas och vem som skall gälda prästlönekostnaderna, råder ett växelförhållande. Detta träder även i dagen beträffande det halvtannat hundratal fastigheter, vilkas avkastning direkt ingår till kyrkofonden. Avkastningen från dessa fastigheter tjänar icke ändamålet att åt något visst pastorat bereda lönetillgångar för avlöning av dess prästerskap. Följaktligen har icke heller föreslagits att kommunalisera förvaltningen av dessa fastigheter.

När jag alltså intager ståndpunkten, att prästlöneväsendet alltfort bör vara en pastoratens angelägenhet, förbiser jag ingalunda, att frågan om en längre gående utjämning av de kommunala skattebördorna än den, som för närvarande äger rum, blir en alltmer trängande nödvändighet. Enligt min mening är det emellertid icke lämpligt att genomföra utjämningen, isolerad till ett speciellt område, helst som skatteutjämningsfrågan för närvarande i hela sin vidd är föremål för behandling. I varje fall måste det tillses, att utjämningen icke sker på sådant sätt, att härigenom den kommunala självstyrelsen inskränkes.

Vad för övrigt angår skatteutjämningen, torde man väl icke någonsin kunna i skattehänseende behandla riket såsom en enda stor kommun. Men tänkbart vore, att staten övertog vissa av de nuvarande kommunala uppgifterna för att dymedelst lätta den kommunala skattetungan. Vid ett förfarande av sistnämnda art inriktar sig helt säkert strävandet på sådana kommunala uppgifter, som dels äro av väsentligt tyngande art och dels redan nu bestridas till större eller mindre del av statsmedel. Folkskoleväsendet utgör ett näraliggande exempel på ett dylikt kommunalt besvär. Vad angår prästlönekostnaden, har den icke tillnärmelsevis liknande förmåga att betunga den kommunala budgeten, vartill kommer, att man icke med fog torde påstå, att denna kostnad redan utgör föremål för statligt understöd.

Givetvis kunna även andra vägar till skatteutjämning tänkas. Som bekant erhålla redan nu skattetyngda kommuner med samlad utdebitering, överstigande 10 kronor per skattekrona, stöd från bättre lottade kommuner genom den s. k. utjämningskatten. Prästlönekostnaden är redan nu inbegripen i de kommunala

utgifter, som genom en dylik Kooperation kommunerna emellan gemensamt bäres. I detta utjämningsförfarande åsyftas ingen ändring genom det förslag, som jag nu ämnar framlägga. Skulle sagda utjämningsförfarande framdeles vidgas och utbyggas, bliva i samma mån de kyrkliga kommunernas prästlönekostnader automatiskt utjämnade.

Men härtill kommer, att, därest man uteslutande tager i betraktande den här behandlade kommunala utgiften, mitt förslag just syftar till betydande lättnader för mindre burgna kommuner. Såsom jag längre fram skall närmare utveckla resulterar min framställning i ett nedbringande för sistnämnda kommuner av församlingsavgiften från dess nuvarande — inom ett stort antal pastorat i sin helhet uttagna — maximum å 60 öre per skattekrone till 30 öre. Alltså kan med fog göras gällande, att de dispositioner, som av mig i detta sammanhang föreslås, innebära, vad angår den kyrkliga församlingsbudgeten, en ända till hälften genomförd nedsättning av nu utgående kostnad för prästlön. Ytterligare framgår av verkställda beräkningar,¹ att för det närvarande icke ens sagda maximum av 30 öre per skattekrone behöver tagas i anspråk, alldenstund intet pastorat för närvarande behöver med tillämpning av de grunder, jag föreslår, utdebitera till prästlönekostnad mer än ungefär 20 öre per skattekrone. Till undvikande av missförstånd tillfogar jag strax, att mitt förslag innebär jämte nu angivna församlingsavgift, att en *allmän* kyrkoavgift, alltså lika för hela riket, skall utgå med högst 10 öre per skattekrone. Beträffande denna allmänna kyrkoavgift framgår av de verkställda beräkningarna, att för närvarande högst 9 öre per skattekrone skulle behöva uttagas. Sammanhåller man det nu anförda, inses det, att vid ett förverkligande av förevarande förslag, församlingsavgifterna och allmänna kyrkoavgiften tillhoppa *kunna* uppgå till 40 öre per skattekrone (enligt nuvarande prästlönelagstiftning 60 öre), men att för närvarande samma avgifter tillhoppa skulle begränsa sig till högst omkring 30 öre per skattekrone (enligt nuvarande prästlönelagstiftning 60 öre).

Från skatteutjämnings synpunkt torde det dessutom vara betydelsefullt, att det av mig framlagda förslaget genom möjligheten att rätta utdebiteringssiffran efter det vid olika tider föreliggande behovet och tillgången på skattekronor företer en elasticitet, som garanterar, att ingenstädes mera uttages till prästlönekostnad än vad som oundgängligen behöves. Den nuvarande stelheten i motsvarande bestämmelser har som bekant i väsentlig utsträckning medfört en onödigt stor utdebitering. Innan jag lämnar det nu föreliggande förslagets bedömande ur skatteutjämnings synpunkt, vill jag erinra om tvenne omständigheter. Den ena av dessa gäller den under varje förhållande ringa betydelsen ur skatteutjämnings synpunkt av avgifterna till prästlönekostnaden. Hur man än löser skatteutjämningsproblemet, kommer lösningen icke kännbart att påverkas av förhandenvaron av här föreslagna avgifter. Den andra omständigheten att observera är den särställning i ekonomiskt hänseende, som prästlöneväsendet från början och alltfört intager, alldenstund detsamma till stor del

¹ Angående dessa beräkningar se sid. 439.

finansieras med medelstillgångar, som hopbragts för detta speciella ändamål och som underlytt sina egna regler och dispositionsvillkor.

Väger man mot varandra, å ena sidan de föreslagna reformernas ringa betydelse för skatteutjämningsproblemet i dess helhet, vilken synpunkt skatteutjämningsberedningen framhåvt i sitt utlåtande, samt å andra sidan de betydande fördelar, som kunna förväntas av den föreslagna ordningen för förvaltningen, nämligen bättre utnyttjande av prästlönetillgångarna, befordrande av enkelhet och reda på hithörande förvaltningsområde samt avsevärda kostnadsminskningar och skattelindringar, så torde man icke kunna undgå att finna, att det i förevarande lagstiftningsfråga föreligger sådana skäl, som enligt vad skatteutjämningsberedningen uttalat, motivera ärendets upptagande, redan innan skatteutjämningsproblemet i dess helhet blir i ett sammanhang behandlat och framlagt till skärskådande.

**Kontrollen
över boställs-
förvaltningen.**

Jag övergår härefter till frågan om kontrollen över boställsförvaltningen och uppehåller mig därvid till en början vid boställenas jordbruksdelar.

Från åtskilliga håll har betonats, att staten icke bör uppgiva den kontroll över boställsförvaltningen, som den sedan lång tid utövat. Denna mening delas av mig. Statens kontroll är naturligtvis starkast motiverad beträffande den grupp boställen, som upplåtits av kronan, men det lärers också få anses riktigt, att staten övervakar, att de genom donation tillkomna boställena bevaras och användas för det ändamål, som avsetts med donationerna. Jag erinrar om att kontroll över förvaltningen av stiftelser ansetts vara en statsuppgift.

I fråga om valet av kontrollorgan gå meningarna i sär. Sålunda anse kammarkollegiet och statskontoret, att *uppsikten* bör ske genom statens organ, varmed torde avses fast anställda tjänste- eller ämbetsmän, och att *överinseendet* bör anförtros åt någon statens centrala myndighet. Det synes vara skäl att först överväga vilkendera av dessa två frågor — den om uppsikten och den om överinseendet — som är den mest betydelsefulla. Jag utgår alltså från den av mig förut såsom avgörande uppställda synpunkten, att det här gäller en praktisk reformering av förvaltningen, så att största möjliga effektivitet på enklaste och billigaste sätt uppnås. Det förefaller då tämligen självklart att frågan om uppsikten, d. v. s. frågan om de lokala kontrollorganen är den betydelsefullaste. Ty endast dessa organ äro i tillfälle att oavlåtligt vaka över förvaltningens ändamålsenliga handhavande samt att vid behov träffa anstalt för så omedelbar rättelse som möjligt. Förhållandena synas mig då giva vid handen att de myndigheter hava rätt, som yrka, att *kontrollens tyngdpunkt bibehålles hos de ecklesiastiska boställsnämnderna*, och betona, att erfarenheterna av dem hittills varit mycket gynnsamma. Att nu återgå till det äldre systemet och i stället låta statliga organ, i det förevarande fallet väl närmast landsfiskalerna, förrätta de ekonomiska besiktningarna skulle enligt min mening vara en föga lycklig åtgärd. Mindre betänkligt vore väl att, såsom från ett par håll föreslagits, överlåta kontrollen antingen till nya s. k.

ecklesiastika domänintendenter eller också till de nuvarande domänintendenterna, vilka i samband därmed skulle bliva ordinarie tjänstemän. Enligt mitt förmenande föreligger knappast skäl till ett sådant steg. Boställsnämndernas halvt judiciella karaktär och nära anknytning till domstolarna bereda nämligen pastoraten en högre grad av trygghet än om de med utövandet av kontrollen förbundna maktbefogenheterna anförtroddes en tjänsteman, över vars beslut klagan icke gärna kunde föras hos en på bostället sammanträdande domstol utan hos en myndighet, som vore tvungen att lägga handlingarna i ärendet till grund för sitt beslut. Jag anser mig därför böra förorda bibehållandet av boställsnämnderna.

På ett par håll har man ur 1931 års förslag utläst en tendens att överflytta kontrollbefogenheter från statliga till speciellt kyrkliga myndigheter. Det är mig av nedanstående skäl omöjligt att i sakkunnigförslaget återfinna den påstådda tendensen.

Huvudorganen för den nuvarande direkta kontrollen över förvaltningen, nämligen boställsnämnderna, kunna icke anses vara av speciellt kyrklig karaktär. Domkapitlen utse visserligen en ledamot i dem, men ordföranden utses av länsstyrelsen och den tredje ledamoten företräder närmast ortsintressena. Överinstans över boställsnämnderna äro de vanliga domstolarna.

På tal om domkapitlen torde det vara skäl att påpeka en i vissa utlåtanden förekommande missuppfattning. Det har gjorts gällande, att 1931 års sakkunniga skulle hava givit dem en central ställning inom förvaltningskontrollen. Detta påstående är ett misstag. Förhållandet är fastmera enligt mitt omdöme, att de sakkunniga mycket nära följt nu gällande bestämmelser om domkapitlens uppgifter med hänsyn till förvaltningskontrollen. Detta lär också vara anledningen till att de sakkunniga icke föreslagit någon utvidgning av domkapitlen eller deras kansli utan blott berett domkapitlet möjlighet att i praktiska frågor erhålla upplysningar av en sakkunnig föredragande, vars huvuduppgift ligger å annat håll. I de sakkunnigas förslag till prästlönelag finnas befogenheter för domkapitlen i fråga om denna kontroll i 68 § 2 mom. tredje stycket, 69, 83, 84, 89 och 90 §§, 93 § andra stycket samt 119 §, vilka lagrum i mina förslag motsvara respektive 19 § andra stycket och 22 § ecklesiastik boställsordning, 22 § prästlönerregleringslagen samt 4 och 30 §§, 29 § andra stycket och 32 § boställsordningen.

I 30 § ecklesiastik boställsordning stadgas för närvarande, att domkapitlet bör tillse, att inom stiftet belägna boställen varda till hus och ägor behörigen vidmakthållna, och tillägges domkapitlet befogenhet, att om det anser boställes rätt vara genom något av domstol eller annan myndighet meddelat beslut förnärmat, i behörig ordning överklaga beslutet. 36 § ecklesiastik arrende-förordning åligger vidare domkapitlet att tala och svara för boställena. Dessa domkapitlet för närvarande tillagda befogenheter motsvaras tämligen noga av de i 4 § i mitt förslag till boställsordning angivna, nämligen att tillse, att gällande bestämmelser om förvaltningen av pastoratens prästlönetillgångar efterlevas och

att överträdelser beivras, samt att överklaga domstolars och andra myndigheters beslut rörande prästlönstillgångarna.

Den i 29 § andra stycket i mitt förslag till boställsordning omförmälda befogenheten är densamma, som föreskrives i 32 § 2 mom. gällande boställsordning, nämligen att i visst fall medgiva, att ekonomisk besiktning förrättas av boställsnämndens ordförande ensam. På samma sätt är den i 32 § föreslagna befogenheten att i vissa fall begära verkställighet av boställsnämnds beslut en direkt motsvarighet till föreskrift i 56 § gällande boställsordning.

De i 30 § i förslaget till boställsordning stadgade befogenheterna att förordna om ekonomisk besiktning äro desamma, som förekomma i 31 och 32 §§ gällande boställsordning med undantag av att befogenheten att utsträcka tiderna mellan de ekonomiska besiktningarna utöver de normala, decentraliserats från Kungl. Maj:t till domkapitlen, vilka emellertid redan genom bestämmelserna i 3, 4 och 5 §§ i Kungl. Maj:ts kungörelse den 26 mars 1926 angående de ecklesiastika boställsnämndernas tjänstgöringsområden m. m. fått en viss prövningsrätt i detta avseende delegerad till sig.

Mitt förslag till ny lydelse av 22 § prästlöneregeringslagen föreskriver, att domkapitlets medgivande erfordras för att avlöningsfonder skola få användas till inköp av fast egendom. Denna befogenhet saknar direkt motsvarighet i gällande lagstiftning, men beträffande densamma ävensom den i förslaget stadgade skyldigheten för pastoraten att till domkapitlet insända redogörelse för avlöningsfondernas placering med mera erinras om att det redan enligt lagrummets nuvarande lydelse åligger domkapitlet att »hålla hand» över fondernas »bibehållande till avsett ändamål» och att det enligt kyrkolagen åligger biskop att vid visitation även inspektera förefintliga fonder.

Den i 19 § andra stycket i förslaget till boställsordning domkapitlet tillagda befogenheten att pröva, huruvida bebyggelsen å ett boställe må inskränkas så, att självständigt jordbruk icke kan bedrivas därstädes, har tidigare tillhört synerätt samt genom 1925 års reform delats mellan domkapitlet och länsstyrelsen, vilka i egenskap av »den utarrenderande myndigheten» hava att gemensamt bestämma om boställets bebyggelse.

Återstår så slutligen den i 22 § i den föreslagna boställsordningen stadgade befogenheten att giva tillstånd till jordupplåtelser för kommunala ändamål m. m. (»ändamålsupplåtelser» och »lägenhetsarrenden») samt till substansupplåtelser. Dessa befogenheter tillhöra nu kammarkollegiet beträffande substans- och ändamålsupplåtelser samt länsstyrelserna och domkapitlen gemensamt i fråga om lägenhetsarrenden.

Som av det anförda framgår är det endast stadgandena i 19 och 22 §§ i förslaget till boställsordning, som innebära en nämnvärd utvidgning av domkapitlens befogenhetsområde. Utvidgningen är en följd av dels en koncentration av förut delade befogenheter, dels ock en decentralisation av ärenden, som tidigare handlagts centralt. Det förefaller mig omöjligt, att de föreslagna anordningarna skulle komma att medföra någon förskjutning i förhållande till nuvarande situation.

Efter mitt förmenande äro förslagen väl motiverade ur praktisk synpunkt. Domkapitlens befogenheter äro alltså i allt väsentligt desamma som förut. Missuppfattningen, att deras befogenheter på avsevärt sätt utvidgats, torde bero på att man icke beaktat, att överflyttningen till pastoraten av bestyren med förvaltningen måste medföra en väsentlig minskning av myndigheternas arbete med boställsväsendet, och därför föreställt sig, att domkapitlen skulle övertaga det arbete som nu utföres av länsstyrelserna, vilket emellertid alls icke är fallet. Det väsentliga av länsstyrelsernas arbete, i den mån det icke alldeles försvinner genom förenklingen, övertages nämligen av pastoratsorganen. Domkapitlens arbetsbörda torde snarast minskas, ty en hel del av de förvaltningsbefogenheter, de förut delat med länsstyrelserna, bortfalla, och i de återstående ärendena få de för närvarande avgiva utlåtanden, vilket oftast är lika tidskrävande som att meddela ett beslut.

I detta sammanhang vill jag förutskicka, att det enligt mitt förslag blir bättre än för närvarande sörjt för att domkapitlen vid handläggning av de ärenden rörande ecklesiastik jord, vilka enligt förslaget fortfarande skola handläggas av dem, erhålla sakkunnigt biträde, i det nämligen den föreslagna stiftsintendenten, vars huvuduppgift ligger på annat håll, erhåller såsom biuppgift att lämna domkapitlet detta biträde. Det torde vara synnerligen lämpligt, att stiftsintendenten, då han tjänstgör såsom föredragande i domkapitlet, får samma ställning som stiftssekreteraren och alltså deltagar i domkapitlets överläggningar med rätt för honom att, då beslut ej överensstämmer med av honom uttalad mening, anteckna denna till protokollet. Bestämmelse härom bör inryckas i instruktionen för stiftsintendenten.

Vad angår tillsynen över skogsförvaltningen, så är den enligt mitt förslag helt och hållet förlagd till den nyssnämnda av Kungl. Maj:t förordnade stiftsintendenten, vilken skall besitta skoglig sakkunskap.

Stiftsintendenten skulle emellertid enligt de sakkunnigas förslag vid sidan av sina kontrollerande uppgifter även ombesörja alla utstämplingar åt pastoraten samt därvid till medhjälpare hava assistenter och skogvaktare. Enligt utredningsmännens förslag skulle normalavkastningen av boställsskogarna beräknas på grundvalen av verkställda utstämplingar. Efter vad jag inhämtat är detta anledningen till deras förslag, att utstämplingarna skulle verkställas av stiftsintendenten och honom underställda tjänstemän. Enligt de sakkunnigas förslag åter skall avverkningsplanen läggas till grund för uppskattningen av skogens normalavkastning, och därmed förfaller, såvitt jag förstår, ett huvudskäl för att låta utstämplingarna verkställas av tjänstemän. Härigenom öppnas en av de sakkunniga icke beaktad möjlighet att låta pastoraten själva ombesörja utstämplingarna och därmed förlägga även själva tyngdpunkten av förvaltningen till pastoraten. Härigenom skulle decentralisations- och självstyrelsegrundsatserna bliva bättre förverkligade än i sakkunnigförslaget. Endast tillsynen över förvaltningen skulle förbliva hos myndighet.

På grund av min principiella ståndpunkt i fråga om kommunalisering av boställsförvaltningen anser jag att det vore synnerligen önskvärt om de sakkunnigas förslag i fråga om skogsförvaltningen kunde modifieras i överensstämmelse med vad jag nu anfört. Med stort intresse har jag därför tagit del av de i ärendet avgivna utlåtandena av länsstyrelserna i Södermanlands och Västmanlands län samt av skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd, vilka förordade en längre gående decentralisation än den av de sakkunniga föreslagna. Därvid synes mig det av länsstyrelsen i Södermanlands län och centralrådet framlagda förslaget, att låta kontrollen omhänderhavas av en stiftsintendent men förvaltningen i dess helhet ombesörjas av pastoratet, dock med skyldighet för detta att anlita biträde av sakkunnig person, som det självt utser, vara att föredraga framför länsstyrelsens i Västmanlands län förslag att överlåta såväl kontrollen som en del av förvaltningen till skogsvårdsstyrelserna och deras tjänstemän. Utöver de skäl mot det sistnämnda alternativet, som framhållits av 1931 års sakkunniga, kan nu tilläggas, att centralrådet icke förordat denna anordning.

Centralrådet anger såsom förutsättning för sitt förslag, att »församlingarnas intresse av en förbättrad förvaltning av de ecklesiastika boställsskogarna befinnes i allmänhet kunna bliva stimulerat av därav följande ekonomiska fördelar», men synes vidare förutsätta, att sådan stimulans skulle förekomma endast i de fall, då tillskott från kyrkofonden icke åtnjotes av pastoraten. Det är givetvis en grundförutsättning för kommunaliseringen av boställsförvaltningen, att tillskotten från kyrkofonden icke göras beroende av den större eller mindre omtanke och omsorg, som pastoraten nedlägga på förvaltningen av sina prästlönstillgångar, och att det alltså icke blir möjligt vare sig för pastoraten att å fonden övervältra förluster, som uppkomma i följd av försummelser i förvaltningen, eller för fonden att på pastoratens bekostnad tillgodogöra sig frukterna av pastoratsorganens ansträngningar att förhöja avkastningen. Enligt min mening är det i sakkunnigförslaget genom anordningarna med normalavkastning och frihetsår (se s. 118) på ett tillfredsställande sätt sörjt för att pastoraten själva få tillgodonjuta vinsten av sina bemödanden att förbättra boställsavkastningen. Jag anser därför de av centralrådet hysta betänkligheterna överdrivna och anser mig hava anledning att hoppas, att centralrådets förslag skall visa sig lämpligt och effektivt även i de pastorat, som åtnjuta tillskott ur kyrkofonden.

Emellertid har under ärendets beredning i departementet från sakkunnigt håll påpekats, att centralrådets förslag på en speciell punkt kunde föra till ett icke önskvärt resultat. Centralrådet har nämligen föreslagit att i varje pastorat, där det finnes en boställsskog — något undantag för de minsta skogarna har ej ifrågasatts — skulle anställas en skogsförvaltare med skoglig utbildning, d. v. s. med skogvaktar-, forstmästar- eller jägmästarutbildning. Vid flertalet boställsskogar skulle förvaltarbefattningen givetvis bliva en bisyssla. Då emellertid lämplig person med skoglig utbildning säkerligen i de flesta pastoraten icke skulle stå till förfogande, bleve pastoraten enligt centralrådets förslag mycket ofta tvungna att till förvaltare utse en person,

som icke vore medlem av pastoratet. Bortsett från de kostnader, detta skulle medföra för pastoraten, innebure det, att en väsentlig del av de med decentralisationen åsyftade fördelarna icke kunde uppnås och att pastoratsbornas delaktighet i förvaltningen på ett mindre lämpligt sätt inskränktes. Jag har därför vidtagit en modifikation i centralrådets förslag, åsyftande en effektivare decentralisation. I mitt förslag avses, att i de mindre och medelstora boställsskogarna skall till förvaltare kunna brukas en av stiftsintendenten godkänd pastoratsmedlem med nöjaktig kännedom om skogsskötsel. Han kan utses inom eller utom kyrkorådet eller boställsstyrelsen. Innehar han nyssnämnda förutsättning för sitt uppdrag, kommer han snart att av stiftsintendentens och dennes biträdens anvisningar inhämta reglerna för sin verksamhet. Vården av de större skogarna torde däremot i regel kräva en förvaltare med skoglig utbildning. För att emellertid skogsskötseln på boställsskogarna icke skall försämrans, då den lägges i händerna på icke skogligt utbildade förvaltare, erfordras givetvis, att de icke lämnas helt utan stöd av fackmän, till vilka de vid behov kunna vända sig med förfrågningar och som kunna tillkallas för att tillsammans med förvaltaren överlägga om det lämpligaste sättet för skogens skötsel. Denna uppgift att fungera såsom ett slags skogskonsulent torde kunna fyllas av de av de sakkunniga föreslagna stiftsintendenterna, vilka ju enligt centralrådets förslag skulle befrias från det direkta deltagandet i utstämplingsarbetet. Då stiftsintendenterna emellertid få åtskilliga andra uppgifter, nämligen upprättandet av avverkningsplaner, fastställandet av normalvärdeuppskattningar, förvaltningen av boställen, vilkas avkastning ingår direkt till kyrkofonden, samt slutligen — varom mera i det följande — handhavandet av kontrollen över skogsskötseln, lära de till biträde behöva i varje stift åtminstone en, i de skogrikare stiftens måhända två medhjälpare, vilka dock, då de ju förutsättas arbeta under stiftsintendentens ledning, icke torde behöva hava mer än skogvaktarutbildning.

De ekklesiastiska boställsskogarna äro icke underkastade föreskrifterna i 1923 års skogsvårdslag, vilken gäller enskilda skogar. När det nu ifrågasättes att överlåta förvaltningen av boställsskogarna till pastoraten under så fria former, som mitt förslag innebär, måste det givetvis sörjas för en kontroll, som i fråga om effektivitet åtminstone är jämbördig med den kontroll, som enligt skogsvårdslagen utövas av skogsvårdsstyrelserna över de enskilda skogarna. I själva verket bör kontrollen beträffande boställsskogarna syfta något längre, nämligen till att skogsskötseln åtminstone blir lika bra som för närvarande. I övrigt erinras om den anledning till kontroll, som ligger i kyrkofondens intresse av att avkastningen av pastoratens prästlönetillgångar icke minskas.

Mot förslaget, att avverkningsplan för skogarna skall vara obligatorisk, synes mig intet vara att erinra. Även vid rationell skötsel av enskilda skogar plägar ju sådan plan upprättas. Planen erfordras för övrigt för beräkning av skogsavkastningens normalvärde, vilket i sin tur skall ligga till grund vid fastställandet av pastoratets behov av tillskott ur kyrkofonden. Slutligen erinras om att hushållningsplan är obligatorisk i fråga om åtskilliga andra

skogar, vilka i viss mån kunna jämföras med de ecklesiastika, exempelvis allmänningsskogar och besparingsskogar samt stadskommunernas skogar. Beträffande häradsallmanningarna, vilka enligt framlagt förslag skola förvaltas av delägarna, har icke heller ifrågasatts annat än att hushållningsplaner skola upprättas och fastställas under myndighets medverkan. Enligt min mening är det i de sakkunnigas förslag väl sörgt för att pastoraten få medverka vid avverkningsplanernas fastställande och därvid göra sina intressen och synpunkter gällande.

I övrigt bör enligt min åsikt kontrollen i huvudsak anordnas i analogi med den kontroll, som skogsvårdsstyrelserna utöva över enskilda skogar, därvid dock vissa särskilda anordningar erfordras, främst för tillvaratagande av kyrkofondens intresse av att avkastningen av de ecklesiastika skogarna icke nedgår eller blir alltför ojämn. De kontrollbefogenheter, som ifrågakomma, synas mig böra anförtros stiftsintendenten, vilken ju har åtskilliga andra uppgifter beträffande boställsskogarna. På detta sätt åstadkommes en koncentration av de rådgivande och kontrollerande uppgifterna, vilken på ett lyckligt sätt befrämjar enhetligheten i tillsynen över skogsskötseln.

På grund av den ståndpunkt, som jag sålunda intagit, har jag låtit om-
arbeta sakkunnigförslaget. Mitt förslag innebär i huvudsak följande.

Den för upprättande av avverkningsplan nödvändiga skogstaxeringen och det därtill anslutna siffermässiga arbetet utföres genom stiftsintendentens försorg. För skogstaxeringen torde lämpligen böra anlitas särskild fackman. Avverkningsplanen, som upprättas av stiftsintendenten, fastställs därefter av denne i samförstånd med pastoratet eller, i händelse av oenighet mellan dem, av boställskommissionen. Det förutsättes, att avverkningsplanen vid de talrika små boställsskogarna blir helt summarisk och av särskilt enkel beskaffenhet i alla de fall, då dessa skogar bestå av huvudsakligen yngre skog. Härigenom undvikas, att dessa skogar betungas med onödiga kostnader. All avverkning sker efter utstämpling. Utstämplingarna skola å pastoratets vägnar utföras av en förvaltare, vilken pastoratet skall anställa för den omedelbara vården av skogen. Förvaltaruppdraget torde i regel bliva en bisyssla. Valet av förvaltare skall underställas stiftsintendentens prövning och godkännande. Förvaltarens kompetens beror på skogens storlek. Det uppställs icke såsom oeftergivligt krav, att förvaltaren skall vara skogligt bildad. I de fall, då stiftsintendenten anser, att pastoratets skogsförvaltare icke är fullt kompetent att på egen hand sköta utstämplingen, skall intendenten antingen själv inställa sig för att handleda honom eller ock sända en skogvaktare att närvara och lämna anvisningar för utstämplingen. Stiftsintendenten skall äga befogenhet att förhindra att utstämpling sker på ett sätt, som äventyrar en god skogsvård. Sedan utstämpling skett — i vanliga fall utan medverkan av stiftsintendent — skall förvaltaren i regel därom underrätta stiftsintendenten, vilken därefter skall hava en månad på sig att, om han så önskar, kontrollera, att utstämplingen icke omfattar mer än som enligt avverkningsplanen må uttagas och

icke verkställt på sätt, som strider mot en god skogsvård. Det kan icke förväntas, att stiftsintendenten skall kunna hinna att kontrollera alla anmälda utstämplingar utan torde han få inskränka sig till att utvälja vissa av dem. Om anmärkning mot utstämplingen icke framställes före utgången av månaden, skall pastoratet äga förfoga över det utstämplade virket. Viss mindre, årlig virkesmängd, avsedd för tillfälliga behov, skall emellertid undantagas från anmälningsskyldigheten. Över detta virkesbelopp skall pastoratet alltså äga förfoga omedelbart efter utstämpling. Även eljest äger stiftsintendenten, där han finner lämpligt, medgiva undantag från skyldigheten att anmäla verkställd utstämpling. Den föreskrivna väntetiden av en månad läser icke vålla pastoraten någon svårighet, då ju i regel viss tid förflyter mellan utstämpling till avsalu och avverkningen av det utstämplade. Stiftsintendentens kontrollbefogenheter i övrigt skola vara i huvudsak desamma, som enligt skogsvårdslagen tillkomma skogsvårdsstyrelse i förhållande till enskilda jordägare.

Med förslaget avses att giva stiftsintendenten möjlighet att kontrollera, att uthålligt skogsbruk verkligen bedrives, samt att giva en tillförlitlig grund för uppskattning av boställskogarnas normalavkastning, utan att dock inkräkta på pastoratens självstyrelse mer än som är oundgängligen nödvändigt.

I anledning av de redan nämnda invändningarna, att genom sakkunnigförslaget den statliga kontrollen över boställsförvaltningen skulle otillbörligt inskränkas, vill jag påpeka, att domkapitlen icke i det förslag, som av mig framlägges, erhållit någon som helst ny befogenhet i fråga om skogsförvaltningen. Stiftsintendenten, vilken tillsättes av Kungl. Maj:t, fattar alla sina beslut i skogsärenden fullt självständigt, och besvär över hans beslut anföras hos den föreslagna boställskommissionen. Hans verksamhet såsom biträde åt domkapitlen har icke avseende å skogar under pastorats förvaltning.

Anordningen med särskilda stiftsintendenter kan också medföra fördelar därigenom, att denne befattningshavare vid kommande reformer kan tagas i anspråk för förvaltningen av vissa andra grupper av ecklesiastik jord, exempelvis biskopslönejord.

Efter att i det nu anförda hava uppehållit mig vid de lokala kontrollorganen (uppsikten) övergår jag till överinseendet över boställsförvaltningen.

1931 års sakkunniga hava föreslagit, att överinseendet närmast skulle anförtros en ecklesiastik boställskommission, så sammansatt att den representerar en allsidig insikt i de ämnen, som äro av betydelse för dess uppgift att övervaka boställsförvaltningen och därvid bistå pastoraten med råd och dåd ävensom vara mellaninstans i boställsmål, som icke handläggas av boställsnämnd. Kommissionen skulle följaktligen bestå av tre på olika områden kunniga personer. Den skulle fungera endast under tiden för den nya ordningens första införande och, sedan praxis erhållit en viss fasthet och pastoratsorganen blivit förtrogna med sina nya uppgifter, ersättas med en inspektör med huvudsaklig uppgift att hava överinseende över stiftsintendenternas verksamhet.

Kommissionens behövlighet under övergången från det nuvarande systemet till det nya läser icke kunna betvivlas. Jag erinrar om det gagn, som stads-kommunerna haft av fastighetsregisterkommissionen.

Gentemot förslagen om att anförtro de kommissionen tillämnade arbetsuppgifterna åt domänstyrelsen och kammarkollegiet kan anföras, att det här i främsta rummet är fråga om att i råd och dåd tillhandagå pastoraten vid omhändertagandet av boställena samt att denna uppgift tydligen är av helt annan art än de uppgifter, som eljest möta ämbetsverken och för vilka deras arbetsformer äro avpassade. Att en väsentlig del av den arbetsbörda, som nu påvilar domänstyrelsen och kammarkollegiet, avlyftes ämbetsverken, torde icke vara annat än en fördel, ej minst ur synpunkten att därigenom ej oväsentliga besparingar skulle ernås.

Skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd påyrkar förstärkning av den föreslagna boställskommissionen och anför till stöd härför, att en skogligt sakkunnig ledamot icke ensam kan hinna inspektera samtliga stiftsintendenter. Det förefaller mig visserligen föga sannolikt, att det för inspektion av 11 intendents arbete skulle behövas mer än en person, men därest detta skulle visa sig vara fallet, bör enligt min mening en assistent anställas för att biträda den skogligt utbildade ledamoten. Emellertid torde det vara lämpligt att icke ställa den ledamot i kommissionen, vilken företräder den forstliga sakkunskapen, alldeles ensam, utan bör man enligt mitt förmenande hava möjlighet att vid behandling i kommissionen av viktigare skogsfrågor tillkalla mer eller mindre tillfälliga ledamöter, representerande exempelvis domänverket, skogsvetenskapen och skogsvårdsstyrelserna. Till denna fråga återkommer jag vid granskningen av lagförslagen.

Förutom av kommissionen kommer visst överinseende över boställsförvaltningen givetvis att utövas av Kungl. Maj:t och även i någon mån av justitiekanslern. Denna överuppsikt kommer naturligtvis i regel att avse endast ärenden, som äro av beskaffenhet att tillhöra Kungl. Maj:ts avgörande. Åtskilliga föreskrifter härom finnas i lagförslagen. Intet hindrar emellertid att Kungl. Maj:t även i andra fall ingriper, därest ett grövre missförhållande skulle yppas. Kungl. Maj:ts befogenhet enligt förslaget att utfärda tillämpningsföreskrifter till boställsordningen kan uppenbarligen användas i detta syfte.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har givit uttryck åt farhågor för att kyrkofondens intressen i avseende å utlämnade byggnadsförskott icke under den nya ordningen skulle komma att bevakas på ett tillfredsställande sätt. Enligt min mening komma dessa intressen att bliva minst lika väl tillgodosedda som för närvarande. Jag återkommer till denna fråga vid den närmare redogörelsen för mitt förslag till lag om kyrkofond.

Beträffande härefter den av domänstyrelsen väckta frågan om ersättning till domänfonden i anledning av att domänverket nödgas avlöna tjänstemän, som efter den föreslagna förvaltningsreformen bliva övertaliga, torde kravet på sådan ersättning enligt min mening ej kunna fränkännas ett visst berätti-

gande. Något spörsmål av större vikt är detta naturligtvis icke, ty den besparing för domänfonden och därigenom indirekt för statsverket, som skulle vinnas genom ersättningen, motsvaras av en lika stor kostnad för kyrkofonden. Detta innebär, då kyrkofonden enligt mitt förslag skulle bliva effektivt utnyttjad till lättande av avgiftsskyldigheten inom församlingarna, att sagda kostnad ytterst skulle drabba de inom församlingarna avgiftsskyldiga. Vad som vunnes å kronodebetsedeln, förlorades alltså åter på kommunalskattesedeln. Men då domänverket är ett affärsdrivande verk, som har att förränta domänfondens kapital, finner jag det naturligt, att domänstyrelsen framställt önskemål därom, att dessa kostnader ej måtte drabba domänverket.

Ersättningen torde böra vara så stor, att den täcker de förluster, som domänfonden i verkligheten nödgas vidkännas i anledning av förvaltningsreformen. Givetvis bör vid bestämmandet av ersättningen förfaras, såsom i analoga fall redan har skett. Sålunda synes hänsyn böra tagas till att vissa av verkets befattningshavare måhända mot befrielse från all tjänstgöringsskyldighet för sin återstående tjänstetid nöja sig med reducerade löneförmåner. Vidare är det självklart, att ersättning icke bör utgå för tjänstemän, som vinna anställning såsom stiftsintendenter, som skogsvaktare under dem eller som skogsförvaltare i pastoratens tjänst.

Med hänsyn till det anförda är det omöjligt att ens tillnärmelsevis på förhand beräkna den verkliga förlusten. På grund härav och då domänfondens rätt till ersättning synes böra komma till uttryck i den ifrågasatta lagstiftningen, föreslår jag, att det i denna föreskrives befogenhet för Kungl. Maj:t att bestämma beloppet av ersättningen.

Till ytterligare belysning av mitt förslag i fråga om skogsförvaltningen och kontrollen däröver får jag anförda följande.

Målet för skogsförvaltningen är att utvinna bästa möjliga ekonomiska resultat ej blott för stunden utan även på lång sikt. Enligt vad jag från sakkunnigt håll inhämtat bör man härvid, på sätt inom modern skogsförvaltning är vanligt, rätta behandlingen efter skogens tillstånd och söka efter bästa förmåga utnyttja den föreliggande situationen. Ekonomiska uppoffringar i syfte att nå ett eftersträvat normaltillstånd böra ej ifrågakomma. Men medvetandet om alla kalkylers osäkerhet bör föranleda, att man undviker större rubbningar i avverkningsens jämnhet, som icke uppenbarligen äro motiverade av ekonomiska skäl.

På grund av förutstående allmänna grundsatser lägges huvudvikten vid att varje skogsbestånd blir underkastat en med hänsyn till de rådande förhållandena ekonomiskt ändamålsenlig skötsel. Det finnes emellertid ingen möjlighet att under utstämplingens gång räkna sig till vilken behandling som är den bästa. Räkningen skall vara gjord förut på lämpliga typfall, och genom den upplysning, som därvid erhålles, skapas en känsla för vad som är riktigt, vilken blir utslagsgivande under arbetets gång. Dylika typstudier säga framför allt, vilken utveckling av beståndet, som i ett givet fall bör eftersträvas. De

Skogsförvaltningens allmänna funktion.

ge också anvisning om det behandlingssätt, som i typfallet leder till det så uppställda målet. Emellertid är de lokala förhållandenas inflytande i dessa avseenden så stort, att man ständigt måste pröva sig fram och vid varje nytt ingrepp iakttaga följderna av föregående åtgärder. Även den skickligaste skogsman måste oupphörligt och under hela sitt liv lära av erfarenheten.

De nu anförda synpunkterna böra få ett bestämmande inflytande på organiserandet av en skogsförvaltning av den storleksordning som den förevarande. Förvaltningen måste hava en i verklig mening sakkunnig ledare, som förmår omsätta den samtida kunskapen på skogsskötselns område i praktiskt användbara riktlinjer, vilka kunna tjäna som stöd för de i skogen arbetande skogsmännen. Med avseende på vissa huvuddrag bliva väl dylika riktlinjer bestående under lång tid, men detaljanvisningarna böra oupphörligt anpassas efter nya biologiska rön och ändrad uppfattning om de ekonomiska förutsättningarna.

I det nu föreliggande fallet torde en skogligt sakkunnig ledamot av boställskommissionen böra fungera som ledare för hela skogsvårdsarbetet. Enligt förestående uppfattning bör han alltså utarbета riktlinjer för skogsskötsel. På grund av skogsforskningens utvecklade läge måste han därvid i många avseenden lita till sitt eget omdöme. Riktlinjerna få sålunda en personlig karaktär, för vilken ledaren blir ansvarig.

Vid skogsvårdsarbetets utförande inom ramen för den fastställda avverkningsplanen bör emellertid varken ledaren gentemot stiftsintendenterna eller dessa senare gentemot pastoratens skogsförvaltare utöva något tvång, annat än för att förhindra det som uppenbarligen är felaktigt. Såsom förut framhållits måste nämligen vid arbetets utförande den skogligen intuitionen vara vägledande, och för denna kan man ej utfärda föreskrifter. Däremot finnes inom de gränser, som markeras av det uppenbart oriktiga, rikligt utrymme för en upplysande och övertygande verksamhet, på vars kvalitet hela framgången kommer att bero.

De planer, som skola upprättas för de ecklesiastiska skogarna, böra vara enkla, så att deras ledande grundtankar kunna förstås av pastoratens representanter. De behöva därför icke och böra ej heller bliva schablonmässiga, såsom fallet i stor utsträckning varit med de tidigare hushållningsplanerna. Man måste sätta sig in i, att upprättandet av en god plan, som är så lagd, att den kan vinna pastorsrepresentanternas intresse och förtroende, är en svår sak, vilken fordrar en mobilisering av allt vår tids vetande om skogsbrukets biologiska och ekonomiska förutsättningar. Det kan icke begäras, att de personer, vilka kunna förvärvas som stiftsintendenter, skola vara kompetenta att lösa sådana uppgifter på egen hand, utan särskilt sakkunnig ledning. Även för detta arbete erfordras riktlinjer, vilka böra utarbetas av boställskommissionens skogligen sakkunniga ledamot.

Vid tioårsperiodens slut skall planen revideras. Genom att skogen därvid uppskattas på nytt vinnes en erfarenhet om den under perioden tillämpade hushållningens verkningar, som kan giva hållpunkter för en justering av de förut använda riktlinjerna. För att ett sådant följande av erfarenhetens anvisningar

skall bliva möjligt, måste man emellertid äga kännedom om de under perioden företagna avverkningarna och om hushållningens ekonomiska resultat.

Överhuvud taget måste det sägas, att en organisation icke kan i längden befrämja utvecklingen av ett ekonomiskt skogsbruk, om den själv är avskuren från varje kontakt med det ekonomiska resultatet. Det synes därför vara nödvändigt, både ur sistnämnda allmänna synpunkt och särskilt med tanke på en smidig anpassning av planarbetet, att i de administrativa tillämpningsföreskrifterna pastoratens skogsförvaltare ålägges att lämna tillräckligt upplysande rapporter om företagna åtgärder och dessas ekonomiska resultat.

De ecklesiastiska skogarna höra till landets mest svårskötta. De hysa i betydande omfattning stora och värdefulla virkesförråd, men genom otillräcklig gallring under långa tider äro de ofta ömtåliga för ingrepp. En ovarsam övergång till i och för sig riktigare, mer ingripande behandlingsmetoder kan här spolia mycket stora värden. Å andra sidan kan i dylika fall den egentliga skogsskötseln börja först sedan de överslutna bestånden genom lämpliga huggningar härdats, så att de tåla en friare behandling. Enligt vad jag tror mig veta, hava under de senare åren kraftiga ansatser gjorts för att få sådana förberedande huggningar i gång över stora arealer, där de behövs. Mycket återstår dock säkerligen att göra i detta avseende.

Stiftsintendents och hans biträdes upplysande och rådgivande verksamhet i fråga om virkets avverkning, aptering till lämpliga sortiment, mätning, behandling under lagring och försäljning är av största betydelse. Härigenom utjämnas på ett lyckligt sätt stiftsintendentens arbete över hela året, bandet knytes fastare mellan honom och pastoraten och, framför allt, det ekonomiska resultatet förbättras. Även i denna del av sin verksamhet bör stiftsintendenten kunna påräkna initiativ och ledning från boställskommissionen.

Liksom hittills bör pastorat äga talerätt för boställe, som är prästlönetillgång för pastoratet. För domkapitlets talerätt har jag tidigare redogjort.

Den rättsliga värden av boställena.

Enligt femte punkten i prästerskapets privilegier äger jämväl länsstyrelsen att i vissa fall förordna kronoombud vid rättegångar, som röra prästlönejord. Dock har genom Kungl. Maj:ts kungörelse den 30 december 1863 föreskrivits, att sådant ombud skall förordnas endast, då det på grund av särskilda förhållanden kan anses av omständigheterna påkallat. Att nu borttaga möjligheten att förordna kronoombud har icke från något håll ifrågasatts.

Kammaradvokatfiskalens insats i rättegångar om ecklesiastisk jord har varit av stor betydelse, särskilt genom att advokatfiskalen kunnat tillhandahålla krono- och konsistorieombuden arkivutredningar och utredningar om innehålllet i äldre rätt. Även i framtiden torde bistånd i dessa hänseenden vara erforderligt vid utförande av talan för boställena.

Kammarkollegiet och statskontoret hava åberopat, att riksdagen i skrivelse den 12 juni 1918 (nr 368) skulle hava givit uttryck åt önskemål om centralisering av den rättsliga värden av den offentliga egendomen. Av riksdagsskrivelsen

och däröver avgivna yttranden har jag inhämtat, att riksdagen endast begärt utredning om önskvärdheten av nämnda centralisering, att riksdagen icke ifrågasatt, att centraliseringen skulle omfatta all offentlig egendom, vartill ju även den kommunala räknas, utan endast kronojorden, att så gott som alla fastighetsförvaltande centrala verk motsatt sig den ifrågasatta reformen, samt att slutligen kammarkollegiet, varifrån förslaget ursprungligen kommit, i utlåtande den 28 december 1929 självt frånfällit förslaget. I avvaktan å frågans generella lösning torde man icke böra företaga någon ändring i representationen för den ecklesiastika egendomen och jag föreslår därför icke någon sådan.

Kostnadsberäkningar.

De av utredningsmännen verkställda jämförande kostnadsberäkningarna, enligt vilka den nuvarande boställsförvaltningen skulle draga en personalkostnad av 1.10 million kronor årligen och motsvarande kostnad vid en centralisering i enlighet med 1927 års sakkunnigas förslag skulle vara 1.58 million kronor, medan enligt mitt förslag kostnaderna för stiftsintendenterna, dem underställda skogstjänstemän samt boställskommissionen kunna beräknas till blott 0.31 million kronor årligen, hava utsatts för kritik i vissa avseenden, och man har velat göra gällande, att besparingarna genom det föreslagna sättet för boställsförvaltningen icke skulle bliva så betydande som utredningsmännen antagit.

De framställda anmärkningarna synas endast till någon del vara befogade. Att länsstyrelserna äro så överbelastade med arbete, att befrielsen från boställsärendena icke skulle resultera i någon indragning samt att andra uppgifter skulle komma att träda i stället för dem, från vilka länsstyrelserna befrias, innebär visserligen, att hela besparingen måhända icke skulle kunna omedelbart realiseras, men hindrar icke, att, sett på längre sikt, en besparing verkligen vinnes, även om vinsten består däri, att en eljest oundviklig personalökning kan undgås.

Utredningsmännens uppskattning av kostnaderna för en centraliserad förvaltning kan måhända vara föremål för olika meningar. Ingen synes dock vilja påstå, att en sådan förvaltning skulle bliva billigare än den nuvarande.

Vad härefter angår påståendet, att de genom decentraliseringen vunna besparingarna skulle uppvägas av att de kommunala förtroendemännen skulle göra anspråk på arvode för sitt sysslande med boställsförvaltningen, så håller jag detta påstående för ytterst överdrivet. Det kan nämligen ingenstädes i pastoraten råda någon brist på personer, som äro både fullt kompetenta att omhändervärd förvaltningen av ett medelstort jordbruk eller en medelstor skog och villiga att åtaga sig ordförande- eller ledamotskap i en boställsstyrelse utan att fordra särskild ersättning därför.

Huru stor kostnaden för pastoraten för de anställda skogsförvaltarna kan bliva, är svårt att beräkna, men man synes kunna gå ut från att den föreslagna anordningen erbjuder det billigaste möjliga sättet att anskaffa erforderlig arbetskraft. Jag vill erinra om, att Kungl. Maj:t, med tillämpning av 6 § 4 mom. lagen om kyrkofond, fastställt vissa tillsvärdare gällande grunder för

ersättning för skogsstatens bestyr med prästskogarna samt i detta sammanhang bestämt ersättningsbelopp, uppgående i avseende å 1930 års verksamhet till omkring 775,000 kronor. De sålunda använda beräkningsgrunderna avvika enligt min mening icke väsentligt från de grunder, som i propositionen till 1910 års riksdag och skrivelsen till samma års kyrkomöte angåvos. Då man vidare beaktar fluktuationen i penningvärdet och den sedan 1910 väsentligt intensifierade skogsskötseln jämte ökningen av sagda skogars avkastning, torde ersättningsbeloppet vara att anse såsom ett genom justering i enlighet med tidsförhållandena omräknat belopp. Men det i detta sammanhang betydelsefulla är, att sagda ekklesiastika skogsvård genom domänverket hädanefter måste ersättas av kyrkofonden med omkring 500,000 kronor årligen mera än förut.

Av det anförda framgår, att jag med angivet undantag ansluter mig till de av 1931 års sakkunniga föreslagna grunderna för boställsförvaltningen. Även förslagets detaljer anser jag i stort sett lämpade att läggas till grund för en lagstiftning i ämnet. För de avvikelser från förslaget, som, utöver vad redan angivits, föranletts av de avgivna yttrandena, ämnar jag redogöra i sammanhang med föredragningen av förslaget till ny ekklesiastik boställsordning.

Jag övergår härefter till redogörelsen för förslag om reformer i vissa avseenden av sättet för gäldande av prästlönekostnaderna.

B.

I vilken ordning skola församlingarnas lönetillgångar tagas i anspråk och för vilka ändamål skola kyrkans gemensamma medelstillgångar anlitas?

Till kyrkofonden ingå för närvarande överskotten å de lokala avlöningstillgångarna. Denna inkomstpost har stor finansiell betydelse för kyrkofonden på grund av den nu gällande bestämmelsen, att ett pastorat icke äger använda avkastningen av sina prästlönebeställen och avlöningsfonder till prästerskapets löner, förrän för ändamålet uttaxerats 30 öre för skattekrona (3 öre för fyrk; den s. k. första treöringen).

Den s. k.
första tre-
öringen.

Sistnämnda anordning har sitt ursprung i en vid 1908 års riksdag av Olof Jonsson i Hof avgiven reservation. I reservationen avsåg densamma dock allenast skogsavkastningen utöver behovet av virke in natura. Först i 1909 års sakkunnigas förslag har anordningen fått tillämpning å all boställsavkastning. De skäl, som dessa sakkunniga anföra såsom motiv för anordningen, kunna sammanfattas sålunda. Trots befintligheten av boställe, huru detta än tillkommit, hade församlingen alltid varit skyldig att utgöra tionde och övriga församlingsbidrag. Då tionden och övriga ditills utgående skattebidrag skulle avlyftas och ersättas bland annat med församlingsavgifter, utgående på samma sätt som kommunalutskylder, skulle icke full rättvisa skipas, om till följd av en förändring, som åsyftade allenast beskattningens omläggning och skattebördans jämnare fördelning, vissa församlingar skulle på den grund, att boställsavkastningen täckte prästlönekostnaden, komma att undgå församlingsavgifter.

Utrednings-
männen.

Utredningsmännen hava angående ifrågavarande anordning anfört:

Grunden synes hava varit en önskan att bibehålla det historiskt givna rättsläget, enligt vilket boställsavgkastning och bidrag av skattemedel skulle vid sidan av varandra och utan företräde för någondera användas till prästlönernas bestridande. För att undvika, att en ändring i detta förhållande skulle inträda genom att endast boställsavgkastning användes för ändamålet, föreslog de sakkunniga emellertid en anordning, vilken — såsom de själva påpekat — kunde medföra och i verkligheten i ej få pastorat medfört, att löneutgifterna kommit att gäldas med endast skattemedel. Ur teoretisk synpunkt — och i ett flertal fall även ur billighetens — synes detta resultat vara lika otillfredsställande som det, vilket 1909 års sakkunniga velat undvika.

Huvudbeståndsdelen av den äldre beskattningen för prästlöneändamål, tionden, skulle visserligen avskrivas men dock årligen ersättas av statsverket. På grund härav kan det med ett visst fog påstås, att tiondeersättningen, åtminstone delvis, utgår av skattemedel. Även de pastorat, som kunna täcka sina prästlönekostnader med boställsavgkastning, deltaga i utgörandet av dessa medel och bliva därför alldeles icke befriade från att gälda skatt för prästlöneändamål.

Betydelsefullt är, att de sakkunniga icke motiverade anordningen med kyrkofondens behov av medel; de bagatelliserade snarare dess finansiella betydelse.

Anordningen med den första treöringen har, såsom nyss anförts, i ett flertal fall fört till obilliga resultat, i det att vissa pastorat, som innehava boställen, det oaktat nödgats täcka sina prästlöneutgifter i deras helhet med skattemedel samt inleverera hela boställsavgkastningen till kyrkofonden. Även om ett sådant förhållande vore — åtminstone historiskt — förklarligt, då fråga är om boställen, som enligt tidigare lagstiftning kunde indragas till kyrkans gemensamma avlöningstillgångar, så framstår den angivna följden av lagstiftningen såsom högst otillfredsställande i normalfallet, då boställe donerats till församling eller anskaffats av densamma.

Även ur organisatorisk synpunkt har anordningen medfört betydande olägenheter, såsom dubbla årliga avräkningar mellan pastoraten och kyrkofonden med allt därtill anknutet tidsödande och besvärligt granskningsarbete för kontraktsprostar och länsstyrelser.¹

Anordningen står enligt utredningsmännens mening illa samman med den ställning till prästlönejorden, som pastoraten av ålder intaga, och synes icke heller uppbäras av ett mera allmänt rättsmedvetande.

Då anordningen med den första treöringen således ur angivna synpunkter är mindre väl grundad, framstår det såsom ett önskemål, att densamma icke bibehålles. I stället torde pastoraten berättigas att i första hand använda avgkastningen av sina prästboställen och övriga lokala avlöningstillgångar till prästlönerna.

Då en reform i denna riktning emellertid inverkar på kyrkofonden såtillvida, att överskottsmedlen bliva mindre, torde i detta sammanhang böra undersökas i vad mån reformen ur finansiell synpunkt kan genomföras.

Av den i 1909 års sakkunnigbetänkande intagna finansplanen framgår, att de sakkunniga beräknat de till fonden ingående överskotten av lokala avlöningstillgångar till allenast 29,181 kronor. De sakkunniga framhålla också, såsom ovan anmärkts, anordningens ringa praktiska betydelse.

Utvecklingen, särskilt skatteunderlagets betydande tillväxt, har emellertid medfört, att boställsavgkastning i betydligt större utsträckning än som från

¹ Se närmare i kyrkofondskommitténs huvudbetänkande s. 194 f.

början beräknats kommit att ingå till fonden. I detta avseende kunna belysande uppgifter hämtas ur 1927 års sakkunnigas betänkande.

Ur »1926 års avlöningstabell» (s. 32—33) kolumn 12 kan således noteras, att lokala överskott av arrenden, avgälder och räntor då inlevererats till fonden till ett belopp av 299,077 kronor. Under räkenskapsåret 1929—30 har dock influtit allenast 255,903 kronor 81 öre.¹ Av kolumn 5 i avlöningstabellen framgår vidare, att skogsmedelsbeloppen enligt 19 § 4 mom. prästlöneregeringslagen uppgått till ett sammanlagt belopp av 2,179,827 kronor, varav enligt kolumn 9 endast 1,476,210 kronor utbetalats till pastoraten. Ett årligt skogsmedelsbelopp av 703,617 kronor har alltså tillgodoförts kyrkofonden. Från församlingarnas avlöningstillgångar har således omkring en million kronor kommit kyrkofonden till godo och de årliga överskotten uppgå alltså till ett mer än trettiodubbelt högre belopp än från början beräknats.

På grundval av det statistiska material, som legat till grund för 1926 års avlöningstabell, hava utredningsmännen verkställt beräkning, huru stort det överskott skulle bli, som kunde återstå efter en reform, enligt vilken pastoraten berättigas att i första hand använda boställsavkastningen till prästlön. Beräkningen har givit till resultat, att överskottet likväl skulle uppgå till omkring 400,000 kronor, varför kyrkofondens inkomstminskning i följd av reformen skulle inskränka sig till ungefär 600,000 kronor.

Under sådana förhållanden synes den nu kritiserade anordningen för närvarande icke vara av sådan finansiell betydelse, att dess bibehållande kan motiveras därav. Denna synpunkt vinner givetvis i styrka, om man betänker, att kyrkofondens nuvarande årliga tillväxt uppgår till mer än fyra gånger så stort belopp som den inkomstminskning, vilken skulle bli en följd av den föreslagna reformen att lägga boställsavkastningen i botten.

1931 års sakkunniga hava ansett, att de lokala avlöningstillgångarna böra 1931 års sakkunniga. »läggas i botten» och pastoraten således äga omedelbart taga avkastningen i anspråk till täckande av sina prästlönekostnader.

Förslaget att lägga boställsavkastningen »i botten» har icke avstyrkts av Yttranden. någon av dem, som yttrat sig över de sakkunnigas förslag.

Förslaget att lägga avkastningen av pastoratens prästlönstillgångar »i botten» biträdes av mig. Departementschefen.

Genom en sådan åtgärd komma alla de pastorat, vilka för närvarande inleverera sådan avkastning till kyrkofonden, att erhålla en lättnad i sin avgiftsskyldighet för avlöande av pastoratets prästerskap, emedan avkastningen kan helt eller delvis avlösa från nuvarande första utdebiteringen (den s. k. första 3-öringen). Denna lättnad kommer huvudsakligen de leveranspliktiga — ibland skattetyngda — landspastoraten till del. Vinsten blir naturligtvis mindre för de större stadspastoraten, eftersom dessa i allmänhet för närvarande inleverera inga eller obetydliga belopp.

Utredningsmännen hava i sitt betänkande på tal om huru medel böra anskaffas för de uppgifter, som äro gemensamma för alla pastorat eller en del av dem, anfört följande: Allmän kyrkoavgift. Utredningsmännen.

¹ Statskontorets tryckta räkenskapsutdrag. Budgetåret 1930/1931 265,956 kronor.

Det torde vara naturligt, att utgifterna för pastoratens gemensamma ändamål täckas genom bidrag, som utmätas med hänsyn till de särskilda pastoratens förmåga att deltaga i dem. Det vore visserligen möjligt att beträffande en eller annan grupp av sådana utgifter fördela kostnaderna efter den nytta, som det särskilda pastoratet åtnjuter i följd av utgiften, men i de flesta fall, såsom i fråga om olika slag av adjunktsarvodet, är detta praktiskt taget ogenomförbart. Utredningsmännen hava ansett sig sakna anledning att ingå på frågan om en reform i denna riktning.

Det är uppenbart, att det nuvarande systemet med indragning av överskott av boställs- och fondavkastning icke motsvarar fordringarna på en beskattning efter förmåga. Utredningsmännen få till stöd för detta uttalande hänvisa till nedanstående tabell, vars siffror angående indraget överskott hämtats ur 1926 års avlöningstabell:

Pastorat	Skattekronor	Överskott, som tillfallit kyrkofonden
Stockholms samtliga församlingar	8,709,994	5,683:—
Ramsele	12,660	47,278:—
Helgum	9,211	10,957:—
Föllinge	11,746	36,188:—
Hällesjö	15,834	8,166:—
Rätan	10,794	26,052:—
Malmö samtliga församlingar	1,399,616	575:—
Fosie	33,952	4,717:—
Tygelsjö	14,527	3,732:—
Gårdstänga	7,398	5,192:—
Bårslöf	6,264	4,658:—
Ingelstorp	6,131	8,393:—

Det från Stockholm inlevererade beloppet härstammar icke från de egentliga centrala storstadsförsamlingarna, vilka alls icke inleverera något till kyrkofonden, utan från några församlingar i stadens yttre delar. Pensioneringen av Stockholms prästerskap och avlöningen av adjunkter, som tjänstgöra i denna stad, kan således ur nu ifrågakvarande synpunkt sägas vara bekostade av landsortsförsamlingarna, ett förhållande som knappast synes vara rättvist.

Utredningsmännen föreslå, att därest kyrkofondens inkomster, efter gäldandet av tillskotten till pastoraten, icke förslå för täckandet av fondens utgifter för pastoratens gemensamma ändamål, medel härtill anskaffas genom uttagande från de särskilda pastoraten av en allmän kyrkoavgift, som fördelas efter pastoratens förmåga att bära densamma.

Denna allmänna avgift synes böra utgå efter samma grunder, som 1927 års sakkunniga föreslagit i fråga om den av dem förordade allmänna skatten till kyrkofonden. Varje pastorat bör alltså erlægga ett visst, över hela riket lika högt belopp för skattekrona, att inbetalas till kyrkofonden.

1931 års sakkunniga.

1931 års sakkunniga hava anslutit sig till utredningsmännens framställning av skälen för att det nuvarande sättet för finansieringen av pastoratens gemensamma uppgifter bör utbytas mot finansiering genom en allmän kyrkoavgift. I visst avseende hava dock de sakkunniga utformat föreskrifterna om kyrkoavgiften på annat sätt än utredningsmännen. Jag återkommer härtill vid granskningen av lagförslagen.

Mot införandet av en allmän kyrkoavgift har invändning icke gjorts av någon av dem, som förordat bibehållande av prästlöneväsendet såsom en pastoratens angelägenhet. Kammarrätten har emellertid under hänvisning till det tidsödande arbete, uträkningen och debiteringen av avgiften skulle medföra, ifrågasatt lämpligheten av densamma. Bortsett härifrån synes kammarrätten icke hava något att erinra mot avgiften. Yttranden.

Enligt min mening är det icke överensstämmande med rättvisa och billighet, att storstadspastoraten, vilka med ytterst låga församlingsavgifter kunna gälda sina prästlönekostnader, skola bidra till utgifterna för pastoratens gemensamma ändamål, exempelvis det prästerliga pensionsväsendet och adjunktsinstitutionen, med lägre belopp än skattetyngda landspastorat. Detta är emellertid, såsom av den av utredningsmännen meddelade tablån framgår, för närvarande fallet. Departements-
chefen.

Då den berörda obilligheten skulle avlägsnas genom införandet av den föreslagna allmänna kyrkoavgiften, tvekar jag icke att biträda detta förslag.

Till frågan om den närmare utformningen av bestämmelserna om den föreslagna allmänna kyrkoavgiften återkommer jag vid detaljgranskningen av lagförslagen, därvid jag även skall beröra spörsmålet om hur den av kammarrätten påtalade olägenheten skall undvikas.

Såsom jag ovan anfört, kan det beräknas, att den allmänna kyrkoavgiften för närvarande behöver uttagas med ett belopp av 9 öre för skattekrona.

Utredningsmännen hava anfört:

En påtalad brist i det nuvarande systemet är kyrkofondens stora tillväxt. Fonden har, från att vid sin tillkomst den 1 januari 1914 uppgå till 8,140,883 kronor, under sin tillvaro mångdubblats, så att den vid utgången av budgetåret 1929/1930 uppgick till 52,864,664 kronor. En sådan tillväxt var ej från början avsedd. Lagbestämmelserna i ämnet åsyftade tvärtom, att fondens inkomster och utgifter skulle i det närmaste balansera. I följd av det sätt, på vilket prästlöneväsendet anordnades, har emellertid den åsyftade jämvikten icke kunnat upprätthållas. Härtill hava flera omständigheter bidragit, främst ökningen av skatteunderlaget i pastoraten.

Utredningsmännen anse, att man för framtiden bör söka upprätthålla jämvikt i kyrkofonden.

1931 års sakkunniga hava anslutit sig till tanken på att genom särskilda anordningar upprätthålla jämvikt mellan kyrkofondens inkomster och utgifter samt i 111 § av sitt förslag intagit bestämmelser i detta syfte. Jämvikt i
kyrkofonden.
Utrednings-
männen.
1931 års sak-
kunniga.

De sakkunniga hava härom anfört:

Enligt de sakkunnigas mening bör den allmänna kyrkoavgiften icke utgå med högre belopp än som erfordras för täckande av de kostnader, varför avgiften upptages, och möjlighet bör därför finnas att avpassa avgiftens storlek efter skatteunderlaget.

För närvarande gäller, att tillskott från kyrkofonden lämnas pastorat, om och i den mån pastoratet till gäldande av sitt prästerskaps avlöning nödgas uttaxera mer än 60 öre för skattekrona, vilket alltså utgör den högsta uttaxe-

ring för prästlöneändamål, som behöver ifrågakomma i något pastorat. Därest maximum för uttaxeringen sänktes något, t. ex. till 50 öre för skattekrona, erfordrades givetvis större tillskott ur kyrkofonden. Enligt de sakkunnigas mening bör maximum för församlingsavgifterna sättas så lågt, att pastoratens gemensamma prästlöne-medel årligen komma till användning i sin helhet, därvid givetvis bör iakttagas, att endast kyrkofondens inkomster men, såvitt möjligt, icke dess kapital tagas i anspråk. Detta förutsätter givetvis, att maximum för församlingsavgifterna är föränderligt, ty behovet av tillskott vid ett givet maximum växlar med förändringar i skatteunderlaget inom pastoraten.

Enligt de sakkunnigas förslag finnas två medel för jämviktens uppehållande, nämligen dels förändring i maximum för församlingsavgifterna, genom vilken förändring storleken av tillskotten till pastoraten kan regleras, dels ock förändring i den kvotdel, som uttages av den allmänna kyrkoavgiftens grundbelopp. Förslagets 111 § ger föreskrifter, när och i vilken mån det ena och det andra av dessa medel till jämvikt skall brukas. Principen i detta avseende är, att de medel, som enligt sin natur äro avsedda till avlönande av församlingsprästerna, skola användas för tillskott till pastoraten för att av dem brukas för just detta ändamål, medan kyrkofondens övriga utgifter, vilka avse pastoratens gemensamma behov, skola bestridas med den allmänna kyrkoavgiften.

Herrar Emil Andersson och Bärj hava i avgiven reservation anfört:

Vi betvivla lämpligheten av att frångå det nuvarande systemet med den »första treöringen», därest kyrkoavgiften, som de sakkunniga föreslå, skall i likhet med församlingsavgiften göras rörlig. Kyrkofondens uppdelning i olika avdelningar med skilda uppgifter anse vi icke påkallad av hänsyn till uppgifternas egen natur utan fastmera åstadkommen på konstlat sätt för att ge stöd åt syftet att undvika en fast allmän kyrkoavgift. Då denna avgift tänkts så låg som 10 öre per skattekrona, anse vi densamma böra utgå oförändrad och endast församlingsavgiften göras rörlig. Jämkning av församlingsavgiften med hänsyn till kyrkofondens ställning torde böra ske vart femte år. Att kyrkoavgiften enligt vårt förslag kommer att verka i skatteutjämnande riktning anse vi endast vara till fördel.

Vi kunna således icke ansluta oss till de sakkunnigas förslag i denna del utan påyrka en fast kyrkoavgift att utgå med 10 öre per skattekrona.

De sakkunnigas förslag innebär, att kyrkofondens inkomster fördelas i två grupper, nämligen de som äro avsedda för

- 1) det församlingsmässiga prästlöneväsendet och
- 2) det gemensamma prästlöneväsendet.

Till första gruppen skulle hänföras kyrkofondens nuvarande inkomster. Dessa medel skulle användas såsom tillskott till pastoraten. Till den andra gruppen av inkomster skulle den allmänna kyrkoavgiften hänföras. Med denna skulle utgifterna för pastoratens gemensamma ändamål gäldas. Fondens inkomster och utgifter bleve på detta sätt uppdelade på två stater, och jämvikt skulle enligt sakkunnigförslaget upprätthållas inom varje stat för sig, beträffande den första staten genom att storleken av tillskotten till pastoraten reglerades genom höjningar och sänkningar av församlingsavgifterna samt i fråga om den andra staten genom att under ett vart år, uttoges endast den kvotdel av den

allmänna kyrkoavgiftens i lagen bestämda grundbelopp, vilken för det året erfordrades för täckande av de i denna stat upptagna utgifterna. Fondens kapitalbelopp skulle givetvis stå utanför denna uppdelning och dess avkastning i sin helhet tjäna det församlingsmässiga prästlöneväsendet.

Förslaget att bevara jämvikten i kyrkofonden genom ändringar både i den allmänna kyrkoavgiftens höjd och i maximum för församlingsavgifterna avstyrkes av *länsstyrelserna i Stockholms och Uppsala län*.

Yttranden.

Länsstyrelsen i Uppsala län har anfört:

Det är uppenbart, att avkastningen av de lokala lönetillgångarna jämte avkastningen från kyrkofonden, efter avdrag för utgifter för gemensamma ändamål, icke räcker till löneutgifterna för pastoraten. Såsom regel skulle detta gälla, även om skogsavkastningen tillfölle de särskilda pastoraten. De i 1929 års betänkande sid. 32 ff. gjorda sammanställningarna äro i detta avseende belysande. Av samma betänkande framgår jämväl, att belastningen av pastoraten genom de för närvarande föreskrivna församlingsavgifterna är synnerligen ojämn och att särskilt landspastoraten som regel blivit illa lottade i jämförelse med stadspastoraten. Då en utdebitering för kyrkliga ändamål även framdeles är nödvändig, är det önskvärt, att utdebiteringen förläggas så, att den om möjligt befrämjar och i varje fall icke försvårar skatteutjämningen.

Härvid är att märka, att beräkningarna i utredningsmännens finansplan i viktiga avseenden förefalla osäkra. Med det föreslagna systemet för löne reglering beror utgiftssumman på tillämpningen. På inkomstsidan är boställsavgastningen oviss. Det synes dock vara tydligt, att tillskotten till pastoraten komma att uppgå till väsentligt högre belopp än utgifterna för det gemensamma löneväsendet. Då de förra utgifterna, enligt utredningsmännens och de sakkunnigas förslag, skola bestridas med församlingsavgifter och de senare med den allmänna kyrkoavgiften, måste församlingsavgifterna bli högre än kyrkoavgifterna. Den omedelbara verkan härav synes bli, att städerna fortfarande komma att bli gynnade i jämförelse med landsbygden. Det må erinras, att i avrundade tal skatte kronornas antal enligt 1930 års taxering utgjorde för landsbygden 17,626,000 kronor och för städerna 30,050,000 kronor. I detta sammanhang må också påminnas om att naturaförmånernas bortfallande medför ökade kontanta löneutgifter för landspastoraten. Den belastning på landsbygdens kommuner, som härigenom bibehålles eller skärpes, kan icke till fullo uppvägas genom den allmänna skatteutjämningen, vilken för närvarande endast berör kommuner med högre utdebitering än 10 kronor.

Länsstyrelsen anser således nödvändigt, att maximum höjes för kyrkoavgiften och sänkes för församlingsavgifterna. Därav följer, att uppdelningen av kyrkofondens inkomster och utgifter på två stater icke bör äga rum.

Kammarkollegiet och statskontoret hava anfört:

Församlingarnas bidragsskyldighet — utöver vad som utgår genom avkastningen av fastigheter och fonder — har enligt de föreliggande betänkandena ansetts böra utkrävas på två olika grunder, nämligen dels genom församlingsavgifter, i den mån sådant vore behöfligt för prästlönerns utfyllande utöver vad som gäldades genom avkastningen av fastigheter och fonder (jfr 110 §) och dels genom en allmän, lika kyrkoavgift (108 §). Församlingsavgifterna motsvara i huvudsak de nuvarande, i 19 § 1 och 5 mom. prästlönerregleringslagen omförmälda församlingsavgifterna. Den allmänna kyrkoavgiften kan sägas delvis motsvara de i nyssberörda författningsrum nämnda avgifterna men har så till vida fått en ny karaktär, som den skulle uttagas lika, efter skatte-krona räknat, inom rikets samtliga reglerade pastorat.

Denna klyvning av församlingarnas bidragsskyldighet vilja ämbetsverken — för den händelse prästerskapets avlönande förblir en pastoratets angelägenhet i första hand — icke motsätta sig. Anordningen innebär att varje pastorat skulle inom skälig ram bidra till bestridandet av kostnader, som äro gemensamma för samtliga pastorat, nämligen vad som erfordrades för gäldande av emeritilöner, adjunktsarvodet, semestermedel, särskild kyrklig verksamhet m. m.

Ämbetsverken hava icke funnit anledning till erinran mot att dessa avgifter göras »rörliga» i den mening förslagen avse, d. v. s. att maximum för församlingsavgiften och storleken av kyrkoavgiften skulle kunna intill vissa gränser växla under olika år.

Departements-
chefen.

Jag biträder förslaget, att maximum för församlingsavgifterna göres rörligt i syfte att de inom pastoraten för prästlönerns gäldande uttagna församlingsavgifterna må bliva så låga, som tillgången på medel att utdelas såsom tillskott medgiver.

Såsom jag tidigare anført, ansluter jag mig till grundsatsen, att prästlöneväsendet skall vara i första hand en pastoratens angelägenhet. Härav följer, att jag även omfattar principen, att avgifter av ett pastorats medlemmar icke skola användas för avlönande av prästerskapet i ett annat pastorat. Mot sistnämnda princip, vilken ligger till grund både för 1862 och 1910 års författningar om prästlöneväsendet, strider givetvis icke, att pastoraten få eventuellt med skattemedel bestrida utgifter, som äro gemensamma för en större eller mindre grupp, såsom till pensionsväsendet, stiftsadjunkter, kontraktsprostar, den reserv av prästerlig arbetskraft, som pastorsadjunkterna utgöra, samt stiftsintendenterna. Till sådana ändamål — och endast till dem — bör den allmänna kyrkoavgiften användas. Därest den göres fast, kan den emellertid vid tillväxt i antalet skattekrönor komma att avkasta mer än som åtgår för pastoratens gemensamma ändamål. Överskottet skulle i sådant fall, enligt vad som synes vara åsyftat med yrkandena på fast avgift, användas såsom tillskott till pastoraten. Detta innebär, att i strid med nyssnämnda princip avgifter från ett pastorat användas till avlönande av präster i ett annat. Jag kan därför icke ansluta mig till förslaget om en fast kyrkoavgift utan anser i likhet med de sakkunniga, att avgiften bör vara rörlig.

Vid en fast kyrkoavgift skulle en del av landsbygdens prästlönekostnad kunna överflyttas på städerna, därest skatteunderlaget i dessa växte. I motsatt fall skulle landsbygdens befolkning få bära allt större del av kostnaderna för de gemensamma ändamålen. Även om det första alternativet förefaller mera sannolikt, åtminstone för det närmaste tiotalet år, är det tydligt, att en fast kyrkoavgift kan komma att få helt andra följder, än dess förespråkare måhända tänkt sig. Under hänvisning till vad jag tidigare i dag anført angående förslagen att åstadkomma skatteutjämning på prästlöneväsendets område, får jag såsom min mening framhålla, att ökad skatteutjämning på ett rationellare sätt vinnes genom utbyggande av den allmänna skatteutjämningen än genom att göra kyrkoavgiften fast.

Kap. II. Försäljningsfrågor.

Jag övergår till frågan om försäljning av kyrklig jord.

Av ålder har ansetts, att den kyrkliga jordegendomen icke må avyttras annat än i ytterligt nödfall. *Historik.*

1686 års kyrkolag föreskriver sålunda i 26 kap. 6 §, att kyrkans fasta jordagods må ingen förnyttra utan högsta nödtorft eller nytta samt Konungens vetskap och tillåtelse.

Beträffande särskilt prästerskapets boställen föreskrives i 1723 års prästerliga privilegier, att alla präster i gemen må oförändrat njuta och behålla efter gammal hävd sina hemman, prästgårdar i städer och på landet, indelningsstommar vid deras annexer, tomter, kapellanshemman och boställen, utjordar, ängstegar, torp, bergsbruk och kvarnställen med alla deras tillhöriga ägor och lägenheter, vad namn de hava, som antingen urminnes hävd är på, eller av andra lagliga skäl kunna bevisas därtill lyda.

Så länge de prästerliga befattningshavarna själva innehade sina boställen, kunde på grund av prästerskapets privilegier boställe eller del därav icke avhändas innehavaren utan hans samtycke. Försäljningar voro ock sällsynta, och då de förekommo, var syftet vanligen blott att utbyta bostället mot ett mera välbeläget sådant. Byten voro i äldre tid icke ovanliga.

Enligt § 77 regeringsformen har Konungen icke befogenhet att avhända kronan henne tillhörig fast egendom. Utan riksdagens samtycke kan Konungen alltså icke förordna om eller godkänna försäljning av boställen, som äro kronan tillhöriga. På grund av den annorstädes behandlade, hos de administrativa myndigheterna länge förhärskande åsikten, att även ekklesiastika boställen i allmänhet vore kronans och endast i undantagsfall tillkommit annorledes än genom förläning eller anslag från kronan, har man länge ansett riksdagens samtycke erforderligt för försäljning av så gott som all boställsjord.

Ehuru prästerskapets privilegier efter ordalagen blott tillförsäkra de enskilda prästerliga befattningshavarna bibehållandet av de till deras befattningar knutna egendomarna, så har man i senare tid ofta uppfattat privilegierna såsom en till hela den svenska kyrkan riktad försäkran.¹ I enlighet med denna uppfattning har man också ansett kyrkomötets bifall erforderligt för avhändande av kyrklig jord.

Det ligger i sakens natur, att det måste kännas onödigt tyngande att för

¹ Se t. ex. prästeståndets uttalande vid 1859—60 års riksdag under förarbetena till 1862 års förordning i bilaga A till utredningsmännens betänkande.

varje avhändelse från ecklesiastikt boställe av även de minsta markområden till väganläggningar o. d. nödgas inhämta samtycke av såväl riksdagen som det i regel endast vart femte år sammanträdande kyrkomötet.

En förenkling härutinnan infördes också i samband med 1910 års lagstiftning. I 62 § i den ecklesiastika boställsordningen, som tillkommit under medverkan av kyrkomötet, inrymdes sålunda åt Kungl. Maj:t befogenhet att om prästgård med hänsyn till boställshavarens tjänsteverksamhet vore olämpligt belägen eller boställe eller del därav eljest på grund av särskilda omständigheter ej kunde bibehållas för sitt ändamål utan synnerlig olägenhet eller utarrenderas mot skälig avgift, bostället eller del därav finge efter Konungens beprövande utbytas mot annan fastighet eller ock försäljas. Detsamma gällde, där löneboställe eller del därav till följd av belägenhet i eller invid stad eller stadsliknande samhälle kunde med synnerlig fördel styckas till tomter.

Den möjlighet att i administrativ ordning giva tillstånd till avhändande av boställsjord, som sålunda öppnades, avsåg emellertid icke någon realisation av den kyrkliga jorden. Tvärtom betonades vid stadgandets tillkomst gentemot då framfört förslag om allmän försäljning av de ecklesiastika boställena, att möjligheten att medgiva försäljning borde användas med stor sparsamhet. De åsyftade uttalandena (av det särskilda utskottet vid 1909 års riksdag och av 1910 års riksdag) återgivas i utredningsmännens betänkande sidorna 63 och 64, vartill jag tillåter mig hänvisa.

I praxis har försäljningsmöjligheten enligt 62 § boställsordningen tillämpats i ett icke obetydligt antal fall. Därjämte har ock förekommit, att avhändande av kyrklig jord ägt rum i ursprungligen gällande ordning, nämligen efter särskilt medgivande av riksdag och kyrkomöte.

Kungl. Maj:t har icke förordnat om försäljning annat än då pastorat begärt sådan eller, då ansökan skett från annat håll, vederbörande pastorat icke motsatt sig försäljning.

Genom lagen den 4 januari 1927 angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt vidgades möjligheterna att avyttra boställsjord. Jämte det de dittills gällande stadgandena i 62 § boställsordningen upptogs i nämnda lag under 2 § i huvudsak oförändrade, upptogs nämligen i lagen under 3 § även ett stadgande om friköp av lägenheter å bl. a. prästlönejord. Motivet härför var detsamma som för den s. k. ensittarlagen.

*Förslag om
vidsträcktare
försäljning.*

Under de sistförflutna årtiondena hava åtskilliga yrkanden framställts, åsyftande en vidsträcktare försäljning av kyrklig jord. En närmare redogörelse härför har lämnats av 1927 års sakkunniga i deras betänkande, del II, bilagorna 4 och 5, varför jag här redogör blott för några huvudpunkter.

I skrivelse den 4 maj 1920 (nr 179) anhöll riksdagen i anledning av väckta motioner, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning, i vad mån den ecklesiastika jorden inom riket måtte kunna i vidsträcktare omfattning än vad

som för det dåvarande vore författningsenligt möjligt styckas och upplåtas i och för nybildning av mindre men självständiga jordbruk. Därvid uttalade riksdagen, *dels* att vida kraftigare åtgärder än dittills borde från statens sida vidtagas för att bereda tillgång på jord för egnahemsändamål och att därvid först och främst krono- och annan publik jord borde komma i fråga, *dels ock* att en eventuell lagstiftning om styckning av den ecklesiastika jorden i första hand borde avse sådan jord, som i avseende på läge och andra omständigheter kunde anses lämplig och som på grund av byggnadernas beskaffenhet vore svår att utarrendera, samt att ur skogsvårdssynpunkt det allmännas intresse beaktades.

Vidare anhöll riksdagen i skrivelse den 2 juni 1923, nr 313, i anledning av en inom riksdagen väckt motion och under återopande av ett av andra lagutskottet över motionen avgivet utlåtande, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, under vilka betingelser i vidare mån än då vore medgivet möjlighet måtte beredas till upplåtande av tomtmark från ecklesiastika löneboställen, samt för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen föranleddes. I utskottsutlåtandet anfördes, bland annat, att avfattningen av 62 § ecklesiastik boställsordning ej medgäve tillgodoseende av behovet av markupplåtelse för tomtbehov å ecklesiastika boställen, varför det syntes önskligt, att en utvidgning av lagrummets tillämplighetsområde kunde för ändamålet åvägbringas. Under förutsättning att vid bestämmelsernas utformande tillfredsställande garantier bereddes, för att desamma ej komme till användning utom då en under utveckling redan varande eller eljest av förhållandena starkt betingad samhällsbildning krävde en dylik markupplåtelse, syntes den ifrågasatta utvidgningen av tillämplighetsområdet för lagrummet ej behöva komma i strid med det prästerliga avlöningsväsendets ekonomiska intressen. Vid utredningen borde beaktas, att för marken erhöles ett vederlag, som motsvarade dess tomtvärde.

I skrivelse den 7 maj 1924, nr 142, i anledning av två inom riksdagen väckta motioner och under återopande av jordbruksutskottets av riksdagen godkända utlåtande hemställde riksdagen därefter, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt föranstalta om utredning rörande beredandet av större möjligheter för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunde föranledas. I utskottsutlåtandet erinrades till en början om 1920 års riksdagsskrivelse, och uttalades vidare, att vad i riksdagsskrivelsen anförts om statens intresse att främja upplåtelse av egna hem och självständiga mindre jordbruk ägde ökad giltighet, att den ecklesiastika jordens belägenhet och beskaffenhet i övrigt gjorde den särdeles lämplig för sådana upplåtelser samt att en försäljning av den ecklesiastika jorden, på grund av de otillfredsställande förhållanden i avseende å boställenas bebyggande och hävd, som föreläge å de ecklesiastika boställena, i många fall vore förmånligare än deras fortsatta utarrendering. I första hand borde därför ifrågakomma upplåtelser från löneboställen, beträffande vilka av angivna orsaker en dylik disposition syntes vara den ekonomiskt bästa utvägen.

Emellertid borde jämväl annan ecklesiastik jord kunna tagas i anspråk för tillgodoseende av det ändamål, varom då vore fråga. Beträffande upplåtelseorna syntes i huvudsak kunna läggas till grund liknande principer med dem, som i motsvarande avseende gällde eller komme att gälla beträffande kronans domäner. Vid den ifrågasatta utredningen borde emellertid beaktas bland annat, att avhändande icke ägde rum till förfång för ett rationellt utnyttjande av värdefulla skogsmarker, som förefunnes å många av dessa egendomar.

1927 års
sakkunniga.

1927 års sakkunniga hava framställt följande förslag i försäljningsfrågan:

A. För undvikande av en fortsatt förlustbringande förvaltning av prästlönejord bör sådan jord i avsevärt större utsträckning än hittills skett bliva föremål för försäljning. I sådant syfte böra dels härför nu gällande grunder förtydligas eller utvidgas, dels ock en fast ordning skapas till reglering såväl av initiativet till som av förfarandet i övrigt vid föryttring av sådan jord.

De allmänna grunderna för försäljning av löneboställe eller del av sådan egendom upptagas i lag och böra innefatta bemyndigande för Kungl. Maj:t att i angivna fall förordna om sådan försäljning.

I. Såsom allmän förutsättning för försäljning skall gälla, att den nettoavkastning, egendomen såsom arrendefastighet lämnar och under en överskådlig tid framåt kan förväntas lämna, i avsevärd mån understiger normal ränta å egendomens saluvärde. Såsom en ungefärlig norm för den härvid nödiga jämförelsen antages, att arrendeavkastningen understiger den angivna räntan med 30 procent.

Åtgärder för försäljning i här angivna fall av jord tillhörande löneboställe inriktas i första hand på föryttring av:

a) torp och andra bebyggda mindre lägenheter, vilka lämpligen kunna fränskiljas resp. huvudfastigheter:

b) obebyggda utjordar, utmarksskiften och andra dylika ägor, vilka, såsom avskilt belägna från huvudgården eller inneslutna inom annan fastighets ägoområde, icke med fördel kunna brukas tillsammans med huvudgården;

c) i stad eller i annat samhälle med tätare bebyggelse belägna jordområden, som på grund av denna sin belägenhet hava särskilt högre saluvärde såsom tomtmark; samt

d) hela egendomar, som sakna åbyggnader eller å vilka befintliga byggnader äro ofullständiga eller i dåligt skick.

Styckning av löneboställe för försäljning i lotter må icke företagas på sådant sätt och under sådana förhållanden, att befintligt byggnadsbestånd icke kan ekonomiskt utnyttjas.

Huruvida och i vad mån vid försäljning av särskild styckningslott befintlig skogsmark skall ingå i försäljningen, är — för de fall, att i det till försäljning avsedda området ingår åker, äng eller därtill odlingsbar mark — reglerat genom bestämmelser i gällande lag.

Därest vid styckning av boställe för försäljning all befintlig skogsmark

icke skulle komma att — med föranledande av berörda bestämmelser — tilläggas lotten eller lotterna, bör, för den händelse överbliven skogsmark, med hänsyn till obetydlig areal och därav förorsakad relativt högre förvaltningskostnad, befinnes icke böra lämpligen bibehållas i allmän ägo, jämväl sådan skogsmark försäljas.

II. Försäljning av jord tillhörande löneboställe och, i fall som nedan i a) avses, jämväl prästgård, må härförutom äga rum:

a) då prästgård, med hänsyn till tjänst innehavarens verksamhet, är olämpligt belägen och ny prästgård skall av pastoratet av sådan anledning anskaffas;

b) för friköp, i huvudsaklig överensstämmelse med härom för närvarande gällande bestämmelser, av lägenhet, varå lägenhetsinnehavaren är ägare av husen (ensittarlägenheter);

c) för beredande av möjlighet för kyrklig eller borgerlig kommun att tillösa sig äganderätt till sådana tomt- och andra mindre områden, vilka tidigare blivit för varjehanda ändamål till kommunen med nyttjanderätt upplåtna (ändamålsupplåtelser); samt

d) då behov framdeles uppkommer för kyrklig eller borgerlig kommun att för ändamål, som densamma har att tillgodose, taga i anspråk antingen sådana mindre områden, som under c) avses, eller ock löneboställe i dess helhet eller större del därav.

Befinnes löneboställe eller del därav böra under förutsättning, som anges under I, försäljas, skall menighet, i fall, varom i II d) sägs, äga företräde till förvärv av fastigheten framför arrendator, som eljest skulle varit berättigad att därå erhålla hembud.

III. I fråga om initiativet till åtgärd för försäljning av jord tillhörande löneboställe, då framställning härom icke göres av kommun eller enskild, ävensom vad angår förfarandet i övrigt vid föryttring av sådan jord skall i huvudsak gälla vad som i motsvarande hänseende finnes stadgat beträffande kronoegendom.

B. Köpeskillingar för försåld jord tillhörande löneboställe ingå till en särskilt bildad, för riket gemensam fond, benämnd *prästlönejordsfonden*. Till denna fond överförs de för närvarande lokalt förvaltade penningmedel, som utgöra vederlag för tidigare avhänd prästlönejord (köpeskillingar, expropriationsersättningar m. m.).

Prästlönejordsfondens uppgift skall vara att bereda möjlighet till en placering av omförmälda slag av medel i en värdebeständigare valuta än penningar. I sådant syfte skola för de till fonden överförda och dit eljest inflytande medlen inköpas skogsfastigheter, så belägna, att de i görligaste mån komma att utgöra sammanhängande och avrundade skogskomplex.

Beslut i fråga om inköp av sådana fastigheter meddelas av Kungl. Maj:t på förslag av domänstyrelsen.

Vid sidan av prästlönejordsfondens räkenskaper skall uppläggas en särskild liggare, upptagande för varje församling såväl varje till fonden inlevererat belopp som ock namnet å den boställsfastighet, varifrån medlen härröra.

Till möjliggörande av att de fastighetsförvärv, som här nämnts, må kunna äga rum i prästlönejordsfondens namn och för dess räkning gives åt densamma ställningen såsom särskilt bildat rättssubjekt. Fondens penningbehållning förvaltas av statskontoret, dess fastigheter av domänverket. I mål, som röra fonden, skall kammaradvokatfiskalsämbetet äga tala och svara.

I min följande framställning behandlar jag först spørsmålet om försäljning för bildande av egna hem, småbruk, tomter, mark för kommunala behov m. m. Därefter övergår jag till frågan om försäljning av kyrklig jord på grund av att jorden icke är räntabel.

*Egna hem,
småbruk,
tomter, mark
för kommunalt behov
m. m.
1927 års
sakkunniga.*

I det första spørsmålet hava *1927 års sakkunniga* anført:

Man har på vissa håll, då riksdagens ovan nämnda skrivelser kommit under diskussion, givit uttryck för farhågan, att avyttring av prästlönejord i det jordsociala syfte, som i skrivelserna förordas, skulle medföra risk såväl för oekonomiska styckningar av boställsfastigheter som ock i övrigt för ett avhändande till underpris av de värden, denna jord i befintligt skick representerar. Egnahemsväsendet vore, har man framhållit, värt allt understöd från statens och det allmännas sida, men främjandet av denna angelägenhet borde icke få ske på bekostnad av det ekonomiska intresse, som är knutet vid prästlönejorden.

De sakkunniga hålla före, att någon grund för farhåga i förstnämnda hänseende icke förefinnes. Enligt de sakkunnigas förslag har man att räkna med att prästlönejorden redan från rent ekonomiska synpunkter måste komma att i avsevärd utsträckning bliva föremål för försäljning. Av boställsnämndsordförandes uttalanden framgår, att ett stort antal boställsegendomar väl lämpa sig att med ekonomisk fördel styckas till självständiga mindre jordbruk. Särskilt torde detta vara fallet med obebyggda boställen eller sådana boställen, som äro i saknad av de viktigare byggnaderna, ävensom de i det föregående omnämnda till boställen hörande utägor samt torp och andra bebyggda lägenheter. Det synes kunna på goda grunder antagas, att den boställsjord, som sålunda skulle komma att utbudas till försäljning, skall — om man härjämte räknar med den kronojord, som årligen göres för sådant ändamål disponibel — för lång tid framåt förslå för ett tillgodoseende från det allmännas sida av efterfrågan på egnahemslägenheter.

Vad härefter angår den framförda farhågan för ett avhändande till underpris av prästlönejord må i detta sammanhang erinras om följande.

Nu gällande bestämmelser om huru saluvärdet för kronoegendom skall bestämmas finnas intagna i kungl. förordningen den 6 juni 1929 (nr 176) angående försäljning i vissa fall av kronoegendomar m. m. I nämnda förordning stadgas, bland annat, att till grund för saluvärdet skall läggas »i orten gängse skäligt pris». Vid försäljning av jordbruksfastighet efter hembud till vederbörande arrendator eller utan hembud för egnahemsändamål skall hänsyn jämväl tagas till »vad egendomen kan bära». Av de sakkunniga — de s. k. kronojordssakkunniga —, som avgävo förslag till de i den omförmälda förordningen intagna bestämmelserna, anfördes i fråga om värderingsgrunderna, bland annat, hurusom det låge mycken vikt uppå att saluvärderingen skedde

på ett i alla avseenden riktigt sätt. Uppenbart vore sålunda, att det måste tillses, att statens rätt icke trädde för nära genom att värdet sattes lägre än skäligt vore. Men å andra sidan vore det också av stor social betydelse, att egendomen ej heller åsattes sådana värden, att det av köparen investerade kapitalet omöjligt kunde förräntas genom det å egendomen bedrivna jordbruket.

Av vad här anförts torde framgå, att icke ens beträffande sådana kronoegendomar, vilkas försäljning skall äga rum för främjande av egnahemsväsendet, några värderingsgrunder må tillämpas, som kunna leda till ett avhändande av egendomarna i fråga till underpris. Följas de för kronoegendomarna meddelade bestämmelserna i ämnet jämväl vid försäljning av prästlönejord — vilket från enhetlighetens synpunkt lär vara att förorda — torde någon försäljning till underpris av sådan, till intrång för det intresse densamma har att tillgodose, icke behöva befaras.

Vad särskilt angår det markbehov, varå riksdagen i sin förberörda skrivelse av år 1923 riktat uppmärksamheten, synes, med de allmänna riktlinjer för ett vidgat försäljningsförfarande med avseende å prästlönejorden, som ovan uppdragits, fullt tillräcklig möjlighet beredas att tillgodose efterfrågan på tomtmark i där åsyftade fall. Ty därest verkligt gynnsamma betingelser för en samhällsbildning föreligga, torde detta medföra en stegring av jordvärdet å den därför erforderliga marken i sådan grad, att boställsmarkens dittillsvarande användning blir oekonomisk. Under här angivna förutsättningar lär kravet på markens tagande i anspråk för tomtupplåtelser sammanfalla med strävandet efter högsta möjliga ränta å markvärdet.

Utredningsmännen hava i ämnet anført följande:

Det torde icke möta hinder — — — — — att genom ett tillägg till 2 § i 1927 års kyrkliga försäljningslag bemyndiga Konungen att på framställning meddela pastorat tillstånd att avhända sig prästlönejord för sociala ändamål. Emellertid följer av prästlönejordens rättsliga beskaffenhet — den väsentligaste delen därav är donerad — att avhändelse i dylika fall icke kan tillåtas annat än mot fullt vederlag. Då emellertid lika lämplig jord torde stå till buds i öppna marknaden, saknas anledning att utvidga försäljningsmöjligheterna i detta avseende. Utredningsmännen föreslå därför ingen ändring i 2 § i den kyrkliga försäljningslagen.

1931 års
prästlöne-
utredning.

1931 års sakkunniga hava anført:

De sakkunniga anse, att 1927 års kyrkliga försäljningslag i stort sett tillfredsställande reglerar de fall, i vilka tillstånd till frivillig försäljning av prästlönejord må medgivas. De sakkunniga ifrågasätta emellertid, att någon utvidgning av Kungl. Maj:ts befogenhet att utan samtycke i varje särskilt fall av riksdag och kyrkomöte meddela sådant tillstånd må kunna genomföras. I sådant avseende vilja de sakkunniga betona, att de nuvarande formerna för beviljande av tillstånd till försäljning, nämligen samfällt beslut av Konungen, riksdagen och kyrkomötet, visat sig lägga hinder i vägen för försäljning till innehavarna av mindre, med innehavaren ej tillhöriga hus bebyggda lägenheter samt av odlingsmark å kyrklig jord. I dessa avseenden synes ett starkt socialt intresse tala för att tillstånd skall kunna meddelas utan besvärande formaliteter. De sakkunniga anse sig emellertid icke kunna framlägga något förslag i ämnet.

1931 års
sakkunniga.

Ur inkomna utlåtanden må anföras:

Länsstyrelsen i Gävleborgs län befarar, att de nuvarande försäljningsföreskrifterna, vilka hittills ur såväl allmänt samhälleliga som rent ekonomiska synpunk-

Yttranden.

ter visat sig praktiskt taget fullständigt ofruktbara, genom en deciderat kyrklig sårförvaltning skulle bliva om möjligt ännu mer illusoriska.

Ett par länsstyrelser påpeka, att de av riksdagen framställda önskemålen icke tillgodosetts av de sakkunniga.

*Kammarkollegiet*¹: Vad angår frågan om de grunder, som böra tillämpas med avseende å försäljning av kyrklig boställsjord, håller kollegiet före, att tillräcklig anledning saknas för ett kvarstående vid den för närvarande tillämpade restriktiva politiken. För närvarande är försäljning av kyrklig jord — om man bortser från friköp av ensittarlägenheter — medgiven allenast när försäljningen påkallas för visst kyrkligt ändamål eller en försäljning prövas från boställets egen synpunkt önskvärd därigenom att jorden på grund av särskilda omständigheter icke kan för sitt ändamål bibehållas utan synnerlig olägenhet eller mot skälig avgift utarrenderas eller ock jorden kan med synnerlig fördel styckas till tomter. Även om sålunda ett anbud av enskild person att få inköpa dylik jord skulle vara synnerligen fördelaktigt för bostället, kan det icke bifallas, därest ej, på sätt nyss nämnts, särskilda omständigheter föreligga. Vidkommande särskilt de strävanden, vilka såväl från statens som sammanlutningars och enskildas sida framträda att tillfredsställa de krav på mark för bildande av självständiga jordbruk eller bostadslägenheter, som må föreligga i samhället, förmenar kollegiet att den kyrkliga jorden icke bör, på sätt hittills skett, undanhållas berörda verksamhet. Visserligen inbjuda de för närvarande rådande förhållandena på jordbrukets område i mindre grad till upprättande av nya jordbruk. Men även nu omsätts i ej ringa utsträckning särskilt mindre lägenheter, varjämte må erinras, att den nyreglering rörande förevarande kyrkliga tillgång, varom nu är fråga, är avsedd att vinna tillämpning för en längre framtid; och torde kunna emotses att större efterfrågan åter skall uppkomma. Det torde vara så mycket mindre anledning att den för ändamålet ofta synnerligen välbelägna kyrkliga jorden undantages från att lämna sitt bidrag till en dylik utveckling, som ej annat bör ifrågasättas än att full ersättning lämnas för jorden, samt att inflytande försäljningsmedel böra placeras i annan *värdebeständig egendom*, särskilt skogsfastighet. Genom upprättandet av den av de sakkunniga föreslagna fastighetsfonden, dit dylika medel skulle inflyta, skulle upplåtelse av ifrågavarande slag och motsvarande inköp väsentligen underlättas. Emellertid anser kollegiet, att de regler som av de sakkunniga uppställts för försäljningssystemet äro alltför stela. En närmare utredning i detta ämne synes påkallad.

Departements-
chefen.

Det spörsmål, varom det i förevarande sammanhang rör sig, är, huruvida man genom ändring i kyrkliga försäljningslagen bör utvidga kretsen av fall, i vilka Konungen (eller eventuellt annan myndighet) — utan samtycke i varje särskilt fall av riksdag och kyrkomöte — äger medgiva tillstånd till försäljning av kyrklig jord.

Innan jag ingår på detta betydelsefulla spörsmål, vill jag endast i förbigående erinra, att den hittillsvarande möjligheten att med nyttjanderätt erhålla eklestastisk mark till tomt för eget hem naturligtvis kommer att fortfarande finnas.

Genom tillkomsten av 1927 års kyrkliga försäljningslag hava framkomna önskemål om åtgärders vidtagande för att främja uppkomsten av småbruk och

¹ I utlåtande öfver 1927 års sakkunnigas betänkande, vilket utlåtande kollegiet åberopat i sitt senare utlåtande.

egna hem i betydande omfattning blivit tillgodosedda, främst genom införande av bestämmelser om friköp av vissa områden, som förut varit upplåtna med nyttjanderätt. Att icke åtgärder med än vidare syftning föreslogos riksdagen, berodde på, såsom framgår av departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet, att frågan av flera skäl ansågs synnerligen svårlöst och bland annat avhängig av såväl pågående utredning rörande förändrad och förbättrad förvaltning av prästlönejorden, som ock spörsmålet om de grunder, varefter en förestående ny lagstiftning angående det prästerliga avlöningsväsendet kunde tänkas bliva utformad.

Utan tvivel föreligger emellertid ett mycket betydande socialt intresse av att tillgång till jord, lämplig för inrättande av egna hem och småbruk, icke saknas. Jag vill erinra om, att en utvidgning av möjligheten att för detta ändamål utnyttja den kyrkliga jorden står i full samklang med de sedan många år pågående strävandena att vinna en förbättring av de sociala förhållandena inom stora samhällslager av vårt folk genom egnahemsbildning och bildande av smärre jordbruk såsom ett led i en sund, lugn och naturlig samhällsutveckling. Visserligen föreligger under förhandenvarande betryckta läge för jordbruksnäringen i dess helhet, jämväl för det mindre jordbruket, icke någon större efterfrågan på jord för sådana smärre fastigheter. Fastmer anses stora ansträngningar, även från det allmännas sida, vara av nöden för att genom kreditlättnader säkerställa de redan bildade smärre jordbruket i sina nuvarande ägares fortsatta besittning. Jag erinrar om det föreliggande förslaget rörande statlig hjälpaktion åt vissa egnahemslåntagare. Emellertid och då man givetvis måste för framtiden hoppas på en omsvängning i konjunkturläget jämväl för jordbruksnäringen och särskilt för det mindre jordbruket, synes det mig vara självfallet, att den lagstiftning, som nu är å bane, bör taga hänsyn även till antydda framtidsmöjligheter.

Jag behöver här ej närmare utveckla den utomordentliga vikten av åtgärder, som motverka folkinflyttningen till städer och industriorter samt i stället öka den självständiga jordbrukarklassen genom främjande av nybildning av mindre jordbruk. Man har under diskussionen av denna fråga framfört tanken på att skrida till lagstiftning i syfte att genom expropriation förvärva enskild jord för nygrundande av mindre jordbruk. Ett sådant förfarande bör emellertid näppeligen ifrågasättas på sådana orter, där annan jord är disponibel för sådant ändamål. Att av de betydande jordkomplex, som den kyrkliga jorden representerar, en förhållandevis icke obetydlig del skulle kunna avskiljas till egna hem och smärre jordbruk är sannolikt. Det har också gjorts gällande, att medan nya småbruk med stora kostnader och ovissa framtidsutsikter ofta måste bildas i trakter, som mindre väl lämpa sig för jordbruk, kyrklig jord skulle finnas, som sedan långliga tider legat under odling, men å vilken hävd och byggnader på ett betänkligt sätt eftersatts. Såsom 1924 års jordbruksutskott anført, är den ecklesiastika jordens belägenhet och beskaffenhet sådan, att den särdeles väl lämpar sig för upplåtelse till egna

hem och mindre jordbruk. Denna jord är i allmänhet väl belägen med avseende å kommunikationer samt ofta av god beskaffenhet ur jordbrukssynpunkt. Möjligheterna för egnahemsbyggare att på lägenheter, upplåtna från sådan jord, erhålla sin bärgning, torde därför vara mycket goda. Jag vill dock här göra ett inpass för att icke bliva missförstådd. De kyrkliga jordbruksfastigheterna höra icke till storgodsens kategori. De representera tvärt om det medelstora och det mindre jordbruket. De kunna med avseende å storleksordning rent av sägas representera ett optimum i ekonomiskt och socialt avseende. De äga den storlek och i regel lämpliga ägoblandning, vilken lämpar sig för det slag av jordbruk, som väl föder en familj utan extra biförtjänster, men icke heller för sin drift erfordrar alltför stor arbetskraft utöver den, som brukaren själv och hans familj förfogar över.

I detta sammanhang vill jag vidare betona, att i hittillsvarande administrativ praxis det icke — åtminstone icke avsiktligt — förekommit, att tillstånd till försäljning givits utan att köpeskillingen motsvarat det försåldas fulla värde, därvid jag naturligtvis bortser från värdet å anläggningar, som bekostats av köparen i egenskap av nyttjanderättshavare. Från intet håll torde heller, såvitt jag vet, yrkats, att ecklesiastisk jord skulle tagas i anspråk för sociala ändamål annat än mot full ersättning. Det sociala intresse, som skulle tillgodoses genom de ifrågasatta försäljningarna, är icke i första hand intresset av att bereda jord för underpris åt personer, som icke med egna eller av det allmänna tillhandahållna medel kunna betala jordens verkliga värde, utan intresset att i trakter, där utbud av jord, lämplig för egnahemsbildning, är för litet i förhållande till efterfrågan, bereda ökad tillgång till sådan jord.

Församlingarnas intresse av att ernå största möjliga avkastning å sitt i beställena nedlagda kapital kommer givetvis att bliva en drivfjäder för församlingarna att taga initiativ till försäljning av sådan jord, varå arrendeavkastningen är för låg i förhållande till kapitalvärdet. En sådan drivfjäder har i stor utsträckning hittills saknats. Jag erinrar om 1927 års sakkunnigas uttalande att det i själva verket icke föreligger stor anledning till farhåga, att församlingarna skulle visa sig ovilliga att biträda från ekonomisk synpunkt välgrundade försäljningsförslag. Enligt den erfarenhet, som hittills vunnits, hade församlingarna tvärtom i allmänhet varit benägna att förorda föryttring av prästlönejord i långt större utsträckning än som — på grund av den gällande lagstiftningen — kunnat i administrativ ordning medgivas. Med de utvidgade försäljningsmöjligheter, som jag förordar, torde vara att förvänta, att de sociala intressena ännu mera än hittills komma att bliva tillgodosedda genom församlingarnas medverkan.

Av det anförda framgår, att det synes mig påkallat — och häri nödgas jag intaga en gent emot 1931 års sakkunniga avvikande ståndpunkt — att för underlättande särskilt av egnahemsbildningen åvägabringa vissa lättnader i formerna för den kyrkliga jordens försäljning. Jag anser mig därför böra i huvud-

saklig överensstämmelse med de i detta hänseende av 1927 års sakkunniga framlagda förslagen föreslå, att Konungen må kunna medgiva att kyrklig jord försäljes för bildande av smärre jordbruk och egna hem eller för främjande av annan samhällelig fördel, då fråga är om dels tomtmark i eller invid stad eller annan ort med tätare bebyggelse eller i grannskap till större industriell anläggning, dels bebyggda jordbrukslägenheter, såsom torpställen eller nyodlingar, dels utjordar eller utmarksskiften, som äro avskilt belägna, dels ock andra ägor, som utan kännbar olägenhet kunna avskiljas från den fastighet till vilken de höra, under förutsättning i övrigt, att vederlaget icke får understiga i orten gängse skäligt pris samt att avhändelsen icke är till olägenhet för det allmänna. Vid bestämmande av detta pris skall hänsyn icke tagas till värdet av förbättringar, vilka jorden vunnit genom arbete eller kostnad, som köparen i egenskap av nyttjanderättshavare nedlagt å densamma. Vad särskilt angår de nyssnämnda torpställena, så är det att märka, att innehavarna av dem, vilka ofta lång tid, ibland i flera generationer, brukat dem, i icke få fall uppodlat dem eller å dem nedlagt kapital och arbete, vilkas frukter icke skulle komma dem själva till godo, därest de icke få förvärva äganderätten till torpen. Det synes därför vara billigt och rättvist att möjlighet till inlösen av torpen beredes. Vad vidare beträffar den av 1931 års sakkunniga omnämnda odlingsmarken torde densamma inrymmas under den ovan uppräknade kategorien av till försäljning lämpliga boställsägor. Jag finner det rimligt, att i de fall, då pastoraten icke själva vilja uppodla den, möjlighet beredes annan att göra den fruktbringande.

Den kyrkliga försäljningslagen upptager, såsom jag redan nämnt, i 3 § bestämmelser, enligt vilka under vissa närmare angivna förutsättningar *friköp* av lägenheter å prästlönejord kan medgivas. Jämlikt 5 § samma lag lämnas medgivandet av kammarkollegiet. Förutsättningarna äro, att någon, som för brukande eller bostadsändamål innehar lägenhet å kyrklig jord, äger därå beläget för stadigvarande bruk avsett boningshus, vilket lämnar nöjaktig bostad åt honom och hans familj, och att icke med hänsyn till olägenhet för fastighet, vartill lägenheten hör, för annan, närbelägen kyrklig fastighet eller eljest för det allmänna försäljning anses ej böra ske. Såsom ytterligare förutsättning stadgas, dels att lägenhetsinnehavaren tillhörigt boningshus av beskaffenhet, som nyss sagts, fanns å området uppfört den 1 januari 1926, och dels att minst en fjärdedel av det värde, området med därå befintliga byggnader äger, belöper å lägenhetshavarens byggnader.

Dessa förutsättningar äro något avvikande från dem, som gälla i fråga om lösningsrätt enligt den s. k. ensittarlagen. Enligt ensittarlagen fordras, att området skall vara upplåtet på innehavarens livstid eller hava under tio år innehafts av annan än ägaren eller ock den tid, marken innehafts av annan än ägaren, tillsammans med den tid, som återstår enligt gällande avtal om

nyttjanderätt till marken, uppgår till mer än tio år. Någon motsvarande fordran uppställes ej av den kyrkliga försäljningslagen.

Vidare fordras enligt ensittarlagen, att bostadshus fanns uppfört den 1 januari 1919, medan motsvarande dag i kyrkliga försäljningslagen är den 1 januari 1926.

I dessa två avseenden är alltså den kyrkliga försäljningslagen mera välviljig mot lägenhetshavarna än ensittarlagen. Å andra sidan är den kyrkliga försäljningslagen snävare i det hänseendet, att den endast medger, att *tillstånd* må under vissa betingelser meddelas till avhändelse och alltså — i motsats mot ensittarlagen — icke medför någon *rätt* för lägenhetshavaren att inlösa. Denna åtskillnad torde emellertid i praktiken icke böra tilläggas alltför stor vikt. Tendensen vid prövning av friköpsärenden torde gå i riktning mot att, då tvekan uppstår om förutsättningarna för friköp föreligga, lagens tillämpning i möjligaste mån anpassas efter motsvarande rättsliga avgöranden beträffande tillämpningen av ensittarlagen.

Utredningsmännen hava framhållit, att ensittarlagen, som enligt sin 19 § icke är tillämplig å kronan tillhörig jord, i stor omfattning gäller för den kyrkliga jorden, enär det övervägande flertalet av prästboställena vore donerade av enskilda eller anskaffade av församlingarna och alltså icke tillhörde kronan. I anslutning härtill hava utredningsmännen föreslagit, bland annat, för att uppnå ett förenklat förfarande för friköpen, att ensittarlagen skulle göras tillämplig även å de av kronan anslagna boställena och att sålunda den i kyrkliga försäljningslagen och därtill ansluten kungörelse stadgade ordningen för friköp av lägenheter å kyrklig jord icke längre skulle bibehållas.

De sakkunniga hava icke funnit skäl att vidtaga ändring i fråga om ensittarlagens och den kyrkliga försäljningslagens tillämpningsområden i förevarande hänseende men däremot föreslagit, att friköpsförfarandet, såvitt anginge kyrklig jord, skulle decentraliseras och närmare anknytas till den ordning, som gäller om friköp enligt ensittarlagen. För att möjliggöra detta hava de sakkunniga föreslagit, att det skulle överlämnas åt Konungen att i administrativ väg bestämma proceduren. De sakkunnigas förslag innebär, att kammarkollegiets befattning med dessa ärenden skulle upphöra.

En förenkling av det nuvarande friköpsförfarandet, när det gäller lägenheter å kyrklig jord, är också enligt min mening önskvärd. Sådan förenkling torde emellertid i betydande mån kunna åstadkommas genom ändringar i kungörelsen om tillvägagångssättet vid dessa ärendens handläggning. För närvarande finner jag ej heller skäl att föreslå borttagande av kammarkollegiets befattning med friköpen. De sakkunnigas förslag till ändring i bestämmelserna om friköp har därför icke upptagits av mig.

Arronderingar, åtgärder
beträffande
oräntabel
egendom m.m.

Jag övergår till frågan om försäljning av kyrklig jord, som icke är räntabel. I sådant hänseende kunna ifrågasättas dels åtgärder för avskiljande av vissa ägområden — alltså arronderingsåtgärder — dels också

genom försäljning och köp skeende omplacering, eventuellt sammanförande av ecklesiastika förvaltningsobjekt. Det spørsmål, som jag nu behandlar, gäller alltså försäljning, som åsyftar att göra de kyrkliga avlöningstillgångarna i högre grad än för närvarande skickade att fylla det med dem avsedda ändamålet, nämligen att bidraga till prästerskapets avlöning och utvecklingen av den kyrkliga organisationen och verksamheten samt att lindra den för dessa ändamål nödvändiga beskattningen.

I fråga om dessa skäl, räntabilitetsskäl, hava 1927 års sakkunniga påpekat, att intresset att bevara en kommande jordvärdstegring för det ändamål, prästlönejorden tjänade, icke vore ett bärande skäl mot försäljning i de fall, då jorden icke lämnade en tillfredsställande ränteavkastning, i det förlusterna på den dåliga räntabiliteten inom kort bleve större än värdstegringsvinsten. Tillika hava de sakkunniga framhållit, att därest köpeskillingsmedlen för försäld prästlönejord återplacerades i värdebeständig valuta på sätt de föreslagit, det sist angivna skälet förlorade ännu mer av sin betydelse.

1927 års
sakkunniga.

Utredningsmännen hava, efter omnämnande av de på räntabilitetsskäl stödda yrkandena om försäljning, vidare anfört:

1931 års
prästlöne-
utredning.

Man stöder sig härutinnan på det förhållandet, att den ecklesiastika jordegendomen för närvarande mångenstädes icke lämnar så stor avkastning, som köpeskillingen för densamma kan förväntas giva, därest jorden försålles. Gentemot denna synpunkt har anförts, att den omständigheten, att boställenas avkastning icke utgör skäligen förräntning av deras saluvärden, icke så mycket är ett skäl för försäljning som fastmer för reform av sättet för förvaltningen. Till denna åsikt giva också utredningsmännen sin anslutning och hysa därvid övertygelsen, att det av dem föreslagna sättet för boställenas förvaltning kommer att förbättra dessas räntabilitet.

Utredningsmännen anse dock, att man överdrivit räntabilitetens betydelse i detta sammanhang. Vid all förmögenhetsplacering ställes man inför valet mellan hög avkastning och större grad av trygghet. Mycket räntabla placeringar äro vanligen förenade med betydande risk, medan uppnäendet av riskfri placering förutsätter eftergifter i anspråken på avkastningens storlek. Enligt utredningsmännens mening bör placeringens säkerhet vara det avgörande vid bedömandet av frågan om placeringsobjekt för den kyrkliga förmögenheten. Från denna synpunkt är placering i jord att föredraga framför varje annan placeringsform. Till utveckling av dessa påståenden få utredningsmännen erinra om att den kyrkliga förmögenhetens nuvarande placering har möjliggjort dess bevarande för sitt ändamål sedan elfte och tolfte seklen. Trots alla förändringar i tidsförhållandena, krig, revolutioner och andra omvälvningar, trots de växlande konjunkturerna för jordbruk och skogsbruk fyller den kyrkliga jorden ännu i dag samma uppgift i kyrkans tjänst som under medeltiden. Att nu vidtaga åtgärder, som äventyra den kyrkliga förmögenhetens säkerhet i syfte att bereda högre avkastning för stunden, synes ur anförda synpunkter icke försvarligt, och anse utredningsmännen därför, att kyrkans verksamhet bäst tillgodoses därigenom, att prästlönejorden bibehålles oförändrad, där ej av andra än räntabilitetsskäl försäljning av sådan jord påkallas.

1931 års
sakkunniga.

1931 års sakkunniga hava icke upptagit förslaget om att i större omfattning än hittills medgiva försäljning av boställen, vilkas avkastning är otillfredsställande.

Myndig-
heterna.

Ur utlåtandena över förslaget må anföras följande:

Länsstyrelsen i Stockholms län kan icke finna, att det är god ekonomisk politik att behålla sådana boställen, som äga ringa eller ingen avkastningsförmåga men likväl förorsaka förvaltningskostnader till stundom stora belopp.

Länsstyrelsen i Uppsala län: Huruvida lagstiftningen bör medgiva, att *ecklesiastik jord säljes* i större utsträckning än hittills, blir en lämplighetsfråga. Den i 1929 års betänkande förebragta utredningen och de sedermera inkomna yttrandena över samma betänkande synas giva vid handen, att ett antal ecklesiastika fastigheter finnas, vilka för närvarande och för överskådlig framtid lämna alls ingen eller så låg avkastning, att de icke lämpligen böra bibehållas såsom avlöningstillgång. Den av utredningsmännen (I sid. 65) framställda anmärkningen, att det här skulle gälla val mellan en hög avkastning och en större grad av trygghet, synes knappast träffande. Här skulle ju endast vara fråga om att bereda möjlighet till försäljning av alltför oförmånliga fastigheter för att i stället verkställa arrondering av ecklesiastika skogar eller eljest inköp av skogbärande mark. Visserligen bör, såsom länsstyrelsen redan i yttrandet den 4 juli 1930 framhållit och nu behöver än starkare betona, stor varsamhet med hänsyn till växlande konjunkturer iakttagas och församlingens eller socknens blivande behov av mark uppmärksammas. Men även med iakttagande härav återstår säkerligen ett avsevärt antal fall, då boställsjord bör säljas.

Beträffande förutsättningarna för försäljningen hava i 1929 års betänkande framställts vissa förslag, vilka torde kunna tjäna till ledning vid avgörandet av de individuella fallen. Särskilt vill länsstyrelsen framhålla, att onödiga byggnadskostnader med ytterligare kapitalutlägg för kyrkofonden böra undvikas.

Länsstyrelsen i Kronobergs län: Bevarandet av den ecklesiastika jorden i det allmännas ägo har varit och är allt fortfarande ägnat att lända till kyrkans och dess prästerskaps fromma, och varsamhet i dess avhändande bör förty iakttagas.

Länsstyrelsen i Hallands län påyrkar försäljning av löneboställen av helt obetydlig storlek, vilkas förvaltning med syner och besiktningar samt därav föranledda dyrbara resor vore i hög grad oekonomisk, varjämte byggnadskostnaderna ofta åte upp hela arrendet lång tid framåt. De små spridda boställskogarna borde enligt länsstyrelsen säljas eller bortbytas, varvid i många fall en lämplig reglering torde kunna åstadkommas genom byte med skogar, som tillhörde domänfonden. Länsstyrelsen anser nämligen, att en ändamålsenlig reglering av den ecklesiastika jordegendomen vore en nödvändig förutsättning för att avvinna densamma tillfredsställande avkastning och nedbringa förvaltningskostnaderna.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län: Även om länsstyrelsen icke delar på sina håll hysta önskningar om försäljningar av ecklesiastik jord i större omfattning, vill länsstyrelsen än en gång framhålla lämpligheten av underlättade former för försäljning av obebyggda utjordar, utmarksskiften eller andra dylika ägor, vilka, såsom avskilt belägna från huvudgården eller inneslutna inom annan fastighets ägoområde, icke utan olägenhet kunna brukas tillsammans med huvudgården och vilkas utarrendering såsom särskilda arrendelotter ställer sig oekonomisk.

Domänstyrelsen anser vägande skäl — arrondering av jorden samt tillgode-seendet av sociala intressen — tala för att försäljning må kunna komma till stånd i större omfattning än hittills.

I övrigt hänvisar jag till utlåtandena över 1927 års förslag i det tryckta sammandraget sidorna 535—576.

Enligt min åsikt bör problemet om försäljning av prästlönejord, vars avkastning är alltför låg i förhållande till jordens kapitalvärde, icke ses endast ur synpunkten av det hittillsvarande driftresultatet. Den otillfredsställande avkastningen torde nämligen i icke ringa grad bero på det nuvarande sättet för förvaltningen. Jag erinrar i detta hänseende om de för arrendatorerna synnerligen betungande och äventyrliga arrendevillkoren, vilka icke kunnat undgå att inverka på arrendeavgifterna. Dessutom hava under den gångna tiden boställena till största delen nybyggts i en utsträckning, som icke kan förekomma i framtiden. Därest, sedan nybyggnadsperioden inom kort är slut, boställena överlämnas till en förvaltning, vilken bättre än den nuvarande är anpassad efter boställenas ofta ringa storlek och spridda belägenhet, torde man kunna förvänta att avkastningen av de hittills oräntabla boställena i många fall blir normal. I varje fall synes det knappast vara välbetänkt att, innan man vunnit erfarenhet om verkningarna av det ifrågasatta förbättrade sättet för boställsförvaltningen, i större omfattning försälja boställen, vilka under det äldre förvaltningssättet varit mindre räntabla.

Emellertid är det sannolikt, att även med den reformerade förvaltningen vissa boställen eller delar av sådana på grund av ogynnsamma förhållanden eller förändringar i jordvärde eller i jordbrukstekniken bliva oräntabla. Detta kommer med säkerhet att bliva fallet exempelvis med utjordar på längre avstånd ifrån boställets huvuddel men även med åtskillig annan jord. Redan den nuvarande lagstiftningen giver emellertid möjligheter till försäljning i nu avsedda fall. En betydande utvidgning av de äldre möjligheterna till försäljning av kyrklig jord anser jag emellertid även här böra äga rum. Nu stadgas i 2 § kyrkliga försäljningslagen, att kyrklig jord må försäljas, utom i särskilt angivna fall, då den eljest på grund av särskilda omständigheter finnes icke kunna för sitt ändamål bibehållas utan synnerlig olägenhet eller mot skälig avgift utarrenderas. Jag föreslår nu en förändring av detta stadgande till att jorden skall kunna, utom i samma fall som enligt den äldre lagstiftningen, försäljas, då den eljest på grund av särskilda omständigheter finnes icke lämpligen kunna för sitt ändamål bibehållas eller mot skälig avgift utarrenderas.

Det är min övertygelse, att möjligheterna till försäljning av oräntabel boställsjord komma att utnyttjas i långt större utsträckning än för närvarande, därest pastoraten omhändertaga boställsförvaltningen. De föreslagna stiftsintendenterna komma säkerligen i de fall, då boställsjorden visar sig oräntabel, att både taga initiativ till försäljning och anvisa lämpliga fastigheter — väl i

Departements-
chefen.

regel skogsmark — till inköp i stället för det försålda, varigenom också en arrondering av jorden ofta kan ernås, eventuellt i samarbete med andra pastorat.

Även i den nu omhandlade frågan angående köp och försäljning för arrondering samt beträffande oräntabel egendom är det givetvis av betydelse, att pastoraten lämna sin intresserade medverkan. Redan under nuvarande förhållanden hava myndigheterna tillämpat en praxis, som vid köp och försäljning av kyrklig jord fäst at avseende vid pastoratens mening och omdöme. Ett avbrott i denna praxis torde icke vara att förvänta, därest pastoraten, under det nu föreslagna förvaltningsskicket, skola nedlägga besvär och kostnader på förbättring av löneboställena. Av betydelse i detta sammanhang är givetvis den ståndpunkt, som riksdagen intagit vid antagandet av 1927 års kyrkliga försäljningslag.

ANDRA HUVUDDAVDELNINGEN.

Författningsförslagen.

Sedan jag angivit den huvudsakliga ståndpunkt, jag funnit mig böra in- Departements-
chefen.
taga till de framlagda förslagen, torde jag få övergå till en detaljgranskning av de föreslagna lagbestämmelserna. Såsom framgår av vad jag anfört i 1 huvudavdelningen, har jag med vissa undantag anslutit mig till de principer för förvaltningen av prästlönetillgångarna och finansieringen av prästlönekostnaderna, som kommit till uttryck i 1931 års sakkunnigas förslag. I stort sett anser jag också de särskilda anordningar, som på dessa områden föreslagits av bemälda sakkunniga, vara lämpliga.

Då emellertid i de sakkunnigas förslag bestämmelserna om förvaltning av prästlönetillgångar och finansiering av prästlönekostnader sammanförts med stadgandena om löneroglering för prästerskapet i en enda lag samt jag av skäl, som förut anförts, icke anser mig kunna förorda, att lönerogleringsfrågan nu upptages, har det blivit nödvändigt att vidtaga en genomgripande omredigering av lagtexten. Därvid har det befunnits lämpligt att, i anslutning till vad nu gäller, uppdelna ifrågavarande bestämmelser på två lagar, nämligen en ecklesiastik boställsordning och en lag om kyrkofond. I samband härmed hava övergångsbestämmelserna, vilka av de sakkunniga inrymts i en särskild lag, uppdelats å de två författningarna. Åtskilliga paragrafer i de sakkunnigas förslag hava underkastats en huvudsakligen formell överarbetning, varjämte lagtexten disponerats på annat sätt än i förslaget.

Den av 1931 års sakkunniga intagna ståndpunkten till frågan om försäljning av ecklesiastik jord har jag, som förut anförts, icke kunnat dela. I följd härav och då 1927 års sakkunniga, till vilkas ställningstagande jag i det väsentliga anslutit mig, icke avlämnat något förslag till lagtext, har jag låtit utarbeta nytt förslag till lag om ändring i den så kallade kyrkliga försäljningslagen.

De nu omförmälda lagförslagen föranleda en del ändringar i vissa andra med prästlöneväsendet sammanhängande lagar, som äro avsedda att bibehållas.

Enär det är angeläget att snarast möjligt erhålla lagrådets yttrande över

de lagförslag, som skola underkastas dess granskning, torde jag för närvarande få inskränka mig till en redogörelse för dessa förslag, nämligen

- 1) förslaget till ecklesiastik boställsordning (bil. 1 A);
- 2) förslaget till lag om tillägg till 2 § 2:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt (bil. 1 B); samt
- 3) förslaget till lag om ändrad lydelse av 1, 2 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt (bil. 1 C).

Sedan lagrådets yttrande inkommit, anhåller jag att få, samtidigt med att nyssnämnda yttrande anmäles, fortsätta detaljgranskningen med övriga författningsförslag.

Jag kommer i det följande att särskilt uppehålla mig vid sådana bestämmelser, beträffande vilka invändningar framkommit från myndigheter och samman slutningar, som yttrat sig i ärendet, eller eljest givit anledning till erinringar från min sida; i övrigt hänvisas till motiveringen i de sakkunnigas betänkande.

Följande förkortningar komma att begagnas:

prästlöneregleringslagen eller P. L. = lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning;

nuvarande boställsordning = ecklesiastik boställsordning av samma dag;

nuvarande kyrkofondslag = lagen samma dag om kyrkofond;

S. K. = de sakkunnigas förslag till lagtext.

Förslaget till ecklesiastik boställsordning.

1 kap. Allmänna bestämmelser.

1 §.

Motsvarar 1 och 2 §§ i nuvarande boställsordning.

Departements-
chefen.

Paragrafen innehåller allenast definitioner. En terminologisk nyhet, förestavad av praktiska skäl, är, att de boställen, vilkas avkastning i sin helhet ingår till kyrkofonden, i förslaget icke kallas löneboställen utan allmänna kyrkohemman. Då i förslaget talas om löneboställe, avses alltså endast de av de nuvarande löneboställena, som äro lönetillgång för visst pastorat.

2 §.

Motsvarar 54 § 1—3 mom. S. K.

Denna paragraf innehåller de grundläggande stadgandena rörande den reform av förvaltningen av prästlönstillgångarna, som föreliggande lagförslag åsyftar.

I annat sammanhang har redogjorts för de allmänna uttalanden dessa stadganden givit anledning till bland myndigheter och andra, som yttrat sig i ämnet, och vilka uttalanden nu vid detaljgranskningen av paragrafen kunna förbigås.

Här må endast omnämnas en detaljanmärkning av *länsstyrelsen i Kalmar län*, vilken i princip tillstyrkt förvaltningsreformen. Länsstyrelsen har framkastat, att pastorat, som uppenbarligen missvårdade löneboställe, skulle kunna fråntagas förvaltningen, vilken i stället skulle uppdragas åt domkapitlet. Yttranden.

I betraktande av de tvångsmedel, som enligt förslaget kunna komma till användning mot pastoraten, torde ett stadgande av den innebörd länsstyrelsen föreslår knappast vara behöfligt. Härtill kommer, att förslaget saknar regler för den tilltänkta fastighetsförvaltningen genom domkapitlen. Att överlåta åt Konungen att bestämma därom liksom beträffande förvaltningen av de allmänna kyrkohemmanen, torde icke vara lämpligt, och det lär vara opraktiskt att nu utarbeta särskilda bestämmelser rörande en förvaltningsorganisation, som skulle sätta domkapitlet i stånd att i omförmält fall övertaga den direkta förvaltningen av löneboställen. Att en sådan särskilt anordnad förvaltning måste ställa sig ganska dyrbar är också en avhållande faktor. Departements-
chefen.

3 §.

Motsvarar 115 § S. K. Paragrafen har underkastats en formell omredigering.

Ur *de sakkunnigas* motiv må återgivas följande:

De sakkunniga.

I förslaget givas icke detaljerade föreskrifter, hur pastoraten skola utöva sin beslutanderätt i förvaltningsfrågor och hur pastoratens beslut i sådana frågor skola bringas till verkställighet. Avsikten är, att lagen om församlingsstyrelse härutinnan skall lända till efterrättelse. Beslutanderätten kommer alltså — åtminstone i frågor av större betydelse — att utövas av kyrkostämman eller kyrkofullmäktige och verkställigheten att ombesörjas av kyrkorådet.

Då kyrkorådet emellertid icke alltid kan förväntas bliva sammansatt med hänsyn till den förvaltning av fast egendom, som sålunda skall ankomma på rådet, anse de sakkunniga, att om pastorat finner erforderligt att tillsätta särskilt organ för boställsförvaltningen, detta skall få ske. I anledning härav hava de sakkunniga i förevarande paragraf intagit bestämmelser om ett sådant organ, vilket — i analogi med benämningen fortsättningsskolestyrelse och biblioteksstyrelse — förslagsvis kallats boställsstyrelse.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har ansett, att boställsstyrelsen borde göras obligatorisk, enär man då enligt länsstyrelsens uppfattning skulle hava bättre garanti för att förvaltningen komme i händerna på pastoratets kunnigaste och mest intresserade män. Yttranden.

Länsstyrelsen i Kristianstads län har funnit det vara en olägenhet, att boställsstyrelsens sammansättning kunde bliva beroende av växlande majoriteter å kyrkostämmorna.

Departements-
chefen. Att göra boställsstyrelsen obligatorisk — vilket för övrigt skulle förut-
sätta ändring i lagen om församlingsstyrelse — synes icke böra ifrågakomma,
då ju med all sannolikhet fastighetsförvaltningen i många pastorat är av den
enkla beskaffenhet, att dylik särskild styrelse icke är behöflig. Pastoraten
torde själva vara bäst i stånd att bedöma behovet därav.

4 §.

Motsvarar 89 § S. K.

Yttrande. *Domkapitlet i Göteborg* har om denna paragraf anfört:

Mot föreskrifterna i denna paragraf har domkapitlet intet att anmärka, men
domkapitlet måste i detta sammanhang framhålla, att domkapitlen icke förfoga
över medel att kunna bestrida de kostnader, som utövändet av den föreslagna
kontrollen och eventuellt beivrande av överträdelse mot gällande bestämmelser
betinga. Domkapitlet anser därför, att i denna paragraf bör införas bestäm-
melse om, att domkapitlet för bestridande av utgifter av här ifrågavarande slag
äger från kyrkofonden erhålla såväl gottgörelse för havda kostnader som ock
erforderligt förskott. Tillika synes det domkapitlet böra i denna paragraf när-
mare angivas, på vilket sätt den erforderliga kontrollen bör utövas.

En liknande tankegång förekommer i yttrande av *domkapitlet i Linköping*.

Departements-
chefen. Förut har betonats, att föreliggande förslag icke innefattar någon avsevärd
utvidgning av domkapitlens befogenheter. Den omedelbara kontrollen av pastora-
tens boställsförvaltning skall sålunda utövas av boställsnämnderna och stiftsin-
tendenterna; blott i fråga om fondförvaltningen får domkapitlet enligt 22 § P. L.
tillfälle till mera omedelbar kontroll. Den möjlighet till ingripande, som närmast
står domkapitel till buds, när det gäller t. ex. hävden av ett löneboställe, är att
förordna om ekonomisk besiktning. Det kan icke förväntas och är ej heller avsett,
att domkapitlen skola lägga sig i förvaltningens detaljer. Men överträdelse av
meddelade bestämmelser kunna lämpligen till domkapitlen inrapporteras av stifts-
intendenterna; skyldighet härutinnan kan inryckas i instruktionen för dem.
I övrigt giver paragrafen domkapitlen tillfälle att ingripa, då till deras vet-
skap kommer, att organ, som närmast har kontrollen om hand, icke uppfyller sina
åligganden. Det bör särskilt beaktas, att om i något fall domkapitels ombud
finner ekonomisk besiktning otillfredsställande, det endast erfordras hän-
vändelse till domaren i orten för omprövning genom laga syn. Det torde
därför mycket sällan bliva fråga om ett sådant utförande av talan i formlig
rättegång från domkapitlens sida, som domkapitlen i Göteborg och Linköping
möjligen hava i tankarna, och i de undantagsfall, där sådant kan förekomma,
lärer stiftssekreterarens kvalifikationer förslå; denne skall ju vara juridiskt
bildad.

Några domkapitel hava berört frågan om behovet av en med speciell sakkun-
skap i boställsärenden utrustad föredragande i domkapitlen. Enligt min mening
föreligger behov av en sådan föredragande. Då emellertid domkapitlens arbete

med boställsären den kommer att minskas, synes det icke påkallat att inrätta en ny befattning för ändamålet utan det torde vara lämpligast, att stiftsintendenten erhåller till biuppgift att lämna domkapitlet erforderligt biträde. Föreskrift härom bör intagas i instruktionen för stiftsintendenterna.

2 kap. Om prästgård och löneboställe.

Mitt förslag avviker i så måtto från nuvarande boställsordningen och S. K., Departements-
chefen. att föreskrifterna om ordningen för bestämmande, hur prästgård skall vara anordnad och hur löneboställe skall bebyggas, skiljts från de materiella bestämmelserna i ämnet och sammanförts i en enda paragraf, 28 §.

Om prästgård.

Bestämmelserna om prästgård motsvara i allt väsentligt nuvarande stadganden. Ehuru åtskilliga av nu gällande föreskrifter om prästgård te sig föråldrade, har jag dock i likhet med de sakkunniga ansett ändring däri böra företagas endast med försiktighet. Praxis har nämligen visat sig, oberoende av lagrummens formulering, följa utvecklingen på hithörande område på ett lyckligt sätt. Ett ytterligare skäl till varsamhet har varit, att flertalet av landets prästgårdar uppförts enligt de gamla föreskrifterna.

I det följande kommer jag endast att uppehålla mig vid de paragrafer, som upptaga nyheter av större vikt eller som eljest föranlett erinringar. I övrigt hänvisas till motiven i de sakkunnigas betänkande. Några i *de sakkunnigas* betänkande anförda allmänna synpunkter torde dock här böra återgivas:

Förmånen av fri bostad åtnjutes i regel i form av prästgård. De nuvarande stadgandena om prästgård förete i mångt och mycket drag, som härleda sig från den tid, då prästerna ännu innehade jordbruksboställen. Sålunda återfinnas stadgandena i en »boställsordning», vari prästen kallas för »boställshavare». Åtskilliga äldre stadganden angående boställshavares rättigheter och skyldigheter anses också tillämpliga på prästerna. Då ombyte av präst äger rum, kan sålunda i vissa fall hållas av- och tillträdessyn å prästgården, därvid likvid mellan den avträdande och tillträdande prästen uppgöres. Vid ekonomisk besiktning å prästgård undersökes icke blott, huru pastoratet utan också huru prästen fullgjort sina skyldigheter, och om ett område av en prästgård tages i anspråk för annat ändamål, t. ex. genom expropriation, anses prästen berättigad till ersättning o. s. v.

De sakkunniga.

Å andra sidan har i de betydelsefullaste avseendena prästens ställning som boställshavare upphört redan genom 1910 års lagstiftning, i det att pastoratet ålagts hela nybyggnads- och underhållsskyldigheten beträffande prästgårdsbyggnaderna. Prästen har således därigenom i dessa avseenden likställts med en person, vilken enligt tjänstavtal tillförsäkrats fri bostad såsom löneförmån.

Enligt de sakkunnigas mening bör prästen ej heller i övriga avseenden längre betraktas som boställshavare.

De sakkunniga föreslå därför, att av- och tillträdessynen å prästgård av-

skaffas samt att vid ekonomisk besiktning å prästgård boställsnämnden skall konstatera befintliga brister utan att ingå i prövning av frågan, huruvida de uppkommit genom prästens vanvård. Skulle prästen eller annan, som eljest uppbär de med tjänsten förenade löneförmånerna, göra sig skyldig till vanvård eller åverkan, blir förhållandet att bedöma närmast enligt samma regler som äro tillämpliga i fall av vanvård av hyresgäst. Å andra sidan skola prästens rättigheter icke sträcka sig längre än till att erhålla prästgård av lagstadgad beskaffenhet. Han skall alltså vara skyldig att finna sig i förändringar i prästgården och dess område, blott därvid iakttages, att förmånerna icke bliva mindre, än lagen avser att tillförsäkra honom.

Yttrande. *Kammarkollegiet* och *statskontoret* hava anförde:

Ämbetsverken finna sig ej övertygade om lämpligheten att vidtaga ändring i prästens ställning som boställshavare.

Departements- De komplicerade bestämmelser, som gälla för boställshavare, torde icke behöva tillämpas på innehavare av prästgård. Jag ansluter mig därför till de sakkunnigas ståndpunkt i detta avseende.

5 §.

Motsvarar närmast 55 § första och andra styckena i S. K. samt 3 § i nuvarande boställsordning.

Yttrande. I fråga om platsen för förläggande av ny prästgård har *länsstyrelsen i Uppsala län* invänt:

Enligt förslaget skall ny prästgård förläggas å löneboställe eller å annat område, »som av pastoratet erbjudes». Exempel saknas icke på att från pastoratets sida föreslagits prästgårdstomt, som, antingen på grund av sin naturliga beskaffenhet eller grannskapet, varit olämplig för ändamålet. Boställsnämnden bör därför erhålla friare händer även i avseende å förläggningen av prästgården. Förläggningen synes böra av domkapitlet godkännas.

Departements- Jag ansluter mig till S. K. Den passus i lagtexten, mot vilken länsstyrelsen i Uppsala län vänder sig, återfinnes i gällande bestämmelse, och det kan icke anses ådagalagt, att en förändring är av behovet påkallad.

6 §.

Motsvarar 56 § S. K. och 4 § i nuvarande boställsordning.

Bestämmelsen att, där sådant prövas erforderligt, garage må inrättas är nytillkommen.

Yttranden. *Domkapitlet i Luleå* har anförde, att om garage skall motsvara sitt ändamål det måste vara ombonat, så att det kan hållas varmt om vintern, samt yrkat, att bestämmelse därom måtte införas i lagen.

Domkapitlet i Linköping har uttalat, att till komministers laga hus borde räknas såväl visthus som tvättstuga, enär intet skäl kunde anföras, varför icke komminister lika väl som kyrkoherde vore i behov av sådana hus.

Stadgandet i 9 § 2 mom., att andra laga hus än boningshus — om vilket Departements-
chefen.
närmare föreskrifter lämnas i första stycket — skola uppföras efter ortens
sed av ändamålsenliga byggnadsämnen är tillämpligt även å garage. Härav
torde följa, utan att särskilt stadgande därom erfordras, att garage skall upp-
föras på sätt som motsvarar behovet.

I anledning av det av domkapitlet i Linköping framförda önskemålet vill
jag till en början understryka, att enligt paragrafens ordalydelse visthus och
tvättstuga å komministersgård må uteslutas endast, om de prövas kunna und-
varas, vilket icke torde inträffa, om icke nödigt utrymme för förvaring av livs-
förnödenheter o. dyl. samt möjlighet till tvätt på annat sätt beredes komministern,
låt vara att anordningarna härför bliva av enklare slag. För övrigt lär vid
uppförande av nya prästgårdar för kyrkoherdar mera sällan förekomma att
visthus och tvättstuga byggas såsom särskilda hus, utan tendensen i
byggnadssättet går snarare mot ett sammanbyggande av de olika lokalerna.
För min del är jag icke beredd att övergiva den nuvarande principen att för-
månerna för högre tjänst skola vara något större än för lägre tjänst. Till slut
må ånyo betonas vad förut inledningsvis framhållits, att landets flesta präst-
gårdar redan uppförts enligt hittillsvarande föreskrifter. Jag har sålunda ej
funnit skäl att ändra S. K.

7 §.

Motsvarar 57 § S. K.

S. K. upptager endast stadgandet i 1 mom., vilket motsvarar 5 § nuvarande
boställsordning.

Då det numera mångenstädes anses lämpligt att i boningshusets källarvåning
inrätta tvättstuga och andra utrymnen, som tidigare plägat uppföras fristående,
har den nu gällande inskränkningen i rätten att sammanbygga laga hus
borttagits.

Prästföreningen har hemställt, att det uttryckligen måtte medgivas stads-
pastorat att, där särskilda förhållanden sådant motiverade, bereda bostad för
flera präster i samma prästgårdsbyggnad.

Yttrande.

Då önskemålet att kunna inrätta tjänstebostäder åt två präster i samma bygg-
nad synes mig berättigat beträffande städer och stadsliknande samhällen, har
jag såsom 2 mom. tillfogat en föreskrift, att Konungen äger lämna tillstånd till
inrättande därstädes av dylik kombinerad tjänstebostad. Det torde icke möta
större svårigheter för boställsnämnden att träffa avgörande, huru denna i övrigt
skall vara inrättad, med ledning i tillämpliga delar av föreskrifterna om huru
bostäderna för vardera befattningshavaren skola vara beskaffade.

Departements-
chefen.

8 §.

Motsvarar 58 § S. K. och 6 § i nuvarande boställsordning.

S. K. saknar i båda momenten orden »eller kapprum», och 1 mom. S. K. upp-
tager i sista punkten oförändrat nu gällande stadgande: »Där vid ny- eller

ombyggnad av boningshus ett brandfritt valv finnes vara av behovet påkallat, skall sådant inrättas.»

Yttranden.

Yrkanden hava framställts om åtskilliga tillägg till paragrafen enligt dess lydelse i S. K. Sålunda har *domkapitlet i Visby* yttrat:

I § 58 mom. 1 bör efter expeditionsrum tilläggas: »som möbleras av pastoratet». Även om prästen jämväl för sitt enskilda behov begagnar expeditionsrummet, är det ej mer än rätt och billigt, att pastoratet, som också begagnar rummet, bekostar möbleringen, då ju prästen får bekosta städningen och uppvärmingen. Sådan fördelning av kostnaderna för hållande av expeditionsrummet i ordentligt skick torde också tämligen väl överensstämma med gällande rättsuppfattning på förevarande punkt.

Domkapitlet i Lund har anfört:

Bestämmelserna om prästgård böra göras tänjbarare. Man får i annat fall den uppfattningen, att prästgård allenast skall hava till ändamål att bereda prästen bostad. I stället bör åt dessa bestämmelser givas den avfattningen, att lokal för konfirmationsundervisningen och för det frivilliga kyrkliga arbetet ävenledes bör beredas inom prästgården. Och helst på ett sådant sätt, som uppmuntrar vederbörande byggnadsskyldig till inredande av dylika lokaler. Mångestädes är ju svårt att få lämpligt rum till konfirmationsundervisningen — icke alltid kan skollokaler stå till förfogande, särskilt nu när prästens självskrivenhets till ordförandeskapet i skolrådet är borttagen och konflikter alltså kunna antagas uppstå om sådant disponerande av skollokaler.

Vidare har *domkapitlet i Luleå* uttalat:

Föreskrifterna i 58 § rörande boningshus för kyrkoherde respektive komminister innehålla bl. a. bestämmelsen om »en eller två förstugor» men däremot intet om kapprum eller klosettanordning. Dessa senare bekvämligheter torde visserligen få anses inbegripna i orden »erforderliga garderober», men detta är visst icke självfallet, och då en ny lag nu föreslås, synas föreskrifterna i dessa stycken böra förtydligas, då därigenom tvister vid synförrättningar kunna förebyggas. En förstuga på en nutida prästgård kan väl icke tänkas. I stället för »en eller två förstugor» bör stå »nödiga förstugor», och tydlig föreskrift bör tillfogas om kapprum, som kan uppvärmas, och om klosettanordning.

Önskemål om inrättande av brandfria valv hava framkommit från ett par håll. *Domkapitlet i Växjö* har velat utvidga den föreslagna bestämmelsen därhän, att där pastorexpedition är inrymd i redan uppförd prästgård eller skall inrymmas i tillämnad prästgård, brandfritt valv skall vid ny- eller ombyggnad av sådant boningshus inrättas. *Riksarkivet* har efter inhämtande av yttranden i ämnet från landsarkivarierna anfört:

Då i 1910 års ecklesiastiska boställsordning, 6 §, infördes bestämmelsen, att vid behov brandfritt valv skall inrättas vid ny- eller ombyggnad av prästgårdsbyggningar, innebar detta ett stort framsteg till kyrkoarkivens skydd mot eldfara. Emellertid har det, såsom framgår av några i landsarkivariernas skrivelser anförda exempel, i många fall visat sig, att bestämmelserna icke efterföljts, eller att de tillämpats på ett opraktiskt och ineffektivt sätt. Boställsordningens ersättande med en prästlönelag bereder nu ett tillfälle, som icke torde böra lämnas obegagnat, till förtydligande av dessa bestämmelser och till ytterligare förbättrande av kyrkoarkivens lokalförhållanden.

Enligt riksarkivets uppfattning behöver i lagen utsägas, att syftet med det brandfria valvets inrättande är arkivaliers skydd. Vidare synes det nödvändigt att intaga bestämmelser, som giva säkerhet, att vid behov, alltså då ej på annat sätt, exempelvis genom brandsäkra dokumentskåp, är sörjt för arkivaliernas brand- och fuktfria förvaring, dylika lokaler verkligen bliva på ett tillfredsställande sätt inrättade. Detta torde bäst ske genom föreskrift om obligatoriskt samråd i ämnet med vederbörande arkivmyndighet.

Vad stadsarkivarien i Stockholm anfört om lämpligheten att giva bestämmelserna en form, som passar även för förhållandena i huvudstaden och som medger användning av andra betryggande arkivlokaler än valv, synes samtidigt böra uppmärksammas.

Riksarkivet får alltså i underdånighet hemställa, att slutet av 58 § mom. 1 måtte få en lydelse av i huvudsak följande innehåll:

»— — — en eller två förstugor. Vid ny- eller ombyggnad av boningshus eller annan lokal inom vilken kyrkoarkivalier förvaras, skall, där ej fullt brandsäkra, för arkivet i dess helhet tillräckligt rymliga skåp av vederbörande arkivmyndighet anses tillfyllestgörande, arkivvalv eller annan brand- och fuktfri arkivlokal efter samråd med nämnda myndighet inrättas, där så ske kan i omedelbar anslutning till expeditionen.»

I landsarkivariernas åberopade yttranden har framhållits, bl. a., att brister med avseende å vården av kyrkoarkivalierna ofta påtalats och förstörelse genom brand eller skada genom fukt ej sällan förekommit samt att, även där brandfria valv inrättats, dessa i flera kända fall på grund av valvens förläggning, ibland avlägset från expeditionen, eller genom användande av olämpligt material visat sig på grund av fukt eller eljest mindre användbara eller oanvändbara.

Det av domkapitlet i Lund framställda förslaget om mera tjänbara bestämmelser om prästgård anser jag av flera skäl icke genomförbart. Säkert är att man kan räkna med starkt motstånd från pastoratens sida mot detta förslag. Till frågan om uppvärmning och städning av pastorsexpedition har jag anledning återkomma vid 12 §. Departements
chefen.

Domkapitlets i Luleå anmärkningar har jag funnit mig kunna tillmötesgå så tillvida, att i lagtexten efter orden »en eller två förstugor» tillagts orden »eller kapprum». Med kapprum lärers nämligen enligt gängse terminologi avses en omedelbart innanför ingångsdörr belägen tambur eller liknande utrymme, och där sådant finnes, förefaller förstuga onödig; dennas huvudsakliga funktion är väl egentligen att tjänstgöra såsom vindfång. Vad åter angår anordnandet av klosett påpekas att, där hemlighus icke uppföres såsom särskild byggnad, detsamma i stället måste ingå i, d. v. s. sammanbyggas med boningshuset i form av klosettanordning.

Frågan om inrättande av arkivlokal kan tydligen här upptagas endast såvitt angår prästgård. Enligt gällande författningar av år 1924 är landet indelat i landsarkivdistrikt, dock att i Gotlands län finnes en s. k. arkivdepå. I arkivstadgan den 8 september 1924 stadgas bl. a. beträffande kyrkoarkivalier, att arkivets vårdare har att övervaka, att arkivalierna förvaras på ett fullt be-

tryggande sätt och skyddas mot fukt och brandfara, att handlingar, som erfordras för handläggning av löpande tjänstären, må förvaras i befattningshavarens expeditionslokal med iakttagande av lämpliga åtgärder för deras vård samt att arkiv må inrymmas i enskild bostad, endast om och i den mån sådant på grund av särskilda förhållanden befinnes nödvändigt, samt under de villkor, som efter framställning av arkivets vårdare och sedan, där så anses behöfligt, riksarkivets yttrande inhämtats, för sådant fall bestämmes av vederbörande konsistorium. Då det torde vara synnerligen lämpligt att vid sådan om- och nybyggnad, som nu avses, arkivmyndigheten, d. v. s. vederbörande landsarkiv eller arkivdepå, får tillfälle att yttra sig om behovet av särskild arkivlokal — alltså något, som måste beaktas vid själva byggnadsarbetet — har jag låtit omarbete paragrafens sista punkt för att möjliggöra detta, men beträffande den formella beslutanderätten undvikit uttryckssätt, som kunna synas stå i strid mot vad arkivstadgan innehåller om domkapitlets befogenhet därvidlag. I detta sammanhang läser icke finnas tillräcklig anledning att ingå på spørsmålet om anskaffande av flyttbara arkivskåp, vilken fråga ju enligt arkivstadgan i regel tillkommer domkapitlet att bedöma.

9 §.

Motsvarar 59 och 60 §§ S. K. samt 7 och 8 §§ i nuvarande boställsordning.

Föreskriften om inledande av elektrisk belysning är nytillkommen, men i rättspraxis har skyldighet redan förut ålagts pastorat att bekosta anordningar för inledande av elektrisk ström i prästgård.

Yttrande.

Domkapitlet i Luleå har erinrat:

I 59 § vid sista styckets slut synes böra föreskrivas, att vattenledning skall indragas i boningshuset, vid behov försedd med lämplig pumpanordning, och i samband därmed avloppsledning anläggas, om sådant lämpligen kan ske. Då inledandet av vatten faller under villkoret i samma stycke »så framt sådant utan oskäligen kostnad kan ske» och vatten- och avloppsledning numera finnas i många allmogehem, läser bestämmelse därom för prästgård icke få anses oberättigad.

Departements-
chefen.

Vid tillkomsten av 1910 års boställsordning hade lagstiftaren sin uppmärksamhet riktad på frågan om prästgårds förseende med vatten, och ansågs då tillfyllest att införa den föreskrift, som nu återfinnes i 6 § i författningsförslaget, att, där sådant prövas nödigt, brunn skall finnas. En ovillkorlig skyldighet för pastoratet att inrätta vattenledning (eller avloppsledning) ålades sålunda icke pastoratet. De skäl jag inledningsvis vid detta kapitel anfört mot vidtagande av alltför genomgripande förändringar i nu gällande föreskrifter på detta område — bl. a. den omständigheten att flertalet av landets prästgårdar byggts enligt bestämmelserna i 1910 års lag — synas mig äga giltighet beträffande domkapitlets yrkanden.

10 §.

Motsvarar 61 § S. K. och 9 § nuvarande boställsordning.

11 §.

I S. K., där paragrafen motsvaras av 62 §, förekommer endast första stycket, vilket i sak överensstämmer med 10 § i nuvarande boställsordning.

I andra stycket har intagits bestämmelsen i 54 § 4 mom. i S. K., att pastoratet skola hålla de laga husen brandförsäkrade till fulla värdet.

12 §.

Paragrafen saknar motsvarighet i S. K. Åtskilliga yrkanden hava emellertid framställts avseende kostnaderna för möblering m. m. av pastorsexpedition. Sålunda hava *domkapitlen i Uppsala, Göteborg och Växjö* samt *prästföreningen* yrkat, att i lagen måtte intagas föreskrift om skyldighet för pastoratet att bekosta uppvärmning av pastorsexpedition med tillhörande lokaler, även då dessa äro inrymda i prästgård. Domkapitlet i Växjö har dessutom hemställt, att pastoratet skulle åläggas bekosta även renhållning och städning av samma lokaler. Förslagsställarna synas utgå ifrån att åtminstone skyldighet att uppvärma pastorsexpedition redan nu får anses åligga pastoratet. Yttranden.

Denna fråga har varit föremål för regeringsrättens bedömande. Särskilt äro två rättsfall av intresse, refererade i regeringsrättens årsbok, det ena år 1922 nr 39 och det andra år 1928 nr 20. I det första fallet, där det var fråga om ett till pastorsexpedition använt rum, som icke blivit särskilt anordnat för sådan expedition utan samtidigt begagnades som boningsrum, ansågs pastoratet icke skyldigt att — såsom yrkats — bekosta uppvärmning och städning av lokalen. I det andra fallet gällde det däremot en av pastoratet särskilt anordnad, med egen ingång försedd expeditionslokal, som icke ingick i prästens bostad. Utom expeditionsrummet funnos inrättade brandfritt valv, garderob för förvaring av mässkrud, prästkappa m. m. samt tambur. Lokalen var möblerad av pastoratet. Regeringsrätten ansåg lika med underinstansen, att pastoratet var skyldigt bestrida kostnaderna för uppvärmning, städning och renhållning av lokalen med tillhörande utrymmen. För undvikande av missuppfattning och framtida tvister har det synts mig riktigast att i lagen intaga stadgande, som överensstämmer med rättsläget på detta område. Uttrycket städning torde vara liktydigt med renhållning. Departements-
chefen.

13 §.

I 64 § S. K. har stadgandet följande lydelse:

Prästgård skall, där hinder ej möter, omfatta erforderligt område till trädgård. Det åligger pastoratet att å trädgårdsområdet, efter vad boställsnämnden prövar skäligt, ombesörja nödig stenbrytning, röjning och dikning.

Där anlagd och planterad trädgård tillhandahålles präst, skall han väl vårda och vidmakthålla densamma. Eftersätter prästen vad sålunda åligger honom, är han skyldig att ersätta pastoratet uppkommen skada. Jämväl eljest åligger det prästen att hålla prästgårdsområdet i ordnat skick.

De sakkunniga.

I sina motiv anföra *de sakkunniga*:

Första punkten upptager ett stadgande, som nu återfinnes i 3 § ecklesiastik boställsordning. Andra punkten överensstämmer med 14 § första stycket ecklesiastik boställsordning.

Angående stadgandena om trädgård å prästgård anförde lagrådet i utlåtande den 16 juni 1910:

De i 14 § boställsordningen förekommande bestämmelserna rörande område för trädgårds anläggande och om boställshavares skyldighet att vårda och vidmakthålla trädgård lede i viss mån av otydlighet. Det vore nämligen ej tydligt, huruvida, när ett till trädgård förut icke använt område blivit i sådant skick, som paragrafen förutsatte, överlämnat till boställshavaren, denne vore pliktig att därå vidtaga de ytterligare anordningar, som tarvades för trädgårds åstadkommande; och erforderliga bestämmelser saknades även för bedömande av rättsförhållanden, som emellan en dylik boställshavare och hans efterträdare kunde uppstå i anledning av åtgärder, som den förre vidtagit för att bringa trädgård till stånd. Vad sålunda blivit erinrat borde emellertid enligt lagrådets mening icke utgöra hinder för förslaget godkännande, då den ändring i förslaget, som vore av nöden, torde kunna komma till stånd under den tid av flera år, som komme att förflyta innan tillämpning av oförmälda bestämmelser kunde äga rum.

De sakkunniga hava för att avhjälpa de brister, som lagrådet sålunda påtalat, föreslagit förtydligande bestämmelser. Därvid hava de sakkunniga med vissa modifikationer anslutit sig till vad som enligt boställsordning den 18 september 1918 gäller för folkskollärare.

Andra möjliga lösningar av förevarande fråga, som de sakkunniga övervägt, hava visat sig olämpliga. Antingen hade nämligen i dessa fall prästens ställning som boställshavare måst bibehållas och i följd därav av- och tillträdessyn äga rum vid ombyte av präst, eller ock hade pastoratet måst åläggas underhållsskyldighet i fråga om trädgården.

Yttranden. *Domkapitlen i Uppsala, Växjö, Linköping och Härnösand* samt *prästföreningen* hava ansett, att pastoratet borde bekosta plantering i trädgård. Domkapitlet i Växjö föreslår, att detta sker i den formen, att prästen tillhandahålles visst anslag för anläggning och planering av trädgården samt för kostnaderna för plantering i densamma av sådana alster, som vederbörande vid avflyttning från bostället icke kan föra med sig, såsom fruktträd, bärbuskar m. m. Liknande förslag har framställts av domkapitlet i Linköping. Domkapitlet i Härnösand håller före, att pastoratet skall bekosta även grusning i trädgården.

Kammarkollegiet och *statskontoret* — vilka velat motsätta sig, att prästen får ersättning för plantering o. d. — hava framhållit, att, om denna ersättningsrätt borttages, frågan om nyanlagd trädgårds förseende i skäligen utsträckning med fruktträd och bärbuskar, eventuellt prydnadsträd, icke vore löst samt påyrkat en omarbetning.

Domkapitlet i Linköping har vidare hemställt om uttrycklig bestämmelse om att gårdsplanen skall grusas och i övrigt underhållas av pastoratet för undvikande av ovisshet därutinnan. Enligt vad domkapitlet uppgivit skulle inom stiftet hava uppkommit tveksamhet, huruvida det ålège pastoratet eller tjänst-

innehavaren att grusa och underhålla såväl gårdsplanen som den inom prästgårdsområdet belägna uppfartsvägen.

I fråga om trädgård föreslogs i proposition nr 163 till 1910 års riksdag ett stadgande av innehåll att, om å prästgård trädgård saknades eller vore otillräcklig, borde, där så lämpligen kunde ske, pastoratet anlägga ny trädgård eller utvidga den gamla efter vad synerätt prövade skäligt. Riksdagen ansåg emellertid den föreslagna skyldigheten för pastoratet att anlägga trädgård alltför vittgående och inskränkte därför skyldigheten till att avse ombesörjande av nödig dikning, röjning och stenbrytning.

Då således förslaget att ålägga pastoratet att bekosta trädgårdsanläggning redan en gång fallit i riksdagen, anser jag mig icke nu åter böra upptaga det samma, därvid jämväl de skäl, som, enligt vad förut framhållits, tala emot större förändringar överhuvudtaget i gällande bestämmelser angående anordnande av prästgård, torde äga giltighet. Frågan bör likväl ses i sammanhang med det föreslagna stadgandet i 17 § rörande, å ena sidan, skyldighet för präst att till pastoratet till inlösen hembjuda av honom planterade träd och buskar m. m. och, å andra sidan, möjligheten för honom att antingen erhålla ersättning av pastoratet därför eller bortföra vad han planterat. Denna bestämmelse kan nämligen tänkas gynna uppkomsten av trädgård i pastoratets ägo, i det att prästen åtminstone i någon mån uppmuntras till plantering och pastoratet beredes möjlighet att för en säkerligen betydligt mindre kostnad, än pastoratet skulle fått vidkännas för anläggning av trädgård, förvärva planterad sådan.

Ehuru detta icke är utsagt i nu gällande boställsordning, förefaller det mig tämligen klart, att pastoratet bör hava skyldighet att å prästgårdsområde anlägga och underhålla gårdsplan och tillfartsväg till denna; vägen kan alltför behovet vara körväg eller endast gångväg. För att bringa klarhet i dessa förhållanden har jag låtit omarbeta den av de sakkunniga föreslagna paragrafen. Till underhållet torde räknas erforderlig grusning, men däremot icke nödig skyffling för att hålla sandgångarna fria från ogräs, krattning o. d., utan dessa åtgärder synas mig ingå i prästens skyldighet att hålla området i ordnat skick.

Andra stycket i S. K. har inarbetats i 15 §.

14 §.

Paragrafen, som motsvarar 65 § S. K., ansluter sig till 15 § i nu gällande boställsordning.

Det torde böra framhållas, att medan 13 § innehåller bestämmelser om väg på prästgårdsområdet, förevarande paragraf upptager stadganden om väg till områdets gräns. Anordnande av enskild väg uteslutande för prästgårdens behov är en angelägenhet, som ligger under boställsnämndens bedömande. Uttryckligt stadgande, att pastoratets skyldighet att underhålla sådan väg även omfattar öppenstående vintertid, har infogats i paragrafen. Är fråga om enskild väg, som är gemensam för flera fastigheter, följer av

lagen om enskilda vägar, att skyldigheten att öppenhålla vägen vintertiden är delad mellan dem, som i övrigt hava att underhålla vägen.

15 §.

I paragrafen har sammanförts bestämmelser, som innehållas i 63 § och 64 § andra stycket i S. K. De motsvara 12 § och 14 § andra stycket i nu gällande boställsordning. I övrigt hänvisar jag till vad jag anfört vid 13 §.

16 §.

Paragrafen, som i sak överensstämmer med 18 § första och andra styckena nu gällande boställsordning, motsvarar 66 § S. K., vilken har följande lydelse:

Prästgård avträdes vid första fardag efter frånträdan av övriga löneför-
månar vid den tjänst, varmed prästgården är förenad. Det åligger avträdaren
att intill fardagen väl vårda prästgårdens laga hus och trädgård ävensom att åt
den, som i egenskap av vikarie uppehåller tjänsten eller såsom ny innehavare
tillträder densamma, upplåta erforderligt utrymme i prästgården.

Fardagar äro den 1 april och den 1 oktober.

De sak-
kunniga.

Ur *de sakkunnigas* motiv må återgivas följande:

Till de sakkunniga har överlämnats en framställning från allmänna svenska
prästföreningens centralstyrelse, att åtgärder måtte vidtagas för att icke vid
ledighet å tjänst prästgårdsträdgård skall förfaras. Redan enligt gällande lag
är visserligen sörjt för att det ständigt finnes någon som är vårdnadsskyldig
i fråga om sådan trädgård, men det har visat sig vara förenat med svårighet
att få vårdnadsskyldigheten ordentligt fullgjord. Särskilt har detta varit fallet,
då prästgård skolat avträdas under vegetationsperioden. I anledning härav före-
slå de sakkunniga den ändring i nu gällande bestämmelser, att prästgård skall
avträdas å fardagarna den 1 april eller den 1 oktober. Härigenom vinnes, för-
utom att prästgård icke byter innehavare under vegetationsperioden, jämväl
att avträdaren lättare kan anskaffa ny bostad. För tillträdaren, vilken väl i
allmänhet innehar antingen annan prästgård eller förhyrd lägenhet, bör det
ej erbjuda alltför stor svårighet att vänta med inflyttningen till nästa fardag.

Stadgandet innebär icke blott rätt att kvarsitta i prästgården utan ock
skyldighet att intill fardagen vårda byggnader och trädgård.

Yttranden.

Mot de föreslagna ändringarna i gällande bestämmelser om tiden för av-
träde av prästgård hava anmärkningar framställts av *domkapitlen i Uppsala*,
Linköping, *Skara* och *Härnösand* samt *prästföreningen*, vilka hava anfört:

Domkapitlet i Uppsala:

Den tid, då prästgård skall avträdas, bestämmes i § 66; och skola den 1
april och den 1 oktober vara fardagar. Upphöjande av den sålunda föreslagna
bestämmelsen till lag skulle enligt domkapitlets mening vara högst betänkligt
och kunna komma att förorsaka många besvärligheter och komplikationer. Om
till exempel en kyrkoherde avlidit under april och nyutnämnd efterträdare
äger att tillträda tjänsten den 1 november, skulle det dröja hela fem månader,
innan han kan taga sin prästgård i besittning, då ju företrädarens familj inne-

har besittningsrätten till den 1 påföljande april, låt vara med skyldighet att till den nye innehavaren upplåta erforderligt utrymme i prästgården. Har denne familj, så skulle två familjer inrymmas i prästgården under fem månader, som kunna bliva allt annat än angenäma för vederbörande nytillträdande. Bestämmelserna härutinnan äro ingalunda tillfredsställande. Antingen bör enligt domkapitlets mening fardagsbestämmelsen helt uteslutas eller ock bestämmelse utfärdas att ordinarie prästerlig tjänst skall tillträdas å den fardag, som infaller närmast efter den dag, då tjänsten eljest på grund av laga kraftvunnet val eller andra omständigheter skolat av den nye innehavaren tillträdas. Men en sådan bestämmelse kan väl svårligen ifrågakomma. Ty huru skulle det förhållas med löneförmånerna i det ovan anförda exemplet, där en kyrkoherde antages vara död. Sterbhuset har icke rätt till lönen längre än sex månader, fem månader återstå till den nye kyrkoherden äger tillträda, men vem skall uppbära lönen under tiden. Härvid kan varken prästerskapets änke- och pupillkassa eller sterbhuset ifrågakomma. Återstår alltså pastoratet, som kunde tänkas få disponera lönen efter de i § 39¹ stadgade grunder. Emellertid skulle, enligt vad det anförda exemplet visar, med en sådan anordning, vakansen vid en tjänst betydligt utsträckas, något som bleve än mer olägligt, om sterbhuset vore nådårsberättigat och sålunda ägde uppbära inkomsterna i 18 månader. Då syftet med tjänstarets inskränkning till sex månader var förhindrandet av långvarig vakans, skulle detta syfte omintetgöras genom den i senare alternativ här ovan antydda förändring av tillträdestiden. Varje tanke i sådan riktning bör därför enligt domkapitlets mening förfalla.

Då det för domkapitlet icke mött avsevärda svårigheter att få frågan om vården av prästgårdsträdgård under vakans ordnad vid vakanser och domkapitlet icke kan dela de sakkunnigas uttalade mening, att det för tillträdaren, vilken väl i allmänhet innehar antingen annan prästgård eller förhyrd lägenhet, ej bör erbjuda alltför stor svårighet att vänta med inflyttningen till nästa fardag, får domkapitlet hemställa, att de sakkunnigas förslag om fardagar icke måtte godkännas.

Domkapitlet i Linköping:

De i 66 § föreslagna bestämmelserna angående tid för prästgårds avträdande synas vara förestavade av omsorgen om prästgårdsträdgårdarna, men torde för visso komma att giva anledning till många svårigheter och tvister mellan avträdare och tillträdare, då det ju kan tänkas inträffa, att en tjänst skall tillträdas t. ex. den 1 maj, men prästgården i fråga icke får tillträdas av tjänstinnehavaren förrän den 1 påföljande oktober.

Domkapitlet i Skara:

Med anledning av förslaget i § 66, att prästgård icke skall få tillträdas förr än å fardagen närmast efter den dag, då tjänsten tillträdes, vill domkapitlet påpeka, att denna anordning ej sällan skulle komma att vålla stora svårigheter.

Domprosten Berglund, domkapitlet i Skara, skiljaktig:

De sakkunnigas förslag i § 66 bör enligt min mening ersättas med en föreskrift därom, att fardag för tillträde av ordinarie prästerlig tjänst är 1 april och 1 oktober eller kanske hellre 1 maj och 1 november. Platsen finge då tillträdas å nästa fardag efter den dag, tillträde enligt nu gällande bestämmelser skall ske. För det prästerliga arbetet i församlingarna skulle det hava sin be-

¹ 39 § i S. K. innehöll föreskrift, att prästlön vid suspension skulle disponeras för avlösnande av vikarie. Överskott skulle under nästkommande år användas till prästlön.

tydelse, att ombyte av tjänsteinnehavare komme att äga rum antingen på våren eller på hösten. Särskilt vore det förmånligt, att ombyte ej behövde ske under de tider, då konfirmandundervisning brukar äga rum.

Domkapitlet i Härnösand:

Domkapitlet finner bestämmelsen om prästgårds av- och tillträädande å de vanliga fardagarna den 1 april och den 1 oktober ändamålsenlig, men den förutsätter egentligen för att bli fullt lämplig att tillträdestiden till de prästerliga tjänsterna sättes till samma dagar. Då eklelesiastikåret numera förlorat sin betydelse och då det ur flera synpunkter såväl för av- och tillträdare som för pastoratet kan vara önskvärt att ha vissa lagbestämda tillträdestider till prästerliga tjänster, kunde ett fastslående av nämnda två dagar såsom tillträdesdagar synas påkallat. Andra synpunkter motsäga emellertid en sådan anordning. Spörsmålet förtjänar dock ingående beaktande.

Prästföreningen:

Bestämmelserna angående den tid, då prästgård skall avträädas, innebär bl. a., att en kyrkoherde kan komma att tillträda sin tjänst t. ex. den 1 januari, men att företrädarens familj äger disponera bostaden intill den 1 april. Detta förhållande är icke tillfredsställande. Över huvud taget synes det centralstyrelsen lämpligt att, sedan numera eklelesiastikåret förlorat sin ursprungliga innebörd, sådana bestämmelser utfärdas, att ordinarie prästerlig tjänst tillträdes å den fardag, som infaller närmast efter den dag, då tjänsten eljest på grund av laga kraft vunnit val eller andra omständigheter skolat av den nya innehavaren tillträädas. Under alla förhållanden synes det vara synnerligen lämpligt ur arbetssynpunkt, detta ej minst med hänsyn till konfirmationsundervisningen och kyrkobokföringsarbetet, att utbyte av tjänstförrättande präster inom ett pastorat sker just den 1 april eller 1 oktober.

Slutligen har *domkapitlet i Göteborg* erinrat, att åläggandet för avträdaren att väl vårda prästgårdens laga hus och trädgård även borde utsträckas till att hålla prästgårdsområdet i övrigt i ordnat skick.

Departements-
chefen.

På grund av den kritik, som framförts mot S. K., och då det enligt min mening skulle på ett otillbörligt sätt inkräkta på pastoratens intressen, om man läte en prästerlig tjänst stå vakant längre än nödigt, förordar jag, att det äldre stadgandet bibehålles. Skyldigheten att ansvara för prästgårdens behöriga skötsel och vård omfattar otvivelaktigt allt, som hör till denna, således även trädgården och prästgårdsområdet i övrigt.

Stadgandet i sista stycket av 18 § i nu gällande boställsordning innehåller, att domkapitlet, om det vid tiden för avträdande av prästgård icke är bestämt, vem som kommer att tillträda densamma, skall föranstalta, att prästgården varder behörigen vårdad, intill dess tillträdare kan övertaga dess skötsel och vård. Föreskriften förklaras av att prästerskapets änke- och pupillkassa under vakans äger rätt till behållen inkomst vid prästsysslan mot den vårdnadsskyldighet, som eljest åligger tjänst innehavaren. I sådant fall handlar domkapitlet å kassans vägnar. Den nya ställning till prästlönejorden, som pastoratet intager enligt mitt förslag, medför, att pastoratet självt under vakans omhänderhar vården av prästgården. Av 18 § i mitt förslag följer, att pastoratet äger rätt till ersätt-

ning av kassan för kostnaderna för prästgårdens skötsel och vård under ifrågasvarande tid. På grund härav har jag ansett stadgandet böra utgå.

17 §.

Motsvarar 67 § S. K.

S. K. upptager i stället för orden »träd eller buskar» orden »fruktträd, bärbuskar eller prydnadsträd».

Enligt S. K. skall vidare pastoratet inom en månad efter hembud giva besked, om pastoratet vill lösa, och är den föreslagna tiden, inom vilken vad som påkostats prästgården skall vara bortfört, tre månader efter frånträddandet av prästgården.

De sakkunniga hava beträffande denna paragraf i sitt betänkande anfört:

De sakkunniga.

67 § ersätter 13 § eklelesiastik boställsordning. Paragrafen har med beaktande av lagrådets vid 64 §¹ återgivna yttrande omarbetats bland annat i syfte att bereda avträddande präst ersättning även för plantering i prästgårdens trädgård. I övrigt har paragrafen avfattats i nära anslutning till 2 kap. 18 § allmänna nyttjanderättslagen.

De sakkunniga erinra, att frågan om elektrisk belysning i prästgård av de sakkunniga behandlats i annat sammanhang.

Då skyldigheten att gälda ersättning för byggnadsämne, som från boställe tagits till överloppshus, redan under förarbetena till 1910 års lagstiftning ansågs kunna såsom saknande praktisk betydelse uteslutas ur lagtexten, hava de sakkunniga ansett onödigt att här intaga föreskrift därom.

Mot den föreslagna bestämmelsen om rätt för präst att vid avträdet tillgodogöra sig vad han planterat i trädgården hava erinringar framställt av *domkapitlet i Uppsala* och *Göteborg* samt *kammarkollegiet* och *statskontoret*. Sålunda har *domkapitlet i Uppsala* anfört:

Yttranden.

Bestämmelserna i § 67 böra omarbetas. Domkapitlet kan nämligen icke finna det lämpligt, att en avflyttande präst skall äga rätt att ur prästgårdsträdgården borttaga fruktträden och bärbuskarna, även om han själv har planterat dem. På det sättet kan ju en prästgårdsträdgård spolieras gång på gång. Domkapitlet har föreslagit, att pastoratet skall vara skyldigt att ombesörja plantering vid nyanläggning. Vinner detta förslag framgång, tillhöra de sålunda planterade fruktträd och bärbuskar pastoratet och få av ämbetsinnehavaren disponeras på samma sätt som prästgården. Vill sedan en präst plantera flera träd och buskar, är detta hans ensak, men han bör ha klart för sig vid detta arbetes utförande, att han vid eventuell avflyttning icke äger rätt att bortföra, vad han planterat. Kan han träffa överenskommelse med pastoratet eller efterträddaren om inlösen av det planterade, må så vara, men huvudsaken är, att trädgården får stå i fred.

Domkapitlet i Göteborg har yttrat:

En bestämmelse beträffande överloppsbyggnad torde nog vara behövlig; däremot ifrågasätter domkapitlet, huruvida övriga bestämmelser angående plantering av fruktträd m. m. äro nödvändiga eller nyttiga. Bestämmelsen om

¹ Under 13 § i departementschefens förslag

hembud och lösen av träd och bärbuskar m. m. icke blott kan gynna småaktighet utan till och med försäkra trassel och ledsamheter. Skulle pastoratet icke reflektera på ett hembud, skall avträdaren, därest det styrkes, att han gjort mer än honom ålegat enligt dessa föreskrifter, icke ens ha rätt att bortskänka fruktträd och buskar utan måste bortföra dem och återställa jorden i förut befintligt skick. Det synes domkapitlet vara både bäst och enklast, att dessa bestämmelser helt utgå.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava ansett, att för vad präst i ifrågasvarande hänseende påkostat torde han i de flesta fall, där hans tjänstetid ej varit alltför kort, haft valuta i form av avkomst eller trevnad, men samtidigt framhållit — vad som redan vid 13 § här ovan omnämnts — att, om ersättningsrätten borttoges, frågan om trädgårdens förseende med träd och buskar icke vore löst.

Beträffande bestämmelsernas utformning i övrigt hava ävenledes vissa önskemål framkommit. Sålunda har *domkapitlet i Härnösand* yttrat:

Med den utformning, som givits åt denna §, torde pastoratet, när det gäller av prästen utförda överlopsplanteringar, i realiteten alltid kunna räkna med att få dessa utan att behöva utge ersättning. Pastoratet behöver blott vägra att lösa desamma. Avträdaren lär nämligen endast i rena undantagsfall kunna begagna sig av sin rätt att bortföra desamma och efter tre månader från dagen för frånträdet tillfalla de sedan pastoratet utan lösen. En omarbetning i syfte att bättre tillvarataga avträdarens intresse torde vara erforderlig. Den i paragrafen stadgade hembudstiden bör räknas från den nye tjänst innehavarens tillträde till prästgården.

Domkapitlet i Luleå har ansett paragrafen tarva någon omredigering, då den i andra stycket angivna tiden av en månad torde vara för kort för hörande av kyrkoråd och kyrkofullmäktige, vilka senare knappast kunde tänkas böra sammanträda enbart för här avsett ärendes handläggning, och då, om prästgård frånträdes den 1 oktober, bärbuskar eller fruktträd icke lämpligen alltid kunde bortföras från trädgård inom tre månader därefter, åtminstone icke i övre Norrland.

Slutligen har centralstyrelsen för *prästföreningen* anfört:

Bestämmelserna i denna paragraf synas lida av en viss oklarhet. Om pastor exempelvis i prästgårdsträdgården har undanröjt en del äldre bärbuskar och i stället planterat fruktträd, så äger han vid avflyttning bortföra vad han sålunda påkostat. Men hur skall det bliva honom möjligt att efterkomma bestämmelsen »återställa dock jord i det skick, vari han mottog den»? Å andra sidan kan följande situation tänkas: pastor har uppfört vissa byggnader eller utfört en kostbar plantering i trädgården. När han flyttar, är i många fall icke ännu känt, vem som blir hans efterträdare. Han har alltså endast att hänvända sig till pastoratet med förslag till inlösen. Pastoratet förklarar sig icke villigt därtill. Då har han enligt § 67 andra stycket rätt att bortföra vad han påkostat blott det sker inom tre månader efter frånträdet av prästgården. Men enligt tredje stycket i samma § 67 äger han icke denna rätt, utan ärendet skall avgöras av skiljemän. Denna paragraf kräver uppenbarligen en omarbetning

och centralstyrelsen tillåter sig därvid framhålla önskvärdheten av att dylika ärenden alltid i förekommande fall av tvistighet måtte avgöras av skiljemän, samt att således möjlighet icke måtte givas att t. ex. skövla en vacker prästgårdsträdgård, men å andra sidan skäligen rättvisa alltid måtte vederfaras pastor med hänsyn till vad han under sin tjänstetid påkostat prästgården och prästgårdsträdgården.

Enär de föreslagna nya bestämmelserna om rätt för prästen att vid avträdet Departements-
chefen. tillgodogöra sig vad han planterat i trädgården enligt min uppfattning, på sätt jag redan vid 13 § utvecklat, snarast kunna förväntas gynna uppkomsten av trädgårdsanläggning i pastoratets ägo, anser jag mig icke böra frångå S. K. i detta avseende. Som enligt mitt förmenande undantag ej bör göras för exempelvis rosenbuskar och andra prydnadsbuskar, har jag utbytt S. K:s snävare begrepp mot orden »träd eller buskar». Jag erinrar för övrigt om lagrådets vid 13 § återgivna yttrande. Beträffande de av de sakkunniga föreslagna tiderna för pastoratets besked om det vill lösa samt för bortförandet av planterade buskar och träd torde emellertid finnas giltiga skäl för betydlig jämkning utan att någon olägenhet kan anses förbunden därmed, och jag har därför företagit en omarbetning av föreskrifterna i denna riktning. Lika med domkapitlet i Härnösand har jag funnit lämpligt att låta terminen, inom vilken rätten att bortföra vad som påkostats prästgården skall begagnas, börja löpa först från det ny tjänstnehavare tillträtt prästgården — där ej fristen skall börja löpa från senare tidpunkt, nämligen då anspråk på inlösen slutligen ogillats — ty det förefaller icke otänkbart att, om pastoratet icke vill lösa vad avträdande prästen planterat, den nye tjänstnehavaren kan befinnas villig att för egen trevnads skull medverka till att det nyplanterade får stå kvar genom att till avträdaren gälda någon ersättning, varmed denne åtnöjes hellre än att underkasta sig kostnaderna för bortförande av sin egendom. Resultatet i dylikt fall torde bliva en kompromiss mellan de båda prästernas intressen, av vilken visserligen pastoratet samtidigt får nytta, då ju pastoratet blir ägare av ifrågavarande träd och buskar. I anledning av en erinran av domkapitlet i Göteborg framhålles, att paragrafen icke ålägger avträdaren någon skyldighet att bortföra vad pastoratet icke vill lösa.

Vad centralstyrelsen för prästföreningen anmärkt mot avfattningen av paragrafen torde icke förtjäna avseende. Paragrafen är i formellt avseende avfattad med 2 kap. 18 § allmänna nyttjanderättslagen såsom förebild, och tillämpningen av det föreslagna stadgandet torde icke möta större svårigheter än tillämpningen av nyssnämnda lagrum. På grund av den i 15 § föreskrivna skyldigheten att vidmakthålla tillhandahållen trädgård, har prästen icke rätt att bortföra träd och buskar, som han planterat i stället för äldre sådana. Att belasta lagtexten med föreskrifter för vissa speciella tillämpningsfall synes icke motiverat. Centralstyrelsens anmärkning, att paragrafens innehåll i visst avseende skulle vara motsäggande, är icke befogad. En uppmärksam läsning av lagtexten giver vid handen, att det i sista stycket angivna skiljemannaförfaran-

det endast kan förekomma, när pastoratet vill lösa men överenskommelse icke kan träffas om vad pastoratet bör utgiva i lösen. Har däremot pastoratet, såsom styrelsen förutsätter, förklarat sig icke vilja lösa, är ju prästen enligt andra stycket berättigad bortföra vad han påkostat. Styrelsens förslag att ytterligare utsträcka skiljemannaförfarandet kan jag ej biträda.

Om löneboställe.

I 1 huvudavdelningen kap. I har jag redogjort för innebörden av de förändringar med avseende å fastighetsförvaltningen, som nu föreslås, samt den kritik, som av åtskilliga myndigheter riktats mot detta förslag. Vid förevarande detaljgranskning av lagförslaget kan det emellertid vara på sin plats att såsom en kort rekapitulation av de sakkunnigas och min ståndpunkt ur deras specialmotiv återgiva vissa partier till bättre förståelse av de detaljanmärkningar, vilka här böra upptagas till särskild behandling.

Inledningsvis anföra *de sakkunniga* vid detta kapitel:

De sakkunniga.

Hittillsvarande myndighetsförvaltning av ifrågavarande löneboställen, frånsett skogen, har egentligen gått ut på att i samband med utarrendering tillförbinda arrendatorerna att sörja för löneboställets bebyggelse och hävd. Någon sådan skyldighet har däremot icke ålegat vare sig pastoraten eller de utarrenderande myndigheterna. Skogen har stått under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning.

Genom den nu föreslagna reformen kommer vederbörande pastorat att i stort sett utöva en ägares befogenheter med avseende å löneboställets förvaltning. Pastoratet, som sålunda enligt förslaget principiellt kommer att hava bestämmanderätten i fråga om löneboställets utnyttjande, skall alltså å ena sidan äga uppbära all avkastning av desamma, men å andra sidan bliva skyldigt att vidkännas bl. a. kostnaderna för löneboställets bebyggelse och hävd samt skogens vård. Det förtjänar framhållas, att denna omläggning av förvaltningen icke innebär en ny tunga för pastoraten, då ju löneboställena liksom hittills skola vara självförsörjande.

Som det emellertid är ett allmänt intresse, icke minst för kyrkofondens vidkommande, att det i löneboställena nedlagda kapitalet, vilket i viss mån kan jämföras med stiftelseegendom, såvitt möjligt bibehålles oförminskat och vid god avkastningsförmåga, har det icke ansetts lämpligt att giva pastoraten fullt fria händer beträffande löneboställets skötsel, utan givas i förslaget för tillgodoseende av nämnda intresse vissa positiva föreskrifter rörande sagda förvaltning, vilka närmast gå ut på viss kontroll av densamma.

19 och 20 §§.

19 § motsvarar 68 § 2 mom. i S. K., och 20 § har sin motsvarighet i 68 § 3 mom. S. K. Den i S. K. intagna bestämmelsen om boställsnämndens befogenhet att meddela föreskrifter rörande löneboställets bebyggelse har flyttats till 28 §. I övrigt hava stadgandena undergått formell omredigering.

De sakkunniga anför:

Tidigare voro i lag tämligen noggranna bestämmelser givna angående vilka »laga hus», som skulle finnas å boställena. I ecklesiastik boställsordning i dess ursprungliga lydelse förekommo även stadganden om insyning av vissa andra byggnader å löneboställe, vilka icke betecknades såsom laga hus, nämligen å torp, fäbodställe, nyodling samt kvarnplats, beträffande vilka dock i huvudsak gällde samma föreskrifter som om laga hus. Genom 1925 års reform av ecklesiastik boställsordning slopades emellertid dessa bestämmelser och ersattes med stadgande, att vid utarrendering av löneboställe skulle bestämmas vilka hus, benämnda »skyldighetshus», skulle finnas å bostället, samt om husens storlek, inredning och övriga beskaffenhet. Vidare föreskrevs, att löneboställets bebyggande skulle ske på ett i förhållande till boställets storlek och avkastningsförmåga och med hänsyn till angelägenheten att för bostället erhålla skäligen arrende så ekonomiskt sätt, som omständigheterna medgäve. Föreskrifter om vilka »laga hus» eller »skyldighetshus» skola finnas har också meddelats för alla boställen, beträffande vilka ecklesiastik boställsordning trätt i kraft. I en del fall har därvid bestämts, att löneboställe skall vara obebyggt.

Huvudregeln i de sakkunnigas förslag är nu i anslutning till vad vid detta kapitel inledningsvis anförts, att de byggnader, som enligt äldre föreskrifter skola finnas å löneboställe, fortfarande skola såsom laga hus bibehållas, dock att på yrkande av pastoratet boställsnämnden eller, då fråga är om viss synnerligen vittgående inskränkning av bebyggelsen, domkapitlet skall äga att, när skäl därtill äro, meddela ändrade föreskrifter därutinnan.

Vid sådana beslut skall, liksom för närvarande, iakttagas, att bebyggelsen anpassas efter löneboställets storlek och avkastningsförmåga. Endast i det fall att en sådan inskränkning i bebyggelsen på ett löneboställe ifrågasättes, att därstädes bedrivit självständigt jordbruk icke vidare kan bedrivas såsom sådant, bör enligt de sakkunnigas mening beslutanderätten förbehållas domkapitlet.

I enlighet med den i förslaget hävdade ståndpunkten, att förvaltningen skall tillkomma pastoratet och att boställsnämnden och domkapitlet endast skola vara kontrollerande organ, få enligt den föreslagna avfattningen av 2 mom. nämnden och domkapitlet icke av eget initiativ föreskriva ökning av antalet laga hus å löneboställe, vilket ju skulle medföra ett tvång för pastoratet att investera nytt kapital. Vill pastoratet, vilket dock endast undantagsvis torde förekomma, bygga flera hus än som i gällande ordning prövats erforderliga för löneboställes utnyttjande, äro dessa att anse såsom överloppshus, såvida icke pastoratet begär deras insynande såsom laga hus. Å andra sidan fordras medgivande av nämnden respektive domkapitlet för att pastoratet skall kunna ernå befrielse från skyldigheten att vidmakthålla byggnad, som i vederbörlig ordning bestämts skola vara laga hus. Av bestämmelsen följer ock, att boställsnämnd vid prövning av sådant ärende icke är bunden av föreskrift, som en föregående nämnd under andra förhållanden meddelat.

Det bör uppmärksammas, att definitionen på laga hus i 2 mom. även omfattar i hittills gällande ordning till utförande föreskrivna »skyldighetshus», vilka, då nya lagen träder i kraft, ännu icke kommit till utförande. Jämlikt grunderna för stadgandet i momentets andra stycke äger sålunda, för att taga ett exempel, domkapitlet, när synnerliga skäl därtill föreligga, helt befria pastoratet från skyldighet att å obebyggt löneboställe uppföra föreskriven arrendegård.

Då pastoratet under förhållanden, som angivas i 3 mom., blir ägare av bygg-

nader, vilka icke kunnat bliva föremål för insynning i den ordning, som gällt i fråga om vid nya lagens ikraftträdande föreskriven bebyggelse, bör enligt de sakkunnigas åsikt boställsnämnden äga rätt företaga sådan insynning oberoende av yrkande från pastoratets sida. Det förtjänar framhållas, att köp av ny, till löneboställe avsedd fastighet, knappast torde förekomma annorledes än med anlåtande av medel, som influtit vid försäljning av förutvarande löneboställe.

Yttranden. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* har uttalat tvivel, om icke begränsningen i pastoratens byggnadsskyldighet kunde föranleda, att utnyttjandet av boställsjorden icke komme att följa med jordbrukstekniken. *Länsstyrelsen i Blekinge län* har anfört, att de laga husen borde i lagen uppräknas och hänvisning ej ske till förut gällande eller upphävida bestämmelser.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava anfört:

Det synes oklokt och opåkallat att beröva de kontrollerande myndigheterna initiativ i frågor om ändrade bestämmelser om boställes bebyggande.

De sakkunniga hava för de hus, som enligt föreskrifter, meddelade i den ordning lagförslaget innehåller, skola finnas å löneboställe, bibehållit uttrycket laga hus. Detta uttryck synes vilseledande då fråga är om ett utarrenderat löneboställe, vars bebyggande bestämmes på enskild väg. En bestämmelse, motsvarande den i 20 § ecklesiastik boställsordning intagna angående lämpligheten att under viss förutsättning hålla boställe obebyggt, synes böra upptagas i den föreslagna lagen. Efter vad erfarenheten visat är det förenat med svårighet att få bestämmelser rörande löneboställes bebyggande begränsade på ett sätt som tillgodoser kravet på att bostället måtte på bestående sätt lämna bästa ekonomiska utbyte. Måhända skulle detta ändamål befrämjas genom att åt sista delen av 2 mom. andra stycket gäves formen av ett förbud mot boställes bebyggande med skyldighetshus som till storlek, inredning och övrig beskaffenhet överstege vad som strängt fordrades med hänsyn till löneboställets storlek och avkastningsförmåga. Man bör i varje fall undvika bestämmelser som mana till eftergifter mot krav på att överloppshus måtte insynas som skyldighetshus. Å andra sidan är det angeläget att tillse att löneboställe, som för att tjäna sitt ändamål bör vara fullbyggt, också hålles försett med därför avpassade byggnader.

Departements-
chefen. Enligt S. K. skola pastoraten bibehålla de av dem förvaltade löneboställena i tillfredsställande skick. Detta innebär, att den i boställena — såväl i jorden som i bebyggelsen — nedlagda förmögenheten skall bevaras. Beträffande bebyggelsen innebär detta först och främst, att en del av boställsavkastningen varje år användes för nödiga underhållsarbeten. Därutöver måste ytterligare en del av den årliga avkastningen reserveras för att, sedan en byggnad blivit så gammal, att den måste utdömas, användas till byggande av en ny i den gamlas ställe. Endast den avkastning, som härefter återstår, blir tillgänglig för prästlön.

Förslagen att tillerkänna de kontrollerande myndigheterna initiativ i byggnadsfrågor syfta längre, nämligen till att dessa myndigheter skulle erhålla befogenhet att ålägga pastoraten att uppföra byggnader, som tidigare icke funnes å vederbörande boställe. De för ett sådant byggnadsföretag erforderliga medlen skulle, om anordningen infördes, antingen tagas ur boställsavkastningen, i vil-

ket fall pastoraten finge lägre sådan avkastning till bestridande av sin prästlönekostnad, eller också anskaffas av pastoraten genom uttaxering eller upplåning. Enligt min mening skulle den föreslagna anordningen bliva alltför betungande för pastoraten, och jag har därför icke ansett mig böra frångå S. K. i förevarande avseende.

Det av de sakkunniga från den ursprungliga boställsordningen återupptagna uttrycket »laga hus» synes mig väl försvarligt — särskilt med hänsyn till att det dock från viss synpunkt sett är fråga om allmän egendom — samt är att förebraga framför det i boställsordningen och arrendeförordningen år 1925 införda ordet »skyldighetshus».

Länsstyrelsens i Blekinge län yrkande, att i lagtexten skulle uppräknas vilka hus, som vore laga hus, beror uppenbarligen på bristande aktgivande på stadgandets innebörd och torde därför icke tarva bemötande.

21 §.

Första stycket motsvarar 68 § 1 mom. S. K. Andra stycket har hämtats från 54 § 4 mom. S. K.

Jag hänvisar till mitt uttalande vid 19 och 20 §§.

22 §.

Första och andra styckena motsvara 69 § S. K. I andra stycket har inskjutits ordet »kapell», vilket icke förekom i S. K.

Tredje stycket har hämtats från 70 § S. K.

De sakkunniga hava anfört:

Medan den kontroll över löneboställes förvaltning, som utövas av boställsnämnd, av naturliga skäl huvudsakligen kommer att inrikta sig på tillsyn över boställenas hus och hävd — den löpande tillsynen — och därför lämpligen bör begränsas härtill, synes kontrollen, då fråga blir om substansuttag utöver husbehovet eller väsentlig förändring i sättet för brukande av löneboställe, böra anförtros åt domkapitlet, vilket är bäst skickat att tillvarataga intresset av boställets bevarande för framtiden. Det förutsättes, att domkapitlet, åtminstone i regel, inhämtar boställsnämndens eller åtminstone dess ordförandes yttrande i nu avsedda frågor. Dessutom har ju domkapitlet enligt förslaget i sin stiftsintendent tillgång till biträde med sakkunskap.

Enligt paragrafen skall domkapitlets tillstånd inhämtas, så snart antingen en väsentlig förändring i sättet att använda löneboställe eller del därav skall företagas eller substans bortföras därifrån. I jämförelse med vad nu gäller innebär förslaget i denna del decentralisation och en betydande förenkling. För närvarande skola nämligen frågor om upplåtelse med nyttjanderätt av område å bostället för församlingsändamål samt för kommunalt eller annat allmänt ändamål (»ändamålsupplåtelse») ävensom frågor om substansupplåtelser avgöras av kammarkollegiet, vilket sker efter ett omständligt remissförfarande.

Hittills har föreskrift om fondering av inflytande inkomst av substansupplåtelser i varje särskilt fall meddelats i sammanhang med upplåtelsen eller genom särskilt efterföljande beslut av kammarkollegiet. Då enligt de sak-

De sakkunniga.

kunnigas förslag befogenheten att medgiva substansupplåtelser decentraliserats till domkapitlet, har i förevarande paragraf intagits en bestämmelse, att domkapitlet vid meddelandet av sådant tillstånd må föreskriva, att influten inkomst skall fonderas och utgöra prästlönetillgång för pastoratet. Det förutsättes härvid, att fondering icke föreskrives annat än då substansuttaget är så omfattande, att det inverkar på löneboställets saluvärde. I annat fall får uttaget anses såsom avkastning av bostället. — Att domkapitlet såsom villkor för tillstånd till substansuttag kan föreskriva, att uttaget begränsas till viss årlig myckenhet, har ansetts självklart och ej behöva utsägas i lagtexten.

Det har ansetts rimligt, att pastoratet utan särskilt tillstånd får använda substans från löneboställe för de i andra stycket i paragrafen angivna ändamålen. Härvid ifrågakommer ingen fondering; jämför 25 § i nuvarande boställsordning. Vill pastoratet däremot tillgodogöra sig substans för andra ändamål, exempelvis för framställning av tegel till avsalu, erfordras tillstånd av domkapitlet, och substansens värde får i sådant fall anses såsom inkomst, vilken bör fonderas.

Då mark av löneboställe tages i anspråk för församlingsändamål, ålägger för närvarande kammarkollegiet församlingen att betala avgäld för marken till pastoratets prästlönekassa. Enligt förslaget skall någon sådan avgäld icke vidare förekomma.

Yttranden. *Domkapitlet i Västerås* har rörande den av de sakkunniga sist berörda frågan erinrat:

Vid en detalj vill domkapitlet sätta ett frågetecken. Det gäller den i sakkunnigas lagförslag § 69, första stycket, förutsatta grundsatsen, att, då mark av löneboställe tages i anspråk för församlingsändamål, någon avgäld härför icke såsom hittills skall från pastoratets sida erläggas till dess prästlönekassa. Då de ifrågavarande boställena äro avsedda för prästerskapets avlöning, synes det domkapitlet icke riktigt, att delar därav, som eventuellt kunna bliva ganska betydande, skola kunna utan ersättning för all framtid — helt annorlunda ställer det sig, när det gäller pastorats rätt att disponera över eventuellt uppkommande överskott på avkastningen, där domkapitlet snarast skulle i likhet med utredningsmännen vara benäget att gå något längre än de sakkunniga — undandragas detta sitt egentliga ändamål.

Även *domkapitlet i Lund* förutsätter, att vid ifrågavarande upplåtelse av mark för församlingsändamål avgäld fastställes att tillgodokomma prästlönetillgångarna, likaså *länsstyrelsen i Blekinge län*, som anser, att avgiftsfri upplåtelse för ändamålet strider mot de sakkunnigas principståndpunkt att skydda prästlönetillgångarna.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava i ämnet yttrat:

Den decentralisation till domkapiteln av viss beslutanderätt, som föreslagits enligt förevarande paragraf, anse ämbetsverken icke vara fördelaktig. Avgörandet av här ifrågavarande ärenden bör träffas av den myndighet, som har överinseendet över prästlönejorden.

Uppfattningen därom att avgäld icke vidare skall förekomma, då mark av löneboställe tages i anspråk för församlingsändamål, dela icke ämbetsverken. »Prästlönekassan» och dess ändamål böra strängt särhållas från församlingens (pastoratets) ekonomi i övrigt. Uppfattningen strider mot grundsatsen om att en till prästlöneändamål anvisad fastighet skall bibehållas för just detta ända-

mål. Ett godkännande av uppfattningen kan leda till säkert ej avsedda konsekvenser. Ett boställe skulle t. ex. kunna tagas helt i anspråk för att anvisas som avlöningstillgång åt klockare, ringare, kyrkovaktare och dödgrävare, varigenom kostnaden för dessa församlingsändamål kunde komma att faktiskt överflyttas på kyrkofonden genom åtgärd av pastorat och domkapitel. Ämbetsverken måste på det bestämdaste motsätta sig bestämmelser, som skulle fritaga församling (pastorat) från skyldighet att erlägga avgäld för mark, som från prästlönejord tages i anspråk för församlingsändamål.

Av motiveringen framgår ej om de sakkunniga åsyftat att avgälder, som redan blivit av Kungl. Maj:t eller kammarkollegium bestämda, skulle efter den föreslagna lagstiftningens genomförande upphöra att utgå. Är detta meningen, kan det än mindre av ämbetsverken tillstyrkas. Vad en sådan eftergift skulle betyda i penningar finnes ej ens antytt.

Boställes exploatering i större eller mindre utsträckning för annat än sitt egentliga ändamål bör ej få äga rum utan vederbörligt tillstånd. Bestämmelse härom bör införas i paragrafen.

Ämbetsverken hava vidare ifrågasatt införande av bestämmelser om upplåtelse av löneboställe med vattenfallsrätt.

De framställda erinringarna mot borttagande av avgäld för markupplåtelse till församlingsändamål komma att behandlas i sammanhang med redogörelsen för bestämmelserna om uppskattning av löneboställes normalavkastning. Departements-
chefen.

Antages föreliggande förslag, torde detta medföra, att av Kungl. Maj:t och kammarkollegiet förut bestämda avgälder icke vidare skola utgå.

Upplåtelse av vattenfallsrätt kan enligt 4 kap. 10 § allmänna nyttjanderättslagen äga rum beträffande vattenfall, som tillhöra kronan. Det förefaller icke behöfligt eller ens lämpligt att här erinra om detta förhållande, och anledning saknas att i detta sammanhang ingå på frågan, huruvida bestämmelserna om vattenfallsrätt i nämnda lag böra utvidgas till att omfatta kyrklig jord, som icke tillhör kronan.

23 §.

Paragrafen saknar motsvarighet i S. K.

Åtskilliga myndigheter, i främsta rummet sådana, som utgå ifrån att pastoraten icke kan anförtros att själva utan bistånd och löpande kontroll av domänintendent, boställsnämnd eller annan myndighet sköta utarrenderingen och i övrigt omhänderhava *förvaltningen* av löneboställena, hava framställt olika förslag till reglementerande föreskrifter för denna förvaltning. Sälunda har *länsstyrelsen i Uppsala län*, — utan att dock närmare utföra, hur länsstyrelsen tänker sig den föreslagna ordningen genomförd i praktiken — ansett bl. a., att pastoratens förvaltning i allt fall borde kontrolleras av domänintendenter, vilka vid prövningen av arrendefrågor, rättstvister m. m. torde behöva stöd av lokal myndighet, att »redovisningen från församlingen» skulle ingå till domänintendenten och av denne befordras till en byrå i domänstyrelsen samt att med avseende å »uppskattning», förslag beträffande byggnadsskyldighetens fullgörande och tillsynen över densamma m. m. boställsnämnderna Yttraanden.

borde bibehållas. *Länsstyrelsen i Södermanlands län*, som emellertid förordar decentraliseringslinjen, håller före att, om församlingens egna organ helt skulle bestämma över innehållet i arrendeavtalen, det icke vore uteslutet, att arrendevillkoren skulle påverkas av bostälленas huvudsyften ovidkommande omständigheter samt för den skull föreslagit, att utarrenderingar skulle ske under medverkan av ecklesiastik domänintendent. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* befarar, att pastoratens utarrenderingar icke komma att ske med erforderlig oväld och opartiskhet. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* tänker sig möjligheten av att pastoraten kunna upplåta arrenderätten på livstid mot hög engångsavgift och låga årliga avgifter. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* förmenar, att det vore välbetänkt att även framdeles i särskild författning sammanföra föreskrifter för utarrenderingen, motsvarande dem som återfinnas i nuvarande ecklesiastiska arrendeförordningen. *Länsstyrelsen i Blekinge län* har anfört, att slopanDET av av- och tillträdessyner vore ett missgrepp, som kunde vålla avsevärda olägenheter. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* har funnit önskvärt, att det stode pastorat och arrendator till buds att kunna påyrka av- och tillträdessyn av boställsnämnd.

Slutligen hava *kammarkollegiet* och *statskontoret*, som ävenledes velat bibehålla av- och tillträdessyn av boställsnämnd, anfört:

Även för det fall att man anser lönebostälленas förvaltning lämpligen kunna överlämnas till pastoraten synes det önskvärt att som allmän regel uppställa att bostälлена skola genom pastoratet och under medverkan av boställsnämnden utarrenderas. Anses det åter böra vara beroende på pastoratets bestämmande om boställe må utarrenderas lärer ett uttryckligt medgivande därtill böra meddelas pastoratet. I annat fall svävar talet om arrendator i förevarande paragraf och andra paragrafer i luften. Enligt de sakkunnigas mening skulle för ett eventuellt arrendeförhållande gälla allmänna nyttjanderättslagens bestämmelser. Några dessa bestämmelser kompletterande föreskrifter hava knappast lämnats i lagförslaget. Då för det nuvarande systemet med utarrendering genom myndighets försorg ansetts nödigt att utfärda en hel del kompletterande föreskrifter, synes det mindre välbetänkt att så helt och hållet som skett överlämna villkorens bestämmande till pastoratens godtycke.

Av paragrafens ordalag synes vara avsett att även bostälлен, vilkas avkastning tillkommer präst utöver lönen, skulle förvaltas av pastoraten. Motiven upplysa dock intet härom; och det kan ifrågasättas om ej prästen bör ensam övertaga ansvaret för förvaltningen, givetvis under kontroll.

Departements-
chefen.

De framställda erinringarna föranleda mig att åter understryka, att lagförslaget vilar på grundsatsen, att pastoraten själva skola få bestämma, huru lönebostälлена på mest ekonomiska sätt skola utnyttjas och sålunda även huruvida och i vilken omfattning de böra bebyggas — dock med skyldighet att bibehålla vissa befintliga hus — samt huruvida och på vilka villkor de böra utarrenderas eller på annat sätt göras inkomstbringande. Det är alltså följdriktigt, att förslaget icke upptager åläggande för pastoraten att utarrendera lönebostälлена.

Däremot har jag ansett lämpligt att låta komma till synes i lagtexten, att om löneboställe utarrenderas, allmän lag skall tillämpas i allt som ej regleras av boställsordningen. Stadgandet härom utgör en parallell till 19 § 2 mom. i nuvarande boställsordning.

Huvudanmärkningarna innefatta i själva verket yrkanden, att pastoratens förfogande över jorden skall i detalj regleras i lag eller genom myndighets beslut, vilket skulle göra pastoratens förvaltningsbefogenhet ganska illusorisk och omintetgöra syftet med de föreslagna förvaltningsbestämmelserna, nämligen att man skulle komma ifrån de nuvarande, tyngande byråkratiska formerna. De flesta motförslagen bottna för övrigt i en allmän misstro mot pastoratens förmåga att själva omhändervä sina ekonomiska angelägenheter. Talet att de icke komma att visa erforderlig »opartiskhet» är svårförståeligt, då ju pastoraten givetvis böra sträva efter att på bästa sätt tillgodose sina egna intressen. Vad angår förslaget att, åtminstone fakultativt, låta boställsnämnderna hålla av och tillträdessyner vid ombyte av arrendatorer bör till en början beaktas, att en dylik anordning är oförenlig med en tillämpning av allmänna nyttjanderättslagens bestämmelser i ämnet. Den föreslagna anordningen innebure säkerligen ett första steg i riktning mot tillskapande av en ny ekklesiastik arrendeförordning av det slag föreliggande lagförslag vill undvika. De uppgifter, lagförslaget i övrigt tillägger boställsnämnd med avseende å löneboställenas förvaltning, äro dessutom helt olika dem, som tillkomma synemän enligt allmänna nyttjanderättslagen, i det att boställsnämnden enligt lagförslaget skall hava skyldighet att kontrollera *pastoratens* skötsel av löneboställena och föreskriva vissa positiva åtgärder, medan däremot berörda synemän hava att i penningar uppskatta befintliga brister till stöd för en ekonomisk uppgörelse mellan jordägare och arrendator.

Kammarkollegiets och statskontorets förslag, att när fråga är om löneboställe, vars avkastning enligt donation skall tillkomma präst utöver lönen, prästen själv skulle övertaga förvaltningen, kan jag icke biträda utan anser lämpligast, att pastoratet förvaltar även sådant boställe.

24 §.

Paragrafen motsvarar ett stadgande i 68 § 1 mom. S. K.

De sakkunniga hava anfört, att de funnit lämpligt att i lagtexten inrycka en erinran om att pastoratet kan tillförbinda arrendatorn att i förhållande till pastoratet svara för pastoratet åliggande skyldigheter beträffande förvaltning av löneboställe.

De sakkunniga.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava anfört:

Yttrande.

Den i paragrafen intagna erinran om rätt för pastorat att tillförbinda arrendator att i förhållande till pastoratet ansvara för nybyggnadsskyldighet strider uppenbart mot de grunder de sakkunniga angivit i motiven beträffande förvaltningsfrågans ordnande för erhållande av tillfredsställande avkastning.

Departements-
chefen.

I S. K. överlämnas det, enligt min mening med rätta, åt pastoraten att av- göra, huruvida de anse sig kunna ernå den mest tillfredsställande avkastningen genom att tillförbinda arrendatorn att utföra nybyggnad eller genom att själva ombesörja densamma.

Stadgandet innebär givetvis icke, att pastoraten och deras arrendatorer skulle vara förhindrade att inom de i allmän lag uppdragna gränserna avtala, att även andra skyldigheter än de i paragrafen angivna överflyttas å arrendatorn.

25 §.

Denna paragraf motsvarar 72 § i S. K., vilken dock saknar de nu föreslagna 5 och 6 mom. Ordet »måg» har utbyttts mot »barns make». Smärre redaktionella ändringar hava företagits.

Om optionsrätten hava *de sakkunniga* i betänkandet anført:

För närvarande äger arrendator av löneboställe under vissa förutsättningar optionsrätt till nytt arrende av bostället. Ehuru enligt de sakkunnigas förslag rättsförhållandet mellan pastoratet och arrendatorn i allmänhet skall regleras av allmänna nyttjanderättslagen, hava de sakkunniga ansett bibehållandet av bestämmelsen om optionsrätt vara av sådant värde för både bostäl- lens hävd och arrendatorernas välfärd, att det motiverat en avvikelse från den allmänna nyttjanderättslagen beträffande löneboställena. I förevarande para- graf har därför införts en bestämmelse, som avser att med inskränkning av pastoratets förvaltningsbefogenheter inrymma åt arrendatorn en av kontrakts- villkor oberoende företrädesrätt till förnyat arrende av bostället.

Beträffande förutsättningarna för optionsrätt ansluter sig förslaget till vad som för närvarande gäller enligt 5 § i eklestiastik arrendeförordning.

I fråga om sättet för utövande av optionsrätten hava de sakkunniga före- tagit några modifikationer, sammanhängande med att förvaltningsbefogen- heterna överflyttats från statlig myndighet till pastoratet. Hittills förekom- mande hembud och underrättelse, att optionsrätt icke anses äga rum, hava ersatts med skyldighet för såväl pastoratet som arrendatorn att inom bestämda tider giva varandra vissa meddelanden i fråga om arrendets förnyande. Fata- lietiderna äro valda med hänsyn till att pastoratet, därest optionsrätten icke utövas, skall hava tid att anskaffa ny arrendator.

I avseende å optionsrättens omfattning hava i 3 och 4 mom. upptagits be- stämmelser, som i huvudsak motsvara dem som för närvarande gälla.

Optionsrätten skall, liksom för närvarande, bestå i företrädesrätt att över- taga lönebostället till nytt arrende på villkor, som bestämmas av boställets för- valtaren. Enligt förslaget blir det alltså pastoratet, som bestämmer villkoren för det nya arrendet.

Rörande arrenden, som tillkommit före nya lagens ikraftträdande, föreslå de sakkunniga vissa övergångsbestämmelser.

Yttranden.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har uttalat farhåga att, då pastoraten hä- danefter skulle bliva obundna i fråga om uppställande av arrendevillkor, den kontinuitet i bostäl- lens brukande, som optionsrätten torde avse att bevara, ge- nom pastoratens åtgöranden skulle i otid brytas. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* har funnit den föreslagna optionsrätten ganska illusorisk, då närmare villkor

för dess åtnjutande icke funnes angivna. *Länsstyrelsen i Blekinge län* har anfört betänkligheter mot att församling genom att övertaga brukningen av löneboställe skulle kunna beröva optionsberättigad arrendator möjlighet att få sin arrenderätt förnyad. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* samt *domkapitlet i Lund* befara, att personliga hänsyn och tillfälliga majoriteter på kyrkostämman mången gång skola göra optionsrätten i hög grad illusorisk; domkapitlet föreslår därför, att, om kontrahenterna ej kunna enas om nya arrendevillkor, frågan skall avgöras av länsstyrelsen och domkapitlet. Slutligen hava *kammarkollegiet* och *statskontoret* framkommit med synpunkter liknande de nu anförda, varjämte ämbetsverken anmärkt, att av lagen icke uttryckligen framginge, att bestämmelserna om optionsrätt skulle vara av tvingande natur.

Såsom de sakkunniga antytt har ändring icke företagits i den hittillsvarande principen, att arrendevillkoren vid förnyat arrende skola bestämmas av den förvaltande myndigheten. Då nu förvaltningen lägges i pastoratens händer, är det naturligt och ofrånkomligt att pastoraten få fatta beslut om arrendevillkoren. Det torde icke kunna komma i fråga, att länsstyrelsen och domkapitlet eller någon annan utomstående myndighet skulle få besluta därom, varigenom pastoraten skulle fråntagas en av deras viktigaste förvaltningsbefogenheter och därmed också ansvaret och intresset för förvaltningen; i realiteten skulle därmed för visso förvaltningsreformen till väsentlig del omintetgöras. Lika otänkbart vore att fastslå, att arrendatorerna allt framgent skulle få arrendera på oförändrade villkor. Skall man överhuvud bibehålla optionsrätten för framtiden — och därtill förefinnas åtskilliga skäl — kan denna sålunda enligt min uppfattning icke få annat innehåll än den nu föreslagna. I praktiken lär en skötsam arrendator icke löpa någon större risk att bliva åsidosatt vid förnyad utarrendering, utan torde hans intresse sammanfalla med pastoratets att få behålla honom som arrendator. Det förtjänar understrykas, att även i gällande lagstiftning uttryckligt stadgande finns därom, att optionsrätt icke föreligger för det fall, att lönebostället eller del därav icke efter utgången av löpande arrendetid kommer att ånyo utarrenderas. Det säger sig självt, att i de undantagsfall, där pastoratet finner fördelaktigt att utnyttja löneboställe på annat sätt än genom utarrendering, den enskildes intresse måste vika för det allmänna intresset.

För att undanröja varje tvekan om att stadgandena om optionsrätten äro av tvingande natur har jag infört erinran därom i ett nytt 5 mom. Föreskriften i 6 mom. har tillkommit närmast med hänsyn till att enligt förslaget det är arrendatorn, som viss tid före arrendets slut skall anmäla om han önskar begagna sig av sin optionsrätt.

26 §.

Paragrafen överensstämmer med 71 § S. K.

Om boställsnämnd och dess uppsikt över boställsförvaltningen.

De sakkunniga.

I *de sakkunnigas* specialmotiv förekommer följande allmänna uttalande rörande uppsikten:

De sakkunniga föreslå icke någon genomgripande reform av kontrollen över förvaltningen av lönebeställena. Såväl boställsnämndernas som domkapitlens befogenheter i fråga om kontrollen bibehållas i huvudsak att utövas i samma former som hittills. Icke heller beträffande sättet för klagan över kontrollorganens beslut föreslå de sakkunniga några väsentliga förändringar.

Genom att boställsnämndens befattning med arrendeuppskattningar, vilka varit ett led i myndigheternas förvaltning av lönebeställena, samt av- och tillträdessynerna i deras hittillsvarande gestaltning enligt de sakkunnigas förslag upphöra, komma nämnderna att i huvudsak bliva rena kontrollorgan. Att domkapitlet enligt de sakkunnigas förslag bibehålles vid sin ställning såsom part inför nämnden med rätt att överklaga dess beslut har sin förklaring däri, att nämnden endast har att efterse, att gällande föreskrifter angående boställsförvaltningen efterlevas, varemot domkapitlet tillika tillvaratager de speciellt kyrkliga intressena ävensom kyrkofondens, d. v. s. alla pastorats samfällda, intresse av att fonden icke blir oskäligt betungad med utgifter till visst pastorat.

Icke heller synerättens befattning med kontrollen över förvaltningen av beställena strider mot vad som eljest är vedertaget. Domstolarna hava sig nämligen ålagda åtskilliga kontrolluppgifter, bland vilka tillsynen över förmyndarna är mest jämförlig med kontrollen över boställsförvaltningen. Liksom personer, vilka hava intressen att bevaka i förmynderskapsärenden, äga uppträda och föra talan vid förmynderskapsdomstolen, även när fråga icke är om tvistemål utan om utövande av kontroll, samt fullfölja talan mot domstolens avgörande, äger domkapitlet föra talan vid boställsnämnden och synerätten, då dessa kontrollera boställsförvaltningen.

Departements-
chefen.

Bestämmelserna om boställsnämnd och dess uppsikt över boställsförvaltningen överensstämma i huvudsak med vad som för närvarande gäller. Endast ett fåtal erinringar hava framställts mot förslaget i denna del. För dem skall redogöras i det följande. Beträffande icke särskilt omnämnda avvikelser från gällande rätt torde jag få hänvisa till de sakkunnigas motivering.

27 §.

Motsvarar 92 § S. K. och ansluter sig nära till 32 § 1 mom. första t. o. m. fjärde styckena i nu gällande boställsordning.

Yttranden.

Domkapitlen i Uppsala, Göteborg och Härnösand samt *prästföreningen* hava ansett, att ordföranden i boställsnämnden borde utses av domkapitlet och icke, såsom för närvarande, av länsstyrelsen; sistnämnda domkapitel har tillika framhållit lämpligheten av att dugliga nämndordförande skulle kunna fungera såsom ordförande i flera nämnder samt föreslagit, att andre nämndledamoten skulle utses av hushållningssällskapets förvaltningsutskott.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har förmenat, att ordförandena borde utses för större områden, exempelvis länen, varvid arvodena skulle tillmätas så pass höga, att dessa personer kunde ägna sin huvudsakliga tid åt ifrågavarande uppgifter, vilka dock enligt länsstyrelsens förslag skulle bli av annat slag än lagförslaget avser. Styrelsen för svenska landskommunernas förbund är slutligen av den åsikten, att redan med nämndernas nuvarande uppgifter föreskriften att en boställsnämnd skall finnas för varje tingslag icke är lämplig, enär de särskilda nämndernas tjänsteförrättningar ofta bli alltför fåtaliga, för att nämnderna skola bli tillräckligt förtrogna med sina arbetsuppgifter.

Lika med de sakkunniga anser jag, att länsstyrelserna fortfarande böra utse ordförande i boställsnämnderna, bl. a. av det skäl, att boställsnämnds beslut ju får överklagas av vederbörande domkapitel — som äger hava ombud närvarande vid förrättning — varför det är önskvärdt, att nämnden intager en ganska fri ställning gent emot domkapitlet, liksom även mot pastoratet. Vidare torde man kunna antaga, att länsstyrelsen i följd av sin mera mångsidiga verksamhet lättare än domkapitlet kommer i kontakt med personer, som speciellt lämpa sig för ifrågavarande viktiga uppdrag. För övrigt har det vid uppgörandet av förevarande förslag varit en ledande grundsats att icke föreslå en förändring av det nedärvda förhållandet mellan kyrkan och staten. Det synes därför olämpligt att beröva den ekonomiska besiktningen den statliga karaktär, som den av ålder haft. I detta sammanhang må erinras om att enligt de sakkunnigas förslag vid boställsnämnds uppskattning av skogens normalavkastning den av Konungen utnämnde stiftsintendenten inträder såsom ledamot i boställsnämnden. Stadgande härom har intagits i förslaget till lag om kyrkofond.

Departements-
chefen.

Av yttrandena framgår, att det mångenstädes är ett önskemål, att boställsnämndernas ordförande få större verksamhetsområden, än de för närvarande hava. Dessa önskemål äro säkerligen ofta väl motiverade. Lika säkert är emellertid, att det i andra fall och troligen i regel är lämpligt att bibehålla de nuvarande tjänstgöringsdistrikten. En viss frihet att anpassa distriktens storlek efter ortsförhållandena och tillgången på lämpliga och villiga personer torde därför vara på sin plats och stadgandet i sista stycket i paragrafen giver också möjlighet till sådan anpassning. I viss mån föreligger redan nu dylik möjlighet även för länsstyrelserna, eftersom de kunna förordna samma person till ordförande inom flera områden. Ett hinder däremot utgör emellertid den omständigheten, att i sådant fall fullt ordförandearvode icke utgår för båda förordnandena. Ändring i denna bestämmelse synes böra ske vid utfärdande av de administrativa tillämpningsföreskrifterna till boställsordningen.

28 §.

I paragrafen har sammanförts bestämmelser, som i S. K. innehållas i 55 § tredje stycket, 68 § 2 mom. samt 97 §.

De sakkunniga.

De sakkunniga hava ifråga om anordnande av prästgård anfört:

För närvarande är beslutanderätten angående hur prästgård skall vara anordnad fördelad mellan boställsnämnd och synerätt. De sakkunniga anse med hänsyn till de gynnsamma erfarenheterna av boställsnämndernas hittillsvarande verksamhet, att denna beslutanderätt i dess helhet med trygghet kan anförtros boställsnämnderna. Synerätten blir enligt de sakkunnigas förslag endast klagoinstans. Med nu föreslagna anordning uppnås även en större enhetlighet i boställsärendenas behandling.

Beträffande boställsnämndens beslutanderätt ifråga om löneboställes bebyggelse hava de sakkunniga vidare anfört:

Till närmare utveckling av skälen till de sakkunnigas förslag beträffande boställsnämnds och domkapitels befattning med ifrågavarande bebyggelse må anföras följande. Före 1925 års reform var beslutanderätten angående de laga husens antal anförtrord synerätten. Husens storlek och övriga beskaffenhet ävensom byggnadsplats kunde däremot föreskrivas vid ekonomisk besiktning. Då denna anordning visade sig medföra, att ofta alltför kostsam bebyggelse föreskrevs för boställena, förlades vid reformen beslutanderätten till de utarrenderande myndigheterna. Enligt de sakkunnigas mening bör beslutanderätten angående de laga husens antal, storlek, inredning och övriga beskaffenhet väl kunna anförtros boställsnämnden. De sakkunniga föreslå därför, att befogenheten att besluta om ändring i meddelade föreskrifter i nämnda hänseenden förläggas till boställsnämnden.

Yttranden

I inkomna yttranden hava bland myndigheter, som förutsätta att boställsnämnderna skola bibehållas, meningarna om de befogenheter, som borde tillkomma dessa nämnder, starkt brutit sig mot varandra.

Domkapitlet i Strängnäs håller före, att någon utvidgning av boställsnämndens befogenheter icke bör äga rum. *Domkapitlet i Västerås*, som hyser någon betänklighet mot sådan utvidgning, har ifrågasatt ett närmare samarbete mellan nämnden och stiftsintendenten även beträffande jordbruksärendena. Enligt *domkapitlets i Visby* åsikt borde boställsnämndsordförandena erhålla utvidgad befogenhet att när som helst göra sig underrättade om prästgårdars och jordbruksboställens hävd och i sådant avseende meddela erforderliga anvisningar. *Domkapitlet i Härnösand* har uttalat vissa betänkligheter mot den föreslagna utvidgningen av boställsnämndens befogenhet med avseende å prästgårdsbyggnad men förklarar sig icke vilja motsätta sig förslaget. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* har, såsom förut omnämnts, velat avskaffa boställsnämnderna och i stället införa ecklesiastika domänintendenter. *Länsstyrelsen i Blekinge län* har däremot tillstyrkt den föreslagna utsträckningen av boställsnämndens befogenhet till att handlägga alla byggnadsfrågor i första instans. Medan t. ex. *länsstyrelsen i Stockholms län* funnit åtskilligt att anmärka på boställsnämndernas nuvarande kompetens, har *länsstyrelsen i Skaraborgs län* förordat, att nämnderna erhöles befogenhet att föreskriva förbättringsarbeten såsom täckdikning, betesanläggning o. dyl. samt förmenat, att jordbruket eljest icke komme att följa med sin tid utan komme att lämna allt sämre avkastning.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har gått ännu ett steg längre och ansett, att över huvud beslutanderätten rörande förvaltningen borde läggas hos boställsnämnderna och att närmast överordnade myndighet endast skulle hava att pröva besvär mot dylika beslut; endast i fall, då part uttryckligen i sina besvär begärde häradssyn, skulle besvären ställas till domaren i orten, eljest skulle nyssnämnda myndighet hava att besluta, om häradssyn skulle påkallas eller icke.

Åtskilliga myndigheter hava uttalat sin tillfredsställelse med boställsnämndernas verksamhet och förordat deras bibehållande för framtiden.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava anfört:

Med hänsyn till prästgårdens egenskap av löneförmån synes önskvärt att synerätt bibehålles vid befogenheten att bestämma prästgårdsområdets omfattning och bebyggande, detta senare åtminstone vad angår sätesbyggnings — »boningshusets» — beskaffenhet. De i 55 § föreslagna bestämmelserna synas i än högre grad än för närvarande kunna giva anledning till missbruk genom att tillägga prästgård större område än som överensstämmer med grunderna för 1910 års lagstiftning och de grunder, som i denna del fortfarande böra äga giltighet, nämligen att prästen skall hava tomt och trädgård men ej område för småbruk.

Vad myndigheterna sålunda anfört har icke föranlett mig att frångå S. K. Departements-
chefen. Kammarkollegiets och statskontorets farhåga att de föreslagna bestämmelserna skulle i högre grad än för närvarande kunna giva anledning till att prästgård skulle tilläggas större område än tillbörligt, är enligt min uppfattning ogrundad.

29 §.

Motsvarighet till första stycket finnes i 90 § i S. K. Andra stycket är hämtat från 93 § andra stycket i S. K. och motsvarar 32 § 2 mom. i nuvarande boställsordning.

30 §.

Stadgandena om tiden för hållande av ekonomisk besiktning återfinnas i 90 § S. K. och 31 § nuvarande boställsordning.

De sakkunniga yttra om denna paragraf, att de ansett, att befogenheten att förordna om avvikelser från de i paragrafen stadgade tiderna för ekonomisk besiktning bör decentraliseras från Konungen till domkapitlet.

De sakkunniga.

Jag ansluter mig till vad de sakkunniga föreslagit i fråga om decentralisering till domkapitlet av viss i paragrafen nämnd beslutanderätt. Paragrafen har omredigerats i förtydligande syfte.

Departements-
chefen.

31 §.

Motsvarar 91 § S. K.

Den i 31 § under e) upptagna föreskriften, som ej återfinnes i S. K., är föranledd av förut omtalade omredigering av 13 §; punkterna f) och g) äro följaktligen i S. K. betecknade med resp. e) och f).

De sakkunniga.

De sakkunniga yttra om dessa stadganden bland annat:

91 § ansluter sig till 37 § ecklesiastik boställsordning.

a) motsvarar de äldre punkterna a) och b).

Då den ekonomiska besiktningen riktar sig mot pastoratet och icke mot arrendatorn, hava åtskilliga uppgifter för boställsnämnden kunnat upphöra. Det synes sålunda icke vara lämpligt att ålägga nämnden att kontrollera, huruvida pastoratet i sitt arkiv förvarar de handlingar angående lönebostället, som pastoratet fått mottaga. Icke heller förekommer vidare någon kontroll över husröte- och brandskadeersättningar eller skola andra medel »för boställets räkning» redovisas. Årsbelopp komma icke att inflyta. Kvar står kontrollen över brandförsäkringen och över att förut föreskrivna nybyggnader, förbättringar och andra åtgärder blivit verkställda. Då enligt förslaget pastoratet får sig ålagd skyldighet att hålla byggnaderna å prästgård brandförsäkrade, kommer kontrollen att avse också fullgörande av denna skyldighet.

b) motsvarar den äldre punkten c).

Då synerätten enligt förslaget endast är överinstans, har orden »eller syn» utgått. I övrigt äro endast redaktionella ändringar vidtagna.

c) motsvarar punkterna d) och g) i den nu gällande paragrafen.

I paragrafen hava de ändringar vidtagits, som betingas dels av att det enligt 55 och 68 §§¹ är boställsnämnden, som i regel har avgörandet angående vilka laga hus som skola finnas å prästgård och löneboställe, dels ock av att besiktningen enligt förslaget blott riktar sig mot pastoratet och alltså icke längre har att befatta sig med frågan, »huruvida anmärkta bristfälligheter kunna anses hava uppkommit genom boställshavarens eller, å löneboställe, arrendatorns vanvård». Förmenar pastoratet, att vanvård föreligger och att det på grund därav äger rätt till skadestånd av prästen eller arrendatorn, och träffas icke uppgörelse i godo, får pastoratet efter stämning till domstol framställa sina yrkanden härom. Då husröteersättningar icke vidare komma att utdömas av boställsnämnden, har det icke ansetts nödvändigt att utsätta kostnad för föreskriven bättring.

d) motsvarar punkterna e) och f) i den nuvarande paragrafen.

Ändringarna äro föranledda av att, såsom ovan nämnts, beslutanderätten i nybyggnadsfrågor anförtratts boställsnämnden. Se härom specialmotiven till 55 och 68 §§.¹

e)² motsvarar nuvarande punkten h).

Då enligt de sakkunnigas förslag boställsnämnden icke skall meddela föreläggande för prästen samt pastoratets skyldigheter i avseende å trädgård å prästgård icke sträcka sig längre än till stenbrytning, röjning och dikning, hava de sakkunniga uteslutit föreskrifterna om tillsyn å prästgårds trädgård.

Liksom i punkten c) har föreskriften om utsättande av kostnad för föreskriven åtgärd utgått. I övrigt hava endast redaktionella ändringar företagits. f)³ motsvarar nuvarande punkten i).

Då besiktningen enligt förslaget riktar sig endast mot pastoratet, har pastoratet i stället för »vederbörande» angivits såsom den förpliktade.

Yttranden.

I fråga om brandförsäkring av byggnader har *domkapitlet i Lund* föreslagit, att brandförsäkringsvärdet skulle fastställas av boställsnämnd vid ekonomisk

¹ Motsvara 28 § i departementschefens förslag.

² Motsvarar punkten f) i det till lagrådet remitterade förslaget.

³ Motsvarar punkten g) i det till lagrådet remitterade förslaget.

besiktning och att under mellantiden mellan besiktningarna även domkapitlet skulle kunna meddela beslut därom.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava i avgivet yttrande anfört bl. a.:

I det föregående hava ämbetsverken angivit som sin mening att det borde tillkomma synerätt att bestämma storleken, inredningen och övriga beskaffenheten av bostadshuset å prästgård. I händelse av bifall härtill böra erforderliga jämkningar företagas i förslagets 91 §. Ämbetsverken kunna ej finna skäl för att, på sätt förslaget i 91 § innebär, pastoratet skulle befrias från kontroll över att vederbörliga boställshandlingar finnas i behåll och från redovisning rörande eventuella husröte- och brandskadeersättningar. Såsom ämbetsverken förut uttalat bör skyldighet att uppföra hus utöver dittills befintliga kunna åläggas pastoratet även mot dess bestridande. Bärande skäl för att från ekonomisk besiktning utesluta prästgårdens trädgård har icke anförts. Med hänsyn till pastoratets och kyrkofondens inbördes förhållande framställer det sig som ett fullt berättigat krav från det allmännas sida att pastoratets eventuella försummelser beträffande underhåll icke måtte komma att få bäras av kyrkofonden, vilket kunde tänkas ske så att belopp, som rätteligen vore att betrakta som husröte- eller vanhävsbelopp, vid en förnyad uppskattning av normalavkastningen räknades som nybyggnads- eller förbättringskostnader. Denna synpunkt förefaller ej vara tillräckligt beaktad vid redigeringen av förevarande 91 §, som bland annat icke upptager bestämmelse om utsättande av kostnad för föreskriven bättring.

En revidering av ifrågavarande paragrafer bör enligt ämbetsverkens mening företagas med beaktande av nu gjorda erinringar. I allmänhet bör vid en revidering av förslaget iakttagas att bestämmelsernas innehåll och utformning lämpas därefter att pastoraten i fråga om boställena äro uppdragstagare.

Kontrollen över att brandförsäkringsvärdena äro tillfredsställande har i förslaget förlagts till boställsnämnden genom föreskriften i a). Denna kontroll torde vara tillfyllest. Då kammarkollegiet och statskontoret fasthålla vid, att till boställsnämnden skall lämnas »redovisning» för husröte- och brandskadeersättningar, förbise ämbetsverken att, sedan boställsnämnd enligt den nya ordningen ålagt pastoratet att ombesörja erforderliga underhålls- och byggnadsarbeten, pastoratet har att utföra dessa med de medel, pastoratet finner lämpligt taga i anspråk här för, och att det således icke finnes utrymme för inspektion av några för ändamålet avskilda medel. Icke heller synes det vara angeläget, att boställsnämnden kontrollerar, huruvida pastoratets handlingar, vilka ju förvaras under tjänstemannaansvar, finnas i behåll.

Föreskriften om skyldighet för nämnden att besiktiga av pastoratet anlagd gårdsplan och väg å prästgårdsområde sammanhänger med redigeringen av 13 §. I likhet med de sakkunniga finner jag det konsekvent att fasthålla vid, att boställsnämnden är ett organ för kontrollen av att *pastoratet* uppfyller sina skyldigheter med avseende å boställenas vidmakthållande och att det får ankomma på pastoratet att självt tillse, att prästen uppfyller sina skyldigheter mot pastoratet beträffande underhållet av en av pastoratet tillhandahållen trädgård — helst som ekonomisk besiktning å prästgård i regel ej sker oftare än

Departements-
chefen.

vart tionde år. Och vad prästen möjligen vid besiktningstillfället kan hava eftersatt med avseende å skyldigheten enligt 15 § att hålla prästgårdsområdet i ordnat skick — sålunda väl närmast åtgärder för att hålla tomten fri från bråte, torra kvistar o. dyl. — torde näppeligen vara av beskaffenhet att böra föranleda formligt föreläggande i ett besiktningssinstrument.

Vidkommande slutligen kammarkollegiets och statskontorets farhåga för att pastorats försummelse i fråga om underhåll skall gå ut över kyrkofonden erinras, att vid uppskattning av löneboställes normalavkastning bedömas även kostnaderna för boställets underhåll under uppskattningsperioden, varvid bl. a. senast upprättade protokoll över ekonomisk besiktning i regel torde komma att tjäna till ledning, samt att det för det tänkta fall, att pastoratet trots åläggande underlåter att sörja för löneboställets hävd och arbetena ej heller tvångsvis i vederbörlig ordning bliva på pastoratets bekostnad utförda, berörda kostnader självrället icke få vid ny normaluppskattning åter avdragas. Icke heller får avdrag göras för nybyggnad, som blivit nödvändig på grund av pastoratets vanvård av äldre byggnader. Att belasta lagtexten med en erinran härom synes opåkallat.

32 §.

Motsvarar 119 § S. K., i vad detta lagrum har avseende å beslut av boställsnämnd.

En viss motsvarighet till denna paragraf återfinnes i 56 § nuvarande boställsordning, enligt vilken anmälan om fullgörandet av föreskrivna underhålls- och nybyggnadsarbeten skall göras hos vederbörande kontraktsprost, vilken, i händelse sådan anmälan försummas, har att anmäla förhållandet till domkapitlet.

De sakkunniga.

I motiven anföra *de sakkunniga*:

Uteblir anmälan, finnes anledning att undersöka, huruvida försummelse föreligger. I instruktionerna för stiftsintendenten och den honom underställda personalen torde lämpligen inryckas ett åläggande för dessa personer att biträda domkapitlet vid kontrollerandet av att föreskrivna nybyggnads- och underhållsarbeten å de av pastoraten förvaltade löneboställena behörigen fullgöras. Kontrollen kan med minsta omgång utövas i samband med att tjänstemännen i andra ärenden besöka löneboställena.

Den nu förefintliga möjligheten att i exekutiv väg bereda säkerhet för husrötebelopp har icke ansetts behöva bibehållas gentemot pastoratet och därför slopats. Däremot har möjligheten att få föreskrivna underhålls- och nybyggnadsarbeten utförda på den försumliges bekostnad bibehållits. De sakkunniga föreslå nu, att samma utväg får anlitas för verkställande av skogsvårdsåtgärder, som föreskrivits av stiftsintendent.

Yttranden.

Domkapitlet i Skara har ansett, att anmälan rörande verkställda arbeten borde, såsom nu vore fallet, ske hos vederbörande kontraktsprost, som finge anses hava lättare än domkapitlet att utöva nödig kontroll.

Domkapitlet i Linköping har ävenledes yrkat, att sagda anmälan skulle ske hos kontraktsprosten och i följd därav, att denne också skulle få del av alla syneinstrument och kontrakt rörande boställena inom hans distrikt. Enligt domkapitlets förslag skulle det sålunda åligga kontraktsprosten att vaka över att anmälan om fullgörandet i behörig ordning inkommer, granska densamma och med eget yttrande insända densamma till domkapitlet. Enligt domkapitlets åsikt uteslöte icke förhandenvaron av en stiftsintendent att domkapitlet kunde behöva anlita kontraktsprostens sakkunskap och draga nytta av honom såsom mellaninstans mellan pastoraten och domkapitlet.

Kontraktsprosten Rune, vilken såsom sakkunnig deltagit i förarbetena till lagförslaget, har i ett till länsstyrelsen i Värmlands län avgivet yttrande an- Departements-
chefen.
fört, att borttagandet av kontraktsprostarnas befattning med ifrågavarande kontroll innebär bl. a. en kostnadsbesparing. Det torde också bliva fallet för den händelse kontraktsprostarna icke blott inskränka sig till att, såsom gällande bestämmelse bjuder, göra anmälan hos domkapitlet om uteblivande av underrättelse om att föreskrivna arbeten utförts utan även företaga inspektionsresor för att utröna, huruvida och i vad mån arbetena bliva fullgjorda. I vilken ordning kostnaderna för en dylik resa skola gäldas finnes icke föreskrivet. Utövande av kontroll genom kontraktsprostarna måste i allt fall anses vara en nödfallsutväg, som enligt min mening icke längre, när stiftsintendent finnes att tillgå, bör anlitas. Stiftsintendentens kontroll torde, såsom de sakkunniga antytt, lämpligen kunna äga rum i samband med andra förrättningar å bostället i fråga eller i dess grannskap, och må härutöver tilläggas, att det måste anses synnerligen lämpligt, att stiftsintendenten på detta sätt förvärvar sig kunskap om de olika bostälernas tillstånd och behov.

33 §.

Paragrafen motsvarar 93 § första och tredje styckena i S. K.

34 §.

Motsvarar 95 § S. K. och 35 § i nuvarande boställsordning.

35 §.

Saknar direkt motsvarighet i S. K. och nuvarande boställsordning. Skyldigheten för ordföranden att kalla övriga ledamöter hava de sakkunniga tydligen ansett följa av föreskriften att förrättning påkallas hos ordföranden.

36 §.

Motsvarar 94 § S. K. och 33 § nuvarande boställsordning.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava såsom sin uppfattning anfört, att Yttrande.
medlemskap i pastoratet skulle grunda jäv för ledamot i boställsnämnd vid förrättning för uppskattning av löneboställes normalavkastning.

Departements- Jag kan icke dela ämbetsverkens uppfattning i anmärkta hänseende, då med-
chefen. lemskap i kommun icke anses grunda domarjäv i rättegång, vari kommunen är part.

37 §.

Motsvarar 96 § S. K. och 36 § i nuvarande boställsordning.

38 §.

Motsvarande stadgande återfinnes i S. K. i 55 § tredje stycket och 91 § d).

De sak- De sakkunniga hava framhållit, att pastoratets rätt att i byggnadsfrågor
kunniga. framlägga förslag till ritningar och arbetsbeskrivning avser att bereda pastora-
tet tillfälle att framlägga förslag, som i ekonomiskt avseende ställa sig förmån-
liga för pastoratet.

Yttrande. Domkapitlet i Linköping har ansett, att då fråga uppstått om ny- eller om-
byggnad av prästgård, borde icke blott pastoratet beredas tillfälle inkomma
med ritningar m. m. utan även tjänst innehavaren, eller om sådan ej finnes,
kontraktsprosten lämnas tillfälle yttra sig.

Departements- Något tillägg till lagtexten av det innehåll domkapitlet i Linköping antytt
chefen. anser jag icke erforderligt. Såväl tjänst innehavaren som konsistorieombud få
underrättelse om boställsnämndens sammanträde och äga därvid yttra sig över
förslaget; finnes vid tiden för ritningars uppgörande tjänst innehavare utnämnd,
lärer han för övrigt alltid hava tillfälle att under hand till vederbörande inom
pastoratet framföra sina önskemål.

39 §.

Stadgandet har hämtats från 103 § S. K. Jag återkommer härtill vid redo-
görelsen för 45 §.

40 §.

Stadgandet är hämtat från 98 § S. K.

41 §.

Jag hänvisar till 55 § fjärde stycket och 68 § 2 mom. andra stycket i S. K.
samt 59 § i nuvarande boställsordning.

Om laga syn.

42 §.

Motsvarar ett stadgande i 98 § första stycket S. K. samt i 37 § 1 mom. k) i
nuvarande boställsordning.

43 §.

Motsvarar 99 § andra punkten S. K.

Då laga syn lämpligen torde kunna hållas av domare och endast två nämndemän, anser jag lika med de sakkunniga obehövt att bibehålla möjligheten att kalla mer än två nämndemän. Departements-
chefen.

44 §.

Motsvarar 101 § S. K.

45 §.

Stadgandet har hämtats från 103 § S. K. Jämför 39 § i mitt förslag. Departements-
chefen.

Bestämmelsen återfinnes i 38 och 52 §§ nuvarande boställsordning, såvitt angår rätt för domare å landet och rådstuvurätt i stad att till rättens biträde vid syn, där så finnes behövt, tillkalla byggnadskunnig person. Någon motsvarande rätt är för närvarande icke tillagd ordförande i boställsnämnd annat än i fråga om av- och tillträdessyn enligt 43 § gällande boställsordning. Enligt 35 § samma boställsordning har domkapitlet befogenhet att förordna sakkunnig person att å domkapitlets vägnar närvara vid ekonomisk besiktning.

Enligt de sakkunnigas mening, vilken jag biträder, bör boställsnämndens ordförande tillerkännas rätt att vid varje förrättning av nämnden, där så finnes behövt, tillkalla biträde av byggnads- eller eljest sakkunnig person. Häri- genom torde vara sört för att tillräcklig sakkunskap finnes att tillgå vid dessa förrättningar. Det har därför icke funnits påkallat att upptaga något stadgande om rätt för domkapitlet att förordna sakkunnig person att närvara vid ekonomisk besiktning. Naturligtvis står det likväl domkapitlet fritt att vid sådan besiktning, liksom vid varje annan förrättning av boställsnämnd, låta sig representeras av ombud.

46 §.

Motsvarar 102 § S. K. samt 51 § 2 mom. nuvarande boställsordning.

Om förrättningskostnad.

47—49 §§.

Motsvara 104 § S. K.; 47 § motsvarar 1 mom.; 48 § motsvarar 2 och 3 mom.; 49 § motsvarar 4 mom.

Angående 48 § första stycket yttra *de sakkunniga*:

Stadgandet motsvarar 54 § 1 mom. ecklesiastik boställsordning samt 37 § 2 mom. ecklesiastik arrendeförordning, sådant sistnämnda författningsrum lyder enligt kungl. kungörelse den 13 december 1929 (nr 389).

Det i arrendeförordningen förekommande stadgandet, att ordförande i boställsnämnd för uppdrag, som icke föranleder resa, kan efter länsstyrelsens beprövande erhålla särskilt arvode med sex kronor för dag, har, sedan ord- De sak-
kunniga.

föränderna erhållit årligt arvode, förlorat i praktisk betydelse. Då härtill kommer, att de i arrendeförordningen angivna uppdrag, för vilka berörda dag-arvoden i främsta rummet varit avsedda att utgöra gottgörelse, enligt de sakkunnigas förslag skola upphöra, har arvodet icke av dem bibehållits.

Yttrande. *Domkapitlet i Göteborg* har anmärkt:

Till såväl innehåll som form är denna bestämmelse hämtad ur ecklesiastik arrendeförordning. Icke desto mindre synes uttrycket »när förrättning föranleder resa» vara mindre tillfredsställande. Skall uttrycket tolkas i överensstämmelse med 17 § i allmänna resereglementet skulle detta medföra, att såväl ordförande som ledamot i boställsnämnd i många fall icke skulle erhålla någon som helst ersättning för förrättningen, även om denna skulle kräva en hel dag. Då ledamot i boställsnämnd, som icke är ordförande, icke uppbär arvode, synes det vara rimligt, att han tillförsäkras dagtraktamente även om förrättning icke föranleder resa.

Departements- I betraktande av att resekostnads- och dagtraktamentsersättning enligt resereglementet utgår, så fort förrättning föranleder förflyttning 3 kilometer från bostadsorten samt resekostnadsersättning vid färd över en kilometer, torde det ytterst sällan inträffa, att dylik ersättning icke utgår till ledamot i boställsnämnd. I de undantagsfall, då vederbörande bor helt nära intill bostället i fråga, kan emellertid besväret att deltaga i synegången knappast anses större än vad många medborgare utan gottgörelse underkasta sig t. ex. i det kommunala livet. På grund av det anförda finner jag praktiskt behov icke föreligga av en ändring i sak.

Bestämmelserna om reseersättningens storlek hava uteslutits, enär de ansetts hava sin rätta plats i tilläggsbestämmelserna till resereglementet.

3 kap. Om löneboställes skog.

Beträffande huvudgrunderna för förslaget om pastoratens förvaltning av boställsskogarna hänvisar jag till vad jag anført därom i 1 huvudavdelningen (kap. I sid. 195 och 201). Såsom jag där utvecklade, har jag låtit omarbete ifrågasvarande del av sakkunnigförslaget i huvudsaklig anslutning till de synpunkter, som framförts av skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd. Förslaget har samtidigt undergått en formell överarbetning.

50 §.

Stadgandet i denna paragraf om anställande hos pastoratet av särskild förvaltare såsom biträde vid skogsskötseln saknar motsvarighet i S. K. Utöver vad jag på förut angiven plats i 1 huvudavdelningen anført beträffande dessa förvaltare må här tilläggas följande. Förvaltarens huvudsakliga uppgift skulle bliva att under pastoratets inseeende ombesörja utstämplingar, avverkningar och skogsvårdsåtgärder samt biträda vid försäljning av virke. I regel torde det

ligga i pastoratets intresse att före val av förvaltare rådgöra med stiftsintendenten, som därvid får tillfälle att ej blott angiva huru stora krav, som böra ställas på kompetensen hos förvaltaren, utan även giva råd rörande anställningsvillkoren. Där icke lämplig person utan ersättning ställer sig till förfogande, får förvaltaren avlönas av pastoratet med belopp, varom kontrahenterna överenskomma. Stiftsintendenten har ingen beslutanderätt i detta avseende men bör naturligtvis stå pastoratet till tjänst med råd angående avlöningens skäligen belopp. För att icke pastoraten skola kunna vid bestämmandet av avlöning åt sina förvaltare obehörigen gynna dessa på kyrkofondens bekostnad, bör boställsnämnden vid fastställande av normalavkastningen pröva avlöningens skälighet.

Vad beträffar anställningstidens längd är det angeläget att söka undvika, att pastoratet blir bundet av avtal med förvaltare, som visar sig icke fylla måttet för uppdraget. I detta hänseende har stiftsintendenten möjlighet att godkänna anställning av förvaltare endast för den tid han anser behöflig för att mannens duglighet skall hinna prövas. Klart är, att då till förvaltare med heltidstjänst utses exempelvis en jägmästare, som för att kunna mottaga sysslan måste med familj bosätta sig på orten, denne kan hava berättigade anspråk på längre avtalstid, än när fråga är om en i orten bosatt person, som kan utöva uppdraget såsom bisyssla.

Förvaltare lär i utövningen av sin befattning vara underkastad det ansvar, som i 25 kap. strafflagen stadgas för tjänsteman.

Av bestämmelserna om pastoratens skogsförvaltning framgår, att skogen icke får utarrenderas och att avverkningsrätt må upplåtas endast till utstämplad skog; det har icke ansetts nödigt att uttryckligen angiva detta i lagtexten.

51 §.

Stadganden motsvarande de i denna paragraf avhandlade återfinnas i 116 § S. K. Sistnämnda paragraf upptager även bestämmelser om skyldighet för stiftsintendenten dels att biträda domkapitlet vid handläggning av ansökningar i de ämnen, som i föreliggande förslag omnämnas i 19 § sista punkten och 22 §, ävensom i övrigt vid domkapitlets kontroll av pastoratens förvaltning av prästgårdar och löneboställen, dels ock att biträda vid förvaltningen av de s. k. allmänna kyrkohemmanen, vilken enligt 69 § i förslaget skall ombesörjas av domkapitlet. Jag kommer därför att i detta sammanhang beröra även dessa uppgifter för intendenten.

Enligt S. K. skulle stiftsintendenten vara ordinarie tjänsteman, och skulle såsom biträde åt honom vid behov kunna anställas extra ordinarie tjänstemän, nämligen en assistent med i regel jägmästareutbildning samt en eller flera skogsvaktare, varjämte i Lunds stift skulle få anställas en assistent med agronomutbildning.

Av *de sakkunnigas* motiv kan följande tjäna till ledning för bedömning av föreliggande förslag.

Benämningen stiftsintendent, vilken är analog med domänintendent, har ansetts lämpligare än de av utredningsmännen ifrågasatta benämningarna stiftsjägmästare och stiftsekonom. Den förra benämningen är icke användbar i Lunds stift, där en väsentlig del av tjänstemannens arbete torde komma att ägnas till kyrkofonden indragna boställen. Den senare benämningen, som visserligen härleder sig från äldre förhållanden, synes mindre lämplig, då den numera brukar förutsätta handelsutbildning. Kompetensfordringarna för stiftsintendents befattning överensstämmer med dem som gälla för länsjägmästartjänst. I vissa fall torde en stiftsintendent kunna tjänstgöra hos två domkapitel. I Lunds stift torde böra finnas en assistent med jordbruksutbildning i stället för skogsutbildning. Hans förnämsta uppgift kan nämligen förväntas bliva att biträda vid förvaltningen av nyssnämnda till kyrkofonden indragna löneboställen. De sakkunniga hava icke ansett det möjligt eller lämpligt att i lagen bestämma antalet befattningshavare. Innan den föreslagna personalstaten fixeras, torde nämligen först nödig erfarenhet av behovet av arbetskraft böra vinnas. De sakkunniga vilja därför lämna denna fråga öppen och föreslå, att beslutanderätten härutinnan överlämnas till Konungen. Därvid förutsätta de sakkunniga givetvis, att all nödig sparsamhet kommer att iakttagas.

Beträffande avlöningarna till ifrågavarande tjänstemän hava de sakkunniga tänkt sig, att stiftsintendent bör placeras i lönegraden B 28 i civila avlöningsreglementet, assistent i B 18 och skogsvaktare i B 7. I övrigt böra för dessa tjänstemän gälla motsvarande bestämmelser, som gälla för statens civila befattningshavare. De sakkunniga hava emellertid velat undvika, att i lagen hänvisa till avlöningsreglementet för sistnämnda befattningshavare, ty efter sådan hänvisning bleve det nödvändigt att så fort reglementet förändrades, varom förslag redan föreligger, vidtaga ändring även i prästlönelagen. De sakkunniga föreslå därför, att avlöningsförmånerna bestämmas i författning, som utfärdas i administrativ ordning. Det blir då möjligt att utan större svårighet anpassa avlöningsbestämmelserna efter vad som gäller för statstjänstemännen.

Yttranden. Ur inkomna yttranden rörande stiftsintendents biträde åt domkapitlet m. m. må i detta sammanhang återgivas följande uttalanden:

Domkapitlet i Västerås:

Överhuvud faller det i ögonen, att de sakkunniga i sitt förslag rörande stiftsintendents uppgifter och utbildning på ett från tidigare förslag i samma riktning avvikande sätt lagt den allt avgörande tonvikten på skogsförvaltningens krav. Domkapitlet, som väl behjärtar de motiv, som härvid för de sakkunniga varit bestämmande, har dock, med hänsyn till det nyss sagda och med tanke på de nya uppgifter, som jämväl i fråga om jordbruksdomänerna enligt förslaget skola tillkomma domkapitlet, icke kunnat värja sig för intrycket, att här en viss ensidighet föreligger. I övrigt vill domkapitlet, som — — — — — på det livligaste ansluter sig till själva grundtanken i förslaget, endast betona nödvändigheten av, att de med detta ämbete, på vilket i själva verket det rätta fungerandet av hela det föreslagna förvaltningssystemet i första hand kommer att bero, förbundna löneförmånerna bliva sådana, att det kan draga till sig de yppersta krafter som på området stå till buds.

Domkapitlet i Lund:

För Lunds stifts vidkommande synes en avvikelse böra ske från vad som föreslagits såsom kompetens för stiftsintendentsbefattning eller skoglig ut-

bildning. Med hänsyn till att Lunds stift allenast rymmer ett fåtal ecklesiastika skogar, som knappast kunna lämna åt stiftsintendenten full sysselsättning, och till att stiftsintendenten skall stå till domkapitlets förfogande beträffande övrig förvaltning av den ecklesiastika jorden — omkring 800 utarrenderingsenheter, varjämte kommer ett högst avsevärt antal lägenheter, jakt- och fiskerätter — synes en annan kompetens nödvändig än i rikets övriga stift. För att bereda domkapitlet nödig kompetens att självständigt handlägga dessa nya göromål, måste därför i domkapitlet anställas en fullt sakkunnig person på dessa områden. Stiftets skogsärenden kan lätt tänkas bli handlagda av stiftsintendenten i Göteborg, om han erhåller biträde av en assistent. Stiftsintendenten i Lund kan därför tillsättas utan hänsyn till förfarenhet i skogsförhållanden. Kompetensbestämmelserna böra i stället avfattas så, att domkapitlet kan hos Kungl. Maj:t till befattningen föreslå en med stiftets jordbruksförhållanden synnerligen kunnig och erfaren man, som under förtroendefullt samarbete med boställsnämnsordföranden kan medverka till ett lyckligt resultat av den nya lagstiftningen. Som biträde åt honom bör en assistent med agronomutbildning anställas, vilket för övrigt förslaget också avser. En viss förstärkning av arbetskrafterna å domkapitelexpeditionen torde säkerligen visa sig nödvändigt. Därom torde dock ej något för närvarande med bestämdhet kunna sägas, detta beroende på huru följdförordningarna till denna lag komma att avfattas.

Domkapitlet i Härnösand:

Vid sin sida skulle domkapitlet få en forstligt utbildad stiftsintendent såsom rådgivare och i de flesta skogsfrågor ensam avgörande. Även om önskligt är, att den nye funktionären jämväl skulle ha agronomutbildning, så torde vid personvalet hänsyn kunna tagas till insikter och förfarenhet på jordbruksområdet samt på så sätt denna sida av saken kunna tillgodoses. Det torde emellertid icke vara lämpligt att, såsom utredningsmännen tänkt sig, göra stiftsintendenten till föredragande i domkapitlet i boställsärenden. Denna uppgift kräver andra kvalifikationer än de som äro önskvärda för stiftsintendentens praktiska skogs- och jordbruksverksamhet. Med hänsyn till omfattningen av berörda expeditionsgöromål — en hel arbetskraft torde erfordras — är också en sådan anordning ej gärna tänkbar. Utredningsmännens berörda förslag, som ej heller synes hava upptagits av de sakkunniga, skulle sålunda uppenbarligen komma att verka förryckande på stiftsintendentens egentliga, till det praktiska området förlagda, synnerligen viktiga uppgift. Anordningen är även onödig, då domkapitlet redan förfoga över personal med utbildning för omnämnda uppgift.

Domkapitlet i Visby och länsstyrelsen i Gotlands län hava betonat behovet av särskild stiftsintendent för Gotland, ehuru möjligen med lägre kompetens än för stiftsintendenter i allmänhet skulle erfordras.

Enligt min mening är det icke behöfligt att giva stiftsintendenten ställning Departements-
chefen. av ordinarie tjänsteman. Föreskrifterna i S. K. om assistenter och skogvaktare hava av mig ersatts med den smidigare bestämmelsen, att stiftsintendenten skall till sitt förfogande erhålla erforderliga biträden.

Såsom förut flera gånger framhållits kommer enligt lagförslaget domkapitlens befattning med förvaltningsärenden att bli betydligt mindre än åt-

skilliga myndigheter föreställa sig. De ärenden rörande pastoratens fastighetsförvaltning, som skulle handläggas av domkapitlen, äro så pass fåtaliga och av så exceptionell natur, att dessa ärenden icke kunna utöva något nämnvärt inflytande på domkapitlens arbetsbörda. I regel torde ej heller den domkapitlen tillagda uppgiften att ombesörja förvaltningen av boställen, vilkas avkastning direkt ingår till kyrkofonden, bliva särdeles betungande, då dessa hemman i de flesta stift, där sådana förekomma, torde vara fåtaliga och dessutom kunna förväntas bliva utarrenderade på lång tid. Det är egentligen endast i Lunds stift, som dylika hemman förekomma i stort antal och förvaltningen blir mera maktpåliggande. Såsom domkapitlet i Härnösand framhållit står alltid den utvägen öppen att vid val av stiftsintendent taga hänsyn till insikter även på jordbruksområdet, vilka nöjaktigt förslå för de uppgifter, som på detta område kunna vänta honom. Enligt nu föreliggande förslag kan emellertid, om detta visar sig erforderligt, anställas ett agronomutbildat biträde åt stiftsintendenten med huvudsaklig uppgift att ägna sig åt jordbruksfrågorna. Intet hindrar att man t. ex. kan låta en för två stift gemensam stiftsintendent hava inseende över skogsvården och en för samma stift gemensam agronom sköta jordbruksärendena. En sådan anordning förefaller synnerligen lämplig i Skåne. Särskilt beaktande förtjänar också domkapitlets i Härnösand anmärkning, att det icke vore lämpligt att göra stiftsintendenterna till föredragande i domkapitlen. Med avseende å ärenden, som skola avgöras av domkapitlen, torde ibland vara tillräckligt med ett tjänsteutlåtande av stiftsintendenten, men under vissa förhållanden kan naturligtvis en föredragning av denne vara på sin plats. Huvudsaken är, att hans tid icke över hövan tages i anspråk för expeditionsgöromål, som ligga på sidan om hans praktiska verksamhet. I detta sammanhang vill jag betona, att då stiftsintendenternas arbetsbörda kan komma att växla åtskilligt i olika stift — en fullständig utjämning kan knappast åstadkommas genom sammanslagning av tjänstgöringsdistrikt — följden förmodligen kommer att bliva, att lönerna för dessa befattningshavare böra bestämmas något olika inom olika stift, en anordning, som dock enligt min uppfattning snarast är till fördel, då däri ligger en sporre för dugande fackmän att söka arbeta sig upp till de ansvarsfullaste och bäst avlönade posterna.

Då såsom från flera håll understrukits, bl. a. av centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund, skogsförvaltningens effektivitet i hög grad blir beroende av stiftsintendenternas intresse och duglighet, böra också, såsom domkapitlet i Västerås hävdade, lönerna så bestämmas, att dessa poster förmå draga till sig fullt kvalificerad arbetskraft. I övrigt torde erfarenheten få giva anvisning om behovet av stiftsintendenter inom de olika stiften och huru deras tjänstgörings- och avlöningsförhållanden i detalj böra ordnas. Att märka är, att till förberedelse av nya boställsordningens och nya kyrkofondslagens ikraftträdande ett avsevärt arbete, med anlåtande av skogligt utbildade personer, måste företagas för upprättande av avverkningsplaner, uppskattning av skogens normalavkastning m. m. — allt förberedande åtgärder, vilka Konungen enligt

lagförslagen äger besluta — och att dessa arbeten helt säkert komma att lämna gott material till bedömande såväl av kvalifikationerna hos de för ändamålet anlitade fackmän, som sedermera kunna komma att söka anställning inom skogsförvaltningen, som ock av organisationen i dess helhet.

Ytterligare ett skäl att icke i lag fixera antalet stiftsintendenter och biträden är, att en del frågor om förvaltningsreform beträffande annan ecklesiastik jord än prästboställen vänta på sin lösning och att det måhända kan visa sig praktiskt att låta stiftsintendenterna taga befattning även med denna jord.

På grund av den utredning, som förebragts av utredningsmännen och de sakkunniga, anser jag mig dock böra i finansplanen räkna med 11 stiftsintendenter och 18 skogsvaktare. Några biträden motsvarande de i S. K. omnämnda assistenterna lära icke bliva erforderliga, såvitt angår skogsvården, varemot, såsom förut antytts, ett biträde med agronomutbildning torde böra anställas i Lunds stift.

Av stadgandet att Konungen äger förordna angående biträden åt stiftsintendent samt bestämmelsen i 74 § om rätt för Konungen att utfärda nödiga tillämpningsföreskrifter till boställsordningen följer bl. a., att Konungen äger bestämma i vilken ordning sådana biträden skola förordnas. Biträde med agronomutbildning lär lämpligen förordnas av Konungen, varemot det torde finnas goda skäl för att, sedan Konungen bestämt antalet biträden för skogsvården och avlöningen åt dem, överlämna åt stiftsintendenterna att utvälja och förordna personerna.

I detta sammanhang vill jag betona, att för de fall, då stiftsintendent jämlikt 69 § biträder domkapitlet vid förvaltningen av allmänt kyrkohemman, denne bör beredas samma ställning gentemot domkapitlet som stiftssekreteraren intager på grund av bestämmelserna i arbetsordningen den 5 juni 1931 (nr 220) för domkapitlens expeditioner. Han bör sålunda erhålla befogenhet att deltaga i domkapitlets överläggningar samt att, då beslut ej överensstämmer med av honom uttalad mening, anteckna denna till protokollet. Bestämmelse härom bör inflyta i instruktionen för stiftsintendenten.

Det bör framhållas, att enligt det framlagda förslaget pastoraten, i motsats till vad de sakkunniga föreslagit, icke skola utgiva någon ersättning till kyrkofonden för stiftsintendentens arbete och resor; pastoraten skola endast vara skyldiga att ersätta vissa biträden åt denne samt biträde vid utstämplingar enligt 65 § andra stycket.

Lagförslaget innehåller nu ingen uttrycklig föreskrift om skyldighet för stiftsintendenten att biträda domkapitlet vid dess uppsikt över pastoratens förvaltning av prästgårdar och löneboställen, men i anslutning till vad ovan anförts förutsättes, att sådant åläggande likväl får intagas i instruktionen för honom.

52 §.

Paragrafen motsvarar 73 § andra stycket S. K., som stadgar, att värden av skogen skall handhas så, att ur skogen kan utvinnas den största avkastning, som är förenlig med uthålligt skogsbruk.

Departements-
chefen.

Stadgandet har i mitt förslag omformulerats i anslutning till den åsikt angående syftemålet för förvaltningen av boställsskogarna, varåt jag givit uttryck i 1 huvudavdelningen. I sakligt avseende torde föreskriften icke skilja sig ifrån vad de sakkunniga åsyftat med sitt förslag. När i paragrafen talas om jämn avkastning, menas icke i främsta rummet jämn avkastning varje år utan utjämningen kan likaväl avse längre tidsperioder.

Mot den av mig föreslagna formuleringen kan invändas, att man vet för litet om framtiden för att kunna bedöma, vilken behandling av skogen som i ett givet fall är ekonomiskt fördelaktigast. Erfarenheten har emellertid visat, att man kommer längst i skogsbruket genom att låta sitt handlande bestämmas av ekonomiska synpunkter, även om de antaganden rörande framtiden, som därvid måste göras, vanligen äro behäftade med viss osäkerhet. Om utvecklingen varaktigt slår in på andra vägar än dem man antagit, får man tid efter annan korrigera sin uppfattning och anpassa skogens behandling därefter.

Den föreslagna formuleringen skulle, såsom jag tidigare antytt, göra slut på de oklara föreställningar om ett eftersträvat normalt skogstillstånd, som så ogynnsamt påverkat den tidigare hushållningen. Man får taga skogen sådan den är och efter bästa förstånd utnyttja den i varje särskilt fall föreliggande situationen. Men medvetandet om alla kalkylers osäkerhet bör föranleda, att man därvid undviker större rubbningar i avverkningens jämnhet, som icke uppenbarligen äro motiverade av ekonomiska skäl.

Det förtjänar framhållas, att uthålligt skogsbruk i egentlig mening knappast kan förekomma å de minsta skogarna, utan torde en tillämpning av 52 § i avseende å dem komma att ungefär motsvara den behandling av skogen, som eftersträvas med 1923 års skogsvårdslag.

53 §.

Första stycket. Motsvarar 77 § S. K.

Den av de sakkunniga föreslagna lydelsen har i visst avseende ändrats till närmare överensstämmelse med skogsvårdslagens avfattning.

Departements-
chefen.

Till kostnader, som på grund av denna paragraf uppkomma för pastorat, skall givetvis hänsyn tagas såväl vid redovisning av överskott till kyrkofonden som vid beräkning av tillskott av kyrkofonden till pastoratet.

De sak-
kunniga.

De sakkunniga hava i förevarande hänseende anfört:

Stiftsintendentens befogenhet att föreskriva skogsvårdande åtgärder är i paragrafen inskränkt till att avse dels bibehållande av skogsbestånd i god kultur, vilket framför allt förutsätter gallring, dels ock återväxt å område,

där avverkning ägt rum. Han skall alltså icke äga föreskriva markförbättringar och andra åtgärder, som kunna tvinga pastoratet till investering av nytt kapital.

Centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund har anfört:

Yttrauden.

Dessa bestämmelser synas enligt centralrådets mening ur skogsvårdssynpunkt ej vara i alla avseenden tillfredsställande. För de av ålder kala skogsmarker, som till äventyrs finnas å de ecklesiastiska boställsskogarna, kan sålunda, för att taga ett exempel, stiftsintendent ej föreskriva skogsodling. En sådan begränsning av hans befogenhet synes mindre lämplig, då väl i förslaget till förändrad förvaltningsorganisation även bör ligga en strävan att å boställsskogarna åstadkomma bästa möjliga skogsvård. Om stiftsintendent utrustas med nu ifrågasatta befogenhet, kan dock denna lämpligen begränsas genom uppställandet av de villkoren, att företagens i fråga skogsproduktiva båtnad minst skall täcka kostnaden samt att han ej skall äga föreskriva åtgärder, vars utförande skulle draga kostnader, som i förhållande till avkastningens från skogen storlek vore oskäligt höga.

Vad slutligen angår den föreslagna ordningen vid torrläggning av försumpade marker, myrar och kärr, synes enligt centralrådets mening även behovet av dylika åtgärder bäst bedömas av stiftsintendenten. Centralrådet anser följaktligen, att det bör ankomma på denna tjänsteman att föreskriva åtgärder av ifrågavarande slag, för vilkas utförande — i likhet med vad föreslagets beträffande skogsodling av gamla kalmarker eller liknande åtgärder — dock bör gälla som villkor, att den skogsproduktiva båtnaden av företaget minst täcker kostnaden, och att denna ej är av oskälig höjd. För räntabilitetens kalkylerande vid nu berörda skogsvårdsåtgärder kunna lämpligen de normer tillämpas, som användas av skogsvårdsstyrelserna vid upprättandet av förslag till åtgärder, avsedda att understödjas medelst bidrag från statens skogsutdiknings- och skogsodlingsanslag.

Stiftsintendenternas arbete i nu ifrågavarande avseenden kan säkerligen förväntas komma att i betydande grad underlättas av de lokala skogsförvaltarna, i vilkas intresse det måste ligga att bringa av dem omhändertagna skogar i bästa möjliga skick. Den av centralrådet föreslagna ökade befogenheten för stiftsintendenterna torde ej behöva befaras komma att minska församlingarnas intresse för skogarnas skötsel.

Även *länsstyrelsen i Skaraborgs län, domänstyrelsen* samt *kammarkollegiet* och *statskontoret* hava givit uttryck åt liknande synpunkter.

Enligt min mening kan man förvänta, att pastoraten, sedan de fått ekonomiskt intresse av boställsförvaltningen, komma att frivilligt företaga åtgärder för förbättring av skogsavkastningen. Ett gynnsamt inflytande i denna riktning kommer också säkerligen att utövas av skogsförvaltarna och stiftsintendenterna samt av anordningen med så kallade frihetsår. På grund härav anser jag icke erforderligt att pastoraten tvingas till åtgärder, som erfordra investering av nytt kapital.

Departements-
chefen.

Andra stycket. Motsvarar 78 § S. K.

Ur *de sakkunnigas* motivering må anföras:

De sakkunniga.

Stadgandet innebär en inskränkning i den i föregående stycke stiftsintendenten tillagda befogenheten att föreskriva vissa skogsvårdsåtgärder. Där- emot får stadgandet icke förstås så, att bete å skogsmark får förekomma endast å sådant område, som anvisats i den i paragrafen angivna ordningen. De sakkunniga utgå nämligen från att bete skall förbjudas endast å områden, där på grund av särskilda förhållanden, t. ex. sådd eller plantering, skada kan förväntas uppkomma genom betande kreatur.

Yttranden. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* hemställer, att förbud mot bete å skogsmark må kunna meddelas i varje fall, där det för rationellt skogsbruk är påkallat.

Centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund yrkar, att stiftsintendenten skall äga föreskriva i vilken omfattning skogsbete må utnyttjas.

Departements-
chefen. Bestämmelsen i första stycket innebär bland annat, att stiftsintendenten äger förbjuda bete å skogsmark i den mån detta finnes vara erforderligt för skogsbruket. Härvid måste han givetvis taga hänsyn till pastoratets ekonomiska förhållanden, så att t. ex. icke förlusten i följd av betesförbudet blir större än den vinst för skogen, som kan förväntas därav. Den i förevarande paragraf stadgade rätten för pastoratet att erhålla mark till beteskultur avser givetvis, att ett därtill lämpligt område, väl i regel hagmark, skall avskiljas från skogsmarken och reserveras för bete. På detta område ifrågakommer sedan icke något skogsbruk.

Av vad jag nu anfört torde framgå, att de i yttrandena framförda önskemålen äro fullt tillgodosedda i förslaget.

54 §.

Motsvarande huvudstadgande återfinnes i 119 § S. K., enligt vilket emellertid anmälan om fullgörandet av föreskrivna skogsvårdsåtgärder skulle ske hos domkapitlet som även skulle äga föranstalta om verkställighetsåtgärder.

Departements-
chefen. Anmälan om fullgörandet av de åtgärder stiftsintendenten föreskrivit synes mig lämpligen böra ställas till denne, varjämte det också torde böra ankomma på honom att föranstalta om erforderliga verkställighetsåtgärder. I enlighet med denna uppfattning har lagtexten av mig avfattats.

55 §.

Enahanda stadgande förekommer i 79 § S. K.

56 §.

Motsvarar 74 § S. K.

Departements-
chefen. I föreliggande lagförslag användes beteckningen avverkningsplan med hänsyn till att denna plan innefattar något mindre än den hittills ganska allmänt begagnade beteckningen hushållningsplan, vilken även förekommer i den till årets riksdag framlagda propositionen med förslag till lag om häradsallmänningar. Frågan om vidtagande av erforderliga skogsvårdsåtgärder, vil-

ken hittills pläгат behandlas i hushållningsplanerna, löses enligt föreliggande förslag genom att stiftsintendenten, jämlikt 53 §, gives befogenhet att i viss omfattning föreskriva sådana åtgärder.

Avverkningsplanen skall utgöra ledning för utnyttjandet av skogen under den tioårsperiod, planen omfattar. Då vid uppgörande av planen såväl forstligt-tekniska som ekonomiska synpunkter böra beaktas, skall planen uppgöras av stiftsintendenten i samförstånd med pastoratet. Därest dessa icke kunna enas, synes fastställandet av planen böra ankomma på högre myndighet. På grund härav föreslås, att avverkningsplanen, i händelse pastoratet och stiftsintendenten icke kunna enas därom, fastställas av den kommission, som enligt förslaget skall leda den nya ordningens genomförande. Uppgiften synes lämpligen kunna, sedan kommissionen slutfört sin uppgift, överflyttas på den befattningshavare eller institution, som övertager kommissionens övriga uppgifter. Föreskrift härom återfinnes i 68 §.

Enligt ordalagen i S. K. skulle avverkningsplanen utvisa de virkesbelopp, som årligen i genomsnitt finge uttagas under planens giltighetstid. Detta har av mig ändrats till att planen skall utvisa den virkesmängd, som under nämnda tid får uttagas. Det torde nämligen icke vara lämpligt eller behövt att uppställa en allmän regel av förstnämnda innehåll; det bör i normala fall kunna vara tillfyllest, att planen angiver storleken av den sammanlagda virkesmängd, som får tillgodogöras under perioden. Beträffande tidpunkten för uttaget bör pastoratet äga all frihet, som icke äventyrar en god skogsskötsel. I anledning av det sagda har ur lagtexten utgått vad i S. K. 75 § stadgas om särskilt tillstånd till utstämpling av virkesmängd, som motsvarar mer än fem års avverkning.

I ovannämnda förslag till lag om häradsallmänningar finnas intagna bestämmelser av innebörd, att avverkning, som överskjuter skogens normala virkesavkastning, skall i hushållningsplanen särskiljas från övrig avverkning och att denna extra avkastning i regel skall användas för sådana grundförbättringar å allmanningen, som äro ägnade att öka skogsproduktionen; sådan avkastning må dock enligt förslaget utdelas till delägarna, där det finnes nödigt för att bereda dem en i möjligaste mån jämn inkomst från allmanningen.

Vad beträffar prästskogarna torde det av flera skäl icke vara behövt att i lagen intaga liknande bestämmelser. Jag erinrar om vad jag förut yttrat angående företrädet för de ekonomiska synpunkterna vid skogsskötselns handhavande. I den mån det anses vara ur ekonomisk synpunkt lämpligt att i avverkningsplan medgiva uttag av ett uppsamlat virkesförråd, synes detta sålunda icke kunna med fog betecknas såsom extra avkastning utan bör det i sin helhet få tillgodogöras av pastoratet. Tvingas pastoratet åter genom vindfälla eller annan olyckshändelse att uttaga större virkesmängd än i planen angivits, är pastoratet skyldigt att av de influtna inkomsterna bestrida kostnaderna för skogskulturåtgärder, som bliva erforderliga i följd av det inträffade olycksfallet. Huruvida eventuellt återstående del av sådan inkomst skall

användas för grundförbättringar eller annan kapitalkrävande åtgärd å skogsmarken, bör pastoratet självt få bedöma. Härvid må erinras om de föreslagna bestämmelserna i 55 § samt föreskrifterna i förslaget till ny kyrkofondslag rörande s. k. frihetsår till uppmuntran av torrlägningsföretag å skogen.

Man lär för övrigt hava anledning att hysa förhoppningar, att stiftsintendenten och skogsvaktarnas upplysande och handledande verksamhet, även utan tvingande föreskrifter, skall medföra intresse för sådana åtgärder.

Slutligen bör uppmärksammas, att avkastningen från prästskogarna — i motsats till avkastningen från skog å häradsallmänningar — i intet fall kan utgöra någon privatekonomisk vinst utan är avsedd att komma gemensamma församlingsändamål tillgodo, varför man här icke har att räkna med att ett enskilt vinstintresse skall kunna framdriva en överdriven avverkning.

57 §.

Bestämmelserna i denna paragraf hava viss motsvarighet i 80 § sista stycket i S. K.

58—60 §§.

Utom föreskriften att avverkning skall ske efter utstämpling, som återfinnes i 75 § S. K., sakna bestämmelserna i ifrågavarande paragrafer motsvarighet i S. K.

Departements-
chefen.

Huvudbestämmelsen är att utstämplingarna skola ombesörjas av pastoratens förvaltare. Övriga stadganden avse i främsta rummet att innefatta garantier för att eftergiften av kravet på skoglig utbildning hos förvaltarna icke skall medföra risker för skogsvården och kyrkofonden. Jag hänvisar till vad jag i I huvudavdelningen anfört härom. I detta sammanhang vill jag tillägga följande.

Biträde av skogstjänsteman vid utstämpling bör företrädesvis lämnas, då en av pastoratet anställd förvaltare ännu icke förvärvat tillräcklig erfarenhet för att på egen hand kunna utföra utstämplingen tillfredsställande, samt innan stiftsintendenten förvissat sig om förvaltarens kompetens. I dylika fall måste tydligen — i motsats till vad eljest gäller — utstämplingen på förhand anmälas till stiftsintendenten. Befogenheten för den vid utstämpling närvarande skogstjänstemannen att lämna anvisningar för utstämplingen är avsedd att användas för att förhindra ur skogsvårdssynpunkt felaktigt förfarande. Skogstjänstemannen bör däremot icke giva anvisningar, som skulle lända till inskränkning i pastoratets rätt att inom gränserna för en god skogsvård bestämman, huru pastoratet vill utnyttja skogen. Tjänsteplikt att följa anvisningar av stiftsintendenten underställd skogstjänsteman föreligger endast, då denne förordnats närvara vid utstämpling.

Det förutsättes, att stiftsintendenten skall äga avfordra förvaltarna eller pastoraten vissa årliga statistiska uppgifter angående företagna utstämplingar, avverkningar, skogsvårdsåtgärder och försäljningar, på det att stiftsintendenten skall kunna få önskvärd överblick över skogsskötseln i stiftet.

Skyldigheten att anmäla verkställda utstämplingar avser att bereda stiftsintendenten tillfälle att kontrollera, att utstämplingarna icke utförts på sådant sätt, att skogsvården äventyras, eller att de överskrida vad som enligt avverkningsplanen får uttagas. Det sista är av vikt särskilt med hänsyn till kyrkofondens intressen.

Undantag från anmälningsskyldigheten göres för den i 60 § första punkten omförmälda årliga virkesmängd, vilken är avsedd för tillfälliga behov. Avsikten med detta undantag är, att pastoratet icke i fråga om virke, som erfordras för de behov, som lämpligen kunna tillgodoses in natura, skall nödgas avvakta den i paragrafen stadgade fristen av en månad. Även i andra fall kan stiftsintendenten medgiva undantag från anmälningsskyldigheten, t. ex. beträffande vissa utstämplingar av högt kvalificerade skogsförvaltare.

Att pastoratens förfoganderätt över utstämplat virke i regel inträder först en månad efter anmälan, torde, då merendels längre tid förflyter mellan utstämpling och avverkning, icke medföra någon olägenhet för pastoraten — för övrigt lär i brådskande fall medgivande till tidigare förfogande utan svårighet kunna erhållas. Lagtexten lägger för övrigt icke hinder i vägen för stiftsintendent att inom stiftet medgiva kortare väntetid än en månad. Det blir givetvis omöjligt för stiftsintendenten och hans medhjälpare att kontrollera varje utstämpling. Endast stickprov kunna tagas. Av vikt är emellertid, att pastoratens skogsförvaltare vid utstämplingsarbetet äro medvetna om att kontroll kan komma att utövas. Endast under förutsättning, att nu föreslagna möjlighet till kontroll föreligger, torde man kunna överlåta den direkta förvaltningen av de smärre och medelstora boställsskogarna åt personer, som sakna skoglig utbildning, utan att därigenom risk uppstår, att skogsskötseln försämras och kyrkofondens intressen trädas för nära.

Sedan pastoratet erhållit förfoganderätt över utstämplat virke kan pastoratet försälja skogen, använda den för löneboställets husbehov, till prästgårdsbyggnad eller för vilka andra ändamål som helst. Därest pastoratet skall redovisa överskott av boställsavkastning till kyrkofonden, måste pastoratet naturligtvis även redovisa värdet av virke, som det tillgodogjort sig annorledes än genom försäljning, därvid avdrag dock tillåtes för vissa rättigheter till virke in natura.

61 §.

Motsvarar 76 § S. K.

För närvarande finnas ett flertal rättigheter att erhålla virke in natura från boställsskogarna. Enligt kungörelsen den 9 december 1910 angående grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastiska boställsskogar gäller sålunda, att skog å löneboställe i första rummet skall användas till boställets husbehov samt att därutöver från boställets skog må erhållas dels av vederbörande tjänst innehavare ved till husbehov, dels ock i ordning därefter virke av pastoratet till uppförande och underhåll av laga hus och hägnader å prästgård samt, om tillgång jämväl därtill finnes, av församling till kyrkobyggnad. Av

de angivna rättigheterna skall enligt mitt förslag tjänstinnehavarens rätt till husbehovsved upphöra, medan rättigheterna till virke för boställets husbehov och för prästgårdsbyggnad skola uppgå i pastoratets rätt till det utstämplade virket. Vid redovisning av överskott till kyrkofonden och vid bestämmande av tillskott från samma fond skall dock hänsyn tagas till sist angivna rättigheter.

De sakkunniga.

De sakkunniga hava anfört:

Den återstående rättigheten, församlings rätt till virke för kyrkobyggnad, bör enligt de sakkunnigas mening bibehållas. Denna rättighet har i förevarande sammanhang förbehållits vederbörande församling. Församlingens rätt har emellertid hittills fått stå tillbaka för rätten till husbehovsvirke för bostället och till byggnads- och hägnadsvirke för prästgård. Denna förmånsrättsordning har bibehållits i de sakkunnigas förslag.

Vilken församling, som är berättigad till virke för kyrkobyggnad från visst boställe, har hittills icke uttryckligen utsagts och kan anses tvivelaktigt. De sakkunniga hava emellertid icke velat göra någon ändring i vad som för närvarande må gälla i detta avseende och föreslå därför blott, att förut innehavd rätt till virke för kyrkobyggnad bibehålles.

I praxis har rätten till virke för byggande och underhåll av kyrka hittills ansetts så snävt begränsad, att utstämpling medgivits endast, då fråga varit om byggande eller underhåll av själva församlingskyrkan, men icke för uppförande eller underhåll av klockstapel, stängsel omkring kyrkan eller kapell. Denna snäva tolkning, vilken torde bero på stadgandets ordalag, synes de sakkunniga alltför sträng, och hava de sakkunniga därför avfattat stadgandet så, att därav tydligt framgår, att det omfattar virke även för sistnämnda ändamål. Med det i detta sammanhang av de sakkunniga använda ordet kyrkogård avses såväl det inhägnade området omkring församlingskyrka och kapell som ock därifrån avskilda begravningsplatser.

I en till 1927 års sakkunniga överlämnad underdånig skrivelse den 3 mars 1925 har riksantikvarien hemställt om sådan ändring av 1910 års kungörelse, att församling skulle berättigas till virke jämväl för restaurering och underhåll av ödekyrkor, kastaler, tiondelador och dylika fordomdags för kyrkliga ändamål nyttjade byggnader. Såsom motiv härför har riksantikvarien huvudsakligen anfört, att genom den föreslagna lagändringen strävandena att bevara de åsyftade kulturminnesmärkena skulle väsentligen underlättas.

Visserligen anse de sakkunniga det synnerligen önskvärt, att ifrågavarande kyrkliga minnesmärken bevaras, men finna det dock betänkligt, att för ändamålet anlita tillgångar, vilka främst hava till syfte att tjäna det egentliga kyrkliga arbetet. De sakkunniga hava därför icke i sitt förslag upptagit bestämmelser i det av riksantikvarien ifrågasatta syftet.

Yttranden.

Domkapitlet i Uppsala har i avgivet yttrande anfört:

Om denna bestämmelse tolkas efter ordalydelsen, blir följden den, att i pastorat med flera församlingar endast den, inom vilken boställets skog är belägen, får disponera skogen till angivna ändamål. Men som bostället med skog skall utgöra pastoratets gemensamma avlöningstillgång, varav följer att alla församlingar inom pastoratet böra i förevarande hänseende vara lika berättigade, bör till undvikande av missförstånd uttrycket församling utbytas mot ordet pastorat.

I sammanhang härmed tillåter sig domkapitlet uttala önskemålet, att virke till

byggande och underhåll av församlingshem även finge under de i § 76 angivna förutsättningar tagas från boställsskogen.

Domkapitlet i Växjö förordar, att virke ställes till förfogande även för restaurering och underhåll av ödekyrkor och andra tidigare kyrkobyggnader. *Domkapitlet i Visby* anser, att virke bör få tagas till församlingshus.

Riksantikvarien har anfört:

Genom den föreslagna formuleringen synes icke med full klarhet framgå, huruvida till underhållet av exempelvis fristående stigluckor eller andra till kyrkan hörande och fortfarande i bruk varande byggnader av kulturhistoriskt värde såsom gravkor, utsynat virke skall kunna erhållas. I sin berörda skrivelse har riksantikvarien emellertid tänkt sig, att rätten till utsyning av virke skulle omfatta alla sådana kyrkliga byggnader, för vilka församling är byggnads- och underhållsskyldig.

I anslutning till de av de sakkunniga framförda synpunkterna synes det icke uteslutet, att virkesutsyning skulle kunna medgivas för restaurering av ödekyrka, vilken vore avsedd att av församlingen åtminstone i viss utsträckning tagas i bruk för gudstjänständamål. Enligt riksantikvariens mening torde likväl det ur skilda synpunkter lämpligaste sättet att bispringa kulturminnesvårdens uppgifter alltjämt vara att rätten till virkesutsyning utsträcker i hela den omfattning riksantikvarien tidigare föreslagit.

Jag ansluter mig till den begränsning av de till virke berättigande ändamålen, som föreslagits av de sakkunniga. Samtliga de kyrkliga byggnader, vilka församling är skyldig bekosta, få anses inbegripna i stadgandet. Till förtydligande av lagtexten har jag emellertid tillagt, att rätten till virke även avser byggande och underhåll av kapell. En viss tvekan har jag hyst därom, huruvida de till kyrkobyggnadsvirke berättigade församlingarna utpekats med erforderlig tydlighet i paragrafen, men inför svårigheten att finna ett uttryck, som med säkerhet kan anses täcka det nuvarande rättsläget, har jag funnit mig böra godkänna de sakkunnigas formulering.

Departements-
chefen

62 §.

Denna paragraf förekommer ej i S. K. Den har en viss motsvarighet i skogsårdslagen den 15 juni 1923 och är avsedd att giva stiftsintendenten ett snabbt verkande maktmedel mot förvaltare eller pastorat, som icke följer avverkningsplan eller meddelade anvisningar eller som i övrigt överskrider sina befogenheter med avseende å skogsavverkningen.

63 och 64 §§.

Motsvara 81 § och 82 § första och andra styckena i S. K. I detta sammanhang upptager jag även granskningen av 70 § i mitt förslag, som har sin motsvarighet i 82 § sista stycket och 118 § sista stycket i S. K.

Departements-
chefen.

Liksom i allmänhet vid klagan över administrativ myndighets beslut bör besvärstiden räknas från delfäendet. Klagotiden har i förslaget satts till 45

dagrar med hänsyn till att pastoratet i sin egenskap av menighet bör få åtnjuta sedvanlig förlängning med 15 dagar av den i regel stipulerade besvärstiden, 30 dagar, och det syntes opåkallat att stadga kortare besvärstid för domkapitlet än för pastoratet. Den sedan äldre tid kvarstående förlängningen av besvärstiden för de norra länen har slopats i likhet med vad som skett i skogsårdslagen.

Förslaget innebär, att endast pastorat och domkapitel skola äga fullfölja talan i nu ifrågavarande förvaltningsärenden och att följaktligen fullföljdsrätt icke skall tillkomma enskild medlem av pastorat. Dessa ärenden hava nämligen ansetts vara av sådan art, att klagorätt icke bör medgivas enskilda församlingsmedlemmar, vartill kommer, att det givetvis är synnerligen önskvärt, att proceduren med delgivning av myndigheternas beslut i möjligaste mån förenklas. Enligt 70 § i förslaget ifrågakommer sålunda icke uppläsande av sådant beslut i pastoratets kyrkor, utan skall pastoratet anses hava behörigen erhållit del av beslutet, då detta tillställts ordförande i kyrkofullmäktige, respektive kyrkostämman. Om pastoratet består av två eller flera församlingar, skall beslutet själfvallet delgivas ordföranden i den gemensamma kyrkostämman (pastoratskyrkostämman) eller, om kyrkofullmäktige finnas utsedda för pastoratet — vilket i regel blir fallet, om pastoratet utgör kyrklig samfällighet — ordföranden hos dessa. Det har icke avsetts, att delgivningen skall ske genom stämmingsman eller eljest i viss form utan att det skall vara tillräckligt t. ex. att ordföranden skriftligen erkänner mottagandet av beslutet.

I detta sammanhang må erinras därom, att när fråga är om förrättningar av boställsnämnd, vid vilka ofta handläggas ärenden av långt större ekonomisk betydelse än de i förevarande paragrafer åsyftade ärenden, pastoratet enligt gällande rätt — och i detta avseende upptager förslaget bestämmelser av samma sakliga innebörd — anses vederbörligen kallat till förrättningen, då meddelande därom tillställts kyrkostämmans ordförande eller i vissa fall ordföranden hos kyrkofullmäktige, samt att tiden för fullföljd av talan mot boställsnämnds beslut vid sådan förrättning löper från dagen för beslutets avkunnande. Något till de enskilda medlemmarna av pastoratet riktat tillkännagivande om förrättningens företagande förekommer ej, ehuru de visserligen kunna erhålla vetskap därom i samband med kyrkostämmans behandling av fråga om utseende av ombud för pastoratet att närvara vid förrättningen. Nyssnämnda form för delgivning med pastoratet av kallelse till förrättning ansluter sig för övrigt nära till föreskriften i 11 kap. 16 § rättegångsbalken om sättet för delgivning av stämning å socken. Boställsnämndens beslut bringas icke på något sätt till enskilda pastoratsmedlemmars kännedom.

65 §.

Första stycket upptager bestämmelser, som återfinnas i 116 § S. K.

Departements-
chefen.

Bestämmelsen i andra stycket har delvis annat innehåll än i S. K., där motsvarande paragraf, 80 §, avfattats i enlighet med de sakkunnigas, från det nu

framlagda avvikande förslag till skogsförvaltning. Stadgandet utgör en tillämpning av regeln, att boställena skola vara självförsörjande. Enligt denna regel böra boställena bära kostnaderna för sin förvaltning och alltså även för upprättande av avverkningsplaner och för biträde vid utstämplingar.

4 kap. Om ecklesiastik boställskommissionen.

66—68 §§.

Dessa paragrafer motsvaras i S. K. av 117 §.

Enligt S. K. skulle kommissionen bestå av tre personer.

De sakkunniga hava härom i sina motiv, utöver vad i 1 huvudavdelningen kap. I därav återgivits, anfört:

De sakkunniga.

Såsom förebild för bestämmelserna om kommissionen har fastighetsregisterkommissionen tjänat.

Då sammansättningen av kommissionen torde bliva beroende på tillgången på personer, som äro skickade att genomföra kommissionens grannliga arbetsuppgifter, hava de sakkunniga icke intagit några utförliga bestämmelser därom i lagförslaget. De sakkunniga förutsätta emellertid, att såväl erfarenhet av den kommunala självstyrelsen som juridisk och skogsteknisk sakkunskap bliva vederbörligen företrädda inom kommissionen. De närmare föreskrifterna angående kommissionens verksamhet och formerna därför torde böra meddelas i administrativ ordning.

Bland de sakkunniga hava herrar *A. W. Gustafson* i Kasenberg och *Per Persson* i Trången haft en mot de övriga avvikande mening, som framgår av följande av dem avgivna reservation:

Beträffande den ecklesiastika boställskommissionen, som omförmäles i 117 § i förslaget till prästlönelag, anse vi, att kommissionen icke bör utgöra mellaninstans för prövning av besvär. Kommissionen bör enligt vårt förmenande endast vara ett kontrollerande och rådgivande organ av provisorisk natur och fungera allenast under reformens genomförande. I de fall, då stiftsintendenten och pastoraten icke kunna enas, är det lämpligare, att kommissionen avgiver yttrande i ärendet, innan stiftsintendenten meddelar beslut, samt att besvär över sådant beslut få anföras hos Kungl. Maj:t direkt.

Som jag tidigare återgivit och bemött framställda erinringar i anledning av förslaget att inrätta ifrågavarande kommission, torde nu endast återstå att omnämna, att *domkapitlen i Västerås* och *Göteborg* instämt i det reservationsvis framställda yrkandet, att kommissionen ej måtte göras till besvärinstans. Yttranden.

Av det föregående torde framgå, att jag vid bedömandet av det föreliggande förslagets sannolika verkningar lägger en avgörande vikt vid valet av boställskommissionens skogligt sakkunnige ledamot. Denne torde nämligen i sin tur få ett betydande inflytande på valet av stiftsintendenter, och det blir säkerligen hans anda, som kommer att präglade hela den nya organisationens skoglige verk- Departements-
chefen.

samhet. Särskilt vid verksamhetens startande och under en viss övergångstid därefter torde anspråken på honom bliva betydande. Att man på denna post får en fullt kompetent och genom sina personliga egenskaper lämplig man, är därför av synnerlig vikt. Emellertid blir det enligt min mening icke så lätt att finna en för denna uppgift fullt kvalificerad kraft. Det kan då vara klokt att vid organiserandet av boställskommissionen skapa möjlighet för erhållande av impulser och kritik från närgränsande skogliga arbetsområden. I sådant syfte torde det vara lämpligt att i en eller annan form bereda plats i kommissionen för representanter för t. ex. domänverket, skogsvårdsstyrelserna och den skogliga forskningen. Jag vill därför, isynnerhet som från första början stor vikt måste läggas vid utformningen av riktlinjerna för vården av de ekklesiastiska skogarna, föreslå, att Konungen får rätt att vid behov utöka det av de sakkunniga föreslagna medlemsantalet med ytterligare två personer, vilka skulle hava till uppgift att tillföra kommissionen värdefull och möjligast allsidig sakkunskap i nämnda hänseende. Dessa personer förutsättas icke bliva tillkallade annat än när vissa specialfrågor sådant påkalla, varom närmare bestämmelser torde få inflyta i instruktionen för kommissionen.

Det ligger nära till hands att antaga, att den skogligt utbildade ledamot, vilken på ett mera stadigvarande sätt skulle vara förbunden med kommissionens verksamhet, kommer att utväljas med hänsyn tagen till vederbörandes lämplighet att vid kommissionens upplösning övertaga uppgiften såsom inspektör och chefsmyndighet över stiftsintendenterna.

Mot herrar Gustafsons och Perssons förslag synas mig allvarliga invändningar kunna göras, icke minst från praktiska synpunkter. Det innebär bl. a., att stiftsintendent aldrig skall kunna meddela något beslut i de frågor, som nu avses, utan att först efterhöra om pastoratet åtnöjes därmed, och vid minsta divergens i önskemålen skall, innan stiftsintendenten får meddela beslut, yttrande inhämtas av kommissionen i Stockholm, vilket förmodligen måste föregås åtminstone av skriftväxling med båda parterna. Som antagligen icke sällan åtminstone någon skiljaktighet i uppfattningarna mellan intendent och pastorat kan förväntas uppkomma, skulle denna anordning enligt min uppfattning leda till stor tidsutdräkt och omgång och belasta kommissionen med detaljarbete i den grad, att man med fog kan befara, att denna till följd därav sväller ut till ett litet ämbetsverk. Om stiftsintendenterna däremot genast få meddela beslut, kan man säkerligen förvänta, att pastoraten i regel låta därvid bero, även om de helst skulle önskat någon modifikation i beslutets innehåll. Då man numera på allt sätt söker begränsa de högsta instansernas arbetsbörda, synes det icke heller tilltalande att låta stiftsintendenternas beslut överklagas direkt hos regeringsrätten. Särskilt är att märka, att, såsom de sakkunniga antyda, här närmast är fråga om ärenden av skogsteknisk eller i allt fall av rent förvaltnings-ekonomisk natur och icke egentligen av judiciell beskaffenhet, vilka icke lämpa sig för ett omedelbart avgörande i andra instans hos regeringsrätten. Boställskommissionen, respektive en blivande inspektör, som ju skall

söka främja största möjliga enhetlighet i hithörande förhållanden, är däremot ett fackorgan, speciellt utrustat för att åtminstone såsom mellaninstans bedöma dylika ärenden. Det lärer också vara något exceptionellt att tillåta ett överklagande av ett fackmannabeslut av denna natur direkt hos Kungl. Maj:t. Jag ansluter mig därför till S. K. i detta avseende.

5 kap. Om allmänt kyrkohemman.

69 §.

Bestämmelsen i första stycket är hämtad ur S. K. 54 § 1 mom.

Domkapitlet i Lund har ansett, att nu ifrågavarande kyrkohemman borde förvaltas på samma sätt som de av pastoraten förvaltade löneboställena. Yttrande.

Den omständigheten att avkastningen av vissa boställen ingår direkt till kyrkofonden, måste uppenbarligen föranleda en mera centraliserad förvaltning av samma boställen. I vad mån det kan finnas lämpligt att ordna denna förvaltning efter mönstret av de för pastoratens löneboställen föreslagna förvaltningsformerna torde bliva en senare fråga, som enligt förslaget Konungen får avgöra. Departements-
chefen.

Innehållet i andra stycket har jag berört vid redogörelsen för 51 §.

6 kap. Särskilda bestämmelser.

70 §.

Om denna paragraf har jag yttrat mig vid 64 §.

71 §.

Paragrafen överensstämmer med 121 § i S. K.

Boställsordningen använder konsekvent begreppet pastorat för att, i överensstämmelse med gängse terminologi, beteckna den primära territoriella enheten för prästlönekostnadens utgörande, vilken enhet sammanfaller med tjänstgöringsområdet för en kyrkoherde. Pastorat kan alltså omfatta en eller flera församlingar. Förevarande paragraf syftar närmast på den sammanslutning av flera stadspastorat, som omtalas i 67 § gällande boställsordning och som enligt nu gällande lagstiftning om församlingsstyrelse normalt får formen av kyrklig samfällighet. En dylik samfällighet utgör t. ex. pastoraten i Göteborg (svensk författningssamling år 1931 nr 201). För att förebygga missförstånd har det ansetts lämpligt att uttryckligen föreskriva, att vad i boställsordningen sägs om pastorat skall äga tillämpning å sådan samfällighet. Däremot torde det vara överflödigt att i lagtexten angiva, att i dylikt fall vad i boställsordningen sägs Departements-
chefen.

om kyrkoråd, boställsstyrelse, kyrkostämma och kyrkofullmäktige skall hava avseende å de för samfälligheten gemensamma organen och icke dem, som kunna finnas utsedda för de särskilda pastoraten eller församlingarna.

72 §.

Motsvarar 118 § S. K.

De sakkunniga.

Ur *de sakkunnigas* motiv till denna paragraf må anföras följande:

För närvarande är kammarkollegiet mellaninstans i boställsmål, vilka handläggas av länsstyrelse eller domkapitel. Anordningen synes i främsta rummet vara motiverad av att de mångahanda avgöranden i förvaltningsfrågor, som nu meddelas av nämnda myndigheter, föranleda ett jämförelsevis stort antal överklaganden. Enligt förslaget skall, fränsett en kortare övergångsperiod, länsstyrelsernas befattning med hithörande förvaltningsfrågor helt upphöra, och de förvaltningsärenden, som skola avgöras av domkapitlen, bliva icke på långt när så många som hittills. De sakkunniga anse därför, att ingen väsentlig olägenhet kan förväntas av att klagan över domkapitels beslut får föras direkt hos Kungl. Maj:t.

Yttrande.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava ansett bärande skäl icke hava anförts för åtgärden att borttaga kammarkollegiet såsom mellaninstans i ifrågasvarande mål.

Departementschefen.

Därest nu framlagda lagförslag vinner riksdagens bifall, kommer den gamla myndighetsförvaltningen att i stort sett upphöra. Därmed kommer också, såsom förut påvisats, kammarkollegiets uppgifter att i väsentlig grad inskränkas. Vad särskilt angår de i denna paragraf åsyftade ärenden, vilka skola handläggas av domkapitlen, torde dessa ärenden, såsom närmare framgår av vad som anförts tidigare, icke bliva av den betydelse, att de påkalla kammarkollegiets bibehållande såsom mellaninstans, utan synas dessa mål utan olägenhet kunna få fullföljas hos Kungl. Maj:t direkt.

73 §.

Motsvarar 122 § i S. K.

74 §.

Denna paragraf motsvaras i S. K. av 123 §.

De sakkunniga.

De sakkunniga hava i motiven härom yttrat:

De tillämpningsbestämmelser, som komma att utfärdas, torde huvudsakligen komma att utgöra instruktioner i olika avseenden för statskontoret, domkapitlen, stiftsintendenterna och boställsnämnderna. I fråga om pastoraten torde tillämpningsföreskrifter utfärdas endast såvitt fråga är om det närmare ordnandet av samarbetet med de kontrollerande myndigheterna. Det skulle nämligen strida mot den föreslagna lagens grunder att genom föreskrifter av administrativ natur kringskära den frihet i förvaltningen av prästlönetillgångarna, som enligt lagen tillägges pastoraten.

Kammarkollegiet och statskontoret hava i anledning härav erinrat:

Yttrande.

Oberoende av vilken åsikt man må hysa rörande arten och omfattningen av den rätt, som tillkommer ett pastorat i avseende å de till pastoratets disposition stående prästlönetillgångarna, måste från det allmännas sida framstå fullt befogat anspråk på att betryggande former stadgas rörande den förvaltning, som är anförtrodd åt pastoraten. Även för den som må anse pastoraten lagligen berättigade att utöva förvaltningen av prästlöneboställena måste det framstå som naturligt krav att för denna förvaltning uppställas sådana garantier att bostäl- lenas bibehållande vid högsta avkastningsförmåga icke äventyras. Genom de förändringar rörande det prästerliga avlöningsväsendet, som genomfördes genom 1910 års ecklesiastiska lagstiftning och enligt den nu föreslagna lagstiftningen skulle ytterligare utvecklas, har för övrigt bostäl- lenas, inklusive boställsskogar- nas, utnyttjande efter ekonomiska linjer fått en — fränsett det nationalekonomiska intresset — vidgad och mera allmän betydelse, därigenom att pastoraten numera icke längre äro »självförsörjande» i avseende å prästerskapets avlöande.

Ämbetsverken anse alltså, att, därest, emot ämbetsverkens avstyrkande, den omedelbara vården av löneboställena (vare sig med eller utan skog) överlämnas till pastoraten, erforderliga föreskrifter rörande grunderna för förvaltningen måtte varda meddelade.

Jag instämmer helt i de sakkunnigas tankegång. För att icke hela förvalt- ningsreformen skall bliva förfelad är av vikt att hålla i sär förvaltningen och kontrollen av densamma och noga tillse, att icke genom tillkomsten av en rad administrativa föreskrifter kontrollen övergår till att bliva en i detalj reglerad myndighetsförvaltning av den typ, som de gångna årens erfarenhet synes hava utdömt och föreliggande förslag därför söker avskaffa.

Departements-
chefen.

I de sakkunnigas förslag till prästlönelag i de delar, som motsvara det av mig nu framlagda lagförslaget, hava åtskilliga stadganden i nu gäl- lande, till upphävande föreslagna boställsordning utelämnats. I en del fall hava skälen härför angivits i sammanhang med behandlingen av de särskilda delarna av lagförslaget. I andra fall torde stadgandenas bortfallande icke tarva uttrycklig motivering. Beträffande en tredje grupp hava de sakkunniga angivit skälen för utelämnandet och tillåter jag mig att i detta avseende hänvisa till motiven i deras betänkande.

7 kap. Övergångsbestämmelser.

I det följande skall lämnas redogörelse för framställda erinringar mot S. K. — i de delar som motsvara föreliggande författningsförslag — fränsett sådana önskemål beträffande lagtextens avfattning, som vid dess slutliga redigering vunnit beaktande och icke torde tarva närmare motivering. De sakkunnigas motivering kommer att beröras i den mån nyssnämnda redogörelse sådant påkal- lar. Beträffande specialmotiven till övriga stadganden, som icke mött någon erinran, får jag hänvisa till de sakkunnigas betänkande.

75 §.

Motsvarar 1 och 17 §§ i de sakkunnigas förslag till lag om införande av prästlönelagen (S. K.).

De sakkunniga.

Om dessa paragrafer hava *de sakkunniga* anfört:

De sakkunniga föreslå, att den nya lagen skall träda i kraft samtidigt för alla pastorat, där löneroglering skett enligt 1910 års prästlönerogleringslag.

Det lär knappast låta sig göra att i lag bestämma dagen för ikraftträdandet. Innan nya lagen kan börja tillämpas, måste nämligen åtskilliga förarbeten verkställas. Sålunda måste bland annat en del tillämpningsförfattningar utfärdas och avverkningsplaner uppgöras för de boställsskogar, som skola förvaltas av pastoraten, ävensom uppskattning av lönebostälernas normalavkastning ske. Det är ännu ovisst, huru lång tid, som erfordras för dessa arbeten. De sakkunniga föreslå därför, att det överlämnas åt Konungen att bestämma, när nya lagen skall träda i kraft. Nämnda åtgärder måste utföras med anlitande av särskilt förordnade, skogligt utbildade personer, vartill kommer, att förrättingarna måste äga rum under sådana former, att de bliva bindande mot pastoraten och kyrkofonden. I dessa och andra tänkbara fall, då förberedande åtgärder måste vidtagas, bör Konungen tillika äga möjlighet utfärda erforderliga föreskrifter.

Då det synes vara ett allmänt kyrkligt intresse, att nya lagens införande blir på nöjaktigt sätt förberedd, anse de sakkunniga det vara motiverat, att kyrkofonden får bära kostnaden för åtgärderna.

Det torde bliva ofrånkomligt att från nya lagens tillämpningsområde tillvidare undantaga pastorat, för vilket löneroglering, tillkommen enligt bestämmelserna i 1862 års förordning, ännu gäller, då nya lagen i övrigt skall börja tillämpas. Undantaget betingas bland annat av sambandet med tiondeavskrivningens begynnelse. Efter den 1 maj 1934 återstår endast ett oreglerat pastorat, nämligen Hassela pastorat i Uppsala stift. Det förefaller icke otänkbart, att man på överenskommelsens väg skall kunna bringa den äldre lönerogleringen i detta pastorat till upphörande i förtid, så att nya lagen omedelbart kan vinna tillämpning även därstädes.

Yttrande.

Länsstyrelsen i Uppsala län har ifrågasatt, att samtliga bestämmelser i de sakkunnigas förslag till prästlönelag — icke blott däri upptagna avlöningsbestämmelser — skulle kunna vinna successiv tillämpning i de olika pastoraten alltefter utgången av gällande lönerogleringsperioder.

Departementschefen.

Någon anledning att låta de nya bestämmelserna om bostälernas förvaltning träda i tillämpning allenast successivt inom de olika pastoraten torde icke föreligga, varför jag lämnat S. K. orubbat i detta avseende.

76 §.

Paragrafen motsvarar 2 och 3 §§ i S. K. i de delar, som hava avseende å bestämmelserna i nu föreslagna boställsordning.

77 §.

Motsvarar 10 § S. K.

78 och 79 §§.

Motsvara 11 och 12 §§ S. K. 79 § upptager innehållet i 66 § gällande boställsordning till den del sistnämnda paragraf ännu har praktisk betydelse.

Skånska prästerskapets byggnadskassa har hemställt, att enär efter ny pastoratsindelning tvist yppat sig därom, vilket pastorat, som vore ansvarigt för avgifternas erläggande till kassan, föreskrift måtte intagas i förevarande paragraf, att betalningsskyldigheten skulle åvila det pastorat, inom vilket bostället vore beläget, till dess efter byggnadskassans hörande annorlunda förordnades.

Yttranda.

Vid överflyttning av förevarande bestämmelse från äldre boställsordningen till ny författning lär det icke kunna ifrågakomma att giva bestämmelsen ett innehåll, som möjligen kan visa sig stå i strid mot innebörden i den gamla avfattningen. Den uppkomna tvisten om tillämpningen av stadgandet i visst fall torde få lösas i annan ordning.

Departements-
chefen.

80 §.

Motsvarar 14 § S. K. 5 punkten i S. K., som tillhör övergångsbestämmelserna till ny kyrkofondslag, har här utgått.

Det har befunnits erforderligt att genom tillägg till nya 5 punkten till boställsnämndens prövning även hänföra fråga, som nu omhandlas i 17 § 6 mom. ecklesiastik arrendeförordning, nämligen huruvida hus, som av arrendator byggts större eller dyrbarare än som föreskrivits, finge godkännas såsom skyldighetshus och likställas med laga hus enligt nya boställsordningen.

I samband med denna paragraf torde böra behandlas en framställning av *kammarkollegiet* och *statskontoret* i fråga om dispositionen av uppsamlade årsbelopp för uppskattad nybyggnadskostnad. Ämbetsverken hava i detta avseende yttrat:

Yttrande.

Enligt mom. 1) skola årsbelopp för uppskattad nybyggnadskostnad under de i paragrafen angivna förutsättningarna erläggas till pastoratet. Varken här eller eljest i lagförslagen finnes angivet huru sålunda inflytande eller redan influtna årsbelopp skola, efter det att då löpande arrendeperiod upphört, disponeras. Det synes ämbetsverken vara med det föreslagna systemet bäst överensstämmande att årsbeloppsfonder skola bibehållas såsom särskilda fonder och göras räntebärande, med rätt för pastoratet att vid kommande byggnadsföretag å lönebostället använda medlen för ändamålet. Sådana fonder böra givetvis tagas i beräkning vid uppskattningen av boställes normalavkastning, därest sådan uppskattning blir föreskriven. Nu kan inträffa att vid ett obebyggt boställe fonderats årsbelopp i tanke att framdeles, sedan fonden stigit till erforderligt belopp, använda dem till löneboställets bebyggande, men att pastoratet finner med sin fördel förenligt att uppgiva tanken på bebyggandet. I sådant fall bör fonden enligt förordnande i behörig ordning förklaras vara avlöningsfond. I dessa hänseenden synas bestämmelser böra meddelas i promulgationslagen.

Departements-
chefen.

Anordningen att låta en viss del av arrendeavgiften utgå i form av s. k. årsbelopp för uppskattad nybyggnadskostnad, avsedda att i mån av utförd bebyggelse återbetalas till arrendatorn, är en konsekvens av den ståndpunkt, nu gällande rätt intager, att ansvaret för löneboställes behöriga bebyggelse åvilar arrendatorn men icke pastoratet. Efter avveckling av de före nya boställsordningens ikraftträdande ingångna arrendeavtalen har denna anordning sålunda intet existensberättigande. För närvarande gäller, att årsbeloppen skola förvaltas och förräntas av kyrkorådet och efter bestämmelser, som meddelas av länsstyrelsen, användas för bestridande av kostnader för nybyggnad. Vid ekonomisk besiktning skall boställsnämnden avfordra pastoratet redovisning för årsbelopp, som skolat inbetalas till kyrkorådet. Av förevarande paragraf följer, att alla i fråga om arrendeupplåtelser, ingångna före nya boställsordningens ikraftträdande, förut tillämpliga bestämmelser — med vissa angivna undantag — fortfarande skola gälla intill avtalstidens slut. Bl. a. bibehålles sålunda arrendators rätt att av kyrkorådet ur uppsamlade årsbelopp erhålla ersättning för fullgjord nybyggnad — nybyggnad skall dock ej längre föreskrivas av länsstyrelsen —, samt pastoratets skyldighet att bevara och vid behov tillhandahålla honom inbetalda årsbelopp. Beträffande dessa arrendeförhållanden skall dessutom den ekonomiska besiktningen i dess nuvarande gestalt, såsom riktande sig i främsta rummet mot arrendatorn, bibehållas och följaktligen även skyldigheten för boställsnämnden att avfordra pastoratet redovisning för uppsamlade årsbelopp. Ämbetsverkens anmärkning avser nu, huru skall förfaras med de årsbelopp, som vid arrendetidens slut möjligen icke äro förbrukade för avsett ändamål. Såsom nyss antytts finns emellertid, därest föreliggande förslag bifalles, intet skäl att bibehålla dylika årsbeloppsfonder, då ju för framtiden, oberoende av befintligheten av uppsamlade årsbelopp från äldre arrenden, ansvaret för löneboställes bebyggelse primärt åligger pastoratet. Då härtill kommer, att dessa medel i själva verket icke äro annat än uppsamlad *avkastning* av lönebostället av alldeles samma karaktär som de blivande arrendeavgifterna, över vilka pastoratet äger förfoga, synes det mig icke motiverat, att ålägga pastoratet någon förpliktelse att för framtiden bevara dessa medel såsom särskilda fonder med ty åtföljande redovisningsskyldighet, utan torde pastoratet äga rätt att förfoga däröver såsom över annan behållen boställsavkastning.

81 §.

Departements-
chefen.

Denna paragraf saknas i S. K. Den har tillkommit med hänsyn till att den första tiden efter nya boställsordningens genomförande det på sina håll, där rikligt med överårig skog finnes, kan visa sig behöfligt att företaga ganska omfattande genomhuggningar av skogen.

82 §.

Departements-
chefen.

Om syftet med stadgandet i denna paragraf, vilken ej förekommer i S. K., har jag förut talat i 1 huvudavdelningen.

Förslaget till lag om tillägg till 2 § 2:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Utbrytandet ur de sakkunnigas förslag till prästlönelag av de föreskrifter, som nu upptagas i förslag till ny ecklesiastik boställsordning, har föranlett en redaktionell jämkning i slutorden av S. K:s text.

Enligt förslaget till ny boställsordning skola domkapitlen och ecklesiastika boställskommissionen hava beslutanderätt i vissa ärenden, som beröra förvaltningen av löneboställen. Dessa ärenden torde vara av sådan natur, att prövningen av desamma i högsta instans lämpligen bör ske hos regeringsrätten.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava antagit, att omnämmandet i S. K:s lagtext av ecklesiastika boställskommissionen och domkapitlen skett för att fastslå instansordningen samt, då de funnit anledning härtill hava saknats och det för övrigt rörde sig om en provisorisk kommission, föreslagit, att tillägget borde erhålla lydelsen »mål angående förvaltningen av prästlönetillgång, som avses i prästlönelagen». Som ämbetsverken avstyrkt inrättandet av kommissionen, yrkades i allt fall dess uteslutning ur paragrafen.

Yttrande.

Enligt vad jag inhämtat av de sakkunniga är ämbetsverkens antagande icke riktigt. Att målen skola härröra från ecklesiastika boställskommissionen eller domkapitel hava de sakkunniga icke angivit för att fastslå instansordningen utan i syfte att avskilja den stora grupp mål angående förvaltningen av boställen, som i första instans skola handläggas av boställsnämnd och sedermera i händelse av överklagande bedömas av synerätt, hovrätt och högsta domstolen, exempelvis rörande åläggande för pastorat att vidtaga vissa nybyggnads- eller underhållsarbeten. Med den av ämbetsverken föreslagna avfattningen skulle man icke nå detta syftemål. Jag har därför ansett mig böra bibehålla S. K:s formulering i anmärkta hänseende. Att kommissionen är avsedd att sedermera avlösas av annan myndighet torde icke kunna vara något avgörande hinder för dess omnämmande i detta sammanhang. När denna avlösning sker, måste ändring i boställsordningen vidtagas, i samband varmed motsvarande ändring torde få vidtagas i lagen om regeringsrätt.

Departements-
chefen.

Avsikten är att förevarande lag skall träda i kraft samma dag som den föreslagna nya boställsordningen.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 1, 2 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.

Såsom framgår av vad som i 1 huvudavdelningen kap. II anförts avviker det nu framlagda förslaget (bil. 1 C) i väsentlig mån från motsvarande, av de sakkunniga uppgjorda förslag till lag om ändring i vissa delar av kyrkliga försäljningslagen, nämligen såvitt angår avhändelse av jord enligt 2 §.

2 §.

För att på förut angivet sätt främja nybildning av smärre jordbruk och egna hem har jag omarbetat nuvarande 2 §. Uppmärksammas bör, att förändringarna åsyfta all kyrklig jord och ej allenast de s. k. prästboställena. Närmare motive-ring till lagtexten i dessa delar synes icke erforderlig utom så till vida, att jag i detta sammanhang jämväl föreslår ett tillägg till försäljningslagen av innehåll, att Konungen tillerkännes befogenhet att ensam medgiva försäljning av kyrklig jord för de i 1 § av expropriationslagen angivna ändamål. Det synes nämligen praktiskt att i expropriationsfall frivillig överenskommelse mellan pastoratet och expropriationssökanden må kunna äga rum. Erinras må, att i nämnda paragraf av expropriationslagen förekommer ett stadgande, som bereder möjlighet till inrättande i socialt syfte av egna hem och tryggade bostadsförhållanden inom bebyggt område vid järnvägsstation, hamnplats eller fiskläge eller å annan ort med större sammanträngd befolkning.

1 och 6 §§.

I 1 § nämnda lag föreslås allenast, att hänvisning till lagrum i äldre boställsordningen ersättes med hänvisning till motsvarande lagrum i den föreslagna boställsordningen.

Beträffande 6 § föreslås i sak ingen annan ändring än inskjutande av det i andra stycket av den nu föreslagna paragrafen upptagna stadgandet. Detta överensstämmer med S. K.

De sakkunniga.

De sakkunniga hava beträffande det nu angivna andra stycket i sina motiv anför:

Hittills hava frågor om disposition av köpeskillingsmedel för kyrklig jord avgjorts av kammarkollegiet, där ej Kungl. Maj:t för visst fall i sammanhang med meddelande av tillstånd till försäljning lämnat föreskrifter i ämnet. Kammarkollegiets beslut hava, då fråga varit om pastorats prästlönejord, alltid gått ut på, att köpeskillingen skolas fonderas och fonden utgöra prästlönetillgång i pastoratet. De sakkunniga hava funnit det mera praktiskt att intaga föreskrift härom i lagen, varigenom ett omständligt administrativt förfarande undgås. Förbehåll om Kungl. Maj:ts rätt att för visst fall föreskriva annan användning av medlen har emellertid bibehållits i förslaget.

Med föreskriften avses ej, att varje köpeskillning skall utgöra en särskild fond, utan flera köpeskillningar kunna sammanföras till en gemensam fond, åtminstone om de härröra från samma boställe.

I avgivet yttrande hava *kammarkollegiet* och *statskontoret* beträffande det Yttrande.
föreslagna stycket anfört:

Ämbetsverken ville framhålla, att en allmän föreskrift om mellangifts eller köpeskillings fonderande för att utgöra prästlönetillgång icke synes lämplig. Det förekommer ej sällan att avvikelser så till vida äga rum, att arrendator berättigas att under arrendeperioden uppbära räntan å köpeskillning eller del därav såsom ersättning för mistning av förut av honom åtnjuten avgäld. Enligt förslaget vore det väl Konungen förbehållet att förordna annorlunda än i lagförslaget angives som regel, men en sådan bestämmelse torde komma att bli tämligen illusorisk, enär friköpsärenden ej passera Konungen, och den ej angivna myndighet, som komme att avgöra friköpsärende, icke kan förutsättas alltid uppmärksamma när dispositionsfrågan skall underställas Konungen.

Vad ämbetsverken anfört föranleder mig icke att frångå S. K. Den omständigheten att friköpsärenden icke i det enskilda fallet passera Konungen torde enligt mitt förmenande icke komma att hindra att Konungen, om så finnes lämpligt, lämnar vissa allmänna föreskrifter om dispositionen av influtna friköpsmedel. Med säkerhet torde man kunna antaga, att kammarkollegiet, vilket fortfarande skall handlägga friköpsärenden, kommer att underställa Konungen de fall, då särskilda föreskrifter om disposition av köpeskillingsmedel erfordras. Arrendatorn kan i varje fall ej bli lidande av fonderingen, ty skulle t. ex. en arrendator å löneboställe, som förvaltas av pastorat, till följd av ett friköp gå miste om honom tillkommande avgäld, blir enligt vanliga civilrättsliga regler pastoratet skyldigt gottgöra honom skadan genom avdrag å arrendet eller annorledes. Motsvarande skyldighet åligger envar annan, som upplåter jord till arrendator.

Departements-
chefen.

Den nu föreslagna lagen är avsedd att träda i kraft samtidigt med den nya ecklesiastika boställsordningen.

Departementschefen uppläser härefter förslagen till *ecklesiastik boställsordning, lag om tillägg till 2 § 2:o lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt* samt *lag om ändrad lydelse av 1, 2 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt* och hemställer, att lagrådets yttrande över förslagen måtte för det i § 87 regeringsformen avsedda ändamål inhämtas genom utdrag av detta protokoll. Hemställan.

Statsrådet Hamrin anför härefter:

De sakkunniga, vilka haft till uppgift att förbereda ifrågavarande proposition, hava utarbetat *dels* förslag till ny lönerreglering för prästerskapet och *dels* förslag om ändrade grunder för förvaltningen av prästlönejorden ävensom i samband därmed ändrade bestämmelser rörande bestridande av kostnaderna för prästerskapets avlöning. Såsom framgår av utredningen, äro dessa olika frågor

förbundna med varandra. Det föreliggande förslaget till proposition upptager blott den sistnämnda delen av utredningsmännens förslag.

Då, såsom departementschefen framhåller, tiden ännu icke är inne att upptaga frågan om och genomföra en ny reglering av prästerskapets avlöning, finner jag redan på grund härav det icke vara ändamålsenligt och följdriktigt att föreslå så genomgripande ändringar beträffande förvaltningen av prästlönetillgångarna som förslaget innebär.

Jag finner det vidare olämpligt att, såsom förslaget avser, skapa en ny tjänstemannakår, vilken torde komma att visa sig bliva större än som beräknats. Statsverket förfogar redan nu över tillräcklig och väl kvalificerad personal för ifrågasvarande ändamål. Även i andra hänseenden måste förslagets genomförande komma att medföra större kostnader än vad utredningen angiver.

Slutligen finner jag i likhet med ett flertal av de hörda myndigheterna den föreslagna uppsiktsmyndigheten — domkapitlen — sakna kompetens för utövande av nämnda uppsikt. Även i övrigt anser jag förslaget icke i sitt nuvarande skick böra remitteras till lagrådet för att därefter genom proposition föreläggas riksdagen.

Statsrådets övriga ledamöter instämma med föredragande departementschefen och behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall till vad denne hemställt.

Ur protokollet:

H. B. Hammar.

Bil. 1 A.

Förslag

till

Ecklesiastik boställsordning.

Härigenom förordnas som följer:

1 kap. Allmänna bestämmelser.

1 §.

Till boställen räknas i denna boställsordning all den fasta egendom, som är avsedd till bostad eller avlöning åt prästerskapet i territoriella pastorat eller som donerats till prästänkesäte.

Boställe, som är anvisat till löntagares bostad, kallas i denna boställsordning prästgård. Boställe, som är avsett till avlöning åt prästerskapet i visst pastorat eller utgör änkesäte, kallas löneboställe. Boställe, vars avkastning i sin helhet skall ingå till kyrkofonden, benämnes allmänt kyrkohemman.

2 §.

1. Prästgård och löneboställe förvaltas av pastoratet under iakttagande av vad i denna boställsordning stadgas.

De skyldigheter, som enligt lag eller särskild författning åligga fastighetsägare, skola beträffande prästgård och löneboställe fullgöras av pastoratet.

2. Om förvaltningen av allmänt kyrkohemman stadgas i 5 kap.

3 §.

Pastorat äger, där så finnes lämpligt, uppdraga åt en särskild boställsstyrelse att i avseende å förvaltningen av prästgård och löneboställe fullgöra de åligganden, som eljest tillkomma kyrkorådet.

Vad om val av ledamot och suppleant i kyrkoråd är stadgat skall äga motsvarande tillämpning i fråga om ledamot och suppleant i boställsstyrelse, dock må antalet ledamöter icke vara under tre eller över fem.

Boställsstyrelse väljer inom sig för varje år ordförande och, där så finnes påkallat, vice ordförande.

4 §.

Domkapitlet åligger tillse, att gällande bestämmelser om pastorats boställsförvaltning efterlevas och att överträdelse beivras. Domkapitlet må, då domkapitlet finner skäl därtill, överklaga domstolars och andra myndigheters beslut angående boställsförvaltningen.

2 kap. Om prästgård och löneboställe.

Om prästgård.

5 §.

Prästgård skall omfatta område av lämplig storlek, bebyggt på sätt i detta kapitel föreskrives.

Erfordras ny prästgård eller flyttning av äldre prästgård, må enligt Konungens bestämmande prästgården läggas å boställe inom pastoratet eller ock annorstädes å område, som av pastoratet för ändamålet erbjudes.

6 §.

Å prästgård skola finnas följande laga hus: 1) boningshus, 2) visthus, 3) hushållskällare, 4) tvättstuga, 5) vedbod och 6) hemlighus ävensom, där sådant prövas erforderligt, garage samt brunn.

Å prästgård för komminister må visthus och tvättstuga eller ettdera utslutas, när de prövas kunna undvaras.

7 §.

1. De laga hus, som för varje prästgård föreskrivas, må sammanbyggas, i den mån sådant prövas lämpligt. Alla hus skola läggas och inrättas så, att eldfara såvitt möjligt undvikes samt brandförsäkring av desamma ej förhindras eller onödigt fördyras.

2. I stad eller stadsliknande samhälle må, där Konungen det medgiver, prästgårdar för två eller flera tjänstinnehavare sammanbyggas. I sådant fall skall beträffande bostädernas anordnande i tillämpliga delar gälla vad i detta kapitel stadgas om bostad för envar av tjänstinnehavarna.

8 §.

1. För boningshus å prästgård för kyrkoherde må föreskrivas minst sex, högst nio boningsrum, av vilka ett tillika skall vara expeditionsrum, jämte kök, skafferi, erforderliga garderober och en eller två förstugor eller kapprum. Då fråga uppkommer om ny- eller ombyggnad av boningshus, inom vilket kyrkoarkivalier skola förvaras, skall föreståndaren för vederbörande landsarkiv eller arkivdepå lämnas tillfälle att yttra sig; finnes brandfritt valv eller annan brandsäker och fuktfri arkivlokal vara av behovet påkallad, skall sådan inrättas.

2. För boningshus å prästgård för komminister må föreskrivas minst fyra, högst sex boningsrum jämte kök, skafferi, erforderliga garderober och en eller två förstugor eller kapprum. Vad i 1 mom. stadgas om expeditionsrum och arkivlokal i boningshus å prästgård för kyrkoherde skall äga motsvarande tillämpning i fråga om boningshus å prästgård för komminister, som på eget ansvar under pastors tillsyn sköter kyrkobokföring.

9 §.

1. Boningshus uppföres på sockel av sten eller betong av minst fem decimeters höjd ovan jord, med väggar av tegel eller timmer eller annat ändamålsenligt byggnadsämne. Till byggnaden i övrigt användas ämnen, som finnas lämpliga. Boningsrummen skola vara försedda med nödiga och lämpliga anordningar för uppvärmning. Alla boningsrum förses med dubbelfönster, gipsade, boaserade eller spända tak, oljemålning å panel, dörrar, dörr- och fönsterinfattningar samt tapeter eller lämplig målning å väggarna.

2. Övriga laga hus uppföras efter ortens sed av ändamålsenliga byggnadsämnen. Tvättstuga skall vara försedd med panna.

3. För boningshus och andra laga hus må efter behovet och ortens sed tjänlig beklädnad och bestrykning föreskrivas.

4. Där elektrisk ström för belysningsändamål finnes att tillgå i orten, skola, såframt det utan oskälig kostnad kan ske, belysningsledningar indragas i prästgårdens byggnader i den omfattning, som prövas skälig.

10 §.

Vid bestämmandet av storleken, inredningen och beskaffenheten i övrigt av laga hus å prästgård skall iakttagas, å ena sidan, att byggnadens varaktighet och tjänstinnehavarens skäliga behov tillgodoses samt, å andra sidan, att de med byggnadsskyldighetens fullgörande förenade kostnader ej varda mer än nödigt betungande.

11 §.

Å prästgård skola alla laga hus underhållas och vid behov nybyggas av pastoratet.

De laga husen skola av pastoratet hållas brandförsäkrade till fulla värdet.

12 §.

Har pastoratet i prästgård anordnat särskild lokal för pastorsexpedition, vilken lokal icke ingår i tjänstinnehavarens bostad, skall pastoratet bekosta möblering, uppvärmning och städning av lokalen med tillhörande utrymmen.

13 §.

Det åligger pastoratet att å prästgårdsområdet anlägga och underhålla gårdsplan och väg till denna från området gräns.

Prästgård skall, där hinder ej möter, omfatta erforderligt område till trädgård. För trädgårdsanläggning erforderlig stenbrytning, röjning och dikning skall pastoratet ombesörja.

14 §.

Pastoratet åligger att, där så prövas erforderligt, uppföra och underhålla stängsel kring prästgård, såvida ej hägnad skall hållas av granne.

Enskild väg, som erfordras uteslutande för prästgårds räkning, skall anläggas och underhållas av pastoratet. Sådan väg skall vintertiden vid snöfall öppen hållas av pastoratet. Det åligger jämväl pastoratet att svara för den på prästgård ankommande skyldighet att deltaga i byggande och underhåll av enskild väg, som är gemensam för prästgården och annan fastighet.

15 §.

Tjänstinnehavaren är skyldig att väl vårda prästgårdens laga hus och hålla prästgårdsområdet i ordnat skick, så ock, där trädgård tillhandahålles honom, väl vårda och vidmakthålla denna.

Eftersätter tjänstinnehavaren vad sålunda åligger honom, är han skyldig ersätta pastoratet kostnaden för avhjälpande av uppkommen brist eller skada.

16 §.

Prästgård avträdes samtidigt med frånträddandet av övriga löneförmåner vid den tjänst, varmed prästgården är förenad.

Skola löneförmånerna på grund av tjänstinnehavarens dödsfall frånträdas vid tjänstårets utgång och återstår vid denna tid ej mera än tre månader till nästa fardag för tillträde och avträde av förhyrd lägenhet, äga dödsbodelägarna kvarsitta å prästgården till nämnda fardag, med skyldighet för dem att under tiden ej mindre ansvara för prästgårdens behöriga skötsel och vård än även upplåta erforderligt utrymme i prästgården åt den, som i egenskap av vikarie uppehåller tjänsten eller såsom ny innehavare tillträtt densamma.

17 §.

Har tjänstinnehavare å prästgård uppfört annan byggnad än laga hus, eller har han utöver vad honom ålegat verkställt plantering av träd eller buskar, skall han hembjuda det pastoratet till inlösen, när han frånträder prästgården.

Vill ej pastoratet lösa eller har pastoratet ej inom tre månader efter det hembudet gjordes förklarar sig därtill villigt, äger tjänstinnehavaren bortföra vad han påkostat; återställe dock jord eller byggnad i det skick, vari han mottog den. Är ej vad tjänstinnehavaren sålunda äger från fastigheten skilja bortfört inom sex månader efter det ny tjänstinnehavare tillträtt prästgården eller anspråk på inlösen därav slutligen ogillats, tillfaller det pastoratet utan lösen.

Kan överenskommelse ej träffas om vad pastoratet enligt denna paragraf bör utgiva i lösen, skall frågan avgöras i den ordning, som stadgas i 2 kap. 8 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

18 §.

Vad i denna boställsordning stadgas om tjänstinnehavare skall äga motsvarande tillämpning i fråga om annan, som åtnjuter de med tjänsten förenade löneförmåner.

Om löneboställe.

19 §.

Laga hus å löneboställe äro de byggnader, som enligt föreskrift, meddelad med stöd av äldre lag, skolat finnas å lönebostället vid tiden för pastoratets övertagande av förvaltningen.

Då omständigheterna därtill giva anledning, må på yrkande av pastoratet ändring meddelas i föreskrift rörande vilka laga hus, som skola finnas, deras storlek, inredning och beskaffenhet i övrigt; dock skall bebyggelsen städse anpassas efter löneboställets storlek och avkastningsförmåga. För självständigt jordbruk avsedd bebyggelse må ej utan tillstånd av domkapitlet inskränkas så, att sådant jordbruk icke längre kan bedrivas å lönebostället.

20 §.

Har pastoratet genom köp eller byte förvärvat fast egendom att utgöra löneboställe, skola såsom laga hus insynas å egendomen befintliga byggnader, som finnas erforderliga för egendomens ändamålsenliga utnyttjande såsom löneboställe.

21 §.

Pastoratet skall underhålla och vid behov nybygga löneboställes laga hus, så ock städse hålla boställets åker och äng samt därtill hörande anstalter i fullgott stånd.

De laga husen skola av pastoratet hållas brandförsäkrade till fulla värdet.

22 §.

Vill pastoratet å löneboställe taga mark i anspråk för begravningsplats eller andra församlingsändamål eller med nyttjanderätt upplåta mark för kommunala behov eller till egna hem, industri eller andra liknande ändamål, skall pastoratet därtill inhämta tillstånd av domkapitlet.

Lag samma vare, om pastoratet vill från löneboställe för annat ändamål än byggande och underhåll av prästgård, kyrka, kapell, kyrkogård och till prästgård hörande väg bortföra grus, sten, torv, lera eller därmed jämförbara naturtillgångar. Meddelas tillstånd därtill, må domkapitlet föreskriva, att inkomsten skall fonderas och fonden utgöra prästlönetillgång för pastoratet.

Om upplåtelse av tomträtt å löneboställe är särskilt stadgat.

23 §.

I fråga om upplåtelse av löneboställe på arrende skall, jämte vad i 24 och 25 §§ stadgas, tillämpas allmän lag.

24 §.

Arrendator må tillförbindas att i förhållande till pastoratet ansvara för de skyldigheter, som enligt 21 § åvila pastoratet.

25 §.

1. Därest arrendator innehaft arrendet så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen av arrendetiden uppgår till tio år, samt väl brukat lönebostället, skall arrendatorn eller, om han avlidit, hans änka och barn äga företrädesrätt att, där pastoratet ämnar fortfarande utarrendera bostället, ånyo arrendera detsamma (optionsrätt), såvida begäran härom framställes hos pastoratet minst nio månader före arrendetidens utgång.

Har, där sådan begäran framställts, pastoratet icke senast sju månader före arrendetidens utgång lämnat arrendatorn meddelande, att pastoratet icke ämnar utarrendera bostället eller icke medgiver honom optionsrätt, och ej heller, där utarrendering skall ske och optionsrätt icke förvägras arrendatorn, för honom tillkännagivit villkoren för nytt arrende, skall förutvarande arrende anses vara på oförändrade villkor förlängt på fem år. Har arrendatorn icke inom en månad efter mottagandet av pastoratets anbud å nytt arrende träffat överenskommelse med pastoratet om arrendevillkoren, anses optionsrätten förfallen.

2. Har under de sista tio arrendeåren arrendators dödsbodelägare övertagit arrendet eller arrendator å barn eller barns make överlätit arrenderätten, äger vid ny utarrendering den, som på sådant sätt blivit innehavare av arrenderätten, för åtnjutande av optionsrätt räkna sig till godo den tid, varunder företrädaren varit i besittning av arrendet.

3. Därest efter arrendetidens utgång lönebostället i sin helhet eller till någon del ej vidare kommer att utarrenderas eller skall upplåtas under ett arrende med annan egendom eller ock visst område skall särskilt upplåtas, äger arrendatorn icke att för den honom eljest tillkommande optionsrätt erhålla någon ersättning. Om bostället finnes böra vid förnyad utarrendering upplåtas i två eller flera lotter, äger arrendatorn optionsrätt till endast en av dessa lotter, därvid han äger själv bestämma, vilken av de olika lotterna han fortfarande vill bruka.

4. Optionsrätt äger rum allenast i avseende å område, som utarrenderas för jordbruk eller bebyggande, dock ej beträffande torpställe å löneboställes skogsmark.

5. Ej må genom förbehåll i avtal mellan arrendator och pastoratet arrendator betagas optionsrätt, varom i denna paragraf stadgas; har sådant förbehåll skett, vare det utan verkan.

6. Bestämmelserna om arrendator tillkommande optionsrätt skola intagas i arrendekontraktet.

26 §.

Innan pastoratet utarrenderar löneboställe, som ligger i nära grannskap av prästgård, eller godkänner överlåtelse av arrende av sådant boställe, skall tjänstinnehavaren beredas tillfälle att yttra sig i ärendet.